

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Krausz Bernadett

A kiskorú gyermek tartása 1867-től napjainkig Magyarországon

Témavezető:
Herger Csabáné

Pécs
2024

Tartalom

1. Bevezetés – A kutatás tárgya, keretei, módszertan	4
2. A kiskorú gyermek és a tartás fogalmak tartalmának fejlődése	5
3. A kiskorú gyermek tartása 1867 és 1953 között	8
3.1. A törvényes és törvénytelen gyermekek fogalma	8
3.2. A törvényes kiskorú gyermek tartása	9
3.3. A törvényes kiskorú gyermek tartása a bírói gyakorlatban	18
3.4. A törvénytelen származású gyermek tartása 1867 és 1946 között	29
3.5. A törvénytelen gyermekek tartása a bírói gyakorlatban 1946-ig	44
4. A törvénytelen származású gyermek tartása 1947-1953	49
4.1. A törvényi szabályozás	49
4.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata 1946-1950 között	61
5. A kiskorú gyermek tartása 1953 és 1974 között	67
5.1. A Csjt. 1953 és 1974 között	69
5.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata	81
6. A Csjt. 1974. évi módosításai	82
6.1. Az 1974. évi Novella szabályai	82
6.2. A 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet	83
6.3. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata	86
7. A Csjt. 1986. évi módosítása	89
7.1. A rokonok tartásának módosításai	89
7.2. A gyermek tartásának módosításai	91
7.3. A Zalaegerszegi Városi Bíróság gyakorlata	92
8. A gyermektartás szabályozása napjainkban	94
8.1. A gyermektartás dogmatikai elhelyezkedése a Ptk.-ban	95
8.2. A gyermektartásdíj szabályozása a Családjogi Könyvben	98
9. Európai kitekintés	110
9.1. A francia családjog rövid történeti áttekintése	114
9.2. A francia modell	118
9.3. Anglia és Wales rövid családjogi áttekintése	121
9.4. Az angliai és wales-i modell	123
9.5. A német családjog történeti áttekintése	126
9.6. A német modell	129
10. Összegzés	133
11. Summary	141
12. Irodalomjegyzék	148

1. Bevezetés – A kutatás tárgya, keretei, módszertan

A kutatás középpontjában a gyermektartásdíj intézményének magyar jogtörténeti fejlődése, valamint a hatályos rendelkezések állnak. Ezen belül is a kiskorú gyermek tartására vonatkozó szabályokat vizsgálom, így a nagykorú gyermekek tartása a vizsgálat tárgyán kívül esik. A vizsgálat kiterjed továbbá az európai jogrendszerek által alkalmazott gyermektartásdíj-megállapítási módszerekre.

A tárgyat képezi továbbá – tekintettel arra, hogy a rokontartáson belül a gyermektartást vizsgálja, aminek elsődleges kötelezettjei a szülők, a szülői felügyelettel való kapcsolódási pontjai, ezáltal a dogmatikai elhelyezkedése mind a magyar, mind az európai jogrendszerekben.

A kutatás időbeli határa 1867-ben kezdődik, ugyanis az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezés után kezdődött meg a magyar bírósági szervezetrendszer átalakítása. A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk az igazságügyi szervezetet szabályozó és eljárásjogi rendelkezéseket tartalmazott; a bírói hatalomról szóló 1869. évi IV. törvénycikk a közigazgatást és az igazságszolgáltatást elválasztotta, az 1871. évi XXXI. törvénycikk az elsőfokú bíróságokat alakította ki, amelyek a 1871. évi XXXII. törvénycikkkel léptek hatályba.¹ Tekintettel arra, hogy a gyermektartás jogintézményének fejlődése hosszú ideig tételes jogi aktusok hiányában a szokásjogban, a bírói joggyakorlat folytán alakult, így a vizsgált időszak a bírósági szervezetrendszer kialakulásával függ össze, amelyet 2024-ig, azaz napjainkig vizsgállok.

Az 1953. január 1. napján hatályba lépett családjogi törvény volt az első olyan tételes jogi jogszabály, amely átfogó jelleggel szabályozta a magyar családjogot, és ezen belül a gyermektartás intézményét is. A gyermektartásra a Csjt. előtt főleg szokásjogi szabályok vonatkoztak, valamint néhány családjogi tárgyú törvény és rendelet néhány szakasza; emellett az házasságon kívül született gyermekek jogállását rendező törvény, amely átfogóan tartalmazott jogi normákat a házasságon kívül született gyermekekkel kapcsolatos családjogi kérdésekkel kapcsolatban. Minden kiskorúra, általánosan irányadó jogi rendelkezések a gyermektartásdíj tekintetében azonban alig voltak, így a szabályozás kikristályosítása a bírói joggyakorlatra hárult.

A kutatási módszertan alapját ezért a forráselemzés, a szakirodalom feldolgozása, valamint a vonatkozó jogszabályok, kommentárok, és a felsőbbbíróági joggyakorlat feltárása

¹ Megyeri-Pálffy Zoltán: Az 1871. évi XXXI. törvénycikk megjelenésének 150. évfordulójára. In: JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. június 21. mtajogtortenet.elte.hu/blog/megyeri-palffizoltan-1871-xxxi-tc

adja. A jogtörténeti kutatások körében elengedhetetlen a levéltári iratok vizsgálata, a kutatás *novuma*, hogy a felsőbbírószági gyakorlat mellett hiánypótló módon ismerteti és elemzi a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára polgári peres iratait, azon belül is a zalaegerszegi bírósági iratokat [Zalaegerszegi királyi Törvényszék, a Zalaegerszegi (királyi) Járásbíróság, valamint a Zalaegerszegi Városi Bíróság], amelyekben a házassági bontópereket, a gyermektartásdíj megállapítása, módosítása (felemelés, leszállítás) és megszüntetése iránti peres iratokat, amelyek eddig feltáratlan források. A zalaegerszegi ügyek kutatásának indoka a szerző Zala megyei személyes kötődése, valamint az, hogy a megyén belüli bírósági iratok közül a zalaegerszegi iratok maradtak fenn a legnagyobb számban. A helyi első- és bizonyos esetekben másodfokú eljárások tanulmányozása során következtetések két irányban vonhatók le. Egyrészt – a polgári korszakban a szokásjogot alakító joggyakorlat, másrészt, a Csjt. hatálybalépése után a rendelkezések alkalmazása és végrehajtása vonatkozásában.

A jogintézmény fejlődését a gyermektartásdíj megállapításának elemeire koncentrálni mutatja be, így a jogosult személye, a kötelezett kör, a tartás időtartama és a rászorultság kérdésköre, a tartás szolgáltatásának módja és a tartás mértéke szempontrendszer szerint.

A kutatás a gyermektartásdíj intézményének a magánjogi vetületét vizsgálja, az azzal összefüggő büntetőjogi, közigazgatási jogi és a végrehajtási jogi rendelkezések a kutatás keretein kívül esnek.

2. A kiskorú gyermek és a tartás fogalmak tartalmának fejlődése

A kutatás tárgyát képező „kiskorú gyermek” és „tartás” fogalmak tartalma változott a vizsgált időszakban, ezért mindenekelőtt ezeket indokolt körülhatárolni.

A kiskorú gyermek fogalmát a polgári korban a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk (a továbbiakban: Gyt.) 1. §-a és a nők teljeskorúságáról szóló 1874. évi XXIII. törvénycikk 1. és 2. §§-ai határozták meg. Eszerint kiskorú a huszonnegyedik életévét be nem töltött személy volt, akit nem nyilvánított a gyámhatóság tizennyolcadik életévének betöltése után teljeskorúnak, illetve az a nő, aki még nem kötött házasságot. A fogalom változatlan maradt az Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban régi Ptk.) hatálybalépéséig, amelynek 12. § (2) bekezdése szerint kiskorú az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. A 2014. március 15. napján hatályba lépett és jelenleg is hatályos 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 2:10. § a régi Ptk.-val összhangban tartotta fenn a kiskorúság fogalmát, amely alapján kiskorú a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy,

ha nem kötött házasságot (a tizenhatodik életévének betöltése után, a gyámhatóság engedélyével). Ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt érvénytelennek nyilvánítja, a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik, azonban a házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti.

A tartás fogalma erkölcsi, szociológiai alapokon nyugszik, amely a magánjog területén teljesebb ki, azonban közjogi vonzata is van. A tartásjogi igény az emberi méltóságból fakad, azon szociológiai követelményből, miszerint rendezett társadalomban az emberi méltóságnak megfelelő létezés, fenntartást biztosítani kell mindenkinek, akkor is, ha fenntartásáról önmaga nem képes gondoskodni. A tartási kötelezettség azokat terheli, akire a jog a tartási igény kielégítésére szolgáló gondoskodás terhét hárítja, amely jogviszony a tartást igénylő és a tartásra kötelezett között keletkezik a magánjogban. Közjogi értelemben az állami gondoskodás területén jelenik meg, amennyiben a magánjogi tartás elégtelen.²

A polgári kor előtt a tartási jog forrása az elsősorban a bírói gyakorlatban kikristályosodott szokásjog volt,³ a tételes jogi szabályozás csak szűk körben valósult meg, először a törvénytelen gyermekek vonatkozásában a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk hatályba lépésével. Ezután minden gyermekre vonatkozóan, egységesen a rokonság körén belül helyezte el a jogalkotó a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvényben (Csjt.).

Az 1947. évet megelőző, vagyis a vonatkozásában a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény előtti időszakban külön kell tárgyalni a házasságból, valamint a házasságon kívül született (törvénytelen, természetes) gyermekekre vonatkozó szabályozást, mivel eltérő jogalapról fakadóan, eltérő szabályok rendezték a kérdést.

Egyrészt azért kell külön vizsgálni, mert már a római jogban kialakult az a szabály, miszerint a felmenő és lemenő rokonok egymás eltartására kötelesek,⁴ amely köteleesség a vérrokonokból leszármaztatott családi kötelezettségen („*officium pietas*”) nyugodott,⁵ így a törvényes gyermekek vonatkozásában a gyermektartási kötelezettség a rokoni kapcsolaton alapult. A házasságon kívül született gyermekek és szüleik között rokoni kapcsolat nem állt fenn a királyi Curia 79/1906. évi számú döntését megelőzően; 1906. után fokozatosan alakította

² Dr. Czigányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. 1939. 6.

³ Dr. Czigányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. 1939. 10.

⁴ Dr. Czigányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. 1939. 104.

⁵ Csorna Kálmán: Rokonság. 314. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog II. II. Budapest 1940.

ki a bírói gyakorlat az anyával, az anya lemenőivel, majd az anya felmenőivel és oldalági rokonaival való rokoni kapcsolatot az öröklési jogi kapcsolat elismerése folytán 1914-re, a Curia 563. számú elvi döntésével.⁶ Az apával fennálló rokoni kapcsolat csak sokkal később, a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény rendelkezései alapján keletkezett. A házasságon kívül született gyermekek tartási igénye tehát ezt megelőzően családjogi alapon nem fejlődhetett, hanem kötelmi jogi elveken alapult.

Másrészt azért kell külön elemezni, mivel a rokonok között a Tripartitum – a következőkben ismertetett kivételekkel – nem tartalmazott pozitív tételes rendelkezéseket a tartás körében, mivel a rokонтartási kötelmet *ius naturale* körébe sorolta, amely annyira magától értetődő kötelezettségre vonatkozik, hogy nem is szorul tételes szabályozásra. Ennek ellenére speciális tartásjogi rendelkezések fellelhetők voltak, így Szent István Dekrétumainak Második Könyve 24. Fejezete szerint az özvegy anyának kötelessége a gyermekeinek felnevelése, valamint a Tripartitum I. részének 55. címe szerint az őrzöngő és bányú fiúk örökös atyai hatalom alá kerültek és a szülők ilyen gyermekük eltartására kötelezettek.⁷

A házasságon kívül született gyermekek tartási igényei vonatkozásában a polgári kor előtt azonban írott törvényt és szokásjogi szabályt a fentiekén kívül nem találunk.⁸

A törvénytelen gyermekről anyagi jogi szabályt egyedül a Tripartitum I. részének 106. és 108. címei tartalmaztak és csak annyit, hogy az érvénytelenül kötött házasságból született gyermekek, öröklési jogi tekintetben törvénytelennek számítottak, ha a szülők tudtak az érvénytelenségi okról.⁹

Az első tételes jogi jogforrás a gyermektartás vonatkozásában Magyarországon a Gyt. 11. §-ban és a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (a továbbiakban: Ht.) 95. § és 105. §-aiban jelent meg, ezelőtt a gyermektartás intézményét a bírói gyakorlat alakította. Később az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet tartalmazott rendelkezéseket a házasságon kívül született gyermekek vonatkozásában, így továbbra is csupán szűk körben nyert jogszabályi rendezést a kérdés.

A polgári törvénykönyv tervezeteinek első (1900) és második (1913) szövege, valamint az 1928. évi „Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata” (Mtj.) bővebben

⁶ Dr. Czigányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. 1939. 35.

⁷ Dr. Czigányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. 1939. 104–105.

⁸ Frank Ignác: Osztó Igazság Törvénye Magyarhonban. I. rész. Buda, 1845. 483.

⁹ WENZEL, Néhány szó a törvénytelen származásu... 301. o.

foglalkoztak a kiskorú gyermek tartásával, azonban mivel nem léptek hatályba, kimerítő tételes jogi szabályok híján továbbra is a bíróságokra hárult a feladat, hogy kialakítsák a gyakorlatot.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk volt az első olyan tételes jogi norma, amely a házassági köteléki jogon kívül átfogóan szabályozott olyan családjogi intézményeket a házasságon kívül született gyermekekre vonatkozóan, amelyekről azelőtt csak különálló normák rendelkeztek érintőlegesen, így a gyermektartás intézményét is, fő érdeme azonban, hogy megszüntette a házasságon kívül és a házasságból született gyermekek közötti jogi különbségtételt.

A családjog egységes kodifikációja, így a gyermektartásdíj egységes szabályozása a Csjt. 1953. évi január 1. napján történt hatálybalépésével valósult meg, majd az 1974. évi Csjt. Novella (Csjtn. I.) és az 1986. évi Csjt. Novella (Csjtn. II.) bővítette, illetve módosította azt.

A jelenleg is hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) hatálybalépésével a családjogi rendelkezések visszakerültek a polgári törvénykönyvbe, ahogy az a XX. század eleji polgári törvénykönyvek javaslataiban szerepelt, annak Családjogi Könyve a Rokontartás cím alatt szabályozza a gyermektartásdíjat.

3. A kiskorú gyermek tartása 1867 és 1953 között

A kiskorú gyermekek tartása vonatkozásában a Csjt. hatálybalépése előtt külön kell vizsgálni a törvényes és törvénytelen származású gyermekek helyzetét, mivel külön jogalpból keletkezett a tartási kötelezettség és külön szabályok is vonatkoztak rájuk. A következőkben a törvényes és törvénytelen gyermekek fogalmát mutatom be, majd a gyermektartás rendelkezéseit, azt követően a zalai bírósági gyakorlatot.

3.1. A törvényes és törvénytelen gyermekek fogalma

A rokontartás alapja a rokonság, amely azon erkölcsi kötelezettségnek, miszerint a rokonok kötelesek gondoskodni egymásról, a jogi úton kikényszeríthető igénye. Ennek egy szelete a gyermektartás, amely a gyermekek és a felmenő rokonaik közötti viszonyrendszerben jelenik meg. A polgári korszakban a törvényes származású gyermekek és felmenőik között ezen a rokonsági kapcsolaton alapult a kötelezettség, míg a törvénytelen gyermekek vonatkozásában ennek a kötelezettségnek a jogalapjaként először a házasságon kívüli nemzésből származó

kártérítési kötelezettséget tekintették, majd később, a XX. század elején már az apa és a gyermek közötti vérségi kapcsolatot.¹⁰

A törvényes származás háromféleképpen jöhetett létre: házasságkötéssel, törvényesítéssel és kormányzói kegyelemmel. A házasságkötés alapján a törvényes házasságból, illetve a törvényes vagy vélt házasság megkötése után hat hónapon túl vagy a házasság megszűnése után tíz hónapon belül született személy számított törvényes gyermeknek.

A házasságon kívül született gyermek tehát az, akinek az anyja a fogantatási időben vagy a születésekor nem élt házassági viszonyban, valamint az a gyermek is, akire nézve a törvényes születés vélelmét megtámadó perben megdöntötték.

A házasságon kívül született gyermek törvényesítésére utólagos házasságkötéssel vagy királyi (államfői) kegyelemmel volt lehetőség.¹¹ Az utólagos házasságkötés esetén, amennyiben a szülők kötötték meg a házasságot, rokonság keletkezett az apa és a gyermek között, a törvényesítés a gyermek születésére visszaható hatállyal létrejött. Az államfői kegyelem esetén a törvényesítés hatálya csak a törvényesítéstől (leirat keltétől) fogva állt be, ha pedig a gyermek vagy az atya korábban elhalt, a halál időpontjával; ez az apa törvényes gyermekeinek jogait nem érintette, ugyanis a gyermek csak természetes apjával került törvényes rokonsági kapcsolatba, az apja rokonaival nem.¹²

Amennyiben a házasságon kívül született gyermeket az apa anyakönyvvezető előtt vagy közokiratban magáénak ismerte el, ennek joghatálya annyiban nyilvánult meg, hogy a bíróság előtt az apa nem hivatkozhatott arra, hogy az anyával nem érintkezett nemileg, illetve „feszlettségi kifogással” sem élhetett.¹³

3.2. A törvényes kiskorú gyermek tartása

A gyermekek tartása körében a tartásra kötelezettek vonatkozásában tételes jogi szabályt Gyt. 11. §-a tartalmazott. E szerint a vagyontalan kiskorúakat első sorban az atya, ha ez erre magában nem képes, vele együtt az anya, ha atya nincs vagy arra teljesen képtelen, az anya¹⁴, végül a nagyszülők tartoznak eltartani és neveltetni. Ezt az elvet követte az Mtj. is, amelynek törvényi elfogadása elmaradt, az 1935. évi országgyűlés a tárgyalását levette a törvényhozás

¹⁰ Csorna Kálmán: Rokonság. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog II. Budapest 1940. 326-327. o.

¹¹ Mtj. 192-206. §

¹² Csorna Kálmán: Rokonság. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog II. Budapest 1940. 302-305.

¹³ Csorna Kálmán: Rokonság. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog II. Budapest 1940. 301.

¹⁴ Térfi Gyula (szerk.): A Budapesti királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai. II. kötet 1895-1898 (Budapest, 1899) 349.

napirendjéről.¹⁵ Egyrészt a bekövetkezett gazdasági világválság miatt, másrészt azért, mert a trianoni békeszerződés után az elszakított területeken nagyrészt továbbra is a magyar szokásjog maradt érvényben, ez tartott fenn egy bizonyos fokú magánjogi egységet, amelyet éppen a magyar törvényhozás bontana meg egyoldalúan a törvényjavaslat elfogadásával. A kialakult elveit és szabályait mégis alkalmazták a bíróságok polgári törvénykönyv hiányában, nem volt ritka a bírósági határozatok indoklásában az Mtj. megfelelő paragrafusára való hivatkozás sem¹⁶, azaz fokozatosan írott szokásjoggá alakult át.

Az Mtj. 229. §, 234. §, 236. § valamint a 244. §-ai értelmében a házasságon belül született kiskorú gyermek tartására elsősorban a szülő volt köteles, és a tartásra kötelezettek sorában az apa megelőzte az anyát, illetve a többi rokont. Ez az elsőbbség azzal magyarázható, hogy a Csjt. 1953-ban történt hatályba lépése előtt a magyar családjog patriarchális szemléletű volt, azaz a család fejének az apát, illetve a férjet tekintették annak ellenére is, hogy az Mtj. több tekintetben törekedett a női jogegyenlőség biztosítására. (Ilyen volt többek között, hogy a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc-t (Ht.)¹⁷ hatályban tartva azonos bontó okokra hivatkozva adott kereseti jogot a feleségnek és a férjnek,¹⁸ ismerte a szubszidiárius férjtartás intézményét¹⁹, illetve a házassági vagyoni jogban következetesen érvényesítette is a jogegyenlőség igényét²⁰, megelőzve a nyugati kódexeket.) Mivel azonban a részleges törvényi szabályozás mellett a családjog túlnyomó része a bírói joggyakorlatban fejlődött, és így a patriarchális szemlélet jelentős mértékben továbbélt.

A 19. században rögzült elv szerint a férj „*mint a család feje, ezen minőségénél fogva*”²¹ „*házastársi (és atyai) kötelezettségének*” tesz eleget²², amikor feleségének vagy kiskorú gyermekének tartást biztosít. A kiskorú gyermek a tartás tekintetében a feleséggel azonos megítélés alá esett, akiről a férj nem csak a házasság fennállása alatt, hanem – korlátok között – a házasság bontással történt megszűnése esetén is köteles volt gondoskodni.²³ Ez azonban nem jelentette azt, hogy az apa, ha ténylegesen ő gondoskodott a gyermektartásról, ezt csak és kizárólag a saját vagyonából tehette meg.

Egyrészt a Gyt. 16. §, 22. § és 37. § szerint a kiskorú vagyonát az apja kezelte, amennyiben atyai hatalom alatt állt, de azt köteles volt a kiskorú tartására és nevelésére

¹⁵ Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Budapest, 2014. 71.

¹⁶ Mezey Barna: Magyar Jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest. 2003. 126.

¹⁷ <https://net.jogtar.hu/ezet-ev-torveny?docid=89400031.TV>

¹⁸ HERGER, A nővértől az állami anyakönyvvezetőig 155–162.

¹⁹ HERGER, Alimony 43–50.

²⁰ HERGER, A modern magyar házassági vagyoni jog 339–353.

²¹ C. 5889/1885. sz., 9243/1892. sz. és 4/1897. sz., idézi és magyarázza JANCsó, Házassági jog, 577–578.

²² C. 6843/1883. sz., idézi és magyarázza JANCsó, Házassági jog, 578.

²³ HERGER, A modern magyar házassági vagyoni jog 175.

fordítani. Amennyiben ezt nem tette meg, vagy a gyermeket elhanyagolta, akkor annak szankciója lehetett az atyai hatalom megszüntetése. A kiskorú vagyonának jövedelmét fordíthatta a kiskorú nevelésére, a tőkevagyonát azonban csak a gyámhatóság jóváhagyásával.²⁴ (Ha a kiskorú gyermek részére gyámot rendeltek, az anya kérhette, hogy a gyermeket nála helyezték el, valamint gyermektartásdíjra is jogosult volt, amelyről a gyámhatóság döntött.) Másrészt a férjet felesége hozománya (*allatura*) felett – a házassági terhek viselésének megkönnyítése céljából – haszonélvezeti jog illette meg, azaz a hozomány hasznait szabadon felhasználhatta felesége és gyermekei tartására, sőt egyéb célra is.²⁵ Ha mindehhez hozzátesszük, hogy a magyar magánjogi törvénykönyv első tervezetének előkészítésében (a továbbiakban: Áptk.) és a tervezet indokolásának megszövegezésében is kulcsszerepet játszó *Grosschmid Béni* szerint el volt mosódva a választóvonal a nő különvagyona és hozománya között, azaz a férj számára leköttöt valódi hozományhoz hasonlóan a nő egyéb vagyonát – hallgatólagos átengedéssel – többnyire ugyancsak a férj kezelte²⁶, akkor világos, hogy az apa illetve férj, mint családfő elsődleges tartási kötelezettsége teljesítéséhez felesége és gyermeke vagyonát is felhasználhatta.

Az ágytól és asztaltól (*separatio a thoro et mensa*) elválasztott, azaz *de iure* különélő szülők, valamint az érvénytelennek nyilvánított vagy felbontott házasság esetén a szülők közösen voltak kötelesek a gyermeket eltartani a vagyoni és kereseti viszonyaikhoz mérten, amennyiben arra a gyermek vagyonának jövedelme elégtelen volt. A *de facto* különélő szülők esetéről a törvényjavaslat azonban külön nem rendelkezett.²⁷

A mostoha szülők és gyermekek között tartási kötelezettség nem állt fenn,²⁸ a mostohaapa a házasság alatt vele közös háztartásban élő kiskorú gyermek eltartására és nevelésére az esetben léphetett fel követeléssel, hogyha annak megfizetésére harmadik személy kötelezettséget vállalt vagy ha a vagyonnal rendelkező kiskorúnak a tartását a sajátjából fedezte.²⁹ Azonban az Áptk. első két tervezetében felvetődött³⁰, majd a bírói gyakorlatban rögzült, hogy ha az új házasságot kötő nőnek olyan általa eltartandó, vagyontalan, keresetképtelen kiskorú gyermeke volt, akit a férjéhez magával vitt, akkor az eltartási

²⁴ P.I. 4797/1912. MD. VII. 132. In: Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 129.; Térfi Gyula (szerk.): A Budapesti királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai. VIII. kötet 1903-1904 (Budapest, 1905) 633.

²⁵ HERGER, A modern magyar házassági vagyonjog 291.

²⁶ Áptk. indokolás 200.

²⁷ Ht. 95. § 105. §, Mtj. 229. §, 305. §

²⁸ 78/1904. Dt. 4. f. I. 55. In: MESZLÉNY, Magyar magánjog 716.

²⁹ P. III. 4073/1911., MD. VI. 129. In: MESZLÉNY, Magyar magánjog 716.

³⁰ Czigány Aladár: Tartásjog. 124.

kötelezettsége átszállt a családfő állását betöltő férjre.³¹ Később, a férj kötelezettségének követelte meg a bírói gyakorlat, hogy a háztartásába beleegyezésével került vagyontalan, semmiféle jövedelem felett sem rendelkező és keresetképtelen kiskorú mostohagyermekét is sajátjából eltartani, valamint neveltetni köteles, ha annak eltartásáért és neveltetéséért a gyermek édesanyja vagy más harmadik személy kifejezetten kötelezettséget nem vállalt.³² Ezt az Mtj. azon megszorítással alkalmazta, hogy a házastárs édes gyermekeként köteles eltartani mostohagyermekét, vagyis házastársának mástól származott gyermekét, ha ez a gyermek a házasság megkötésekor már megvolt, róla a mostoha szülő is tudott és a gyermeknek nem volt eltartásra köteles és arra szorítható rokona. A házastárs azonban mostoha gyermekét csak a gyermek kiskorúsága alatt és csak annyiban volt köteles eltartani, amennyiben egyéb törvényes eltartási kötelezettségeit is számba véve, saját illendő tartásának veszélyeztetése nélkül tehette és a gyermek tartása annak saját vagyonából és keresményéből ki nem telt.³³

A kiskorú gyermek – akár törvényes, akár törvénytelen születésű – sorban megelőzte a többi tartásra jogosultat, és a kötelezett házastársával, valamint volt házastársával egy sorban volt jogosult tartásra.³⁴

A gyermektartás időtartama vonatkozásában általános szabályként a gyermek nagykorúságát (férjhezmenetelét) állapították meg,³⁵ azonban a felsőbb bíróságok a tartamát mégis a keresőképeség eléréséhez igazították³⁶, így lehetőség volt az egyedi mérlegelésre és a határ áttörésére, tehát addig kellett a gyermeket eltartani, amíg arra rászorult.³⁷ Az Mtj. is ezt az elvet rögzítette, mivel a 227. §-a tartásra jogosultként jelölte meg a vagyontalan és keresetképtelen, általában olyan személyt, aki önmagát eltartani nem képes. A tartási kötelezettség időben tehát addig tartott, amíg a kiskorú gyermeknek nem volt saját vagyona vagy keresete, vagyis amíg a gyermek rászorultsága megállapítható volt.

A tartási jogosultság szorosan összefüggött a gyermek családban maradásával, vagy abból való kiválásával. A bírói gyakorlat alapján, amennyiben a kiskorú gyermek keresőképesévé vált, de a családban maradt, a kereset nélküli kiskorú gyermek eltartása a szülőket terhelte³⁸, míg a kereső kiskorú gyermek keresménye más megállapodás hiányában a

³¹ Rp. VI. 8275/1916. MD. XI. 113. In: MESZLÉNY, Magyar magánjog 716.

³² P. I. 2976/1927. In: Czigány Aladár: Tartásjog. 124.

³³ Mtj. 242. §

³⁴ Csorna: Rokonság. In: Szladits, Magyar Magánjog II. 319.

³⁵ P. III. 3651/1909. MD. III. 68. In: Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 129.

³⁶ Budapesti királyi Tábla, G. 619/1908. MD. III. 59. In: Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 129.

³⁷ Czigány Aladár: Tartásjog. 119.

³⁸ P.III. 278/1923. MD. XVII. 89. In: Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 130.

szülők javára esett. Amennyiben a kiskorú gyermek önállósította magát és kivált a családi közösségből, őt ugyanúgy tekintették mintha a nagykorúvá vált volna, tehát a rászorultsága megszűnt, ha azonban később a körülmények változása folytán újra tartásra szorult, csak a lazább kötelezettség, rokontartás alakjában volt jogosult tartásra. Ha a gyermek keresetképtelensége (pl. egészségi állapot) miatt nagykorúságának elérése után is változatlanul a családban maradt, a tartási igénye fennmaradt, egyebekben nagykorú gyermek tartására a szülők már csak a gyermek kereset- és munkaképtelensége esetén voltak kötelezhetőek az általános rokontartási szabályok szerint.³⁹

A rokontartás mértéke jogosulti oldalról az illő tartás volt, amely fogalom tartalma az Mtj. 227. §-ban keresendő, mely szerint a kötelezett köteles a jogosultat illendően eltartani s e végből tartás gyanánt vagyoni és kereseti viszonyaihoz képest mindazzal ellátni, ami az eltartásra szorulóknak társadalmi állásában megélhetéséhez és ezen felül, ha még nevelésre szorul, nevelésének és önálló keresetre képesítő tanításának költségére szükséges.

A rokontartás szabályai szerint az Mtj. 233. § alapján ún. szűkös tartás (olyan ellátás, amely a létfenntartáshoz szükséges) járt annak, aki erkölcsileg vétkes magaviselete következtében, önhibájából szorult tartásra, illetve olyan magatartás esetén, amikor a jogosult kitagadható volt. Ezek az okok a következők voltak: 1, a szülőnek, a szülő házastársának, a szülő ivadékanak vagy szülőjének az életére tört; 2, sérelmükre egyéb súlyos bűncselekményt követett el; 3, szándékosan súlyos tetteles bántalommal illette őket; 4, megátalkodottan becsstelen vagy erkölcstelen életmódot folytatott; 5, hazaárulást követett el. Ilyen esetekben a gyermek más, sorban következő tartásra kötelezettől sem kérhetett további tartást⁴⁰, valamint az Mtj. 251. § kifejezetten kiterjesztette ezt a szabályt a házasságon kívül született kiskorú gyermekekre is.

Felmerül a kérdés azonban, hogy a törvényes kiskorú gyermeknél beszélhetünk-e olyan esetről, amikor csak szűkös tartásra voltak jogosultak. *Szladits* elképzelhetőnek tartotta, hogy ha a gyermek megszerezte a keresőtevékenységhez szükséges képzettséget, azonban neki felróható módon mégsem vállalt munkát, ilyen esetben „*ha a gyermek érdekében áll, a szülő a gyermekét szűkösebb tartásban is részesítheti, hogyha például a hanyag gyermeket munkásságra kívánja szorítani.*”⁴¹ A jogszabály nyelvtani értelmezése nem zárja ki, hogy a törvényes gyermekek esetében is lehetséges volt a szűkös tartás biztosítása, azonban a

³⁹ Kúria mint felülvizsgáló bíróság G.215/1914. In: Grill-féle Új Döntvénytár XVI. kötet 1924-25. II. kiadás Budapest, 1927. 117.

⁴⁰ SZLADITS, Magyar Magánjog II. 319.

⁴¹ SZLADITS, Magyar Magánjog II. 319.

törvénytelen gyermekek esetében kifejezetten rendelkezett erről, amely a hátrányos megkülönböztetésük megnyilvánulása.

A polgári korban nem beszélhetünk még a kiskorú gyermekek tekintetében fennálló rászorultság vélelméről, azonban a bírói gyakorlatban már kialakult, hogy a tartás időtartama a nagykorúsággal és a rászorultsággal összekapcsolandó. Így – amint azt a fentiekben vizsgáltam – a kiskorú, de keresetképes gyermek is jogosult volt a tartásra, azonban a tartás mértéke körében vizsgálendő az, hogy illő vagy szűkös tartást köteles biztosítani. A törvényjavaslat annyit rögzített csak, hogy a „*szülő köteles a gyermekét eltartani*”, jelzőt nem használt a jogalkotó, valamint az Mtj. 233. §-ban a szűkös tartás körében sem tett kivételt a kiskorú gyermekek vonatkozásában, amely megerősíti Szladits álláspontját, miszerint a szűkös tartás szabályai a törvényes kiskorú gyermekre is alkalmazhatók.

A rokонтartáson belül a gyermektartás magában foglalta az élelmezésre, ruháztatásra, nevelésre és taníttatásra vonatkozó igényt, de vonatkozott a szülési, gyógykezelési és eltemettetés költségeinek viselésére is.⁴²

A tartás mértékét befolyásoló egyik tényező a gyermek társadalmi állása volt, így a fenti kiadásokat a társadalmi állásának megfelelően kellett fedezni, így például egy alacsonyabb társadalmi állású szülő nem volt köteles a túlzó igénnyel és közepes tehetséggel rendelkező gyermekének a költséges szakmában való taníttatása vagy egyetemi tanulmányai finanszírozása végett a saját életben maradásának forrását elidegeníteni vagy adóssággal megterhelni.⁴³

A kötelezett oldalról a tartás mértéke a vagyoni és kereseti viszonyaihoz igazodott, a szülő azonban a saját illendő tartásának rovására is köteles volt gondoskodni a gyermekéről, kivéve azon eseteket, amikor a gyermek saját vagyonnal rendelkezett vagy pedig volt más tartásra kötelezhető rokona.⁴⁴ A Curia gyakorlata alapján a szülőnek – és a patriarchális felfogásból eredően elsősorban az apának – kötelezettsége volt mindenét megosztani a gyermekével. Ha a gyermeket csak szűkösen tudja ellátni, akkor magának is a szűkölködésig meg kell szorítani a szükségleteik kielégítését. Ez az eltartási kötelezettség az önmegtagadásig terjedő és a vagyona feláldozásával is teljesítendő, valamint a gazdasági tönkremenetele esetén is köteles mindent elkövetni annak érdekében, hogy tisztességes keresethez jusson, ha könnyebb munka vállalásával nem jut elegendő keresethez, akkor nehéz testi munkával járó kereseti alkalmat is köteles volt igénybe venni.⁴⁵

⁴² Czigány Aladár: Tartásjog. 117.

⁴³ SZLADITS, Magyar Magánjog II. 319.

⁴⁴ Mtj. 231. §

⁴⁵ Czigány Aladár: Tartásjog. 114.

A tartás módja elsősorban természetbeni, másodsorban pedig a pénzbeli tartás volt. A kiskorú vonatkozásában a szülők maguk határozták meg, hogy a tartást milyen módon szolgáltatják, azonban a bíróság és a gyámhatóság ezt fontos okból megváltoztathatta.⁴⁶ Elsősorban a háztartásukban voltak kötelesek a gyermekekről gondoskodni, mivel a gyermeket a családból kellő szükség és indok nélkül kivenni nem lehetett, ez ellen a bíróság vagy a gyámhatóság beavatkozhatott. Fordított esetben, ha a gyermeknek erkölcsi fejlődése vagy eltartása veszélyeztetve volt a szülői házban, a szülőt pénzben fizetendő tartásra kellett kötelezni,⁴⁷ amelyre a királyi Curia döntéseiben találunk példákat a következőkben. A kiskorúnak joga volt a természetbeni tartásról a pénzbeli tartásra áttérni, amikor a tartásra kötelezett a teljesítést megtagadta vagy a tűrhetetlen magatartásával lehetetlenné tette a jogosult számára, például a kiskorú gyermekhez nem illő „gyöngédtelen” bánásmódban részesítették vagy a kellő élelemmel és ruházattal nem látták el.⁴⁸

A házaspár különélése esetén a bíróság, illetőleg a gyámhatóság pénzbeli tartást határozott meg.⁴⁹

A házasság fennállása alatti tartásnak alapesete az volt, amikor a szülők együtt éltek. Bíróság előtti jogvitáról vagy gyámhatósági eljárásról a tartás vonatkozásában csak a tartás módjának meghatározása körében beszélhetünk (pénzbeli vagy természetbeni) a fentiek alapján.

A házastársak *de jure* különélésének két esete létezett. Egyrészt az ágytól és asztaltól elválasztott felek esete, hiszen a Ht. fenntartotta a kánonjogból örökölt *separatio a thoro et mensa* intézményét, tekintettel a római katolikus egyházjog szabályaihoz ragaszkodó állampolgárookra.⁵⁰ Ebben az esetben a felek kérelmére a bíróság döntött a (nő- és gyermek)tartás kérdéséről is. Másrészt a Ht. a kötelék védelme érdekében rendelkezett az ún. ágytól és asztaltól való különélésről. A keresetben, a viszontkeresetben, külön kérvényben vagy szóbeli előterjesztés útján lehetőségük volt a feleknek arra, hogy a köteléki per tartamára ágytól és asztaltól történő különélés elrendelését kérjék. Ezt a Ht. 76., 78. és 79. §-ra, azaz – szándékos és jogos ok nélküli elhagyás bontó okát (77. §) kivéve az abszolút bontó okok valamelyikére alapított kereset esetén a bíró hivatalból rendelte el. A bíró a 99. § megfogalmazása szerint ezt „rendszerint” elrendelte, illetve csak akkor mellőzhette, ha a kibékülésre nem látott reményt. A

⁴⁶ Mtj. 236. §

⁴⁷ Czigány Aladár: Tartásjog. 119.

⁴⁸ C. 98. jún. 17. I. G. 151. M. 16.331., C. 901. jan. 15. I. G. 58/900. M. XII. , C. P. III. 1281/1921., MjDt. XIV. 46., C. P. III. 6525/1923., M. Tára V.64., 1901. szept. 26. G.297. Sz., Dt. 3. f. XXI. 109. In: MESZLÉNY, Magyar magánjog 718–719.

⁴⁹ Czigány Aladár: Tartásjog. 119.

⁵⁰ HERGER, A nővételtől az állami anyakönyvvezetőig 155–162.

bíróság a Ht. 80. §, azaz a relatív bontó okok esetében – ugyancsak hivatalból – mindenkor köteles volt elrendelni a különélést, melynek időtartama, ha a felek nem kértek ennél hosszabbat, 6 hónap és 12 hónap között mozgott.⁵¹

Törvényes elválás esetén az ítélet jogerőre emelkedéséig a gyámhatóság ideiglenesen döntött a kérdésben a szülők megegyezése, ennek hiányában a tényállás feltárása és a legközelebbi rokonok meghallgatása után. A bíróság az ítéletben rendelkezett a kiskorú gyermekek elhelyezéséről és tartásáról,⁵² de ha a kiderített ténykörülmenyeket nem találta elegendőnek a határozathozatalhoz, a per befejeztével az ügyiratokat intézkedés végett áttette a gyámhatósághoz.

A közös kiskorú gyermekkel rendelkező, *de facto* különváltan élő szülők között a gyermekelhelyezési és a gyermektartási igények eldöntése a Gyt. 13. § alapján a gyámhatóság hatáskörébe tartozott, valamint akkor is, ha a gyermekek tartásáról és ellátásáról nem gondoskodtak.

Amennyiben nem kötöttek a perben egyezséget a szülők, akkor külön fórum, a gyámhatóság döntött róla. A hatáskör kérdése a törvényes gyermekek tartása ügyében nem volt megfelelően elhatárolva. A Ht. 1895. október 1-jei hatályba lépését megelőzően a gyermektartásdíjról a válóperben a bíróság határozott, a házasságot felbontó ítélet jogerőre emelkedése előtt ideiglenesen a gyámhatóság döntött. Amennyiben a bontóperben nem rendelkezett a bíróság a kérdéssel, akkor előttük bármelyik szülő pert indíthatott gyermektartásdíj kérdésében.⁵³ Az 1915. január 1. napján hatályba lépett polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk 2. § és 642. § szerint a házassági bontóperek a királyi törvényszékek hatáskörébe tartoztak,⁵⁴ ahogy ez a Ht. hatályba lépését követően is így volt. A Ht. 95-97. §§ szerint a bontóperben a bíróság határozott a kiskorú gyermek elhelyezéséről, valamint a gyermektartásdíj kérdéséről. Amennyiben azonban nem rendelkezett elegendő ténykörülmennyel a döntéshez, akkor a per befejeztével az illetékes gyámhatósághoz tette át az ügyet. Ha a határozat meghozatala óta a körülmények lényegesen megváltoztak és a döntés a gyermek érdekeinek nem felelt meg, akkor a gyámhatóság eltérhetett a bírói döntéstől. A királyi Curia 1898. szeptember 20. napján kelt H.17. számú határozata szerint azonban a

⁵¹ HERGER, A házassági kötelék védelmét szolgáló eszközök 75–94.

⁵² Ht. 95-96. §, 105. §

⁵³ HATTYUFFY, A kiskorú gyermek tartása... In: Jogtudományi Közlöny, 12-13.

⁵⁴ A járásbíró hatáskörébe tartoztak többek között azok a vagyoni jogi perek, amelyek tárgyának értéke kétezeröt száz koronát meg nem haladta, amennyiben, tekintet nélkül az értékre, a törvényszék hatáskörébe nem volt utasítva; tekintet nélkül a per tárgyának értékére azok a vagyoni jogi perek, amelyekre nézve a járásbíró hatásköre ki volt kötve; valamint az ideiglenes nőtartási követelések iránt indított perek is, amennyiben nem voltak a házassági per bíróságához utasítva; a házasságon kívüli nemzésből származó követelések iránt indított perek, ideértve a törvénytelen gyermek tartása iránt indított pereket is.

törvényes házasságból származó gyermekek tartása és nevelése költségeinek viseléséről a bíróság határozott, függetlenül attól, hogy a szülők között bontóper van folyamatban vagy tartósan különválva élnek.⁵⁵

A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk (a továbbiakban: Te.) a következőképpen rendelkezett: „137. § Az 1912:LIV. tc.⁵⁶ 21. §⁵⁷-ának utolsó bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: Törvényes kiskorú gyermek elhelyezésének és tartásának kérdésében a gyámhatóság határoz. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a házassági per folyamán (Pp. 674. §) ⁵⁸a házassági per bírósága szükség esetében ideiglenesen határozzon ebben a kérdésben, ha a gyámhatóság nem határozott. A felbontó vagy ágytól és asztaltól elválasztó ítéletben a házassági per bírósága szükség esetében akkor is határoz a gyermek elhelyezésének és tartásának kérdésében, ha a gyámhatóság már határozott”. Ezek alapján tehát, míg 1930 előtt fő szabályként a bíróság döntött a kiskorú tartásának kérdésében, a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló törvénycikk hatálybalépése után ez a feladat elsősorban a gyámhatóságra, azaz az illetékes árvaszékekre hárult. Ez nem zárta ki, hogy bontóperben a bíróság is határozzon, azonban az értekezésben vizsgált Zala megyei ítéletekben a bíróság ezt következesen a gyámhatóságra bízta. Amennyiben a gyámhatóság nem határozott a kérdésben, vagy ugyanhatározott korábban, de mégis szükséges volt a bírói határozat, ez a lehetősége megmaradt a bíróságoknak. Előfordult, hogy nem éltek a határozathozatal lehetőségével bíróságok, amint azt például a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtt folyamatba tett P.369/1941. számú ügyben hozott ítélet indokolásában is olvasható, miszerint „a

⁵⁵ Jogtudományi Közlöny 1893. évi 47. szám alatt közölve

⁵⁶ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről

⁵⁷ 1912. évi LIV. tc. 21. § „A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877:XX. tc. 11. §-ának utolsó és utolsóelőtti bekezdése hatályát veszti. Az 1877:XX. tc. 13. §-ának harmadik és negyedik bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: Ha a szülők között házassági per még nincs folyamatban, de különválva élnek, és arra nézve, hogy gyermeküket melyikük tartsa magánál, nem egyeztek meg, vagy ha gyermekük eltartásáról kellően nem gondoskodtak: a gyermek elhelyezésének és tartásának kérdésében a legközelebbi rokonok meghallgatásával ideiglenesen a gyámhatóság határoz.”

⁵⁸ 1911. évi I. tc. Pp. 674. § „A kereset megindítása vagy az előzetes békeltetés kérése után az 1894:XXXI. tc. 72. és 98. §-a értelmében az ideiglenes különélést a perbíróság rendeli el és ugyanaz határoz ideiglenesen a gyermekek elhelyezésének és tartásának kérdésében, valamint az 1894:XXXI. tc. 102. §-ában említett kapcsolatos intézkedések felől is. Sürgős esetekben a legszükségesebb intézkedéseket az elnök vagy az elnök által kirendelt bíró is megteheti. Ha a kérelmet szóbeli tárgyaláson kívül adják elő, szóbeli tárgyalás nélkül is lehet felőle határozni, az ellenfél azonban ha a késedelem veszélyével nem jár, meghallgatható. A gyermekek elhelyezése és tartása, valamint az 1894:XXXI. tc. 102. §-ában említett intézkedések tárgyában előadott kérelmek megalapítására szolgáló ténykörülmenyeket valószínűvé kell tenni. A bíróság határozathozatal előtt a szükséghez képest tudakozódásokat is fogadosíthat. A bíróság végzéssel határoz, a mely azonnal végrehajtható. A hozott határozat a körülményekhez képest módosítható. A perbíróságnak, az elnöknek vagy a kirendelt bírónak határozata ellen egyfoku felfolyamodásnak van helye. Ez a § akkor is alkalmazható, ha a nőtartás és a gyermekek elhelyezése és tartása felől a kereset megindítása vagy az előzetes békeltetés kérése előtt bíróság vagy gyámhatóság már határozott.”

határozathozatala a T.e. 137.§ alapján mellőzte e (azaz a gyermektartásdíj) kérdésben, mert sürgős szükség esete nem áll fenn.”⁵⁹

Kiemelendő, hogy az árvaszéki közigazgatási eljárás szabályai közel sem voltak olyan szigorúak, mint a bírósági eljárások szabályai. Az egyik legfontosabb dologról, a gyermek sorsáról eskü nélkül valló tanúk meghallgatásával, az ülnök vagy a jegyző előadása alapján, a közvetetett történt a döntés, a fellebbezési eljárásban pedig ugyanaz a hatóság döntött, aki az első fokon, iratok alapján.⁶⁰ Csorna Kálmán szintén aggályait fejezte ki e körben az Mtj. létrejötte után, mivel „a magyar gyámhatóság nem bíróság, hanem egy közigazgatási hatóság, amely politikai és egyéb befolyások miatt nem maradhat független, az eljárási, bizonyítási és végrehajtási szabályai pedig tökéletlenek voltak”.⁶¹

3.3. A törvényes kiskorú gyermek tartása a bírói gyakorlatban

A bírói gyakorlatot a következőkben a Zala megyei bíróságokon belül a Nagykanizsai Királyi Törvényszék és a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék iratai alapján vizsgálom 1938 és 1945 között. A Pp. 2. § bekezdése alapján a házassági bontóperek a törvényszékek hatáskörébe tartoztak.

A joggyakorlat feltárását megnehezítette, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárában a Nagykanizsai Királyi Törvényszék iratanyaga sajnos rendkívül hiányos 1913 és 1945 között. Csupán az 1913., 1919., 1942., 1943., 1944. és 1945. évekből maradtak fenn polgári peres iratok, azoknak is csak egy részük, az 1944-es és 1945-ös iratok között találhatók bontóperes iratok, nevezetesen tizenegy. Ezekben azonban nem volt gyermeke a feleknek, azaz a téma szempontjából nem használhatók. Az ügyszámokból viszont látszik, hogy 1944-ben közel 2.400 ügy, míg 1945-ben majdnem 900 ügy indult a Nagykanizsai Királyi Törvényszéken.⁶²

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék iratanyaga már bővebb. Ezen iratok közül az 1938 és 1945 között indított ügyeket vizsgáltam meg, azonban ebben a periódusban a bíróság nem döntött a gyermektartásdíj kérdésében, ezért a további évek ügyeit nem tártam fel, hanem a

⁵⁹ Krausz Bernadett: A törvényes születésű kiskorú... In: Diké, 2018/2. 28.

⁶⁰ Virágh Gyula: Gyökeres családjogi reformok. In: Jogtudományi Közlöny, 1918/48. szám 363-364.

⁶¹ Csorna Kálmán: A kiskorúak eltartásának kérdése a bírói gyakorlatban az Mtj.-ban. In: Jogtudományi Közlöny, 1929/22. szám 209-211.

⁶² Nagykanizsai Királyi Törvényszéken indított házassági bontópereket lásd MNL ZML VII. 1. e. P.2360/1944., P.2382/1944., P.89/1945., P.100/1945., P.101/1945., P.112/1945., P. 154/1945., P. 283/1945., P.471/1945., P. 515/1945., P.869/1945.

járásbíróóságok irataira koncentrált a kutatás. A fennmaradt törvényszéki iratok közül ötvenegy bontóper,⁶³ egy kártérítési per (melynek tárgya gyermektartásdíj volt⁶⁴, ugyanis a keresetképtelen személy eltartójának halála esetén eltartásának kötelezettsége egészen a kártérítésre kötelezettre száll át⁶⁵), egy tartásdíj felemelése iránti per⁶⁶ és egy törvénytelenítés iránti per anyaga maradt fenn. Ez utóbbiban hátralékos gyermektartást kértek az alperestől.⁶⁷ Megfigyelhető egyébként, hogy a vizsgált időszakból a peres eljárások több mint a fele 1938-ban indult, ami valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a világháború éveiben visszaesett a családjogi perek száma.

Az ötvenegy vizsgált bontóperből tizenöt esetben nem származott gyermek a házasságból, egy ügyben pedig egyezséget kötöttek a felek. A maradék harmincöt ügyben nem döntött a bíróság a gyermektartás kérdésében. Bár a Gyt. 13. § és a Ht. 95. § alapján a kiskorú gyermek tartásáról a bíróságnak kellett határoznia a szülők házasságának felbontása esetén, a harmincötből egy olyan bontópert sem találtam, amelyben a bíróság döntött volna a gyermektartásdíj kérdésében. Ezt minden esetben az illetékes gyámhatósághoz, tehát Zala vármegye Árvaszékéhez tették át intézkedés végett. Az indokolásokban visszatérő fordulatként szerepelt, hogy *„a házasságból született kiskorú gyermek tartása és elhelyezése kérdésében a határozatot az illetékes gyámhatóságra bizza a Te. 137. § alapján”*⁶⁸ vagy *„a Te. 137. § alapján mellőzi a bíróság a döntést a gyermektartás kérdésében”*,⁶⁹ valamint, hogy *„a határozathozatala a T.e. 137.§ alapján mellőzte e (azaz a gyermektartásdíj) kérdésben, mert sürgős szükség esete nem áll fenn.”*⁷⁰ Emellett egy másik törvénycikkre is hivatkozott a bíróság, nevezetesen a Ht. 96. §-ra, mégpedig a következő módon: *„a gyermek tartása kérdésében illetékes Zala vármegye Árvaszékéhez áttesz, mert a perben kiderített körülményeket nem találta elegendőnek, hogy az elhelyezésben döntsön,”*⁷¹ illetve *„a gyermekek elhelyezése és*

⁶³ Zalaegerszegi Királyi Törvényszék indított bontópereket lásd MNL ZML VII. 2. f. Pf.230/1938., P.331/1938., P.426/1938., P.427/1938., P.451/1938., P.540/1938., P.560/1938.,P.571/1938., P.572/1938., P.623/1938., P.771/1938.,P.783/1938., P.879/1938., P.889/1938., P.1183/1938., P.1229/1938., P.1230/1938., P.1283/1938., P.1314/1938.,P.1342/1938., P.1358/1938., P.1358/1938., P.1409/1938., P.1577/1938., P.1619/1938., P.1540/1938., P.1630/1938., P.1733/1938., P.1872/1938., P.1873/1938., P.1982/1938., P.16/1939., P.24/1939., P.72/1939., P.102/1939., P.198/1939.,P.198/1939., P.326/1939., P.783/1939., P.1360/1939., P.298/1940., P.1957/1940., P.598/1942., P.628/1942., P.1695/1941., P.1794/1941., P.1836/1941., P.1870/1941., P.2356/1941., P.369/1941., P.478/1941.,

⁶⁴ MNL ZML VII. 2. f. P.1087/1939.

⁶⁵ C.1987/1921., M. Tára III.87. In: MESZLÉNY, Magyar magánjog 714.

⁶⁶ MNL ZML VII. 2. f. P.1284/1941.

⁶⁷ MNL ZML VII. 2. f. P. 211/1938.

⁶⁸ MNL ZML VII. 2. f. P.783/1939.

⁶⁹ MNL ZML VII. 2. f. P.1794/1941.

⁷⁰ MNL ZML VII. 2. f. P.369/1941.

⁷¹ MNL ZML VII. 2. f. P.1870/1941.

tartása tárgyában a határozathozatalt mellőzi és evégből az iratokat a Ht. 96. §-a értelmében az ítélet jogerőre emelkedése után az illetékes Zala vármegyei Árvaszékhez át fogja tenni”.⁷²

Tekintettel arra, hogy elsődlegesen a gyámhatóság hatáskörébe tartozott a döntés, a vizsgált bontóperekben nem határozott a tartás körében a bíróság, mivel nem álltak fent az ideiglenes intézkedés iránti feltételek, valamint nem rendelkezett a bíróság elegendő ténnyel a döntéshez.

Egyetlen olyan peres irat maradt fent az időszakból, amikor a bíróság a kiskorú gyermekek kérdésében döntött. A *Mórocz Imre* felperes és *Mórocz Imréné Bognár Teréz* alperes közötti 1941. szeptember 16. napján folyamatba tett bontóper, amelyben a feleknek közös gyermekeik is voltak. Tekintettel arra, hogy az alperes italozó életmódot folytatott és jövedelemmel nem rendelkezett, a bíróság szükségesnek látta a döntéshozatalt, így a gyermeket a felperes apánál helyezték el, de a gyermektartásdíjról a bíróság nem határozott.⁷³

A következőkben azokat a peres eljárásokat mutatom be részletesen, amelyekben az iratok alapján a gyermekek tartására vonatkozóan releváns információ volt fellelhető.

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtt 1938-ban indított⁷⁴ 331. számú házasság felbontása iránti ügyben a peranyagból a keresetlevél hiányzik, azonban rendelkezésre állnak jegyzőkönyvek és az elsőfokú ítélet,⁷⁵ amelyből kitűnik, hogy a kiskorú gyermekek tartását miként rendezték a felek a bontó kereset beadása előtti időszakban, amikor a felek már külön éltek. A felperes a férj, *Földes Lipót* „*vállalati dolgozó*” volt, míg az alperes a feleség, *Földes Lipótné Weisz Gusztá*, fűzőkészítő. A „*peres felek egyezően adták elő, hogy az egyik lányuk, Nóra, 20 éves és az anyai nagynénjénél tartózkodik, és női fűzőkészítéssel foglalkozik. Judit leányuk pedig Löwinger Kálmánné újpesti lakosnál van elhelyezve és az apa tartja és iskoláztatja*”. *Judit* leányuk 17 éves volt ekkor. Az apa havi 80 pengőt fizetett *Löwinger Kálmánnénak*, emellett a gyermek havi 10 pengő zsebpénzt kapott, valamint a szükséges ruhát és a tandíját.⁷⁶ A házastársaknak tehát két gyermeke volt; a nagyobbik saját keresettel rendelkezett, és az apa nem fizetett részére tartásdíjat, pedig a gyermek kiskorúnak minősült az akkor hatályos szabályozás szerint. Tehát következtethetünk arra, hogy az Mtj. 229. §-a – bár csak törvényjavaslatról volt szó – a gyakorlatban is érvényesült, azaz „*a kiskorú gyermeket, ha van is vagyona, szülője köteles eltartani, amennyiben tartása a gyermek vagyonának jövedelméből és keresményéből ki nem telik*”. A *Nóra* utónevű gyermeknek tehát feltehetően

⁷² MNL ZML VII. 2. f. P.2356/1941.

⁷³ MNL ZML VII. 2. f. P.1695/1941.

⁷⁴ A kereset benyújtásának dátuma nem ismert, az első tárgyalásra 1938. március 22. napján került sor.

⁷⁵ MNL ZML VII. 2. f. P.331/1938 8. sz. ítélet.

⁷⁶ MNL ZML VII. 2. f. P.331/1938 3. sz. jegyzőkönyv.

olyan keresete volt, ami miatt nem szorult rá a tartásra. A kisebbik leány, *Judit* nem rendelkezett keresettel, tehát az apa köteles volt gondoskodni a neveltetéséről és taníttatásáról, valamint társadalmi állásának megfelelő megélhetéséről, amelyet a zsebpénz, a ruhák és a pesti asszonynál történt elszállásolás és ellátás biztosított. Fontos kiemelni, hogy az apát nem a gyámhatóság és nem is a bíróság kötelezte a gyermek tartására, hanem azt az apa önként teljesítette.

A bontóperben a felperes férj kérte a feleség vétkesnek nyilvánítását és a házasság felbontását az 1894. évi XXXI. tc. (a továbbiakban: Ht.) 86. § alapján, mivel állítása szerint az alperes 1937. augusztus 7. napján elköltözött a felperestől, durván viselkedett vele, költekező magatartást tanúsított és a „*házassági kötelességét adventista túlbuzgósága miatt*” elhanyagolta, valamint a gyermekeit a felperes ellen hangolta, a szőlőbirtokon – ahol élt – a munkásoknak meztelenül mutogatta magát. Az alperes kérte a kereset elutasítását, valamint a házasság felbontása esetén a viszontvétkesség megállapítását és személyesen előadta, hogy a felperes a házasságuk alatt szerelmi viszonyt folytatott *Kövér Miklósnéval*, a gépészenek a feleségével. Azért hagyta el a felperest, mivel megütötte őt és *Judit* lányát. A bíróság megállapította, hogy a felek között rossz volt a viszony, aminek okát a tanúvallomások alapján nem lehetett megállapítani, nem volt adat az alperes költekező életmódjára és arra sem, hogy adventista túlbuzgósága miatt elhanyagolta volna a házastársi kötelezettségeit. A gyermekeket nem hangolta az édesapjuk ellen. Meztelenül csupán egészségügyi okokból járt a szőlőbirtokon, akkor is eldugott, félreeső helyeken. Az alperes szóban többször sértegette a felperest, azonban ezek nem állandó becsmérlésként hangzottak el és a munkájával kapcsolatban dicsérte.

A bíróság megállapította, hogy házaseletük nem volt harmonikus, amelynek oka a felperes szerelmi kapcsolata volt egy házasszonnyal, akivel a viszonyt ígérete ellenére, a házastársával való kibékülés után is fenntartotta. A bíróság nem bontotta fel a házasságot, mivel „*az a házasság, aki ilyen súlyosan vétett a házastársi hűség ellen, s aki egy idegen férjes nővel való szerelmi levelezést és kapcsolatot tart fenn még most is, nem kérheti a házasság felbontását az alperesnek olyan kisebb vétkeisége alapján, amelynek részben maga is okozója volt.*” Az iratokból utalást találunk továbbá arra, hogy alperes 1937-ben a Sümegi Királyi Járásbíróság előtt 1288. számon indított pert ideiglenes nőtartás jogcímen, azonban több irat nem maradt fenn.

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtt 1938. február 18. napján indított 426. számú házassági bontóperben a felperes *Schifter Józsefné Babos Gizella* varrónőként dolgozott, az alperes, *Schifter József* pedig magánzó volt. A peranyagból kitűnik, hogy a házasságból egy gyermek származott, akit már a kereset beadása előtt az apai nagyszülőknél helyeztek el, mivel

a szülők már külön éltek. Mindez két szempontból is fontos lehet. Egyrészt, ha az apa és az anya nem tudtak gondoskodni a gyermek tartásáról, akkor a nagyszülők következtek a kötelezettek sorában, másrészt pedig elképzelhető, hogy az apa úgy gondoskodott gyermeke tartásáról, hogy saját szüleinél helyezte el és az ő kezükhöz teljesítette a gyermek tartásához szükséges anyagi hozzájárulást. A per többi anyaga hiányzik, így nem lehet tudni, hogy a bíróság felbontotta-e a házasságot.⁷⁷

A Zalaegerszegi Törvényszék előtt 1938. szeptember 7. napján folyamatba tett házassági bontóperben az alperes *Pintér Józsefné* volt, aki elhagyta férjét és a per indításának időpontjában 9, illetve 7 éves gyermekeit. Amikor a felperesnél, *Pintér Józsefnél* hagyta az anya a gyermekeket, a felperes megkérdezte, hogy miként kéne gondoskodnia a két gyermekről, alperes annyit válaszolt, hogy „*majd meglesznek valahogyan*”. A jegyzőkönyv⁷⁸ alapján megállapítható, hogy a gyermekek zárdában éltek, ahol az alperes anya látogatta őket, míg később kiderült az is, hogy a gyermekek a felperes, azaz az apa gondozásában álltak.⁷⁹ A bíróság a házasságot a Ht. 77. § szakasza alapján, alperes vétkessé nyilvánítása mellett felbontotta ugyan, de nem rendelkezett a gyermektartásdíjról, mivel a férj nem kérte annak megállapítását.⁸⁰ Ez az ügy példa arra, hogy az apa a tartást nem a saját háztartásában, természetben szolgáltatta, hanem a gyermekeket zárdai nevelésbe adta és ilyen módon gondoskodott tartásukról és nevelésükről.

Az 1940. május 27-én kártérítés és tartásdíj tárgyában indított perben felperesként az édesanya, özv. *Ábrahám Józsefné Ujj Rozália* és két gyermeke, *Ábrahám Erzsébet* és *Margit* álltak, alperes pedig *Finta József* volt, aki megölte az I. rendű felperes férjét, II. és III. rendű felperesek édesapját 1940. március 1. napján, és ezért erős felindulásban elkövetett szándékos emberölés elkövetéséért jogerősen 3 évi börtönbüntetésre ítélték. Mivel a büntetőbíróság álláspontja szerint nem állt fenn a jogos védelem esete – amely kizáró ok lenne a kártérítés megállapításánál – ezért a királyi törvényszék kártérítés megfizetésére kötelezte az alperest, mégpedig 40 pengő temetési költség, valamint a II. és III. rendű felperesek vonatkozásában havi 15-15 pengő összegben, ezt meghaladóan elutasította a keresetet.⁸¹ Az I. rendű felperes és alperes is fellebbeztek és a Győri Királyi Ítéltábla részben akként változtatta meg az ítéletet, hogy I. rendű felperesnek havi 20 pengő életjáradékot fizessen meg alperes élete végéig, illetve újabb férjhezmeneteléig, a II. és III. rendű alpereseknek pedig havi 8-8 pengőt fizessen meg

⁷⁷ MNL ZML VII. 2. f. P.426/1938

⁷⁸ MNL ZML VII. 2. f. P.1733/1938 2. sz. jegyzőkönyv.

⁷⁹ MNL ZML VII. 2. f. P.1733/1938 10. sz. jegyzőkönyv.

⁸⁰ MNL ZML VII. 2. f. P.1733/1938 16. sz. ítélet.

⁸¹ MNL ZML VII. 2. f. P.1087/1940.

ugyanezen a jogcímen a 16. életévük betöltéséig. Megállapította, hogy a néhai apa jövedelme átlagosan 60 pengőt szokott kitenni és a bírói gyakorlat szerint, hogyha az eltartásra kötelezett családfő után feleség és leszármazottak is maradtak, úgy a családfő keresetének 60%-a (jelen esetben 36 pengő) veendő alapul az őket megillető tartás megállapításánál úgy, hogy 40% illeti meg az özvegyet, 20% a gyermekeket. A bíróság azonban eltért ettől a gyakorlattól, mivel az édesanya nagyobb ingatlanrészt örökölt, mint a gyermekek, valamint eljárt napszámba dolgozni, és a 10-10% százalék a gyermekek tartására nem lenne elégséges, ezért 20 pengőt ítelt meg az I. rendű felperes anyának és havi 8-8 pengő életjáradékot a gyermekeknek.⁸²

A Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárában az 1938 és 1945 közötti árvaszéki iratok egészét áttanulmányozva megállapítható, hogy nem maradt fenn olyan irat, amely kifejezetten a kiskorú gyermekek tartásával foglalkozott volna. A törvényszéki iratok között azonban csatoltan fellelhető egy árvaszéki véghatározat.⁸³ *Tóth Károlyné Móricz Ilona* felperes *Tóth Károly* alperes ellen házasság felbontása és járulékai, azaz ebben az esetben nőtartás iránti és a további névviselésre feljogosítás iránti pere azért említésre méltó, mert a feleknek két közös gyermekük volt. *József* utónevű 1934. január 3. napján, *István* utónevű 1935. december 10. napján született, tehát 3, illetve 4 évesek voltak az ügy indításakor. A felperes elhagyta az alperest, mivel a férj tetteleg bántalmazta feleségét. A per előzménye a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság előtt folyamatba tett ideiglenes nőtartásdíj iránti per volt⁸⁴, amelyben havi 30 pengőt ítelt meg a bíróság a felperesnek. A törvényszék előtt folyó per ideje alatt a közös gyermekeket a felperesnél helyezték el, mivel az alperes apa nem gondoskodott a gyermekekről és azok tartásáról, valamint az árvaszék ekkor még nem döntött a kérdésben. A törvényszék a házasságot mindkét fél vétkesnek nyilvánításával az alperes hibájából felbontotta, de felperes a nőtartás és a férje nevének további viselésére való feljogosítása iránti kérelmét elutasította, mivel a felperes is vétkes volt és ezért nem tarthatott igényt rájuk. Azért az alperes hibájából bontotta fel, mert több alkalommal is bántalmazta a feleségét, aki többször csonttörést is szenvedett. A felperest pedig azért nyilvánította vétkesnek, mert azzal gyanúsította a férjét, hogy az előző házasságából született leányával vérfertőző viszonyt létesített és a hatósági eljárás folyamatba tétele végett teljes egyetértésben működött közre a feljelentővel, aki az asszony rokona volt, az állítását azonban még csak valószínűsíteni sem tudta.⁸⁵ A gyermektartásdíj vonatkozásában pedig Zala vármegye Árvaszékének 17.515/1938. számú

⁸² MNL ZML VII. 2. f. P.II.1465/1941/12. számú ítélet

⁸³ MNL ZML VII. 2. f. P.560/1938.

⁸⁴ MNL ZML VII. 2. f. P.421/1938.

⁸⁵ MNL ZML VII. 2. f. P.421/1938 26. sz. ítélet.

véghatározata rendelkezett: az anyát jogosította fel a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlására, az apát pedig 1938. február 1. napjától kezdve gyermekenként havi 10 pengő, azaz összesen havi 20 pengő gyermektartásdíj megfizetésére kötelezte. Az indokolás szerint a tartás megítélése a Gyt. 11. §-án alapult, miszerint a vagyontalan kiskorúakat elsősorban az atya, ha erre magában nem képes, vele együtt az anya, ha atya nincs, vagy erre teljesen képtelen, az anya, végre nagyszülők tartoznak eltartani és neveltetni. A vagyoni és kereseti viszonyok kapcsán az apa, akinek a foglalkozása földműves és gazdasági munkavállaló volt, 4 hold ingatlannal, valamint egy lakóházzal rendelkezett, keresete mint munkatoborzó 6 hónapra 25 mázsa búza, havi 35 pengő készpénz és munkásonként havi 2 pengő volt. Vele szemben az anya teljesen vagyontalan volt, aki alkalmi napszámra szorítkozott. A vizsgált bírósági ítéletek alapján megállapítható, hogy akkoriban a környéken az átlagos napszám 1 pengő volt.⁸⁶

Bár ez az irat csak egy véghatározat a sok közül és nem lehet biztos következtetést levonni belőle, mégis állíthatom, hogy a megítélt tartásdíj megállapításának módja megfelel a vizsgált korszak gyakorlatának és a tartásdíj mértéke korrelál azokban az években megítélt tartásdíjnak, ugyanis 1938-ban 8 pengőt, 1939-ben rendre 10 pengőt állapított meg a bíróság Zala megyében a törvénytelen gyermekek tekintetében, ahol a szülők napszamosok vagy földművesek voltak. Ezek az adatok szintén a levéltári forrásokból állapíthatók meg, ugyanis míg a házasságon belül született gyermekek tartásának kérdésében az árvaszékek határoztak, addig a házasságon kívül született gyermekek tekintetében a királyi járásbíróságon kellett eljárást indítani gyermektartásdíj tárgyában, és ezekben az esetekben a bíróság határozott. A törvénytelen gyermekek tartása kérdésében sokkal nagyobb iratanyag áll rendelkezésünkre, így azokból megfelelően kitűnik a kikristályosodott bírói gyakorlat. A fenti perben a tartás mértékét leginkább az arányok segítségével lehet szemléltetni. Az apa havi 35 pengő jövedelemmel rendelkezett, emellett kapott búzát és toborzott munkásonként 2 pengőt. Ebből havi 20 pengőt ítelt meg az árvaszék a két gyermek tartására, amely nagyjából a jövedelmének 50%-át tette ki (gyermekenként 25%), ha átlagosan 40 pengő havi jövedelemmel számolunk.

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtti 1938. február 18. napján dátum folyamatba tett bontóperben a napszamos felperes, *Radics Józsefné* igényt formált havi 30 pengő nőtartásra is. A felek a perindításkor külön éltek és négy közös gyermekük közül kettő az alperesnél, kettő pedig a felperesnél volt elhelyezve. A felperes a házasság felbontását a Ht. 80. § alapján kérte a szintén napszamos alperes, *Radics József* vétkessé nyilvánítása mellett, tekintettel arra, hogy állítása szerint a férfi vadházasságban élt egy másik nővel. Az alperes állítása szerint nem élt

⁸⁶ Lásd például MNL ZML VII. 2. f. P.2683/1939.

vadházasságban, csupán a gyermekek nevelője tartózkodott az alperes házában és látta el a mindennapi teendőket, amíg alperes idénymunkát vállalt egy másik faluban. A nő szerint tehát csupán a gyermekekről gondoskodott. A felperes álláspontja szerint az alperes és a nevelőnő közös szobában aludtak. Az alperes azt nem tagadta, hogy amikor pár napra hazajött az idénymunka közben, akkor egy szobában aludtak. Hozzátette azonban, hogy azért, mivel az egész lakás egy helyiségből állt, ahol az alperes, a nevelőnő és a gyermekek egy légtérben tartózkodtak, azonban alperes az állítása szerint a földön aludt, a nevelőnő pedig a gyermekekkel az ágyban. Az ügy érdekessége, hogy a felperes nőtartásdíjat, nem pedig gyermektartásdíjat kért alperestől a nála elhelyezett két gyermek tartására hivatkozva, amelyet egyedül nem tudott biztosítani.

A bíróság a felperes keresetét elutasította, mivel felperes nem bizonyította az alperes vétkességét, a házasságot nem bontotta fel és nem állapított meg (sem ideiglenes, sem végleges) nőtartást a különélő nőnek. Az utóbbit bontás hiányában nem tehetette, az előbbi pedig érdekes módon nem azért nem szabta ki, mert a kereset végleges nőtartásra, nem pedig ideiglenes nőtartásra vonatkozott: a bíróság az ítélet indoklásában kimondta, hogy azért nem ró tartási kötelezettséget az alperesre, mivel a különélő felperes tartásáról nem tudna gondoskodni anélkül, hogy alperes a saját és a nála levő két gyermek tartását veszélyeztetné.⁸⁷ Ez az indoklás különösen azért érdekes, mert a per folyamán alperes felajánlotta különélő feleségének, hogy amennyiben nem tud gondoskodni a két gyermekről, úgy a férj magához veszi őket is és mind a négy gyermek tartását biztosítja. Ebből az esetből megállapítható, hogy a kiskorú gyermek tartása sorban megelőzte a házastársat, még akkor is, ha az Mtj. 230. § szerint a gyermekek és a házastárs a tartásra egy sorban voltak jogosultak; valamint érvényesül az az elv is, hogy rokontartásra nem kötelezhető a személy, ha a saját megélhetése veszélybe kerülne, kivéve a kiskorú gyermek esetét.

A tartásdíj mértékének megállapítása és a tartás felemelése vonatkozásában az alábbi példákat lehet kiemelni.

A vizsgált tartásdíj felemelése iránti pert *Hegyi Ferencné Szabó Teréz* anya indította volt férje, *Hegyi Ferenc* ellen. A felek között egy korábbi perben⁸⁸ a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék havi 10 pengő gyermektartásdíjat állapított meg. Nyolc évvel később, 1941. június 27. napján érkezett keresetében kérte a felperes a tartásdíj felemelését 18 pengőre, de a perfelvételi tárgyalás előtt a felek peren kívül megegyeztek havi 15 pengő gyermektartásdíjban, és a per szünetelt. 1946. augusztus 26-án a felperes az eljárás folytatását kérte és havi 35 pengő

⁸⁷ MNL ZML VII. 2. f. P.427/1938 5. sz. ítélet.

⁸⁸ MNL ZML VII. 2. f. P.929/1933.

gyermektartásdíjra formált igényt. A bíróság helyt adott a keresetének, amelyet három okból is indokoltnak talált. Először is azért, mert „köztapasztalati tény, hogy a kereset beadása óta és az egyezségkötés óta is olyan nagy mérvű emelkedés következett be az életszükségleti cikkek árában, hogy a tartásdíj eredeti rendeltetését ma már csak kis részben fedezi”. Másodszor, a gyermek 15 éves lett, így korából adódóan növekedtek az ellátásának költségei. Harmadszor pedig fontos szempont volt az is, hogy nőtt az alperes jövedelme. Mindezt a törvényszék a polgári perrendtartás 413. §-ra⁸⁹ alapította, mivel a jogerős ítélet meghozatala óta a körülmények lényegesen megváltoztak, a nevezett három ok pedig ezt támasztotta alá. Feltűnő a hasonlóság a nőtartás felemelése iránti perekkel, melyekre az eljárásjogi kódex hatályba lépése előtti években a jogirodalmi sürgetés ellenére sem találtak kellő elméleti indokolást, míg 1915 után a 413. § alkalmazása lehetővé tette a tartásra kötelezett számára kedvezőtlen módosítást.⁹⁰ A fenti ügyben a bíróság nem vizsgálta az alperes pontos kereseti viszonyait, mivel a felperes nem a teljes tartást kérte, csak hozzájárulást a gyermek tartásához. Ennek oka az volt, hogy felperes cselédként dolgozott, és a munkáltatója szállást és étkezést biztosított a felperesnek és kiskorú gyermekének, melynek az értéke több is, mint az a havi 35 pengő, aminek megfizetésére az alperest kötelezték. Tehát az anya közvetetten nagyobb mértékben járult hozzá a gyermek tartásához, mint az apa.⁹¹

A következő per előzménye, hogy *Ferkócza Teréz* felperesnek és a *Bali István* I. rendű alperesnek Botfán, házasságon kívül született közös gyermeke. *Szidónia* az édesanyja vezetéknévét viselte. 1919. május 9. napján a felek egyezséget kötöttek a gyermektartásdíj kérdésében, mely szerint 1933. szeptember 8. napjától kezdődően havi 15 pengő gyermektartásdíj fizetésére volt köteles a természetes apa. Mivel ennek nem tett eleget, *Ferkócza Teréz* több fizetési meghagyásos eljárást indított *Bali István* ellen, amelyekben a bíróság megállapította, hogy a tartásdíj követelése fennáll, és fizetésre kötelezték.

Ferkócza Teréz 1922. február 28. napján házasságot kötött egy másik férfival, *Takó Gyulával*, a II. rendű alperessel. A körorvos később azt javasolta *Takó Gyulának*, hogy „vegye nevére a gyermeket”, ő majd segít elintézni a jegyzőnél, hogy „szegényalapon megoldják”. A jegyzőnek azonban az elismerés megtételekor nem említették *Szidónia* törvénytelen

⁸⁹ 413. § Ha a fél a 131. § alapján az ítélet hozatala után lejáró szolgáltatás teljesítésére jogerős ítélettel köteleztetett, és azok a körülmények, a melyek alapján a bíróság a szolgáltatás mennyiségét vagy tartalmát megállapította, lényegesen megváltoztak, az érdekeltek bármelyike az előbbi per bíróságánál keresetet indíthat a szolgáltatás megállapított mennyiségének vagy tartalmának megváltoztatása iránt. A körülmények változása csak annyiban vehető figyelembe, a mennyiben oly időben állott be, hogy a keresetet indító fél azt az előbbi perben már nem érvényesíthette. A korábbi ítéletet csak az új per megindításának időpontjától kezdődő hatállyal lehet megváltoztatni.

⁹⁰ HERGER, A nőtartás a magánjogi törvénykönyvben 70–83.

⁹¹ MNL ZML VII. 2. f. P.1284/1941.

származását, valamint azt sem, hogy a természetes apának tartási kötelezettsége áll fenn vele szemben. 1936. március 15. napján *Takó Gyula* apai elismerő nyilatkozatot tett *Ferkócza Szidónia* gyermek vonatkozásában. *Bali István* ekkor perújítással élt a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság előtt a fizetési meghagyásos eljárásban⁹² azon az alapon, hogy *Takó Gyula* sajátjának ismerte el a gyermeket. Ezért kérte, hogy szüntessék meg a gyermektartásdíj fizetési kötelezettségét. Az anya bizonyítani kívánta ebben a perben, hogy *Takó Gyula* nem lehet a gyermek apja, mivel vele csak 1922 januárjában ismerkedett meg. A bíróság azonban a bizonyítási indítványát és a fellebbezését is elutasította azzal, hogy *Bali István* csak akkor lenne kötelezhető tartásdíjfizetésre, hogyha a bíróság külön perben megállapítja „*Ferkócza Szidóniának Takó Gyulától való nem származhatását*”, ugyanis „*Ferkócza Teréz és Takó Gyula házasságkötésének napjától megszűnt Bali István egyezség útján vállalt tartási kötelezettsége*”.

Ezen előzmények után a felperes azt kérte a 1938. január 22. napján érkezett keresetlevelében, hogy állapítsa meg a bíróság, hogy alperes és felperes közös gyermeke nem *Takó Gyulától* származik, ellenben a keresetlevelében utal arra – nem a kereseti kérelemre vonatkozó részben – hogy az alperes 700 pengővel adósa. Az elsőfokú bíróság hivatalból visszautasította a keresetet, arra hivatkozva, hogy a felperes hozzámert az I. rendű alpereshez, aki a gyermeket az anyakönyvben a nevére íratta, ami közokirati elismerést jelent, így a törvényszék álláspontja szerint a gyermek utólagos házasságkötéssel törvényesített. A gyermek törvényességének a megtámadására a Pp. XII. fejezetének szabályai az irányadók és a 696. § szerint csak a férj jogosult rá. A Pp. 130. §⁹³ szerinti per keretében - a felek közötti hatállyal - a gyermek törvénytelenységét érintő jogait harmadik személy is érvényesítheti, viszont csak a férj halála után. Mivel nem a jogosult nyújtotta be a keresetet, a bíróság visszautasította azt.

A felperes ezután felfolyamodással élt a Győri Királyi Ítéltáblához. Hivatkozott arra, hogy a végzés indokolásában feltüntetett 696. §, sőt az egész XII. fejezet arra az esetre vonatkozik, ha a férj támadja meg a gyermek törvényességét, ez az eset azonban nem áll fenn, ezért sérelmesnek találta. A Pp. 701. § alapján pedig a XII. fejezet szabályait nem lehet alkalmazni arra az esetre, ha a törvénytelen gyermek atyjának megállapítására irányul a per. Előadta, hogy a tartásdíj igénylésére vonatkozó keresetét a bíróság elutasította és csak akkor tudja érvényesíteni ezen igényét, hogyha a bíróság megállapítja, hogy a gyermek nem

⁹² MNL ZML VII. 2. f. P.211/1938. keresetlevele alapján a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.2208/1936. számú ügy

⁹³ Pp. 130. § „*Keresetet valamely jogviszony vagy jog fennállásának vagy fenn nem állásának, ugyisintén annak bírói megállapítása iránt is lehet indítani, hogy valamely okirat valódi vagy nem valódi, ha e megállapítás szükségesnek mutatkozik a felperes jogállapotának biztosítására az alperessel szemben.*”

származhatott a II. rendű alperestől, a férjétől. A kérelem nem a gyermek törvényességének vagy törvénytelenységének megállapítására vonatkozik, hanem a „*nem vitásan házasságon kívül született gyermek atyjának megállapítását célozza azért, hogy a nevezett tartásdíj fizetésére kötelezhető legyen, mert ezen előkérdés eldöntése nélkül nincs lehetőség a megítélt tartásdíjak behajtására. A behajthatóság végett pedig ennek az előkérdésnek az elbírálása szükséges a korábbi P.2208/1936. számú perben hozott ítélet indokolása szerint*”.

Az ítéletábra megváltoztatta az elsőfokú bíróság végzését és idézés kibocsátására, valamint a további eljárásra utasította. Az indokolásban kifejtette, hogy mivel *Takó Gyula* 1922. február 26. napján kötött házasság után 1936. március 15. napján közokiratban elismerte, hogy a felperesnek az 1919. május 19-én házasságon kívül született *Ferkóczy Szidónia* nevű gyermekének ő a természetes apja, ezért kérelmére a fent nevezett és házasságon kívül született gyermeket az anyával kötött utólagos házasságkötése törvényesítette. A Curia 737. számú elvi jelentőségű határozata szerint, ha a férj a törvénytelen gyermek megszületése után közokiratban elismerte, hogy a gyermek természetes atyja, vele szemben valónak kell tartani, hogy a gyermek fogantatásának időpontjában az anyával nemileg érintkezett és mindaddig, amíg az elismerés hatálytalanítva nincs, a férj nem bizonyíthatja, hogy az anyával a fogantatás idejében nem közösült. A másodfokú bíróság szerint a felperes keresete ez alapján nyilvánvalóan a közokiratnak - amelyben elismerte, hogy a gyermek anyjával a fogantatáskor nemileg érintkezett - hatálytalanítására irányul. Ezekre a perekre nem a Pp. XII. fejezetének a szabályai irányadók, így a felperes perindításra jogosult.

Ezután a törvényszék tárgyalást tűzött ki és az 1938. június 13. napján tartott nyilvános tárgyaláson a kereseti kérelem felolvasása után *Takó Gyula* kijelentette, hogy védekezni nem kíván. A felperes kérte tanúk meghallgatását, I. rendű alperes, *Bali István* pedig az ellenkérelmét és esetleges bizonyítékait előkészítő iratban kívánta benyújtani, amire a bíróság 15 napos határidőt tűzött. Az alperes ellenkérelmében kérte a kereset elutasítását. Álláspontja szerint *Takó Gyula* magatartása sérti a kiskorú gyermek érdekeit, ezért indokolt lenne a kiskorú *Ferkóczy Szidónia* perben állása is, anélkül az ügy nem dönthető el. Egyrészt azért, mert *Ferkóczy Teréz* és *Takó Gyula* az állami anyakönyvvezető előtt azt a kijelentést tették, hogy *Takó Gyula* a gyermek apja, és álláspontja szerint a C.III.74/1930. számú határozata szerint abban az esetben, ha a férj a gyermeket közokirattal ismerte el, annak bizonyítása, hogy a férj az anyával a kritikus időben nemileg nem érintkezett, ki van zárva. Másrészt, mivel a felperes korábban, a fentebb említett perújítási eljárásban kifogásként már előterjesztette a kereseti tényállást, ahol is a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság és a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék mint fellebbezési bíróság őt elutasította, így a kérdés már *res iudicata*, vagyis ítélt dolog. A

törvényszék a 13. számú ítéletében elutasította a kereseti kérelmet. Indokolásában kifejtette, hogy az ítélet tábla szerint arra vonatkozott a kérelem, hogy a közokirat hatálytalanságát állapítsa meg a bíróság, azonban sem a felperes, sem a férje nem állította, hogy kényszerhelyzetben vagy megtévesztés okán tették volna a kijelentésüket, sőt azt adta elő a felperes, hogy a jegyző előtt kizárólag a törvényesítést célozták.

A felperes fellebbezett az ítélet ellen, az ítélet tábla pedig először további bizonyítást rendelt el, átvizsgálta minden korábbi peres és peren kívüli iratot a felek viszonyával kapcsolatban, valamint tanúbizonyítást fogantatosított. Végül megváltoztatta a törvényszék ítéletét és megállapította, hogy a nyilatkozat, amivel elismerte, hogy ő *Ferkóczy Szidónia* természetes apja, hatálytalan a felperessel szemben, mivel nyilvánvalóan valótlan tartalmú nyilatkozatot tett, ugyanis a tanúvallomásokból is kitűnik, hogy *Takó Gyulát* a felperes a fogantatás idejében nem ismerte. Ezek után a felperes felülvizsgálatot kért a Curiától, amelyben kérte, hogy mondja ki a bíróság az I. rendű alperessel szembeni hatálytalanságát is, az I. rendű alperes a felülvizsgálati kérelmében pedig azt, hogy a felperest kérelmével utasítsa el. A P.III.4038/1939/29. számon hozott ítéletével a királyi Curia megváltoztatta az ítélet tábla ítéletét és elutasította a felperes felülvizsgálati kérelmét azon indokok alapján, amelyet az elsőfokú bíróság is megfogalmazott.⁹⁴

3.4. A törvénytelen származású gyermek tartása 1867 és 1946 között

Wenzel Gusztáv 1870 szeptemberében többek között indítványozta a magyar jogászgyűlés előtt, hogy „a jogászgyűlés nyilatkoztassa ki, miszerint jogéletünk egyik fontos kívánalmának ismeri fel, hogy a törvénytelen születésű gyermekek jogi állása nálunk minél előbb határozott, s a XIX. század szellemének megfelelő törvény által szabályoztassék.” A formai okokból elutasított indítvány folyamánként a Jogtudományi Közlönyben ismertette a törvénytelen születésű gyermekek jogállásával kapcsolatos nézeteit, valamint a tételes jogi szabályozás elkészítését sürgette.⁹⁵ A szakirodalomban ekkor egyre több, a törvényi szabályozás hiányának problémáit felvető és a törvénytelen gyermekek jogi védelmét szorgalmazó cikk jelent meg, akiket a szülők cselekedete – egyes kifejezések szerint bűne – miatt megbélyegeztek egy életen át.⁹⁶ Nem volt

⁹⁴ MNL ZML VII. 2. f. P.211/1938.

⁹⁵ WENZEL, Néhány szó a törvénytelen származásu... 301. o.

⁹⁶ WENZEL Gusztáv (Jogtudományi Közlöny 5. évf. 43. sz. 301-304. o.), MURINYI Endre (Jogtudományi Közlöny 5. évf. 46. sz. 331. o.) SZAKOLCZAY Árpád (Jogtudományi Közlöny 27. évf. 43. sz. 341. o.), MÁRKUS Dezső (Jogtudományi Közlöny 42. évf. 5. sz. 35-36. o.)

elhanyagolható szempont a rendkívül magas gyermekhalandóság sem, amelyek közül a törvénytelen gyermekek halandósága kétszer több volt, mint a házasságból született gyermekeké,⁹⁷ így népeségpolitikai szempontból is szükségessé vált a helyzet orvoslása.

Tekintettel a tételes jogi rendelkezések hiányára, a törvénytelen gyermekek tartása vonatkozásában a releváns jogforrások a bírói gyakorlat és a magánjogi törvénykönyv tervezetei voltak.

A házasságon kívül született gyermekek esetében a felsőbbíróságok által kimunkált elvi határozatok alapján, „*aki ellen az atyaság megállapíttatik, az a gyermektartás költségeiben is marasztaltatik annál az elvnél fogva, mert elsősorban az atya köteles eltartani a gyermekét.*”⁹⁸ Ennek a kötelezettségnek elvi szinten a jogalapjaként először a házasságon kívüli nemzésből származó kártérítési kötelezettséget, majd később, a XX. század elején már az apa és a gyermek közötti vérségi kapcsolatot tekintették.⁹⁹

A kötelmi jogi jelleg mellett érvelők egy része szerint a tartási kötelezettség a kontraktuális felelősségből, mások szerint a deliktuális vagy *quasi* deliktuális felelősségből keletkezik. Az *ex contractu* megállapítás indoka abban keresendő, hogy a nemzés tényéből adódóan, ráutaló magatartással keletkezik a kötelmi jogviszony, mivel az apa a nemzéssel hallgatólagosan vagyoni jogi kötelezettséget vállalt a gyermek tartására. Az *ex delicto* vagy *quasi delicto* megállapítás szerint a nemzés ténye a *delictum*, amelyből a kár mint a gyermek házasságon kívüli jogi kategóriába sorolandó születése és így korlátozott családjogi jogviszonyai, valamint hátrányos megkülönböztetése alapján kártérítési igénye keletkezik, amelyet járadék formájában kell megállapítani.¹⁰⁰

A vérségi kapcsolat elvi alapja szerint azt a férfit, aki az anyával a fogantatási vélelem idején nemileg érintkezett, a gyermek apjának kell tekinteni, így a gyermek és az apa között vérségi kapcsolat áll fenn, azonban ez a kapcsolat nem keletkeztet családjogi jogviszonyt, csupán tartási kötelezettséget.¹⁰¹ Az elv azért nem állta meg a helyét, mivel a rokoni kapcsolat a vérségi kapcsolaton alapul, azonban a törvénytelen gyermek csak az anyával és az ő rokonaival állt rokoni kapcsolatban,¹⁰² tehát ezt az általánosan elfogadott jogelvet az Mtj. mégsem tette magáévá, hanem pusztán a fogamzási időben való nemi érintkezés ténye alapján állította fel a kötelezettséget.

⁹⁷ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 326.

⁹⁸ MÁRKUS, Felsőbíróságaink elvi határozatai 2038., 2062., 2065. esetek

⁹⁹ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 326-327. o.

¹⁰⁰ Cziglányi Aladár: A tartásjog. 30-32.

¹⁰¹ Cziglányi Aladár: A tartásjog. 29-30.

¹⁰² Mtj. 174. §

Az Mtj. 247. §-a a gyermek apjának azt tekintette, aki az anyjával a gyermek fogantatásának idejében nemileg érintkezett, kivéve, ha a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen, hogy a gyermek ettől a férfitől származik, vagy ha az anya a fogantatás idejében oly feslett életet élt, vagy ha a nemi érintkezést több férfival keresetképpen vagy a női szemérem érzetét botrányosan sértő módon űzte.

A házasságon kívül született gyermek tartási igénye érvényesítésének előfeltétele volt a vélelmezett apaság megállapítása. Az apa a gyermeket születése után közokiratban magáénak elismerhette vagy a vélelmezett apaságot a bíróság állapította meg. Ha az apa közokiratban magáénak ismerte el a gyermeket, később nem hivatkozhatott arra, hogy az anyával a fogantatás idejében nemileg nem érintkezett, vagy hogy az anya a fogantatás idejében feslett életet élt.¹⁰³

Az apaság megállapításának egy pozitív és három negatív feltétele volt. A pozitív feltétel, hogy a gyermek születése napja előtti száznyolcvanegyedik és háromszázkettedik napja közötti időben, mindkét határnap hozzászámításával a férfi a gyermek anyjával nemileg érintkezett.¹⁰⁴ A három negatív feltétele közül az egyik, hogy a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen a nemi érintkezés (például fizikai távolság vagy az anya már várandós volt a nemi érintkezéskor), vagy – amelyre a férfi feslettségi kifogásként (*exceptio plurium concumbentium*) hivatkozhatott – hogy a fogantatási időben a nő több férfival keresetképpen nemileg érintkezett, vagy a nemi érintkezést több férfival szeméremérzetet botrányosan sértő módon űzte.

Nem volt tehát elég annak a bizonyítása, hogy a fogantatási időben a nő több férfival is nemileg érintkezett, többlet-tényállási elemként a feslettséget, illetve a keresetszerű kéjelgést kellett bizonyítani, ezen többlet-tényállási elem hiányában az alperes férfi nem élhetett feslettségi kifogással. Tehát amennyiben a nemi érintkezés bizonyított volt, sor kerülhetett a vélelmezett apaság és ebből kifolyólag a tartás megállapítására. A felperes anya, amennyiben több férfivel érintkezett nemileg a fogantatási idő alatt, egymás után több férfi ellen is pert indíthatott, azonban több férfi ellen egyetemleges tartási kötelezésre nem volt lehetőség.¹⁰⁵

A bíróságnak a perben először a fogantatás idején belüli nemi érintkezést kellett vizsgálnia. Amennyiben az alperes tagadta a fogantatási időben való nemi érintkezést, nem élhetett feslettségi kifogással. A Curia értelmezése ezt továbbfejlesztette azzal, hogy amennyiben az alperes tagadta a nemi érintkezést és ez vele szemben nem is látszott bizonyíthatónak, nem volt lehetőség a feslettség bizonyítására, azon elvi alapon, hogy

¹⁰³ Mtj. 247. §

¹⁰⁴ Mtj. 182. §

¹⁰⁵ Cziglányi Aladár: A tartásjog. 63-64.

felesleges a nő magánéletét és jó hírnevét bolygatni, amikor a tartási kereset elegendő bizonyíték hiányában amúgy is eredménytelen marad.¹⁰⁶

Nem hivatkozhatott továbbá az anya feslettségére, aki a természetes atyaságát elismerte (C.1017/1921.); aki az anyát házassági ígéret mellett bírta rá a nemi közösülésre, noha előtte az anya feslett életmódja ismeretes volt (C.4483/1922.); valamint az sem, aki a gyermeket nem ismerte el magáénak, de annak ellenére, hogy a nő feslettségét ismerte, kötelezettséget vállalt a gyermek eltartására.¹⁰⁷

A feslettségi kifogás csak a gyermek fogamzási időszakában fennálló (C.156/1904.), a női szemérem teljes hiányára való erkölcstelen életmód vagy magatartás tanúsítása esetén volt elfogadható, amelyet a bíróság minden ügyben egyedileg vizsgált. A prostituált nővel szemben a feslettséget minden esetben meg kellett állapítani, azonban a bírói gyakorlat ezt is szűkítette akként, hogy csak a hivatásos kéjnő esetére vonatkozott, ugyanis a több egyénnel pénzért történő közösülés egymagában a kanizsai törvényszék 1930. évi ítélete alapján nem volt alkalmas arra, hogy ebből a felperes által iparszerűen lefolytatott prostitúcióra lehetne következtetni. Egyéb esetekben a Curia döntései alapján határozható be a feslettség fogalma. Megállapítást nyert a feslettség azon esetben, amikor a lány két községben csavargott és többekkel pénzért közösült, sőt ezt oly módon folytatta, hogy az ágyban két férfi közt feküdt és hol egyikkel, hol másikkal közösült (C. 740/1903.); többekkel, és köztük a saját mostoha apjával is közösült (C. 322/18198.); a közösülést az utcán fához dőlve, más férfi jelenlétében végezte és hasonló módon az alperes jelenlétében a másik férfival is közösült (C. 527/1900.); egy időben a nő több szeretőt is tartott, erkölcstelen életmódjával egyenesen dicsekedett, alperesen kívül másokkal is nem csak érintkezett, hanem ezt a velük való első véletlen találkozáskor minden tartózkodás nélkül pénzért tette (C. 260/1901.); a nő, akivel többen pénzért közösültek és aki egy harmadik személyt felfogadott, hogy ez hozzá férfiakat hozzon közösülés céljából (C. 140/1904.); a nő a férfiakat maga csábította közösülésre, és aki mások jelenlétében közösül, még akkor is, ha a közösülés nem történt pénzért, és ha a nő nem is volt prostituált, mert nyilvánvalóan a női szemérmét oly mértékben (botrányosan) sértő magaviseletet tanúsított, amelyből csakis ledérségre és feslettségre lehet következtetni (C. 10/1906.); a nő, aki a fogamzási időszakban egy harmadik személlyel állandóan ágyasságban élt és ez idő alatt közösült nemileg az alperessel is (C. 46/1901.). A Curia gyakorlata hajlott arra is, hogy megállapítsa a feslettséget olyan esetben, amikor a nő által elkövetett cselekedet önmagában véve nem volna a feslettség megállapítására alkalmas, de azzá teszi az eset különös

¹⁰⁶ Curia 277/1901., 485/1901. In: Cziglányi Aladár: A tartásjog. 63-64.

¹⁰⁷ Cziglányi Aladár: A tartásjog. 59.

destruktív hatása, amely a nő romlottságára és lelkiismeretlenségére mutat. Magában véve az a körülmény, hogy a nő a 15 éves kiskorú fiút közösülésre csábította, a gyermektartási igény elutasítására nem elegendő ok, ha azonban a nő nemcsak ezzel a 15 éves fiúval közösült, hanem annak 12 és 13 éves testvéreivel is fajtalankodott, azokkal is megkísérelte a közösülést, akkor igen (C.107/1903.); és bár a feslettséget nem állapította meg a bíróság, mivel az ügyben csak a fenti tény forgott fenn, vagyis hogy a lány serdületlen fiúval nemileg közösült, az adott esetben a keresetet mégis elutasította, mert ez a serdületlen fiú a cselédként szolgáló lány gazdájának a fia volt és cselekedetével a nő szolgálati kötelezettségét is megszegte (C. 493/1903.). Nem állapította meg azonban a Curia a feslettséget azon az alapon, hogy felperes alperesen kívül egy éjjel két férfi szobájában ezek egyikével, majd a szobából távozva éjnek idején a lépcsőn a másikkal is közösült, pénzt azonban a közösülésért nem is kért, de nem is kapott (C. 275/1905.). A női szemérem teljes hiányára való erkölcstelen és feslett életmód folytatását nem látta abban a tényben, hogy a nő alperesen kívül még más férfival is közösült, bár ezek egyikétől pénzt is fogadott el (C. 516/1902.); valamint egymagában véve azt sem, hogy a nő az alperesen kívül egy harmadik személlyel is a fogamzási idő alatt három ízben közösült és ezért pénzt is fogadott el, mivel az üzletszerű folytatás ezen az alapon nem volt megállapítható (C. 46/1901.). Kiemelendő továbbá hogy a bíróság a különböző társadalmi osztályú és műveltségű egyének életfelfogásában megnyilvánuló eltéréseket figyelembe vette, így egy olyan tény, ami egy műveltebb társadalmi állású nőnél már a szeméremérzet teljes hiányának megállapítására alkalmas lehetett, az alacsonyabb műveltségű és társadalmi osztályú egyéneknél ugyanilyen elbírálás alá nem volt vonható, így cseléd esetében az egy szobában alvás, egymás mellé fekvés az ebben a társadalmi osztályban uralkodó felfogás szerint nem volt szokatlan, például aratás idején vagy sommás munkásoknál, és ha ily körülmények között, mások tudta nélkül közösülés történt is, ez a szeméremérzet teljes hiányának nem tekinthető, valamint az a napszámos nő sem feslett, aki az anyjával vagy egyéb hozzátartozóival együtt alszik a szobában, amikor idegen férfival közösül.¹⁰⁸

Amennyiben tehát a bíróság megállapította, hogy az Mtj. 247. §-nak megfelelően kit lehet a nemzés ténye alapján apának tekinteni, a bíróság kötelezte a férfit a gyermek tartására. Abban az esetben azonban, amikor a vélelmezett apa személye nem volt megállapítható, valamint, amíg azt meg nem állapította a bíróság, vagy az apa el nem ismerte magáénak a gyermeket, az anya volt köteles a gyermeket tartani és nevelni. Abban az esetben is az anyára hárult az eltartási felelősség, hogyha az apa nem tartotta a gyermeket vagy arra képtelen volt.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Cziglányi Aladár: A tartásjog. 56-58.

¹⁰⁹ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 326-327. o.

A Zala megyei bírósági ügyiratok tanúsága szerint a bíróság a gyermektartásdíj mértékének indokolása során is több esetben hangsúlyozta, hogy az anya is köteles hozzájárulni a gyermek felnevelésének költségeihez.¹¹⁰

Márkus Dezső, aki a törvénytelen gyermekek érdekeinek védelmét következetesen hangsúlyozta, 1907-ben sajnálatát fejezte ki a tekintetben, hogy néhány bíró még mindig azt a felfogást vallja, hogy a törvénytelen gyermek eltartásának kötelessége elsősorban az anyára hárul. Ez abban nyilvánult meg, hogy olyan nevetségesen alacsony mértékben állapították meg az összeget, „*amelyből még egy csecsemőt sem lehet emberi módon eltartani*”. Álláspontja szerint az esetek nagy részében az anya szegényebb társadalmi állásból kerül ki, mint az apa, így a szabályozás, miszerint a gyermektartásdíj mértékét az anya társadalmi állásának megfelelően kell meghatározni, a férfi érdekét védi. Az anyának kellett a nevelés anyagi gondjait viselni, valamint emellett a társadalom megvetését és kitaszítását egy életen át elviselni, és a gyermek – legyen bármilyen szellemi képességű – egész életén át nyomorúságra és műveletlenségre van ítélve, csak azért, mert nem hitvesi ágyból fogant.¹¹¹ Így tehát a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek közötti jogi különbségtétel, a tartás vonatkozásában abban nyilvánult meg – a felsőbbbíróságok azon iránymutatásával szemben, hogy a házasságon kívül született gyermekek eltartásának kötelezettsége is elsősorban az apára hárul –, hogy a bíróságok a tartás összegét az anya társadalmi állásához igazítva, sok esetben alacsony összegben határozták meg. Az alacsony összeg meghatározásával a gyakorlatban az az elv, hogy a gyermek eltartása elsősorban az apa kötelezettsége nem feltétlenül érvényesült, mivel az alacsony mértékű apai hozzájárulással, mégis az anyára hárult a tartási kötelezettség.

A kiskorú gyermekek ekkoriban is az első sorban álltak a tartásra jogosultak közül. A törvénytelen – akárcsak a törvényes – gyermekek esetében úgy ítélte meg a bíróság, hogy a szülők saját szükséges tartásukat korlátozniuk kell, ha a gyermek érdeke azt megkívánja. Annyiban mentesül a szülő a tartás alól, amennyiben őt törvényes származása esetében sem lenne köteles eltartani, vagyis, ha van a gyermeknek vagyona, amelynek állagából eltartása kitelik, vagy ha van a gyermeknek eltartásra szorítható más rokona. Emellett csak az élete fenntartásához múlhatatlanul szükséges szűkös tartás járt atyjától a házasságon kívüli gyermeknek, ha olyan magaviseletet tanúsított, amely miatt az atya kitagadhatná ivadékát.¹¹²

A tartás tehát a törvénytelen gyermeket illeti, azonban amennyiben a házasságon kívüli gyermeket atyja helyett anyja vagy eltartásra köteles anyai rokona vagy gyermekvédő intézet

¹¹⁰ lásd pl.: MNL ZML VII. 10. c. P.2399/1939/6. sz.

¹¹¹ MÁRKUS, A házasságon kívül született gyermek... 315-317. o.

¹¹² Mtj. 251. §, 231. §

tartja el, annyiban a gyermeknek az atyja elleni eltartási követelése rájuk száll át.¹¹³ Az állami gyermekmenhelyeknek (vagy más hasonló jellegű intézménynek) kereseti joga volt az általuk befogadott gyermek gondozásának költségeit a tartásra kötelezettektől érvényesíteni, ha ezt a gyermek saját vagyonának jövedelme nem fedezte. Ez nem korlátozta az anyának, illetve törvényes képviselőinek azt a jogát, hogy a gyermekmenhely igényét meghaladó tartásra vagy a nemzésből folyó egyéb kötelezettségek teljesítésére kötelezhessék. Ezt az igényt a menhellyel együtt pertársaságban is érvényesítették, valamint a menhely általi perindítás nem eredményezett perfüggőséget és a már megállapított megtérítés nem tartozott a *res iudicata* körébe. A természetes apa a gyermeknek a menhelyről való kikerülése időpontjától kezdődően eltartásban előre is marasztaló volt. A gyermekmenhely, valamint a harmadik személy, aki a gyermeket gondozta, nem tartási igénnyel, hanem megtérítési igénnyel élhetett a vélelmezett apa irányába, aki a megtérítési kötelezettség alól csak akkor és annyiban mentesült, amennyiben az anya által érvényesített perben az ítélet marasztaló rendelkezésének már eleget tett.¹¹⁴ A királyi Curia a V.2722/1922. számú határozatában kimondta, hogy a gyermektartásdíj a gyermeket illeti, az ő javára szolgál, és amennyiben a gyermek ingyenes üdültetésben vagy harmadik személy általi ingyenes ellátásban részesül, az nem mentesíti az apát a tartási kötelezettsége alól. Emellett, az önként juttató harmadik személy sem érvényesíthet jogokat az anyával szemben, mert a tartás nem csak a létfenntartási, hanem a neveltetési és gondozási költségeket hivatott fedezni.¹¹⁵

A gyermektartási igény keletkezésének időpontja a gyermek születése, a kötelezettség a gyermek halálával vagy a rászorultsága megszűnésével szűnik meg.¹¹⁶ A rászorultság a törvénytelen gyermekek vonatkozásában azt jelentette, hogy a gyermeket tartás a keresőképes életkor eléréséig illette meg. Ezt az időpontot bíróság állapította meg, a gyermek társadalmi helyzetét figyelembe véve. A királyi Curia a XIX. század végére általánosan a gyermek 12 éves koráig ítélte meg a gyermektartásdíjat, ezáltal arra az elvre lehet következtetni, hogy álláspontja szerint ebben a korban a törvénytelen gyermek már keresőképesnek számított. Ezelőtt a szülők társadalmi állásához mérten határozták meg a keresőképes életkort is. *Menyhárth Gáspár* az utóbbi, időben korábbi gyakorlatot tartotta szerencsésebbnek, mivel a legtöbb törvénytelen gyerek alacsonyabb társadalmi állású családból születik, azonban leírja, hogy megtörténhet az ilyen eset a magasabb társadalmi körökben is, és „*még szörványosabban az is, hogy az anya*

¹¹³ Mtj. 255. §

¹¹⁴ Mtj. 92. §

¹¹⁵ Magánjog, Szemle. In: Jogtudományi Közlöny, 40.

¹¹⁶ Cziglányi Aladár: A tartásjog 78-81.

nem elég könnyörtelen eltaszítani magától a gyermekét, vagy elég bátor szembe szállani minden előítélettel és maga neveli, gondozza a gyermekét”. A magasabb társadalmi osztályba tartozó gyermekek esetére viszont már úgy érvel, hogy *„aligha lesz 12 éves korában keresőképes a gyermek és a tartás költségei szaporodnak a magasabb iskolába járatással és a nevelés igényelte szükségletekkel.”* A modern gondolkodással ellenkezőnek tartotta, hogy 12 éves gyermeknek önmagát kéne ellátnia, hogyha az anyja nem tudta fedezni a tartás költségeit. A magasabb társadalmi állású édesanyák törvénytelen gyermekei esetében a 20-22 éves korig történő tartásdíj fizetés megállapítását sem tartotta méltánytalannak.¹¹⁷ Ebből kitűnik, hogy a kor szellemében vetekedtek a „modern” elvek a méltányos elvekkel, azonban a társadalmi felfogás még nem állt készen arra, hogy megkülönböztetés nélkül tekintsen a törvényes és törvénytelen származású gyermekekre.¹¹⁸

Az Áptk. első¹¹⁹ és második¹²⁰ szövege a tartás időtartamát a gyermek tizenhat éves koráig állapította meg, de amennyiben a gyermek súlyosabb hibáján kívül tovább is eltartásra szorult, teljeskorúsága eléréséig volt jogosult tartásra.¹²¹ Az Mtj. 248. § szerint *„a házasságon kívüli gyermeket tizenhatodik életévének betöltéséig atyja köteles eltartani s e végből tartás gyanánt vagyoni és kereseti viszonyaihoz képest mindazzal ellátni, ami a gyermeknek anyja társadalmi állásához mért megélhetéséhez s e társadalmi állásnak megfelelő nevelése és önálló keresetre képesítő tanítása költségére szükséges. Amennyiben a gyermek amiatt, mert viszonyaihoz mért keresőképeségének korhatárát csak később éri el, vagy méltánylást érdemlő egyéb okból tizenhatodik életévének betöltése után is még eltartásra szorul, atyja köteles őt ezen az időn túl is eltartani. Az atya eltartási kötelezettsége azonban legfeljebb a gyermek nagykorúságáig terjedhet, kivéve, ha a gyermek elmebeli vagy testi fogyatkozás miatt képtelen önmagát eltartani.”* A javaslatnak ezt a fordulatát a bírói gyakorlat is általánosan alkalmazta.¹²²

Hiába állapította meg tehát az Mtj. a tizenhatodik életévet a tartás megszűnésének időpontjaként, a bírói gyakorlat azonban nem engedte jogszabályként hatályosulni a tizenhatodik életévet, hanem a rászorultságot vizsgálta, így megkötöttség nélkül volt lehetséges az egyedi esetekben a döntés, kétélű fegyverként akár magasabb vagy alacsonyabb életkorban. Az ítéletben azonban megszabtak egy időtartamot, ameddig a tartást teljesíteni kellett, azonban

¹¹⁷ MENYHÁRT, Atyasági kereset... 377-379.

¹¹⁸ BÁRDIÓ, A törvénytelen gyermek jogviszonyai. 352.

¹¹⁹ A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg. 350. §.

¹²⁰ A magyar polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg. 216. §.

¹²¹ TÖRSEÖK, A törvénytelen 217–218.

¹²² Házasságon kívüli gyermek tartásának korhatára, Ítéletábra, P. III. 5032/1931. sz.) In: Jogtudományi Közlöny, 6.

ez nem jelentette akadályát annak, hogy betegség, iskoláztatás, neveltetés utólag indokoltá tegye az eredetileg megszabott időtartam kitolását.¹²³

A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság 1946 előtt gyakorlatában rendre a gyermek 16 éves koráig állapította meg a gyermektartásdíj-fizetési kötelezettséget,¹²⁴ ezzel ellentétes döntés esetében a Zalaegerszegi királyi Törvényszék mint fellebbviteli bíróság például a Pf.1811/1940/4. számú ítéletében kimondta, hogy míg az elsőfokú bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy 15 éves kora után már keresőképes a hasonló társadalmi állású gyermek (az anyja napszámos, az apa szakaszvezető határvadász volt), addig a másodfokú bíróság 16. életévben állapította meg a tartásdíj fizetés végső időpontját, mivel „*ez felel meg a kialakult bírósági gyakorlatnak.*”

A tartási kötelezettség megszűnése körében további kérdésként merül fel, hogy miként alakul a vélelmezett apa tartási kötelezettsége, ha a gyermeket harmadik személy örökbe fogadja, valamint, ha az anyja házasságot köt. Amennyiben a gyermeket örökbe fogadják, úgy az Mtj. 249. § alapján a gyermek eltartása az örökbefogadót az atya előtt terheli, azonban a vélelmezett apa tartási kötelezettsége nem szűnik meg, hanem szünetel. Ha az örökbefogadó szülő részéről a tartási kötelezettség valamely okból nem hatályosulna, és így a gyermek a tartásra az örökbefogadás ellenére is rászorulna, akkor a vélelmezett apa tartási kötelezettsége feléled. Ha az anyja a vélelmezett apával házasságot köt, akkor a gyermek törvényesítése utólagos házassággal megvalósul, így a törvényes gyermekekre vonatkozó szabályok alapján jogosult rokонтartásra (gyermektartásra). Ha harmadik személlyel köt házasságot az anyja, különbséget kell tenni a tekintetben, hogy a gyermek apja apasági elismerő nyilatkozatot közokiratban tett-e vagy nem. Amennyiben apai elismerő nyilatkozatot nem tett, de a bíróság megállapította a tartási kötelezettségét, akkor az anyja újabb házasságkötésével a tartásban marasztalt férfi tartási kötelezettsége megszűnik, tekintettel arra, hogy így az új férjjel kerül családjogi jogviszonyba a gyermek, aki a gyermek apaságát az anyjával való házasságkötés kapcsán elismerte (utólagos házasságkötés). Amennyiben a gyermeket az apa magáénak elismerte, úgy az anyjának a másik férfival való házasságkötése nem szünteti meg a tartási kötelezettségét.¹²⁵

A gyermektartásdíjat a jövőre nézve lehetett megállapítani, azonban, hogyha a gyermek születése és a kereset beadása között csak hónapok teltek el és az anyja menthető okból késlekedett az igénye érvényesítésével, például, hogy házassági vagy fizetési ígérettel

¹²³ Czeglányi Aladár: A tartásjog 81-82.

¹²⁴ MNL ZML VII. 10. c. iratai alapján

¹²⁵ Czeglányi Aladár: A tartásjog 83-84.

hitegették vagy betegség miatt, akkor visszamenőlegesen megállapítható volt a gyermek születésétől kezdve a fizetési kötelezettség.¹²⁶ Bár főszabályként a harminckét éves elévülési idő vonatkozott rá,¹²⁷ az Mtj. fenntartotta a bírói gyakorlatban kialakult azon szabályozást, hogy amennyiben a tartásnak múltban esedékessé vált részletei a jogosultnak alapos okkal nem menthető mulasztása következtében maradtak huzamosabb időn át hátralékban vagy pedig oly mértékben szaporodtak fel, hogy az atyára egyszerre nehezedő kiszolgáltatásuk az ő aránytalan megterhelésével, esetleg vagyoni romlásával járna, annyiban az atya felszabadul a múltban esedékessé vált hátralékos tartozása alól.¹²⁸

A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság azokban az esetekben, hogyha az anya késlekedett a gyermektartásdíj fizetése iránti igény érvényesítésével¹²⁹ vagy nem tudta bizonyítani, hogy a késlekedés oka az, hogy házassági ígérettel hitegették,¹³⁰ akkor a kereset beadását megelőző hat hónapra visszamenőleg állapította meg a gyermektartásdíjat, legkorábban természetesen a gyermek születésétől kezdve. Ha azonban ez az utóbbi bizonyosodott be és a késlekedés menthető okból keletkezett, akkor a gyermek születésétől kezdődően.¹³¹ A már teljesített gyermektartásdíj ebben az időben sem volt visszakövetelhető, a jogosultnak a kötelezett felé fennálló tartozásának beszámítása útján sem.¹³²

A tartás mértékét az anya társadalmi állásához mérten, a természetes apa vagyoni és kereseti viszonyainak megfelelően állapította meg a bíróság, de előfordult olyan is, hogy az apa társadalmi állását is figyelembe vette,¹³³ valamint a kereseti viszonyok megállapításánál azt is, hogyha más személyeknek az eltartása is reá hárult.

A kiskorú anya társadalmi állása az apjának társadalmi állásához igazodott, azonban elképzelhető volt olyan helyzet, hogy a kiskorú, de önálló lánygyermek, aki magasabb képzettségű, magasabb társadalmi állásba került, mint amilyenben a szülei voltak, és ebből adódóan igényelhetette volna, hogy a gyermekét már ennek a magasabb társadalmi osztálynak megfelelő nevelésben részesíthesse.

A tartásdíjnak magában kellett foglalnia a neveltetéshez és a taníttatáshoz szükséges költségeket, azonban újból ki kell hangsúlyozni, hogy ez a gyakorlatban nem valósult meg teljes mértékben, mivel a bíróságok sok esetben nagyon alacsonyan állapították meg a

¹²⁶ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 330.

¹²⁷ Cziglányi Aladár: A tartásjog 82.

¹²⁸ Mtj. 256. §

¹²⁹ MNL ZML VII. 10. c. P.2543/1941/3. sz.

¹³⁰ MNL ZML VII. 10. c. P.2522/1941.számú ügy iratai között a P.1124/1936/8. sz.

¹³¹ MNL ZML VII. 10. c. P.18/1942/3. sz.

¹³² P.III.7572/1928. számú ügy, Szemle, Magánjog. In: Jogtudományi Közlöny, 78.

¹³³ MNL ZML VII. 10. c. P.3953/1939/3. sz.

gyermektartásdíj összegét a törvénytelen gyermekek esetében,¹³⁴ olyan összegben, ami a gyermek eltartását még részben is alig fedezi, hivatkozva arra, hogy az apa nem képes többet fizetni, így hiába állt az, hogy a gyermeknek teljes, illő tartáshoz van igénye, az a körülmény, hogy az apa ezt képes-e szolgáltatni, jogilag nem jött figyelembe. A két feltétel közül az elsődleges tehát az anya társadalmi állása volt, az apa vagyoni viszonyai másodlagosak. Mivel általános szabályként az apa társadalmi helyzetét nem vette figyelembe a bíróság, az alacsonyabb társadalmi állású anya esetében sem lehetett magasabb tartásra kötelezni, akkor sem, ha vagyona és jövedelme alapján ezt a magasabb tartásdíjat sem érezné meg, valamint azt sem, hogyha az anya jövedelmi viszonyai alapján saját magát sem képes eltartani. Tekintettel azonban arra, hogy nem volt megállapítva jogszabályi szinten a tartás mértékére részletes szabály, ez lehetőséget adott a bíróságoknak arra, hogy adott esetben mégis figyelembe vegyék az apa társadalmi állását vagy az anya vagyoni és jövedelmi viszonyait.¹³⁵ A Zala megyei gyakorlatban a bíróság a megállapított összeget azzal a visszatérő fordulattal indokolta, hogy *„kevesebből a gyermeket eltartani nem lehet, többet a saját megélhetésének veszélyeztetése nélkül az apa nem tud.”*¹³⁶ Ez tehát azt jelentette, hogy a szülőnek a gyermek érdekében szükséges volt a saját életszínvonalát csökkenteni, azonban a létfenntartásának veszélyeztetése nélkül.

Azokban az esetben, hogyha az apának nem volt jövedelme, de a szülei gazdaságában dolgozott, lehetőség volt arra, hogy az édesanya a természetes apa szüleitől kérje a gyermektartásdíj megfizetését a fiuk helyett, az „unokájuk” után. Ebben az esetben a bíróság a „nagyszülőket” és a természetes apát egyetemlegesen kötelezte a gyermektartásdíj fizetésére azzal az indokolással, hogy a gyermek természetes apja szülei gazdaságában tevékenykedett anélkül, hogy fizetést élvezne, jöllehet fiuk foglalkoztatása által egy fizetett gazdasági cseléd tartásától mentesülnék.¹³⁷ Tehát mivel a természetes apa a nagyszülők gazdaságában dolgozott, a nagyszülők részesültek a természetes apa munkájának a hasznából, ezért nekik kellett az törvénytelen gyermek után gyermektartásdíjat fizetni. A nagyszülők akkor mentesülhettek ez alól a kötelezettség alól, hogyha valószínűsítették, hogy a fiuk munkájára nincs szükségük, így például a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt 1939. december 2. napján indult P.4006/1939. számon *Szalay Gyula Zala vármegyei tiszti főügyész képviseletében kk. Horváth István felperes gyermektartásdíj megfizetése iránt az apai nagyszülei, id. Fekete István és neje, Simon*

¹³⁴ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 328.

¹³⁵ Cziglányi Aladár: A tartásjog 85-86.

¹³⁶ MNL ZML VII. 10. b. iratai alapján

¹³⁷ MNL ZML VII. 10. c. P.4085/1939/4. sz., P.2399/1939/6. sz., P.197/1941/3. sz.

Mária alperesek ellen indított pert. Keresetében előadta, hogy a bíróság P.1637/1939. szám alatt megállapította a természetes apa tartási kötelezettségét. Előadta, hogy az apa teljesen vagyontalan, nem tud eleget tenni a fizetési kötelezettségének, valamint, hogy a szülei gazdaságában dolgozik, akik vagyonos emberek és azáltal, hogy a fiukat foglalkoztatják, egy fizetett gazdasági cseléd tartásától mentesülnek. Ezen alapon kérte a felperes, hogy a nagyszülőket kötelezze a bíróság tartásdíj fizetésére. A bíróság a 4. számú ítéletben elutasította felperes gyermektartás iránti keresetét a nagyszülőkkel szemben. Indokolásában kifejtette, hogy az alpereseknek csekély a vagyonuk, pár holdnyi szántójuk van, amelyet ők maguk és a lányuk művelnek. A fiuk napszámos és leventeoktató, a családi gazdaságba csak akkor segít be, hogyha nem kap napszámot, tehát túlnyomó részét a munkájának nem a szülei gazdaságában fejt ki. Emellett nincs is szükségük a természetes apa munkájára, mivel a háború alatt, amikor ő bevonult katonának, akkor is gazdasági cseléd alkalmazása nélkül látták el a nagyszülők a munkát. Egy másik esetben, a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt 1940. január 31. napján indult P.453/1940. számú ügyben a felperes *kk. Császár Mária* iklódbördőcsei lakos a természetes apát, *Császár Imre* I. r. alperest és az apai nagyszülőket, *Császár Sándort* és feleségét II. és III. r. alpereseket kérte gyermektartásdíj fizetésére kötelezni. A bíróság a természetes apával, *Császár Imrével* szemben a fizetési kötelezettséget megállapította, a nagyszülőkkel szemben elutasította. A bíróság a 8. számú ítéletében kifejtette, hogy II. és III. r. alperesek akkor lennének marasztalhatók, hogyha igazolást nyerne, hogy a fiuk a gazdaságban olyan tevékenységet fejt ki, amivel egy gazdasági munkaerő beállítását teszi feleslegessé. Tekintettel arra, hogy a nagyszülők „*javakorbeli emberek*” és van még két gyermekük, egy 16 éves fiuk és egy 13 éves lányuk, tehát a 8 holdnyi birtokukat a természetes apa segítsége nélkül is meg tudják művelni, velük szemben a bíróság a keresetet elutasította.¹³⁸

Amennyiben a természetes apa meghalt, és a tartási kötelezettségét a bíróság korábban már megállapította, az örököseire átszállt a kötelezettség. Ha a gyermek születése előtt hunyt el az apa, akkor az anyának a közösülés tényét valószínűsítienie kellett, utána bocsáthatta a bíróság az anyát esküre és így az apa hagyatéka erejéig az örököseit terhelte a tartásdíj fizetési kötelezettség. Amennyiben az apa személye nem volt megállapítható, akkor egyedül az anya volt köteles a gyermek tartására.¹³⁹ A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt P.3913/1939. számon, 1939. november 29. napján indított gyermektartási pert az 1937. június 9. napján született *kk. Nagy Teréz* lentikápolnai lakos természetes gyermek, akit a perben a Zala megyei árvaszék által kirendelt *Szalay Gyula* főügyész képviselt, mint ügygondnok. Az alperesek az

¹³⁸ lásd még: MNL ZML VII. 10. c. P.570/1940/4. sz.

¹³⁹ MENYHÁRT, Atyasági kereset... In: Jogtudományi Közlöny, 377-379.

1939. október 24. napján elhunyt természetes apa testvérei – és egyben örökösei – voltak, *Gaál Lajos* lenti és *Tóth Jánosné Gaál Mária* csesztregi lakosok. A felperes kereseti kérelmében azt kérte, hogy az alperesek az elhunyt hagyatékából annak erejéig 1939. május 9. napjától fizessenek meg havi 20 pengő gyermektartásdíjat a gyermek 16 éves koráig. A perben két tanú igazolta, hogy a betegágyán, a beszámítási képességének birtokában levő természetes apa elismerte, hogy a felperes a gyermeke és el is venné feleségül az anyát, hogyha nem lenne beteg. A bíróság ezután a 3. számú ítéletében az alpereseket annak a tülésére kötelezte, hogy a néhai testvérük, vagyis a felperes apja után rájuk háramló hagyatéki vagyonból vagy annak erejéig havi 10 pengő mértékben a felperes kielégítést szerezzen a hagyaték jogerős átadása esetén az 1939. május 9. napjától kezdődő időszakra 16 éves koráig.

A törvénytelen gyermekek esetében még egy esetről kell szólni, mégpedig a szülési költségek megtérítéséről. Az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet alapján, amelynek szabályait az Mtj. is magában foglalta a tartásdíjon felül az apának kötelessége volt megtéríteni a szüléssel járó költségeket, az anyának a szüléssel és a terhességgel felmerült egyéb elkerülhetetlenül szükséges kiadását, például a babakelengye költségeit. Emellett az anyának a szülés előtt két héten át és a szülés után négy héten át a társadalmi állásának megfelelő tartást kellett biztosítania, ami a jobb étkezés és a munkakiesés költségeit volt hivatott fedezni. Ezeket a költségeket a bíróság a szokásos mértékben határozta meg, annak kimutatása nélkül, hogy a valóságban mennyit költött ezekre az édesanya.¹⁴⁰ A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt 1938. július 1. napján indult P.1920/1938. számú perben *Nagy Erzsébet*, háztartásbeli, zalaegerszegi lakos gyermektartásdíj iránt pert indított *Nagy Gyula* magyar királyi adóhivatali tisztviselő (állampénztári díjnok) zalaegerszegi lakos alperes ellen. A keresetlevél mellett csak a Zalaegerszegi királyi Törvényszék 1938. december 31. napján kelt Pf.2255/1938/13. számú másodfokú ítélete maradt fenn, miszerint a felperes és az alperes is fellebbezést nyújtottak be a 1938. október 28. napján hozott 9. számú ítélet ellen. Nagy Gyula fellebbezett ítélet ellen, mivel álláspontja szerint nem kell megfizetnie a szülési és anyatartási költségeket. A másodfokú bíróság, a Zalaegerszegi királyi Törvényszék elutasította az alperes fellebbezést, mert azt az alperes nem megfelelően nyújtotta be, a felperes fellebbezése folytán az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta és kötelezte az alperest a 15 pengő szülési és 42 pengő anyatartási költség megfizetésére. Az indokolásában azonban kitért arra, hogy az nem mentesíti az alperest a szülési és anyatartási költségek megfizetése alól, hogy az Országos

¹⁴⁰ Magyarországi Rendeletek Tára. Budapest, 1916. 1591-1595.

Társadalombiztosítási Intézet (OTI¹⁴¹) megtérítette a felperesnek a szüléssel járó költségeket, mert azokat a felperes és munkaadója által befizetett járulékok ellenében fizette ki. Ennek okán megváltoztatta az elsőfok elutasító döntését és a rendszerint szükséges összegben állapította meg a fent nevezett költségeket.

Az apa volt köteles a gyermek gyógyításával felmerülő többletkiadást is fedezni megtérítésként vagy szükség esetén előlegezésként.¹⁴²

Ha a gyermek halva született vagy kiskorúként elhunyt, akkor a temetési költségeket is a természetes apának kellett fedeznie¹⁴³ az anya társadalmi állásához és az apa vagyoni viszonyaihoz mérten.¹⁴⁴ Ezek a követelések a gyermek születésétől számított három éven belül elévültek.¹⁴⁵

Amennyiben az életviszonyok a tartásdíj megállapítása óta lényegesen megváltoztak, akkor a jogosult a tartásdíj felemelését kérhette.¹⁴⁶ Az egyik ilyen gyakori ok, a második világháború alatti valorizáció volt, amire hivatkozással több tartásdíj felemelés iránti pert is indítottak a Zalaegerszegi királyi Járásbíróságon.¹⁴⁷

A tartás az Mtj. alapján havonta előre esedékesen pénzbeli járadék formájában teljesítendő a kötelezett vélelmezett apa által. Az Mtj. 252. § utal továbbá arra is, hogy az apának joga van a pénzbeli járadéknak három hónapnál nem hosszabb időre járó részleteit előre egy összegben kiadni és ezt indokolt esetben a tartás követelésére jogosult kérelmére a felek viszonyainak gondos figyelembevételével a bíróság is elrendelheti. Valamint rendelkezik arról is, hogy az atya házasságon kívüli gyermekének a törvény szerint járó tartást saját háztartásában természetben csak annyiban szolgáltathatja, amennyiben ebbe a gondviselés szülői jogát gyakorló anya, és ha nem az anya a törvényes képviselő, a gyermek törvényes képviselője is beleegyezik.

¹⁴¹ „Az 1927. évi XXI. tc. az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár teljes feladatkörét az Országos Munkásbiztosító Intézetre ruházta át. A szervezet 1928. október 1-jétől felvette az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI) nevet. A terhességi segélyt hat hétben állapították meg, ugyanennyi időben a gyermekágyi segélyt is. Kiterjesztették a terhességi segélyt és a gyermekágyi pótlékot a házastársra is. A családtagok gyógykezelésére való jogosultságot életkorhoz kötötték: a feleség élete végéig, a gyermekek 16 éves korukig, illetve középiskolai és egyetemi tanulmányaik idejének befejezéséig. Az OTI jogköre nem terjedt ki a mezőgazdasági munkásságra, így mintegy 1,3 millió ember semmilyen biztosítással nem rendelkezett.” BALOGH Margit: Társadalombiztosítás. In: Magyarország a XX. században II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000. (főszerk.: Kollega Tarsoly István) 278-280. o. (<https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/231.html>)

¹⁴² Cziglányi Aladár: A tartásjog. 75.

¹⁴³ MNL ZML VII. 10. c. P.45/1940/4. sz., P.1148/1940. sz., P.2693/1940/3. sz., P.1244/1941/9. sz., P.164/1942/3. sz.

¹⁴⁴ Cziglányi Aladár: A tartásjog. 74.

¹⁴⁵ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 331. o.

¹⁴⁶ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 318-321.

¹⁴⁷ lásd például: MNL ZML VII. 10. c. P.827/1942. sz. P.106/1943. sz., P.206/1943. sz.

Cziglányi Aladár álláspontja szerint ezen utóbbi rendelkezések feleslegesek, mivel a tartást kizárólagosan pénzzolgáltatás formájában nyújthatja, mivel a saját háztartásában csak akkor nevelheti és tarthatja a gyermeket, ha az anyával együtt él, ezt semmilyen jogszabály nem tiltja, azonban jogi igénye nem lehet rá. Az Mtj. is csak a törvényes képviselő beleegyezésével engedi meg ezt a szolgáltatási módot, ami véleménye szerint a jogi szabályozás körén kívül esik. Indokolatlannak tartotta továbbá azt is, hogy rendelkezni kell arról, hogy a három hónapra előre esedékes tartást jogosult kiszolgáltatni és ezt a bíróság is elrendelheti, mivel ennek jogi akadálya nincsen.¹⁴⁸

A törvénytelen gyermekek tartásának vonatkozásában köthettek egyezséget a szülők, azonban a bíróságok gyakorlata nem volt egységes¹⁴⁹ a tekintetben, hogy a követelés csak a gyámhatóság jóváhagyásával érvényesíthető vagy akár anélkül is.¹⁵⁰ A királyi Curia arra az álláspontra helyezkedett, hogy amennyiben havi tartásdíj összegében egyeztek meg a szülők, akkor nem kellett hozzá gyámhatósági jóváhagyás, hogyha viszont egy összegben, előre kívánta az apa teljesíteni a gyermektartásdíj fizetési kötelezettséget, akkor a szükséges volt hozzá,¹⁵¹ amely elvet az Mtj. is alkalmazta kiegészítve a Gyt. 113. §-a és kialakult gyakorlatával, vagyis, hogy a tartásról való ingyenes lemondás semmis.¹⁵² Az apasági és a gyermektartás iránti perekben a bíróság a gyermek érdekét hivatalból is figyelembe vette, így a szülők közti megegyezés nem sérthette a gyermek érdekét. Ha az anya lemondott a tartásdíj követelési jogáról, arra a perben kifogásként nem hivatkozhatott a másik a fél, ugyanis a lemondás hatálytalannak minősült.¹⁵³ Amennyiben a szülők nem tudtak megegyezni, akkor a királyi járásbíróság előtt gyermektartásdíj megállapítása iránt indíthatott pert az igényérvényesítésre jogosult.

A másik nagy vitás kérdés az volt, hogy az egyezés később megváltoztatható-e. Az Mtj. rendezte ezt a kérdést aszerint, hogy tartás mértékét vagy módját megállapító egyezés nem zárja ki azt, hogy az érdekelt a tartás felemelését vagy új megállapítását követelhesse, ha az egyezséggel megállapított tartás számbavehetően csekélyebb, mint a törvény szerint járna, vagy ha a tartásra irányadó viszonyok utóbb lényegesen megváltoztak.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Cziglányi Aladár: A tartásjog. 88.

¹⁴⁹ Erre az álláspontra helyezkedik RAICS Lázár ügyvéd is az „A törvénytelen gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata” című cikkében. In: Jogtudományi Közlöny 35. évf. 35. sz. 241-244. o. (Budapest, 1900. augusztus 31.)

¹⁵⁰ HATTYUFFY, A kiskoru gyermek tartása... 12-13. o.

¹⁵¹ CSORNA, Rokonság. In: SZLADITS, Magyar Magánjog II. 330., K. 6679/1925., M.D. XX. 13. és 3767/1917., MD. XII. 55.

¹⁵² Cziglányi Aladár: A tartásjog. 89.

¹⁵³ MENYHÁRT, Atyasági kereset... 377-379. o.

¹⁵⁴ Mtj. 243. §

3.5.A törvénytelen gyermekek tartása a bírói gyakorlatban 1946-ig

A Zalaegerszegi (királyi) járásbíróság polgári peres iratai közül 1915-1950 között 1929-1930, 1933-1936, valamint 1938-1950 között maradtak fenn iratok.

Az 1929. évben egy gyermektartás megállapítása iránti ügyirat maradt fent, amelyben dr. Szalay Gyula kirendelt ügygondnok képviselte a kiskorú házasságon kívül született gyermek felperest. Az alperes tagadta, hogy nemileg érintkezett volna a felperes anyjával, de a felperes anyjának a vallomását tanúk megerősítették, ezért a bíróság az anyát bocsátotta esküre megállapította, hogy a felperes anyja és az alperes a fogantatási időben közösültek, így vélelem alapján az alperes a gyermek természetes apja. Köteles ezért a felperes születésétől kezdve őt a keresőképes koráig eltartani. A bíróság a gyermek születésétől kezdődően 16 éves koráig havi 12 pengő gyermektartásdíjat állapított meg, tekintettel arra, hogy az alperes vagyontalan, ezért a 12 pengő a méltányos összeg. Az alperes a fellebbezésében vitatta, vagy a felperes anyjához járt volna, előadása szerint egy másik nőhöz járt udvarolni, akit azóta elvett feleségül, azonban a fellebbezését visszautasította a bíróság.¹⁵⁵

Az 1930. évben szintén egy gyermektartásdíj megállapítása iránti perirat maradt fenn, amelyben a felperes anya a gyermek születésétől kezdődően 16 éves koráig havi 15 pengő gyermektartásdíj, 30 pengő szülési költség, 30 pengő gyermekkelengye, 40 pengő 6 heti anyatartás fizetésére kérte kötelezni az alperest, aki előadása szerint vagyonos, marhái vannak. A peres eljárásban az alperes a kereset elutasítását kérte, valamint a bíróság tanúbizonyítást folytatott le, amelyek alapján megállapította, hogy az alperes a gyermek természetes apja, ezért a kereseti kérelemmel egyezően helyt adott a felperes kérelmének.¹⁵⁶

Az 1934. évből huszonnégy gyermektartásdíj tárgyú ügyirat maradt fent, amelyből húsz ügy a gyermektartásdíj megállapítására, három a gyermektartásdíj leszállítására, egy pedig a felemelésére irányult. A gyermektartás megállapítása iránti ügyekben a gyermek születésétől vagy a kereset beadásától vagy a kereset beadását megelőző hat hónaptól kezdődően egy esetben havi 12 pengő, a többi esetben havi 15 vagy 20 pengő tartásdíj megállapítására irányult a kereset, azonban a fennmaradt ítéletek között egyik esetben sem a keresettel megegyezően, hanem 6, 8 vagy 10 pengő összegben állapította meg a bíróság a tartás összegét, arra hivatkozással, hogy a felek vagyontalanok. A P.1328/1934. számú ügyben *Vőri Margit*

¹⁵⁵ Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.1292/1929.

¹⁵⁶ Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.1479/1930.

felperesnek ikergyermekei születtek, akik közül az egyik kéthetes korában elhunyt, ezért a keresetében az életben maradt gyermek tartására születésétől kezdve 16 éves koráig 15 pengő gyermektartásdíjat, az elhunyt gyermek temetési költségeinek megtérítése fejében 30 pengő összeget, valamint 250 pengő szülési, hat heti munkamulasztási és kelengyeköltség megtérítését kérte. A bíróság a 2. szám alatti ítéletében havi 8 pengő gyermektartásdíjat állapított meg, 10 pengő szülési költséget, 30 pengő kelengyeköltséget és 42 pengő anyatartást (munkamulasztási költséget) állapított meg, ezen felül a keresetet elutasította. A perben az alperes elismerte, hogy a fogantatási időn belül nemileg érintkezett a felperessel, azonban sokallotta a keresetet összecszerűségében. A bíróság a felek vagyoni és jövedelmi viszonyaira és a megélhetési viszonyokra tekintettel állapította meg az összeget, arra nem tért ki az indokolás, hogy miért nem kötelezte az alperest az elhunyt gyermek temetési költségeinek megfizetésére. A szülési költségek tekintetében említésre méltó a P.2861/1934. számú eset, amelyben a gyermek 1928. április 8. napján született, a kereset 1934. augusztus 29. napján érkezett a bíróságra. Ezen ügyben a bíróság tanúbizonyítás lefolytatása után megállapította, hogy az alperes a gyermek természetes apjának vélelmezendő, ezért köteles a gyermek eltartására, a havi tartásdíj összegét a felek társadalmi helyzete és vagyoni viszonyai alapján határozta meg, a kereset beadásától kezdődően a gyermek 16 éves koráig. A felperesnek a gyermek születése és a kereset beadása közötti időre (hat év) vonatkozó gyermektartásdíj fizetése iránti kérelmét elutasította, tekintettel arra, hogy a felperes nem igazolta, hogy a keresetindítást jogos okkal halogatta. A gyermektartásdíj felemelése iránt P.1760/1934. számon indított per előzményeként a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság P.4419/1922. számú perben *Borosán József* alperest a bíróság havi 30 kg búza megfizetésére kötelezte. *Szabó Rozália* felperes a keresete indokaként előadta, hogy a megváltoztak a körülmények az ítélelhozatal óta, a búza ára leesett, ezért havi 12 pengő tartásdíj megfizetésére irányult a keresete. A bíróság havi 9 pengő gyermektartásdíjat ítelt meg, figyelemmel arra, hogy az alperes vagyontalan, van felesége és egy 11 éves gyermeke, akiről gondoskodnia kell; napszámból él és a felesége egy hold ingatlanának a hozadékából. A felperes férjével és két kiskorú gyermekével, édesanyjával és az ő 22 éves fiával él egy háztartásban, vagyonát képezi 1 hold 954 öl ingatlan az anyja haszonélvezetével terhelten. A tartásdíj leszállítása végett indított perek közül két ügyben maradtak fent az ügydöntő határozatok. A P.1401/1934. számú ügyben *Kámán Ferenc* és szülei voltak felperesek, az alperes *Dormán Regina* volt. A kereseti kérelem indokaként előadták, hogy *Kámán József és Józsefné* (nagyszülők) helyzete megváltozott, mivel kiadták a gyermekeiknek az ingatlanaikat 15.000 öl kivételével, *Kámán Ferenc* (természetes apa) megnősült és gyermeke lett, ezáltal a gazdasági helyzetük megváltozott. Az elsőfokú bíróság a

felperesek keresetét elutasította, tekintettel arra, hogy a gyermek megnőtt és a gazdasági viszonyok is változtak, ezáltal a gyermek igényei is növekedtek, az ingatlanok kiadását, valamint a házasságkötést mint körülményváltozásokat a felperesek maguk idézték elő. A másodfokú bíróság az elsőfokú határozatot megváltoztatta és a gyermektartásdíj összegét 15 pengőről 12 pengőre leszállította. Az indokolásában kitért arra, hogy helyesen állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy a nagyszülők a vagyonuk részleges elidegenítését maguk idézték elő. Az a körülmény azonban, hogy a természetes apának felesége és gyermeke lett, akiről gondoskodnia kell, indokolja a gyermektartásdíj leszállítását. A P.4042/1934. számú perben a *Sifter Sándor* felperes az ügygondok által képviselt *kk. Borsa Szeréna* ellen indított keresetét azzal indokolta, hogy az 1927-ben megállapított tartásdíj óta a körülmények lényegesen megváltoztak, ugyanis a közalkalmazottak fizetését többször csökkentették, a pénz értéke is csökkent, valamint az alperes édesanyjának a helyzete is megváltozott, mivel a tartásból 1 holdnyi ingatlant vásárolt, amelyre ráépült. A per egyezségkötéssel zárult, amelyben a havi 15 pengőt 13 pengőre leszállították a felek. A peres iratok között továbbá szerepel, hogy az egyezséget a gyámhatóság jóváhagyta.

Az 1937. évből nem maradtak fent polgári peres iratok a levéltárban. Ezután 1938 és 1946 közötti korszakban évről-évre csökkent a gyermektartásdíj megállapítása iránti perek száma, amely magyarázható a második világháború kitörésével, valamint 1941 után megnőtt a gyermektartásdíj felemelése iránti ügyek száma, amelynek oka az inflációban, valamint a háborús körülmények közepette uralkodó „*drágaságban*” keresendő. Az 1945-ös tartási perekben már nem is pénznemben, hanem meghatározott mennyiségű búza árának megfelelő tartásdíjat kértek a felperesek, valamint a bíróság is ilyen mértékegységben állapította meg a tartásdíjat, tekintettel az inflációra és a pengő elértéktelenedésére.

Az 1938. évi iratok alapján, amelyben a felek foglalkozása javarészt földműves volt, a felperes általában havi 12 pengőt¹⁵⁷ vagy 14 pengő¹⁵⁸ gyermektartásdíjat kért, a bíróság pedig rendre havi 8 pengőben állapította meg a gyermektartásdíjat a törvénytelen gyermekek vonatkozásában. Néhány esetben nem maradt fenn az ítélet, más esetekben pedig azért nem kötelezte az alperest gyermektartásra a bíróság, mert a felperes nem tudta bizonyítani,¹⁵⁹ hogy alperes a természetes apa. Megjegyzendő, hogy a legtöbb perben úgy tudta bizonyítani az anya az apa személyét, hogyha tanúk alátámasztották, hogy például a fogantatási időben látták-e

¹⁵⁷Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.1332/1938., P.1669/1938., P.1721/1938., P.2316/1938.

¹⁵⁸Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.701/1938., P.2116/1938., P.2153/1938., P.2386/1938., P.2413/1938., P.3442/1938., P.3443/1938.

¹⁵⁹lásd például: Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.2531/1939., P.3317/1939., P.3320/1939., P.1352/1940., P.3099/1940., P.153/1941., P.1773/1938., P.2136/1941., P.2857/1941.

együtt a peres feleket,¹⁶⁰ hazakísérte-e a férfi az anyát egy-egy mulatság után, a „*faluban azt beszéltek, hogy alperes az apa.*”¹⁶¹ Amennyiben nem voltak tanúk, úgy a bíróság esküre bocsátotta azt a felet, amelynél valószínűbbnek látta, hogy igaz tényeket állít. A P.3754/1939. számú ügy egy érdekes példa arra, hogy milyen nehézségekkel járhatott a bizonyítás. A perben a felperes a házasságon kívül született kiskorú gyermek, *kk. Utbert László* volt, akit a főügyész képviselt kirendelt ügygondnokként, az alperes pedig *Szedő Ferenc* csendőrőrmester volt. A felperes anyja a csendőrőrmesternél szolgált és szakácsnő vagy cseléd foglalkozású lehetett a jegyzőkönyvek alapján. Az alapperben és az első perújítás során is elutasították a keresetet bizonyíték hiánya miatt. A második perújításra azért került sor, mert előkerült egy tanú, aki korábban az alperes szolgálatában állt és a felperes anyja tudomására csak az első perújítás során hozta azt a tényt, hogy az alperes elismerte egy harmadik személynek, hogy ő gyermek apja, „*de nem fog megegyezni a felperes anyjával, mert túl sokat kérne, valamint, ha bárki kérdezi, ő letagadja*”, hogy ő az.

A vérvizsgálatot ugyan ismerték a korban, az összes vizsgált ítélet közül csak néhány esetben hivatkoztak az eredményére és a bíróság egyik esetben sem fogadta el megfelelő bizonyítékként. A P.1962/1940. számú ügyben például az alperes nem ismerte el magáénak a gyermeket, nem voltak tanúk, a felperes pedig vérvizsgálatot kért. A Zalaegerszegi királyi Törvényszék mint másodfokú az alábbiként indokolta a döntést 1941. december 30. napján: „*az alperes által kért vérvizsgálat elrendelését a királyi Törvényszék mellőzte, mert a vérvizsgálat eredményét a tudomány jelenlegi álláspontjára figyelemmel nem tekinti megfelelő bizonyító eszköznek arra, hogy a gyermek valakitől nem származhatik.*” A P.1206/1938. számú ügy indokolásában pedig: „*a vérvizsgálat nem elfogadható, mert kétségtelenül nem megállapítható, hogy az alperes apa a vérvizsgálat alapján.*”

Az 1939. és az 1940. évben a leggyakrabban 12 vagy 14 pengő gyermektartásdíjat ítélt meg a bíróság, ahol a felek általában kétkezi munkával foglalkoztak, tehát emelkedett a megítélt tartásdíjak mértéke az előző évekhez képest. Az 1940-es iratokban többször olvasható, hogy 12 pengő alatti gyermektartásdíjat nem ítélt meg a bíróság, mivel 12 pengő feltétlenül szükséges a gyermek tartásához és megfelel a bírói gyakorlatnak.

A Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság előtt P.2675/1939. számon folyt ügyben a peres felek foglalkozása földműves volt, a bíróság indokolásában pedig az alábbi szöveg olvasható: „*a természetes apa törvénytelen gyermekét eltartani köteles, továbbá a bírói gyakorlat alapján megtéríteni az anyának mindazokat a költségeket, amelyek a terhesség és a szülés következtében*

¹⁶⁰Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.2675/1939.

¹⁶¹ Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.3128/1940.

állottak elő. Az összeg megállapításánál a bíróság figyelembe vette a peres felek vagyoni és társadalmi helyzetét s ezekre tekintettel határozott 10 pengőben. A többi a szokásos mérték határozta meg: szülés alkalmával szokásos a 10 pengő költség, a felpereshez hasonló társadalmi állású egyénéknél a gyermekkelengye általában 30 pengő, ami megfelel annak, amit a felperes kért. Az anyatartás a szülés előtt négy héttel és utána két héttel kiesett munkadíj és jobb fogyasztás költségeit foglalja magában. A felperes lakhelyén a napszám 1 pengő, így 42 pengőben határozza meg.” Ez az indoklás egyébként többször visszaköszön az ítéletekben, így elmondható, hogy ez szokásos bírói gyakorlatnak tekinthető, ugyanis a szüléssel kapcsolatban felmerült költségeket a szokásos mértékben állapították meg.¹⁶²

A háborús években találkozhatunk olyan esetekkel, amikor is a perek nagyon elhúzódtak, tekintettel arra, hogy az alperes nem tudott megjelenni a tárgyaláson, mivel katonaként szolgált. A P.2179/1940. számú perben például a negyedik tárgyaláson tudott csak megjelenni az alperes, bő félévvel az első tárgyalás kitűzése után. Ezek után az alperes tagadta a viszonyt és előadta, hogy tönkrement fakereskedő, aki a zsidótörvények miatt nem tud kereskedéssel foglalkozni és teljesen vagyontalan, viszont ebben az esetben is tanúk állították, hogy hallották, amikor kérdezte a felperestől, hogy *„hogyan van a kislányom?”*, valamint kérte, hogy ne perelje be a felperes, mert nincs pénze.

Az 1941. évben a 1244/1941. számú ügyben a bíróság mulasztási ítéletet hozott, amikor is az alperes nem jelent meg a tárgyaláson többször sem. Ebben az évben már a 14 pengő megítélése volt a gyakoribb. A P.1995/1941. számú ügyben a tartásdíjat felemelte a bíróság, mivel az 1936. májusában megállapított 8 pengő óta a közszükségleti cikkek, de különösen az élelmiszer és a ruházati cikkek oly mértékben aránytalanok, hogy a 8 pengő a kiskorú gyerek tartására nem elegendő, emellett az alperes vagyona megduplázódott. A P.2092/1941. számú ügyben az alperes fizetése ugyan növekedett 100 pengőről 128 pengőre, azonban a gyermektartásdíjat 12 pengőről nem a kért 20, hanem csak 14 pengő mértékben emelte fel, mert *„igaz ugyan, hogy az alperes fizetése emelkedett, azonban a gazdasági és megélhetési viszonyok is romlottak.”* Az 1941. évben az anyatartás általános mértéke duplázódott, tekintettel arra, a napszám akkor már 2 pengő volt általában, nem 1 pengő.

Az 1942. évben egyre több tartásdíj felemelése iránti perben ítélte meg a magasabb gyermektartásdíjat, tekintettel a „rendkívüli értéktelődésre”.

A P.206/1943. számú tartásdíj felemelése iránt indított ügyben a bíróság 1944. január 1. napján hozott ítéletében kifejti, hogy egyes cikkek 50%-al, mások akár 100%-al drágultak.

¹⁶²lásd még: Zalaegerszegi Királyi Törvényszék P.2880/1939.

Emellett a *„pervesztes alperes azért is inkább marasztalando volt, mert rendes keresetet, jövedelmet biztosító korcsmája van és az áremelkedés kevésbé sújtja őt, mint a felperest”*.

1943-ban már 20 pengő volt az általános mérték. A felemelésnél legtöbbször a háborús viszonyokra hivatkoztak. A P.1286/1943. számú ügyben olvasható, hogy az alperes védekezéseként előadta, hogy a magyar királyi Curia gyakorlata folytán a háborús viszonyok folytán beállott áremelkedést egyáltalán nem fogadja el jogos alapnak a tartásdíj felemelése kérdésében. A bíróságok gyakorlata alapján, ha csupán a háborús viszonyokra hivatkoztak a felek, az valóban nem volt elég a mérték módosítására, mert több indokolásban is olvasható, hogy mind a két felet érintették a viszonyok, viszont, ha a természetes apa vagyoni viszonyai javultak, akkor megemelték, valamint akkor is, hogyha a gyermek eltartásához szükséges közszükségletek megdrágultak.

Az 1944-es iratokban már 25, 30, sőt gyakran 35 pengőt is megítélt a bíróság. Már ebben az évben, nevezetesen a P.712/1944. számú ügyben már nem konkrét pénzösszeget kért a felperes, hanem havi 80 kilogramm búzának megfelelő vámgabonára megszabott árak szerinti pénzbeli értéket kért.

1945-ben pedig egyre gyakrabban meghatározott búza értékének megfelelő összeget kértek a Zalaegerszegi Járásbíróságtól, amely akkor már nem királyi járásbíróság volt és az ítéleteket is a „Magyar Köztársaság nevében” hozták meg. A pénzbeli érték ekkor már a tízszeresére nőtt, például havi 300 pengőt kért a felperes gyermekeként a P.597/1945. számú ügyben. A P.727/1945. számú ügyben, amelyet szintén gyermektartásdíj felemelése iránt indítottak, a keresetben olvasható, hogy nem készpénzben kéri megállapítani, hanem értékálló dologban, gabonában vagy aranyban határozzák meg.

4. A törvénytelen származású gyermek tartása 1947-1953

4.1. A törvényi szabályozás

1946. december 19. napján hirdették ki a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikket, amelynek legfőbb *novuma* az volt, hogy megszüntette a törvényes házasságból és azon kívül született gyermekek, vagyis a törvényes és a törvénytelen gyermekek közötti jogi különbségtételt. A Tanácsköztársaság ideje alatt erre már volt törekvés, a Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 26. napján megjelent VII. sz. rendeletének 1. § szerint *„a Magyarországi Tanácsköztársaság törvénytelen gyermeket nem ismer. Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek a törvényes házasságból született gyermeket megilletik (pl. névviselés, tartás, családi pótlék stb.) csorbíthatatlanul kiterjednek azokra a gyermekekre is, akik*

házasságon kívül születtek.” Helyet kaptak a rendeletben az apaság megállapításának és apai elismerésnek az eljárásjogi szabályai is,¹⁶³ azonban a kommün bukásával ezt a rendelet is hatályon kívül helyezték.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvénycikk a magyar családjogtörténet szempontjából is figyelemre méltó, mivel ez volt az első olyan törvény, amely a házassági köteléki jogon kívül átfogóan, tételes jogilag szabályozott olyan családjogi intézményeket, amelyekről azelőtt csak különálló törvények rendelkeztek legfeljebb néhány szakaszban¹⁶⁴ vagy egyáltalán nem.¹⁶⁵ Olyan alapintézmények ezek, amelyek ma már szerves részét képezik a Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvének: a fogantatási idő vétele, apai elismerés, apaság megállapítása, gyermekelhelyezés és szülői hatalom, gyermektartásdíj, valamint a gyermek névviselése és ezek eljárásjogi szabályai.

Bevezetésként kitérek arra, hogy milyen különbségtételt figyelhetünk meg a törvényes és törvénytelen gyermekek között, különösen a gyermektartásdíj tekintetében az 1947. évig és melyek voltak azok a kihívások, amire a jognak választ kellett adnia.

A házasságon kívül született gyermek jogállása az anyjával és anyja rokonaival szemben ugyanaz volt, mint a törvényes gyermeké, az anyja családi nevét viselte, az apjával szemben pedig csak korlátozott jogok illették meg.¹⁶⁶ Az anyja után örökölhette, mivel vele állt rokoni kapcsolatban¹⁶⁷, az apával nem, az anya gyakorolta a szülői hatalmat felette¹⁶⁸, így a gondviselés, a vagyonkezelés és a törvényes képviselő joga az anyát illette meg, a lakóhelye az ő lakóhelyével egyezett meg.¹⁶⁹ Az apával rokoni kapcsolatban nem állt, az apát csak tartási kötelezettség terhelte a gyermekkel szemben, amennyiben a bíróság megállapította, hogy a gyermek anyja és a férfi a fogantatási időben nemileg érintkezett.¹⁷⁰ Ezen tény bizonyítása nehéz volt, mivel az 1911. évi polgári perrendtartás szabályai szerint a felek tényállításain¹⁷¹

¹⁶³ KÖTE Sándor és RAVASZ János (szerk.): *Dokumentumok a magyar nevelés történetéből 1849-1919*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1979. (506.)

¹⁶⁴ Az 1946. évi XXIX. törvénycikk hatálybalépése előtt az abban foglalt intézményekről rendelkezett – a teljesség igénye nélkül – a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk (Gyt.) 11. § a gyermektartásról, a 13. § a gyermekelhelyezésről, a II. fejezet az atyai hatalomról; a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (Ht.) 95. § és 105. § a gyermekelhelyezésről és gyermektartásról a Ht. 103. § különélő szülő kapcsolattartásáról, az 1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről 38. § és 42. § a gyermek névviseléséről.

¹⁶⁵ A fogantatási idő fogalma a polgári törvénykönyvek tervezeteiben és javaslatában jelent meg, valamint a bírói gyakorlatban, törvényben nem.

¹⁶⁶ Mtj. 245-246. §

¹⁶⁷ Mtj. 174. §

¹⁶⁸ Mtj. 267. §

¹⁶⁹ Mtj. 38. §, 266-325. §

¹⁷⁰ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása, Általános Indokolás.

¹⁷¹ 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Nyolczadik fejezet.

kívül a felek eskü alatti kihallgatása során tett nyilatkozatok,¹⁷² tanúvallomások¹⁷³ és okiratok¹⁷⁴ (pl. felek közötti esetleges levelek) szolgáltak bizonyítékként. Emellett az alperes férfi feslettségi kifogással élhetett¹⁷⁵, amennyiben az anya a fogantatás idejében oly feslett életet élt, hogy a nemi érintkezést több férfival keresetképpen vagy a női szeméremérzetet botrányosan sértő módon űzte.¹⁷⁶ Ennek bizonyítása érdekében hamis tanúzásokra is sor került, például az alperesek gyakran hamis tanúkkal kísérelték meg igazolni, hogy a nő a nemi érintkezést másik férfi jelenlétében végezte.¹⁷⁷ Ha a fogantatási időben történt nemi érintkezés sikeresen bizonyításra került, a következő probléma az volt, hogy a gyermektartásdíj a mértéke az anya társadalmi állásához mért megélhetéséhez s e társadalmi állásnak megfelelő nevelése és önálló keresetre képesítő tanítása költségeihez igazodott.¹⁷⁸ A tartásdíj méltánylást érdemlő ok hiányában a gyermeket tizenhatodik életévének betöltéséig illette meg az Mtj. szerint, a felsőbbbíróági gyakorlat alapján a keresőképeség eléréséig állapították meg, általában tizenhat éves korig,¹⁷⁹ azonban az alsóbb bíróságok több esetben csak a gyermek tizenkettő-tizennégy éves koráig.¹⁸⁰

A házasságon kívül született gyermek apjának tehát csak tartási kötelezettsége volt vele szemben, az Mtj. szerint és a felsőbbbíróágok által kimunkált elvi határozatok alapján elsősorban az apa volt köteles gondoskodni a természetes gyermekéről.¹⁸¹ Abban az esetben azonban, amikor az apa személye nem volt megállapítható, valamint, amíg azt meg nem állapította a bíróság, vagy az apa el nem ismerte magáénak a gyermeket, az anya volt köteles a gyermeket tartani és nevelni. Abban az esetben is az anyára hárult az eltartási felelősség, hogyha az apa nem tett eleget a gyermektartási kötelezettségének vagy arra képtelen volt.¹⁸²

A törvénytelen gyermekek tartásának kérdésében köthettek egyezséget a szülők, azonban a bíróságok gyakorlata nem volt egységes¹⁸³ a tekintetben, hogy a követelés csak a

¹⁷² 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Tizenharmadik fejezet.

¹⁷³ 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Kilencedik fejezet.

¹⁷⁴ 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Tizedik fejezet.

¹⁷⁵ Mtj. 260. §

¹⁷⁶ Mtj. 247. §

¹⁷⁷ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 18. §, 32. §.

¹⁷⁸ Mtj. 248. §

¹⁷⁹ Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. In: Jogtudományi Közlöny 42. évf. 5. sz. 35-36.

¹⁸⁰ Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. In: Jogtudományi Közlöny 42. évf. 5. sz. 35-36.

¹⁸¹ Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. In: Jogtudományi Közlöny 42. évf. 5. sz. 35-36.

¹⁸² Csorna Kálmán: Rokonság. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog II. Budapest 1940. 326-327. o.

¹⁸³ Erre az álláspontra helyezkedik RAICS Lázár ügyvéd is az „A törvénytelen gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata” című cikkében. In: Jogtudományi Közlöny 35. évf. 35. sz. 241-244. o. (Budapest, 1900. augusztus 31.)

gyámhatóság jóváhagyásával érvényesíthető vagy akár anélkül is.¹⁸⁴ A királyi Curia álláspontja szerint, amennyiben havi tartásdíj összegében egyeztek meg a szülők, akkor nem kellett hozzá gyámhatósági jóváhagyás, az egyösszegű teljesítés esetén igen.¹⁸⁵ Az apasági és a gyermektartás iránti perekben a bíróság a gyermek érdekét hivatalból is figyelembe vette, így a szülők közti megegyezés sem sérthette a gyermek érdekét. Ha az anya lemondott a tartásdíj követelési jogáról, arra a perben kifogásként nem hivatkozhatott a másik a fél, ugyanis a lemondás hatálytalannak minősült.¹⁸⁶ Amennyiben a szülők nem tudtak megegyezni, akkor a királyi járásbíróság előtt gyermektartásdíj megállapítása iránt indíthatott pert az anya.

Ezen a fennálló helyzeten kívánt változtatni az 1946. december 19. napján kihirdetett házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk. A miniszteri indokolás kitért arra, hogy a házasságon kívül született gyermekek jogállása rendezetlen és csak szokásjogi úton volt szabályozva, továbbá ezek a rendelkezések annyira elavultak és igazságtalanok, hogy feltétlenül szükség van a reformjukra. A szülők cselekedeteiért a társadalom megbélyegzi a gyermekeket, akiket kiközösítenek az anyával együtt,¹⁸⁷ ők gyakran lépnek a bűnözés útjára. Ezek kiküszöbölése érdekében a törvénynek két célja van, az egyik, hogy a törvényes és törvénytelen származás megkülönböztetése megszűnjön, a másik pedig, hogy jogilag egyenlőek legyenek a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek.¹⁸⁸

A törvényes és törvénytelen gyermekek családjogi helyzetének vizsgálatához hozzátartozik néhány fontosabb változás bemutatása.

A vélelmezett fogantatási időt a magyar általános polgári törvénykönyv-tervezet első szövegének (1900) 188. §-a szerint¹⁸⁹ a gyermek születése napját megelőző száznyolcvanegyedik és háromszázadik nap közötti időszak jelentette, mindkét határnap beszámításával. A második szöveg (1913) 92. §-a¹⁹⁰ és az 1928. évi Mtj. 182. §-a¹⁹¹ ezt a száznyolcvanegyedik és háromszázkettedik nap közötti időben állapította meg, amelyet az

¹⁸⁴ Hattyuffy Dezső: A kiskoru gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata. In: Jogtudományi Közlöny, Harmincnyolcadik évfolyam, 2. szám. Budapest, 1899. január 13. 12-13

¹⁸⁵ Csorna Kálmán: Rokonság. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog II. Budapest 1940. 330.

¹⁸⁶ Menyhárh Gáspár: Atyasági kereset s a törvénytelen gyermek tartása. In: Jogtudományi Közlöny, Huszonnyolcadik évfolyam, 48. szám. Budapest, 1893. december 1. 377-379.

¹⁸⁷ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása, Általános indokolás.; VARGA István: Törvénytelen gyermekek tartása, mint szociális védelmi mechanizmus a két világháború közötti Magyarországon. Esély 2018. 1. sz. (64).

¹⁸⁸ 1946. évi XXIX. törvénycikk 1. §.

¹⁸⁹ Az Igazságügyminisztérium kebelében szervezett állandó bizottság szerkesztő tagjai: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg.* Második kiadás. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1900. (42).

¹⁹⁰ Az Igazságügyminisztériumban szervezett állandó bizottság: *A magyar polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913. (24).

¹⁹¹ 1928. évi magánjogi törvényjavaslat - Magyarország Magánjogi Törvénykönyve 182. §.

1946. év XXIX. törvénycikk is fenntartott. A törvény e részében egy megdönthető vélelmet állított fel, amelynek ellenkezőjét a gyermek érdekében bizonyítani lehet.¹⁹² A magánjogi kódex tervezeteiben¹⁹³¹⁹⁴ és a javaslatban¹⁹⁵ a jogalkotó a gyermek törvényes státusa érdekében engedte volna meg annak a bizonyítását, hogy a gyermek a vélelmezett fogantatási idő előtt fogant, ezt a megfogalmazást az 1946. évi XXIX. törvénycikk természetesen elvetette, mivel a jogalkotó célja a törvényes és a törvénytelen gyermekek közötti különbségtétel megszüntetése volt.

A törvény meghatározta a házasságon kívül született gyermek fogalmát, akinek azt a gyermeket kellett tekinteni, akinek anyja a vélelmezett fogantatási idejében nem állt házassági kötelékben vagy akiről a bíróság jogerősen megállapította, hogy a házasságon kívül született. Az érvénytelen házasságból fogant gyermeket nem lehetett házasságon kívül születettnek tekinteni.¹⁹⁶

A házasságon kívül születés megállapítására a férj a gyermek születéséről való tudomásszerzést követő; a gyermek pedig a nagykorúságától vagy a kereseti kérelmét megalapozó tényről való tudomásszerzéstől számított egy éven belül indíthatott pert. A bíróság akkor adott helyt a keresetnek, hogyha a házasfelek a fogantatási időn belül nemileg nem érintkeztek vagy a körülmények szerint egyébként lehetetlen, hogy a gyermek a férjtől származik, vagy ha a gyermek a házasság megszűnése, vagy érvénytelenné válása után fogant.¹⁹⁷

A házasságon kívül született gyermek apjának jogi úton történő megállapítása kétféleképpen történhetett. A gyermeket az apa teljes hatályú atyai elismerő nyilatkozattal magáénak ismerhette el,¹⁹⁸ amely megtámadható volt a gyermek, illetve a nyilatkozattevő apa által.¹⁹⁹ Elismerés hiányában a bíróság három esetben állapította meg a jogosult kérelmére az apaságot.²⁰⁰ Az első az volt, amikor az atya a gyermek anyjával a fogantatási időn belül életközösségre utaló körülmények között huzamosabb ideig együtt élt (ún. vadházasság esete), a második eset az elsőtől abban tért el, hogy az atya a gyermek anyjával a fogantatás ideje alatt nem élt együtt, azonban huzamosabb időn át nemi viszonyt folytatott vele. A harmadik eset pedig, amikor a férfi a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett és az összes

¹⁹² 1946. évi XXIX. törvénycikk 2. §.

¹⁹³ *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg.* 1900.

¹⁹⁴ *A magyar polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg.* 1913.

¹⁹⁵ Mtj. 188. §

¹⁹⁶ 1946. évi XXIX. törvénycikk 3. §.

¹⁹⁷ 1946. évi XXIX. törvénycikk 4. §-5. §.

¹⁹⁸ 1946. évi XXIX. törvénycikk 9. §-10. §.

¹⁹⁹ 1946. évi XXIX. törvénycikk 11. §-15. §.

²⁰⁰ 1946. évi XXIX. törvénycikk 17. §.

körülmény gondos mérlegelése mellett alapos következtetést lehet vonni arra, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származik.²⁰¹

A törvény rendelkezett az utólagos házasságkötés hatásáról is. Ebben az esetben, ha az apa az anyakönyvvezető előtt a gyermek anyjával történő házasságkötést megelőzőleg nem jelentette ki, hogy a gyermek nem tőle származott, akkor a gyermeket a születésére visszamenő hatállyal házasságból születettként kellett tekinteni.²⁰²

A törvény rendelkezett az államfői kegyelemmel történő törvényesítés intézményének megszüntetéséről is.²⁰³ Erre két esetben volt lehetőség. Egyik, ha a házasságkötés lehetetlen volt, vagy pedig egyéb méltánylást érdemlő okból, kérhették ezt az apa halála után is, amennyiben életében elismerte magáénak a gyermeket, a törvényesítés hatálya pedig az államfői határozat keltétől kezdődött. Tekintettel arra, hogy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal és a bíróság általi megállapítással lehetséges volt az apaság megállapítása, a gyermek születésétől kezdődő hatállyal, valamint így a gyermek az apával rokoni – és ezáltal öröklési kapcsolatba került – az új törvény rendelkezései kedvezőbbek voltak a gyermekre nézve, ezért az államfői törvényesítés intézményét a jogalkotó megszüntette.²⁰⁴

A házasságon kívül született gyermek a születési anyakönyvbe atyjaként bejegyzett személy családi nevét viselte, azonban addig, amíg az anyakönyvben atyára vonatkozó bejegyzés nem történt meg, a gyermek anyjának családi nevét kellett hivatalosnak tekinteni. Ha az anya nem volt hajadon, a gyermek családi neve az anya hajadonként viselt neve lett.²⁰⁵

A különélő szülők megegyezhettek a gyermekelhelyezés kérdésében, ennek hiányában a gyámhatóság határozott arról, hogy a gyermeknek melyikük viselje gondját. Ilyen esetben a törvény szerint leánygyermeket és a hétévesnél nem idősebb fiút rendszerint az anya, a hétévesnél idősebb fiút pedig rendszerint az atya gondviselésére kellett bízni, amely az 1877. évi gyámtörvény rendelkezéseivel megegyezett. A gyermek azonban csak az apával közös háztartásban élő házastársának hozzájárulásával kerülhetett az apjához, valamint, ha ez a házasságból származott gyermekek jogos érdekeivel nem állt ellentétben. A gyámhatóság eltérhetett ezektől a szabályoktól, ha ezt a gyermek nyilvánvaló érdeke kívánta,²⁰⁶ így a gyermeket – amennyiben ez az érdeke – nem szakították el az anya mellől, tehát nem kényszerítették egy olyan környezetbe, ahol esetlegesen nem gondoskodnak róla megfelelően,

²⁰¹ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 17. §.

²⁰² 1946. évi XXIX. törvénycikk 20. §.

²⁰³ 1946. évi XXIX. törvénycikk 21. §.

²⁰⁴ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 21. §.

²⁰⁵ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 23. §.

²⁰⁶ 1946. évi XXIX. törvénycikk 24. §.

illetőleg nem szeretik.²⁰⁷ A másik oldalról megközelítve, ez a rendelkezés az apa együtt élő házastársának és a házasságból született gyermekeinek az érdekét is védte. Ezekből a rendelkezésekből azonban az tűnik ki, hogy bár a törvény célja a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek közötti hátrányos megkülönböztetés megszüntetése volt, mégis előnyben részesültek a házasságból született gyermekek és a házasság intézményének védelme még mindig nagyobb hangsúlyt kapott, mint a házasságon kívül született gyermek érdeke.

A kiskorú gyermek feletti szülői hatalomra vonatkozó 10.470/1945. M. E. számú rendelet szabályait a törvény hatályon kívül helyezte és helyette új normákat alkotott. A kiskorú gyermekek gyámság vagy szülői hatalom alatt álltak, és a házasságon kívül született gyermekekre is a Gyt. szabályait kellett alkalmazni a törvényben meghatározott eltérésekkel.²⁰⁸ Így a házasságon kívül született gyermek felett az atya csak akkor gyakorolta a szülői hatalmat, ha az apa nagykorú volt és a gyermeket az ő gondozására bízták, vagy, ha nem nála helyezték el a gyermeket, de a szülői hatalom gyakorlását a gyámhatóság fontos okból ráruházta. Ebben az esetben a szülői hatalom gyakorlását meg lehetett szüntetni, ha az atya magatartásában gyermeke iránt nem nyilatkozott meg az a felelősségérzet és gondoskodás, amely a jó atyától a természet rendje és az erkölcs szabályai szerint elvárható.

A nagykorú anya azokban az esetekben gyakorolta a szülői hatalmat, amelyekben ez a jog a házasságból született gyermek anyját is megillette, valamint, ha annak gyakorlása az atyát a fentiek szerint nem illette meg, vagy ha a gyermeknek nem volt apja. A perekben a házasságon kívül született kiskorú gyermeket – amennyiben gyámság alatt nem állt – a gyámhatóság által erre a célra kirendelt gondnok képviselte. A szülő, mint a gyermek törvényes képviselője, e keresetekkel kapcsolatban csak a gondnok kirendeléséig felmerülő halaszthatatlan tennivalókat végezhetette el.²⁰⁹

A gyermektartásdíj tekintetében azokat a rendelkezéseket emelem ki, amelyek a bírói – vagyis a korábbi – gyakorlattól eltértek, valamint, amelyek néhány vitatott kérdést szabályozva ezzel elősegítették a törvényes és törvénytelen gyermekek közötti különbségek eltörlését.²¹⁰

A törvény hatálybalépésével a házasságon kívül született gyermek tartása is az apja társadalmi állásához, valamint a vagyoni és kereseti viszonyaihoz igazodott. A házasságon kívül született gyermek is jogot formálhatott arra, hogy a tehetségének, hajlamainak,

²⁰⁷ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 24. §.

²⁰⁸ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 25. §.

²⁰⁹ 1946. évi XXIX. törvénycikk 25. §.

²¹⁰ Lásd még: KRAUSZ Bernadett: A kiskorú gyermek tartásának szabályozása a polgári korban Magyarországon a hatályos szabályozás tükrében. *Diké*, 2019/1. (83-100); KRAUSZ Bernadett: The Difference between the Legal Status of Minor Children Born In and Out of Wedlock Regarding Maintenance in the Hungarian Customary Law and Court Praxis before 1946. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, 2020/2. (317-323).

szorgalmának, esetleges vagyonának, valamint a tartásra kötelezett vagyoni és kereseti viszonyainak megfelelő, önálló keresetre képesítő taníttatásban részesüljön.²¹¹ Ez jelentős előrelépés volt, mivel a törvény hatálybalépése előtt az önálló keresetre képesítő taníttatást kellett fedeznie a gyermektartásdíj mértékének, a keresőképes életkor elérése pedig csupán az anya társadalmi állásához igazodott. Ezzel a törvény lehetőséget nyújtott arra, hogy a jobb képességekkel rendelkező házasságon kívül született gyermekek magasabb képesítést szerezhessenek.²¹²

A másik két nagy vitás kérdés a felek közötti egyezség körében merült fel. Kell-e a gyámhatóság jóváhagyása az egyezség érvényességéhez, illetve, ha igen, később az megváltoztatható-e? A törvény akként rendelkezett, hogy a házasságon kívül született gyermek és az apa közt a jövőben teljesítendő tartásra vagy annak megváltására létrejött megegyezéshez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A tartás mértékét vagy módját megállapító egyezség nem zárta ki azt, hogy a jogosult a tartás felemelését vagy új megállapítását követelhesse, ha az egyezséggel megállapított tartás számba vehetően csekélyebb, mint amennyi a törvény szerint járna, vagy ha a tartásra irányadó viszonyok utóbb lényegesen megváltoztak.²¹³

A törvény tartalmazta annak a lehetőségét, hogy a tartási kötelezettséget az apaság megállapítása nélkül alapítsa a bíróság, ami szintén a korábbi szokásjogi joggyakorlatot emelte törvényi szintre. Ez alapján, ha nincs senki, akit atyai elismerő nyilatkozat, vagy atyaság bírói megállapítása által a házasságon kívül született gyermek atyjának kell tekinteni, a gyermeket az köteles eltartani, aki a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett. Ezt a rendelkezést csak akkor nem lehetett alkalmazni, ha a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen volt, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származik, vagy a gyermek anyja a kéjelgést a fogantatás idejében keresetszerűen üzte. A törvény eszerint a feslettségi kifogás körét jelentősen korlátozta.²¹⁴ A törvényjavaslat indokolásában a jogalkotó kifejtette, hogy azt a rendelkezést, amely szerint a gyermek – az anyja feslett élete okából – akkor sem követelhet tartást, ha anyja a nemi érintkezést a fogantatás idejében a szeméremérzet teljes hiányára valló módon üzte, nem tartotta fenn. Abból ugyanis, hogy az alperesként perbevont férfi a nemi érintkezésnek a szeméremérzetet sértő módon való végrehajtását bizonyítani tudja, nem lehet megnyugvással arra következtetni, hogy a nő válogatás nélkül érintkezett bárkivel, tehát olyan nagyszámú férfival, hogy ezek közül egyetlen, általa kiválasztott férfinak tartásra kötelezése a

²¹¹ 1946. évi XXIX. törvénycikk 26. §.

²¹² KRAUSZ Bernadett 2019. (87).

²¹³ 1946. évi XXIX. törvénycikk 28. §.

²¹⁴ 1946. évi XXIX. törvénycikk 32. §.

jogérzetet sértené. Ha azonban a gyermek anyja a fogantatás idejében a kéjelgést keresetszerűen űzte, akkor az említett következtetést le lehet vonni, ezért az indokolás szerint igazságtalan lenne, ha valaki pusztán azon az alapon, hogy az ilyen nővel nemileg érintkezett, tartásra lenne kötelezhető.²¹⁵

A törvény fenntartotta azt a szokásjogi rendelkezést is, hogy a tartásra kötelezett tartozásáért a szülője kezes módjára felel, amennyiben a tartásra kötelezett egészben vagy túlnyomórészt szülőjének gazdaságában, üzletében vagy más kereső foglalkozásában fejt ki tevékenységét és ezért megfelelő díjazásban nem részesül és ez a kötelezettsége akkor is fennállt, ha a tartásra kötelezett tevékenységében önhibáján kívül ideiglenesen akadályozva van.²¹⁶

Bacsó Ferenc szerint az alig szokott előfordulni, hogy valamely jogi reformnak ne akadna bírálója, viszont az is ritkán fordul elő, hogy egy törvényjavaslatot olyan példátlan hevességgel támadjanak, mint azt a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvénnyel tették. Az ellenzők szerint ez a jogszabály az erkölcstelenséget iktatja törvénybe, a házasság mint felesleges jogintézmény elsorvasztásra van ítélve, a javaslat elfogadásával az egynejliséget adná fel a társadalom, hogy annak helyébe a poligámián túlhaladva, primitív degenerált törzsek promiszkuitását helyezzük előtérbe. Álláspontja szerint a törvény érdemben szűkebb terjedelmű reform, mivel a bírói gyakorlatban már több, mint három évtizede érvényesülő szokásjogi szabályokat emelt törvényi szintre, olyan családjogi és ebből következően örökjogi jogosultságokkal ruházta fel a házasságon kívül született gyermeket apai oldalon, amelyek anyai oldalon már eddig is megillették őket. A törvény a rokoni kapcsolatot a vérségi kapcsolatra alapítja, mivel álláspontja szerint a férfival való vérségi kapcsolat ugyanolyan erkölcsi jelentőségű, mint a nővel fennálló vérségi kapcsolat, ezáltal az erkölcs által sugallt jogi konzekvenciái is csak azonosak lehetnek.

Azon állásponttal szemben, hogy a törvény a házasság intézménye elleni támadás, felhozta, hogy ez a házasságon kívül született gyermek anyját nem nyilvánítja sem közvetlenül, sem közvetve az apa feleségévé, vele szemben sem tartási, sem öröklési, sem névviselési igényt vagy bármely házassággal egybekötött jogosultságot nem keletkeztet. Kiemelte, hogy a Curia harmincéves gyakorlata alapján a nő házasságtörésből származó gyermeke vonatkozásában eddig is kizárta a férjet a hitvestársi öröklésből és egyenlő jogokat biztosított a házasságból és azon kívül született gyermekei részére, azonban az anya vonatkozásában a bíróság joggyakorlatával szemben soha nem hallotta emlegetni azt a vádat, hogy szétrombolja a

²¹⁵ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 32. §.

²¹⁶ 1946. évi XXIX. törvénycikk 35. §.

családot és nem is észlelt ilyen következményeket, álláspontja szerint a törvényjavaslat épp hogy a család szentségét és tisztaságát védi azáltal, hogy a családfő felelősségérzetét nem engedi könnyedén elviselhető kibúvókkal elaltatni, hanem azt a jog szigorú szabályaival ébren tartja és fokozza. Azon kérdéskörben, hogy szerezhető-e bizonyosság az apa és a gyermek között fennálló vérségi kapcsolatra arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a bizonyítás körébe tartozik, és ha elfogadjuk a bizonyítás eredményét a házasságból született gyermek férjtől való származásának megtámadásánál, akkor miért ne lehetne elfogadni az összes körülmény gondos mérlegelése mellett azt, hogy a gyermek az adott férfitől származik.²¹⁷

Az aggályait kifejezők közül *Szladits* felismerte, hogy a házasságon kívüli gyermekek jogi helyzetének a rendezése a haladó törvényhozás elsőrendű feladata, szerinte a törvény jogszerkezeti kidolgozása tökéletes munka és korszakos jelentőségű haladást jelentett, amely két egymásnak ellentmondó érdeket érint, így az ártatlan gyermek védelméhez fűződő emberiességi érdeket, valamint a házasságnak mint a társadalom alapsejtjének szilárdságához fűződő közérdeket. Aggodalmát viszont ő is kifejezte abban a körben, hogy a család védelme érdekével szemben álló lehet, hogy a házasságon kívüli született gyermeke is a rokona, így örököse lesz, szerencsésebbnek tartotta volna az 1912. évi svájci magánjogi törvénykönyv álláspontját amely nem engedi meg a házasságtörésből született gyermek esetén a teljes hatályú apai elismerést, sem az apaság megállapítása iránti keresetindítást abban az esetben ha az apa a nemzéskor házassági kötelékben élt, mert ugyan a magyar megoldás következetesebb, de úgy vélte, hogy a törvényes család tagjait jobban meg kellene védeni a férj házasságtörésének következményei ellen, és nem tartotta indokoltnak azt, hogy a házasságon kívül született gyermeknek törvényes öröklési joga legyen az apa rokonai után, valamint korlátozásokkal tudta elképzelni ezen utódoknak a házasságon kívüli öröklését.

A képzelt apa bejegyzését nem tartotta szerencsésnek, valamint azon intézkedéseket, amelyek az anyakönyvekben a házasságon kívüli születés leplezésére szolgálnak, ugyanis álláspontja szerint erről a gyermek előbb vagy utóbb tudomást fog szerezni, amely súlyos lelki krízist idéz elő benne, valamint a törvény a házasságon kívüli származást úgy állítja be, mintha abban valami rejtegetni, tehát szégyellni való volna. Álláspontja szerint sokkal inkább a társadalmi előítéleteknek a leküzdésén kellene dolgozni szociális neveléssel. Hangsúlyozta, hogy a képzelt apa helyett a gyámhatóságnak az elenyésző számú házasságon kívül született gyermek részére apa-helyettes kéne kirendelni, akinek tanácsadó szerepe lenne az anya mellett, ellenőrizhetné a gyermek nevelését, valamint magasabb állami szerepvállalással, nemzeti

²¹⁷ Bacsó Ferenc: Erkölcsi vita egy törvényjavaslat körül. In: Jogtudományi Közlöny. Új folyam I. 23-24. szám. Budapest 1946. december 25. 319-323.

segélyakció keretében pénzügyileg kellene alátámasztani a gyermekvédelmi szervek bekapcsolásával a nevelőgondozást. Előnyösebbnek tartotta volna, hogy a házasságon kívül született gyermekek jogi helyzetének reformja többet nyújtson a szociális gondoskodás terén, mint a házasságon alapuló család szerkezetének megbontásában.²¹⁸

Teller Miksa Szladits álláspontját kiegészítette azzal, hogy nem a házasságon kívül született gyermek, hanem a mostohaanyjának jogi helyzete szemszögéből mutatta be a felmerülő problémákat. Hangsúlyozta, hogy azokban az esetekben, ha az anyának a házasságból született gyermeke nincsen, akkor végrendelet hiányában a házasságon kívül született gyermek öröklí az apja egész vagyonát, a mostohaanyát csak az özvegyi haszonélvezet illeti meg az őt illető közös szerzeményem kívül. Ha pedig született a házasságból gyermek, azonban az apának nincs végrendelete, akkor a házasságon kívül született gyermek egy gyermekrészt öröklí, végrendelet esetén kötelesrészre tarthat igényt. Álláspontja szerint ezáltal az özvegy ki lesz szolgáltatva a házasságon kívül született gyermeknek, ha pedig a gyermek kiskorú, akkor ezen gyermek anyjának. A törvény további hiányosságának tartotta, hogy az nem állapít meg jogvesztő határidőt az apaság megállapítására, így akár huszonegy évig is várhat a perindítással a házasságon kívül született gyermek, illetve az anyja, és előfordulhat, hogy a gyermek csak a hagyatéki tárgyalás során jelentkezik, vagy akár az után. Álláspontja szerint a kodifikátorok is látták ezeket a problémákat, és abból, hogy nem védték meg az özvegyet, arra lehet következtetni, hogy nem is akarták, mert fontosabbnak tartotta a jogalkotó a házasságon kívül született gyermek legmesszebb menő védelmét, amivel álláspontja szerint messze túllőttek a célon.²¹⁹

Nizsalovszky Endre szintén elismerte azt, hogy számos szempontból előrelépést jelent a törvény és egyetértett *Bacsó Ferenc*cel azokban az esetekben, amíg olyan férfiról van szó, akinek a valóságos apasága kétségtelenül be van bizonyítva. Álláspontja szerint azonban ez nemcsak bizonyítási kérdés, hanem annál sokkal több. Az apaság megállapításának a törvény 17. § a) és b) pontja esetében, ahol a huzamosabb együttélés vagy viszony egymagában elegendő az apaság megállapításához, a gyermeknek egy meghatározott férfitől származása tekintetében az ágyas kapcsolat a törvényes házassággal egyenrangúvá válik, eszerint a törvényhozó olyan szinten bízik az „ágyas nőnek az ágyaláshoz való hűségében, mint a hitvestársi hűségben”, amelyben az ágyasok közti kapcsolat eddiginél lényegesen kedvezőbb megítélése mutatkozik.

²¹⁸ Szladits Károly, A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvényjavaslat. In: Jogtudományi Közlöny Új folyam I. 1946. augusztus 20. 15-16. sz. 210–212.

²¹⁹ Teller Miksa: A házasságon kívül született gyermek mostohaanyjának jogi helyzete. In: Jogtudományi Közlöny. Új folyam 17-18. szám 237-238.

A bizonyítási eljárás leegyszerűsítése megnyugtató a nők számára azonban így „könnyen a megszállt férfi nyakába lehet varrni olyan gyermeket is, aki egészen mástól származik”. Álláspontja szerint a helyes, a feleség, valamint az ágyas méltó megkülönböztetését jelentő megoldás az lett volna, ha a kritikus időben mással való érintkezés vagy az erre utaló kapcsolat kizárta volna az apaság megállapítását. Kiemelte ő is, hogy a törvény a házasságkötési hajlandóság aláadására nem vezet, csökkenhet a gyermekhalandóság, viszont aggályát fejezte ki, hogy a tartás mértékének az apa vagyoni viszonyához igazítása „női fondorlatra” ad lehetőséget, miszerint, ha a fogamzási időben több férfival érintkezett nemileg, akkor a fizetőképesebb személyt jelöli meg apaként. Hangsúlyozta, hogy *Bacsó Ferenc* nem az erkölcsi kérdésekben nem ért egyet, hanem míg *Bacsó* magánjogi fejtegetéseiben azon esetekre világít rá, ahol a valóságban a jogszabály által feltételezett tényállás játszódott le, addig ő a perjogi szemlélet hatása alatt azon problémákat veti fel, ahol a valóságos tényállás és a perbeli tényállás között divergencia van.²²⁰

Mikos Ferenc, aki a törvényjavaslat előkészítésében részt vett, cáfolta *Szladits Károly* és *Teller Miksa* problémafelvetéseit. *Szladits* álláspontjával szemben, az öröklési jogi kérdések tekintetében felvetette, hogy a házasságon kívül született gyermek öröklési jogának korlátozása a jogállásuk egyenlőségének elejtését jelentené, amire csak akkor lehetne lehetőség, ha ezt magasabb érdek feltétlenül megkívánná. Felmerül a kérdés, hogy az özvegy, a feleség vagy a házasságból született gyermekek érdekét lehet-e magasabb érdeknek tekinteni. Álláspontja szerint a jog erre már megadta a választ, ugyanis amennyiben az anya követ el házasságtörést, és abból házasságon kívüli gyermeke születik, ezen gyermek ugyanúgy örököl anyja és anyja rokonai után, mint az anya házasságából született gyermekei, amely ugyanúgy sértheti a házasságából született gyermekek a jogi érdekét, mintha az az apa házasságtöréséből származó gyermeke lenne. Miért legyen akkor több joga az anya házassága alatt született házasságon kívüli gyermekének, mint az apa házasságon kívüli gyermekének? Hangsúlyozta, hogy a képzelt apára vonatkozó rendelkezés valóban egy szükségmegoldás, amely ugyan a valóságot tagadja, de nem a gyermek, hanem azok előtt, akikkel a gyermeknek dolga akad az életben. Egyetértett azzal, hogy a gyermeknek valóban nem kellene szégyellenie a származását, azonban álláspontja szerint a társadalmi előítéletek miatt még hosszú ideig mégis szégyellni fogja, a képzelt apa bejegyzésével ezen a súlyon enyhíteni lehet.

Teller észrevételeivel kapcsolatban előadta, hogy a házasságon kívül született gyermek az apa feleségével nem kerül olyan kapcsolatba, amely a mostohaanya elnevezést indokoltta

²²⁰ Nizsalovszky Endre: A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs. in: Jogtudományi Közlöny. Új folyam II. 1947. február 20. 3-4. sz. 51–53.

tenné. Kiemelte, hogy *Teller* helytelenül értelmezi a keresetindítási határidőt, ugyanis a házasságon kívüli születés bírói megállapítására irányuló keresetre vonatkozik a gyermek nagykorúságáig, vagy a tudomásszerzéstől számított egyéves határidő, az apaság megállapítására irányuló keresetre nem. Az ebből fakadó nehézségeket nem látja olyan súlyosnak, tekintettel arra hogy az apasági kereseteket a gyermek születését követő időben megindítják, mert ez a gyermek és az anya érdeke, ugyanis a gyermeknek tartásdíjra van szüksége, valamint neki minél előbb nevet akar adni, továbbá a per késedelmes megindítása a pernyertes esélyeit is rontja, mivel a tanúk meghalnak, az emlékezetükben az események elmosódnak, valamint az anya vallomását a bíróság az indokolatlan késedelem miatt aggályosnak találhatja. Ha pedig a per mégis későn indulna meg, annak valamilyen komoly oka lesz, ez esetben nem lenne helyes alaki akadály miatt megtagadni az igényérvényesítés jogát a gyermektől. Álláspontja szerint a házasságon kívül született gyermek és az apa özvegye között az özvegyi jog gyakorlása körül lehetséges, hogy lesznek súrlódások, azonban ezek a súrlódások akkor is előfordulhatnak a mostoha gyermek és a mostohaanya között, ha férj új házasságot köt, majd mindkettő házasságból maradnak gyermekek.²²¹

4.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata 1946-1950 között

A kutatás során átvizsgáltam a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárának iratanyagai közül a Zalaegerszegi Járásbíróság polgári peres iratait a törvény hatálybalépését követő időszakban, 1950-el bezárólag. A továbbiakban bemutatok – példálózó jelleggel – néhány peres ügyet a bírói gyakorlatból, így képet kaphatunk az 1946. évi XXIX. törvénycikk alkalmazásáról.

A törvény 29. §-a szerint, ha a gyermeket gyermekvédő intézet tartja el, akkor a követelés az intézetre száll át, ilyen eset a gyakorlatban is fellelhető volt. Az 1948. november 4. napján érkezett keresetlevélben az államkincstár volt a felperes, az alperes pedig *B. István*, a gyermek apja. A keresetlevélben a felperes előadta, hogy az alperes és *Cs. Gizella* kapcsolatából 1943. május 24. napján gyermek született, akit a születésétől kezdődően a szombathelyi állami gyermekmenhely tart el és gondoz. A gyermek eltartásával kapcsolatban a 80.558/1947/III.-1. N. M. sz. rendeletben megállapított költségek, valamint havi 25 forint ruházati költség merült fel, amelynek megtérítésére az alperes nem hajlandó. Kérte a bíróságot, hogy kötelezze az

²²¹ Mikos Ferenc: A házasságon kívül született gyermek jogállásával kapcsolatos vitás kérdések. In: Jogtudományi Közlöny. 1946. 17-18. szám 237-238.

alperest arra, hogy fizessen meg a gyermek után 1946. augusztus 1-ig egy összegben 1000 forintot, 1946. augusztus 1-től 1947. november 1-ig havi 45 forintot, 1947. november 1-től a Népjóléti Minisztérium 101.174/1947. I. M. számú rendelete alapján a hetedik életévének betöltéséig havi 53 forintot, a tizenkettedig életév betöltéséig havi 47 forintot és végül a tizenhatodik életév betöltéséig havi 43 forintot gondozási és ruházati költségként, valamint fizesse meg a felmerülő perköltséget.

Az elsőfokú bíróság elutasította a felperes keresetét, mivel a lefolytatott bizonyítási eljárásban arra az állaspontra helyezkedett, hogy bizonyíték hiányában nem állapítható meg az, hogy a gyermek anyja és az alperes a vélelmezett fogamzási időben nemileg érintkeztek volna.

A törvényszék mint másodfokú bíróság a járásbíróság ítéletét megváltoztatta és kötelezte az alperest arra, hogy 1948. május 1. napjától kezdődően minden hónap első napján mindaddig, amíg a kiskorú állami gyermekmenhely gondozásában áll, de legkésőbb 16. életévének betöltéséig havi 42 forint tőkét fizessen meg. A hátralékos díjtartozás megfizetésére három havi részletfizetést engedélyezett és perköltségekben marasztalta az alperest.

Az indokolásában kifejtette a bíróság, hogy a felvett bizonyítási eljárás alapján megállapításra került, hogy a fogantatási időben az alperes és a gyermek anyja nemileg érintkeztek, illetve, hogy az alperesnek havi 80-100 forint jövedelme van, háza és 800 négyszögöl kertje. A gondozási és ruházati díjakat azonban a kereset beadásától számított hat hónapra visszamenőleg állapította meg, mert nem volt olyan indok, ami az ettől eltérő, hosszabb időre történő megállapítást indokolná.²²²

A törvény 31. §-a alkalmazására, vagyis az előzetes tartásdíj megállapítására példaként említhető a Zalaegerszegi Járásbíróság előtt P.882/1947. számon folyt ügy. A keresetlevél 1947. június 20. napján érkezett a bíróságra. A felperes *F. Anna*, 26 éves hajadon, vagyontalan napszámos jogi képviselője útján előadta, hogy 1946. október 10. napjától 1947. március 28. napjáig közös háztartásban élt az alperessel, *Cs. Józseffel* Zalaegerszegen, és a kereset beadásakor a zalaegerszegi kórház szülészfőorvosának igazolása szerint a terhesség ötödik hónapjában van. Előadta, hogy amikor erről az alperes tudomást szerzett, elkergette őt a közös lakásukból és a születendő gyermekről gondoskodni, valamint a szülési költségeket megelőlegezni nem hajlandó. Az 1946. évi XXIX. évi tc. 31. § (1) bekezdése alapján kérte, hogy kötelezze őt a bíróság három havi tartásdíj fejében 120 forint, hat heti munkamulasztás, szülési és kelengyebeszerzési költség fejében 600 forint 1947. augusztus 15. napjáig történő bírói letétbe helyezésére és perköltség fizetésére.

²²² MNL ZML VII.10.c. P.1818/1848.

A bíróság a felperes részére bélyeg- és illetékmentességgel járó szegénységi jogot engedélyezett. Az 1947. augusztus 23. napján tartott tárgyaláson a felek együttesen adták elő, hogy 1946 októbertől 1947 márciusig együtt éltek, illetve, hogy az alperes anyja is velük élt egy lakásban. Az alperes előadta, hogy azt nem tudja bizonyítani, hogy a felperes feslett életmódot folytatott volna, valamint, hogy vagyontalan napszámos, a 75 éves édesanyját is támogatnia kell, mert olyan kevés a nyugdíja, ugyanakkor hivatkozott a szegénységi bizonyítványára. Annak bizonyítására, hogy az anyja tartásához hozzájárul – jogi képviselője útján – tanúbizonyítást indítványozott és előadta, hogy az anyjának 119 forint a nyugdíja. A felperes ezeket nem tagadta, ezért a bíróság a további bizonyítást mellőzte és végzéssel kötelezte az alperest arra, hogy helyezzen bírói letétbe 1947. szeptember 15. napjáig a felperes részére a születendő gyermeke három havi tartására 90 forintot, valamint munkamulasztás, kelengyebeszerzési és szülési költségekre 300 forintot, valamint 60 forint perköltséget.

A 3. számú végzés indokaként kifejtette a bíróság, hogy az alperes beismerte, hogy a kérelmezővel 1946. októbertől 1947. márciusig közös háztartásban élt, ezért valószínűsítve van, hogy a kérelmező születendő gyermeke az alperestől származik, ezért őt az 1946. évi XXIX. törvénycikk 31. §-a érelmében a kereseti viszonyainak megfelelő tartásdíj összeg letétbe helyezésére kötelezte.²²³ Ezen ügyben nem maradt fenn a kiutalásról rendelkező okirat.

Egy másik ügyben, nevezetesen a Zalaegerszeg Járásbíróság P.918/1947. számú eljárásban *L. Teréz* kérelmező az 1947. június 27. napján érkezett kérvényében előadta, hogy *N. Lajos* kérelmezett hivatásos repülőőrmeister, jelenleg földműves zalalövői lakossal házasságon kívüli szerelmi viszonyt folytatott, tőle teherbe esett és a gyermeket 1947. október hónapra várja. Tekintettel arra, hogy vagyontalan, jövedelemmel nem rendelkezik, és nem tud gondoskodni a gyermeke tartásáról, kérte, hogy a bíróság kötelezze a kérelmezettet arra, hogy helyezzen letétbe a megszületendő gyermeke három havi tartása fejében havi 80 forint számításával mindösszesen 240 forintot, szülési, gyermekágyi és gyermekkelengye költség fejében pedig 800 forintot és viselje az eljárási költségeket. Az összegeket megállapító végzés nem maradt fenn, azonban a 4. számú jegyzőkönyv tanúsága szerint 1947. október 28. napján megjelentek a felek a tárgyaláson, ahol a kérelmező előadta a 3. számú kérvénye tartalmát, kérelmezett pedig beleegyezését adta, hogy a bíróság által 2. szám alatti végzéssel megállapított és a kérelmező jogi képviselője részére kifizetett összeget a kérelmező kezéhez kifizethessék, illetve vállalta a 40 forint ügyvédi költség megfizetését. Ez alapján a bíróság a végzésében felhívta a kérelmező jogi képviselőjét, hogy nála letétbe helyezett összeget fizesse ki a

²²³ MNL ZML VII.10.c. P.882/1947.

kérelmezőnek és kötelezte a kérelmezettet 40 forint költség megfizetésére a kérelmező jogi képviselője részére.²²⁴

A törvény 30. és 32. §-ának rendelkezéseire, vagyis a gyermektartásdíj és járulékai megállapítására példaként hozható fel az a P.1277/1947. számú ügy, amelyben 1947. augusztus 29. napján érkezett keresetlevél. A felperes *K. Vilma* háztartásbeli napszámosnő, az alperes *F. Sándor* földműves. A felperes kereseti kérelmében előadta, hogy az alperessel szerelmi viszonyt folytatott, aki őt házassági ígérettel nemi kapcsolatra bírta és ennek következtében 1944. október 13. napján gyermeke született. Az alperes a gyermekről nem gondoskodik és így a felperesnek egyedül kell gondoznia a gyermeket, a szüleire van utalva. Az alperes birtokos gazda, akinek módjában áll a gyermek eltartása, az alperes anyja és lánytestvére – aki a gyermek keresztanyja – azt szeretnék, hogyha az alperes elvenné feleségül a felperest, azonban az alperes vagyonosabb lányt akar feleségül venni. A felperes előadta, hogy szereti az alperest, jó felesége lenne és a gyermek is szép és egészséges. Azért nem indított eddig pert, mert a saját és a gyermeke jövője érdekében is arra számított, hogy az alperes feleségül veszi, valamint az alperes anyja és testvére is azt kérték, hogy legyen türelemmel. Kereseti kérelmében kérte a bíróságot, hogy kötelezze az alperest a gyermek születésétől kezdődően havi 50 forint gyermektartásdíj megfizetésére annak 16 éves koráig, 360 forint anyatartási, 200 forint szülési és kelengyeköltség megfizetésére.

Ezen ügyben a járásbíróság az 1947. szeptember 24. napján meghozott ítéletében arra kötelezte az alperest, hogy a felperesnek az 1944. október 13. napján született gyermeke tartása fejében 1947. február 28. napjától a gyermek 16. életévének betöltéséig minden hónap 1. napján előre havi 30 forint tartásdíjat fizessen meg. Kötelezte továbbá szülési, anyatartási és gyermekkelengye költség fejében 350 forint és 100 forint perköltség 15 napon belüli megfizetésére. A kereset ezt meghaladó részét elutasította, és az ítéletnek a lejárt és a per alatt lejárt részletekre nézve fellebbvitelre való tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánította.

Az ítélet indokolásában a bíróság kifejtette, hogy az alperes elismerte, hogy a vélelmi idő alatt a felperessel nemileg közösült, azonban azt tagadta, hogy ő volna a gyermek természetes apja és mennyiségi kifogással élt. A bíróság levezette, hogy az, aki a gyermek anyjával házasságon kívül a vélelmi idő alatt nemileg közösül a házasságon kívül született gyermek természetes apjának vélelmezendő. A természetes apa a törvénytelen gyermekét eltartani köteles, továbbá az állandó bírói gyakorlat értelmében megtéríteni az anyának mindazokat a díjakat és költségeket, amelyek a születéssel merültek fel. A tartásdíj mértékének

²²⁴ MNL ZML VII.10.c. P.918/1947.

megállapításánál a bíróság figyelembe vette, hogy az alperesnek az összes vagyona 1 hold 1000 négyszögöl, az alperesnek felesége és egy kisgyermke van, akiknek az eltartásáról is ő köteles gondoskodni, ezért havi 30 forintban állapította meg a gyermektartásdíj havi összegét, amely összeg a gyermek eltartására szükséges, azonban az alperes családjának megélhetési viszonyait nem veszélyezteti, míg a keresetnek ezt meghaladó részét, mint eltúlzott követelést elutasította. A szülési költségek fejében a bíróság 350 forintot állapított meg, mert a felpereshez hasonló társadalmi állású egyéneknél ezek a díjak körülbelül ennyit szoktak kitenni, az ezt meghaladó részt szintén elutasította.²²⁵

A törvénycikk 35. §-ának alkalmazására példa a P.976/1947. számú ügy, amelyben gyermektartásdíj fizetésére kötelezésre az apaság megállapítása nélkül került sor, és a nagyszülők kezes módjára feleltek a tartásdíjra kötelezett férfi tartozásáért. Ezen ügyben a keresetlevél 1947. július 5. napján érkezett a Zalaegerszegi Járásbíróságra, a felperes a házasságon kívül született gyermek, *V. Mária* németfalui lakos volt, akit a perben kiskorúságára tekintettel *dr. Szalay Gyula* vármegyei tiszti főügyész képviselt ügygondnokként. Az I. r. alperes *P. Károly*, a felperes vélelmezett apja, II. alperes az ő édesapja *P. Ferenc*, a III. r. alperes pedig az édesanyja, *P. Ferencné* volt. A felperes kereseti kérelmében előadta, hogy a felperes anyja és I. r. alperes 1946. június 30. és október közötti időben szerelmi viszonyt folytatott, amelyből 1947. április 24. napján gyermekük született. Az I. r. alperes nem hajlandó a gyermeket magáénak elismerni és atyaság megállapítása iránti eljárás még nincs folyamatban, ezért Zala vármegye árvaszéke az anya kérelmére határozatával ügygondnokot rendelt ki és arra utasította, hogy az 1946. évi XXIX. tv. 32. § alapján indítson eljárást. Kereseti kérelmében a gyermek születésétől kezdve annak 16. életévének betöltéséig havi 40 forint tartásdíj megfizetését kérte előre esedékesen minden hónapban. Előadta továbbá, hogy az I. r. alperes a II. és III. r. alperesekkel él közös háztartásban és azok gazdaságában tevékenykedik anélkül, hogy díjazásban részesülne, ezért egyetemlegesen őket is kérte gyermektartásdíj fizetésére kötelezni.

A 14. szám alatt 1948. május 20. napján meghozott ítéletben a bíróság kötelezte I. r. alperest arra, hogy a felperes születésétől kezdődően addig, amíg a 16. életévét be nem töltötte fizessen meg havonta 40 forint gyermektartásdíjat és 300 forint perköltséget. Kimondta, hogy II. r. és III. r. alperesek ezen tartozásokért kezesként felelnek. A tartásdíjfizetési hátralék és a perköltség 15 napon belül egy összegben fizetendő, a jövőben lejáró tartásdíj részletek pedig minden hónap 24. napján, illetve, hogy az ítélet fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.

²²⁵ MNL ZML VII.10.c. P.1277/1957.

A bíróság az indokolásában megállapította, hogy a felperes vélelmezett fogamzási ideje 1946. június 9. és 1946. október 7. közötti időre tehető. Az alperes tagadta azt, hogy a felperes anyjával ez idő alatt nemileg érintkezett, azonban az alperes ezen állításának igazolására a perben bizonyíték nem merült fel. Az eskü alatti kihallgatása során azt elismerte, hogy ismerte a felperes anyját és 1946 nyarán többször hívta őt a szülei gazdaságába dolgozni, valamint, hogy a mulatságok idején meg szokta táncoltatni. Gy. Istvánné érdektelen tanú elmondta, hogy az 1946. augusztus 18. napján tartott búcsú napján este 9 óra körül látta a felperes anyját és I. r. alperest összeölelkezve, illetve Á. József érdektelen tanú 1946 októberében a szüretkor látta őket a felperes anyja szüleinek a háza végében beszélgetni. A bíróság ezek alapján a felperes anyját bocsátotta esküre és tényként állapította meg, hogy a vélelmezett fogamzási időben szerelmi viszont folytatott az I. r. alperessel. Figyelembe vette továbbá bizonyítékként a vércsoportvizsgálat eredményét, amely szerint a felperes származhat az I. r. alperestől, ezért kötelezte őt gyermektartásdíj fizetésére. A bíróság a tartásdíj mértékének meghatározásakor I. r. alperes társadalmi állását, vagyoni és jövedelmi viszonyait figyelembe véve megállapította, hogy a havi 40 forint nem eltűzlott.

A II. és III. r. alperesek nem tagadták, hogy az I. r. alperes a gazdaságukban tevékenykedik és ezért megfelelő díjazásban nem részesül, azonban azzal védekeztek, hogy az I. r. alperes munkájára a gazdaságukban nincs szükség. Az alperesek védekezésével szemben a bíróság azonban abból a ténykörülményből, hogy II. r. alperes 78 éves, III. r. alperes 65 éves és az együttes vagyonuk a 6000 ölt is meghaladja, azt a következtetést vonta le, hogy a fiuk munkájára a gazdaságukban szükség van. Mellőzte a bíróság I. r. alperesnek a vércsoportvizsgálat kiterjesztésére vonatkozó bizonyítási indítványát, mert addigra már megérkezett a vizsgálat eredménye I. r. alperes vonatkozásában. Mellőzte Gy. Istvánné újbóli tanúkihallgatására vonatkozó és M. Ferenc meghallgatására vonatkozó indítványát is, amellyel azt kívánta bizonyítani, hogy Á. József olyan nyilatkozatot tett M. Ferenc előtt, hogy neki is volt szerelmi viszonya a felperes anyjával és azért tett vallomást az I. r. alperes ellen, hogy meghálálja, hogy őt nem fogta perbe. A bíróság megítélése szerint, még ha a tanú valóban tett is ilyen nyilatkozatokat peren kívül egy magánbeszélgetés során, annak nem lenne olyan jelentősége, ami erőtlenítené a felperes anyjának a bíróság előtt eskü alatt tett vallomását, ezért a bíróság ezt is mellőzte mint feleslegeset. A felperes arra vonatkozóan terjesztett elő bizonyítási indítványt, hogy a felperes anyját és I. r. alperest 1946 húsvét és pünkösd között látták beszélgetni a késő esti órákban. A bíróság ezt is elvetette, mivel a perben felmerült többi bizonyíték alapján a kellően tisztázottnak látta azt a körülményt, hogy az I. r. alperes milyen kapcsolatban állt a felperes anyjával.

Az alperesek fellebbezéssel éltek az ítélet ellen, így a Zalaegerszegi Törvényszék Pf.2403/1948/18. számú végítéletével 1948. szeptember 11. napján az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta és 86 forint perköltség megfizetésére kötelezte az alpereseket. Az indokolásban a bíróság kifejtette, hogy a Te. 33. § második fordulata²²⁶ alapján az ítéletet helyes indokainál fogva hagyta helyben, mivel az anya eskü alatti és esküvel megerősített vallomása és a vérvizsgálat eredménye miatt közömbös, hogy az anya a kritikus időben más férfival folytatott-e szerelmi viszonyt vagy sem. Emellett, mivel a fogamzási időben fennforgott nemi viszonyra alapos következtetést engedő tanúvallomásokra és az anya esküvel megerősített vallomására tekintettel még annak valósága esetén sem lenne semmi jelentősége, hogy az anya peren kívül miként nyilatkozott, ezért a további bizonyításfelvételt a törvényszék mellőzte.²²⁷

A törvényben foglalt gyermektartásdíjra vonatkozó jogszabályi rendelkezések nagyrészt a korabeli bírói gyakorlatot követték, a jogalkotó által pontot téve néhány szakmai vita végére. A megvizsgált peres iratok között éppen ezért nem érzékelhetünk éles váltást a jogszabály kihirdetése vagy hatálybalépése utáni időszakban a gyermektartásdíj megállapítása és felemlése iránt indított perek vonatkozásában, mert ugyanazon elvek alapján döntött a bíróság, mint azelőtt. A keresetlevélben a gyermek születésétől kezdődően kérte a felperes a gyermektartásdíj megállapítását annak tizenhat éves koráig, valamint igényelte a szülési, hat heti anyatartási és gyermekkelengye költség megfizetését az akkori szokásos mértékben. Azt kellett bizonyítania a felperesi oldalnak, hogy a házasságon kívül született gyermek anyja a fogantatás idejében az alperessel nemileg érintkezett, főleg tanúbizonyítás és okirati bizonyítás alapján, azonban előtérbe kerültek a vérvizsgálatok eredményei is. Ezután a bíróság megvizsgálta a felek jövedelmi viszonyait és megállapította a gyermektartásdíj mértékét.

Az ilyen tárgyú perekben tehát nem érzékelhető számottevően a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény gyakorlati hatása, aminek az indokát abban találom, hogy mivel a törvény a korszak gyakorlatát emelte törvényi szintre, ezért inkább fordítva, a bírói gyakorlat hatása érződik a jogszabályban.

5. A kiskorú gyermek tartása 1953 és 1974 között

²²⁶ 33. § A Pp. 507. §-át a következő rendelkezés egészíti ki: egyébként, ha a fellebbezési bíróság az elsőbíróság ítéletében foglalt tényállást és indokokat helyeseknek találja, ítéletének indokolásául arra szorítkozhatik, hogy az elsőbíróság ítéletét indokainál fogva helybenhagyja.

²²⁷ MNL ZML VII.10.c. P.976/1947.

A Csjt. 1953. január 1. napján lépett hatályba.²²⁸ Ez volt az első olyan tételes jogi jogszabály, amely átfogó jelleggel szabályozta a magyar családjogot, és ezen belül a rokontartás intézményét is. A rokontartásra – és így a kiskorú gyermek tartására – vonatkozóan a Csjt. hatálybalépése előtt főleg szokásjogi szabályok vonatkoztak, valamint néhány szakasznyi törvényhely, rendelet; emellett a házasságon kívül született gyermekek jogállását rendező törvény, amely átfogóan tartalmazott jogi normákat a házasságon kívül született gyermekekkel kapcsolatos családjogi kérdésekkel kapcsolatban. Minden gyermekre, általánosan irányadó jogi rendelkezések a gyermektartásdíj tekintetében azonban alig voltak, így a szabályozás kikristályosítása a bírói joggyakorlatra hárult.

A szokásjogi rendelkezések közül kiemelendők a polgári törvénykönyv tervezetei, így az 1900. évi első tervezet, amelynek 249-269. §§-ai²²⁹ és 348-360. §§-ai²³⁰, az 1913. évi második szöveg, amelynek 148-161. §§-ai²³¹ és 216-226. §§-ai²³², valamint az 1928. évi magánjogi törvényjavaslat (Mtj.), amelynek 227-244. §§-ai²³³ átfogó jelleggel lettek volna hivatottak rendezni a rokontartást, amennyiben hatályba léptek volna. Ezekben a szakaszokban főleg a szülőnek a gyermekkel szemben fennálló kötelezettségei kerültek részletezésre. A bírói gyakorlat elfogadta az Mtj. rendelkezéseit, amely fokozatosan írott szokásjoggá alakult.²³⁴

A tételes jogi szabályok közül a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk (a továbbiakban: Gyt.) 11. § és a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (a továbbiakban: Ht.) 95. § és 105. §-ai szabályozták a gyermektartást, valamint az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet, így csupán szűk körben nyert jogszabályi rendezést a kiskorú gyermekek tartása. Továbbá a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk mellett, hogy megszüntette a jogi különbségtételt a törvényes házasságon belül és azon kívül született gyermekek között, átfogóan, tételes jogi normákkal szabályozta azokat a családjogi intézményeket a házasságon kívül született gyermekek vonatkozásában, amelyekről azelőtt csak különálló törvények

²²⁸ Csjté. 1. § (közlönyállapot, 1952. XII. 28)

²²⁹ A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete. Második kiadás. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. udv. Könyvkereskedése 1900. 54-58.

²³⁰ A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete. 1900. 77-80.

²³¹ A Magyar Polgári Törvénykönyv tervezete. Második szöveg. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1913. 37-41.

²³² A Magyar Polgári Törvénykönyv tervezete. 1913. 53-57.

²³³ 1928. évi magánjogi törvényjavaslat Magyarország Magánjogi Törvénykönyve

²³⁴ Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Budapest, 2014. 71.

rendelkeztek legfeljebb néhány szakaszban vagy egyáltalán nem, így különösen a gyermektartásdíj intézményét²³⁵ is.

5.1.A Csjt. 1953 és 1974 között

Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkormánya fektette le a magyar családjog szocialista alapelveit,²³⁶ amelynek 50. §-a kimondta a férfiak és nők egyenjogúságát, az 51. §-a alapján védte a házasság és a család intézményét, az 52. §-a szerint pedig az állam különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére és nevelésére; következetesen védelmezi az ifjúság érdekeit.

Az Alkotmányban lefektetett elvekkel összhangban, a Csjt. 1. §-a alapján a családjogi törvény célja, hogy az Alkotmány 50-52. §§-ai alapján, népi demokráciánk társadalmi rendjének és a szocialista erkölcsi felfogásnak megfelelően szabályozza és védje a házasság és a család intézményét, biztosítsa a házasságban és a családi életben a nők egyenjogúságát, a gyermekek érdekeinek védelmét és előmozdítsa az ifjúság fejlődését és nevelését. Ezen elvi alapok mentén épült fel a törvény és került szabályozásra a gyermektartásdíj intézménye is.

A Csjt. VII. Fejezete rendelkezett „A rokonok eltartása” cím alatt a kiskorú gyermek tartásáról, emellett a Csjt. hatálybalépése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában hozott 1952. évi 23. törvényerejű rendelet (Csjté.) 43. §-a az apaság megállapítása nélküli tartási kötelezettségről. Tekintettel arra, hogy a Csjt. szerinti szabályozás rokonságot feltételez a tartásra kötelezett és a gyermek között, ezért azokban az esetekben, amikor nincs olyan személy, akit a Csjt. rendelkezései (35. §, 37-39. §§) értelmében a gyermek apjának kell tekinteni, akkor nem a rokonság alapján, hanem a nemi érintkezés alapján jött létre a tartási kötelelem.

A törvény szövege szerint a gyermekek közül az jogosult tartásra, aki magát eltartani nem tudja és akinek nincs tartásra szorítható házastársa, valamint a munkaképes leszármazó is, ha erre szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul.²³⁷

A családjogi tartási kötelelem feltétele tehát, hogy a tartásra jogosult rászorult legyen, amely a gyermekek körében is fennállt és általában egyet jelentett a munkaképtelenséggel,

²³⁵ 1946. évi XXIX. törvénycikk 26-35. §§ (1946. évi XXIX. törvény - a házasságon kívül született gyermek jogállásáról (1946. XII. 19. – 1952. XII. 31.))

²³⁶ Pap Tibor: Az új családjogi törvény politikai jelentősége kormányunk programjának szemszögéből nézve. In: Jogtudományi Közlöny 1953/10-11. sz. 466-474.

²³⁷ Csjt. 60. § (1)-(2) (1953.01.01. – 2007.VI.30.)

azonban emellett további feltételként jelentkezik az is, hogy ne legyen saját vagyona²³⁸. A vagyon tekintetében meg kell különböztetnünk a vagyon állagát, valamint a vagyona jövedelmét és külön kell választanunk a kiskorú gyermek azon jövedelmét, amely a munkájából származhat.

A gyermek jövedelme, amelyet a munkájával maga szerzett, a Csjt. 79. § (1) bekezdése szerint, nem a szülők vagyonkezelése, hanem a gyermek szabad rendelkezése alá tartozik. Ebből a keresményből a Csjt. 84. § (1) bekezdése alapján, ha a szülői háztartásban él, köteles hozzájárulni megfelelő mértékben a háztartás költségeihez, amely adott esetben a szülők tartási kötelezettségét csökkentheti. Ilyen esetben is rászorulhat a gyermek a tartásra és ezt a jövedelmet a tartásdíj mértékének meghatározásánál kell figyelembe venni. A Legfelsőbb Bíróság 20856/1957. számú polgári törvényességi határozatában rámutatott azonban arra, hogy a 14. életévét betöltött gyermek, ha a családi földön mint családtag dolgozik és ezzel a szülők megtakarítanak egy munkaerőt, tehát ha a gyermek pénzben is kifejezhető, jelentősebb gazdasági tevékenységet végez a szülő javára, és az ellátást így ezen munkája után kapja, a tartásra szoruló gyermek tartási részét ez nem csökkentheti.²³⁹

A korabeli polgári jogi szabályok és a munkatörvénykönyv rendelkezései szerint a 14 éven aluli gyermek nem kötelezhető munkára²⁴⁰, ez azonban nem zárja ki azt, hogy vagyona legyen. A gyermek vagyonának jövedelmét, amelyet a szülők mint vagyonkezelők kezelnek, kötelesek a Csjt. 82. § (1) bekezdése alapján a gyermek szükségleteire fordítani. Ezen belül azonban a vagyon tiszta jövedelmét lehet figyelembe venni, amely a vagyontárgy kezelése, tatarozása, szükséges beruházások stb. után fennmarad. Ezen tiszta vagyoni jövedelem igénybe vehető a tartásra anélkül is, hogy a szülők saját szükséges tartásának veszélye fennállna. Ez a jövedelem szintén a gyermek rászorultságát csökkenti.²⁴¹

A gyermek vagyonának állagát a gyermek tartására pedig a Csjt. 82. § (2) bekezdés alapján – a gyámhatóság engedélyével – akkor vehetik igénybe, meghatározott részletekben, ha a saját tartásuk veszélyeztetése nélkül nem képesek a tartást szolgáltatni.²⁴²

A gyermek tehát akkor szorul rá a tartásra, ha nincs vagyona és keresete. Amennyiben keresettel rendelkezik és a vagyonából befolyik tiszta jövedelem, a gyermek a tartásra rászorulhat, azonban a tartás mértékét ezek a jövedelmek csökkenthetik. Amennyiben a szülők

²³⁸ Dr. Csiki Ottó – dr. Simor Antal: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962. 15.

²³⁹ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 15-16.

²⁴⁰ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 16.

²⁴¹ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 17.

²⁴² Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 16.

nem tudnak gondoskodni a gyermek tartásáról a saját tartásuk veszélyeztetése nélkül, a gyermek vagyonának állagát is igénybe vehetik, meghatározott részletekben.

Ha a gyermek munkaképes, de a képzettsége körébe tartozó munkakörben nem tud elhelyezkedni, akkor is munkát kellett keresnie és akár más munkakörben vagy helységben elhelyezkednie, nem tarthatott igényt tartásra kizárólag helybéli elhelyezkedési nehézségek miatt, amennyiben azonban egészségi állapota miatt fizikai munkát nem tudott vállalni és szellemi munkát pedig nem kapott, akkor az eset összes körülményei alapján megállapítható volt a tartásra jogosultsága.²⁴³

Annak a tisztázása, hogy mely esetben szorul rá a munkaképes gyermek a tanulmányai folytatása érdekében a tartásra, az egyedi esetben a mérlegelés körébe tartozik. A Legfelsőbb Bíróság 795/45. számú kollégiumi állásfoglalása kimondta, hogy ezeket az ügyeket egyedi esetben annak a figyelembevételével kell meghatározni, hogy a középiskolának (ipartanuló-iskolának) az elvégzése társadalmi érdek. A tényállást így a gyermek érdeklődése, hajlamai, tehetsége, várható iskolai előmenetele és fejlődése érdekében a gyermekkel foglalkozó pedagógusok, a helyi tanács végrehajtó bizottsága szakigazgatási szerve és a gyermek meghallgatásának figyelembevételével és minden egyéb bizonyítéknak a mérlegelésével kell megállapítani. A gyermek előmenetele körében külön kell értékelni azt, hogy a gyermek milyen iskolába jár. Mivel a szakmunkás képesítés megszerzése társadalmi érdek, ezért az ipartanuló iskola elvégzése akkor is indokolt, hogyha a gyermek rossz tanuló. Amennyiben középiskolába jár – mivel az magasabb képesítést ad – ezért a gyermek csak akkor tarthat igényt tartásra, ha képességei vagy szorgalma miatt alkalmas a középiskola végzésére. Amennyiben azonban a gyermek az átlagosnál rosszabb tanuló, az nem elég a továbbtanulás indokolatlanságának megállapítására, de ha megbukik és osztályt kell ismételnie, akkor általánosan nem várható el a szülőtől, hogy a gyermek továbbtanulása érdekében áldozatot hozzon. Azonban mindig az eset összes körülményét együttesen kellett megvizsgálni, mivel lehet olyan következtetést levonni, hogy a gyermek a későbbiekben rendesen fog tanulni, mert elképzelhető, hogy a gyermek tanulmányait a lelki válság rontotta le, amit akár a tartásra kötelezett szülő magatartása is kiválthatott.²⁴⁴

Amennyiben a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy szülők nem akarják, hogy a gyermek továbbtanuljon, azonban ez a gyermek érdekeivel ellentétben áll, akkor a szülők kötelezhetők a tartásra.²⁴⁵

²⁴³ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 18.

²⁴⁴ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 18-19.

²⁴⁵ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 23.

Abban az esetben, ha a kiskorú gyermek továbbtanul, de az iskola nem tölti ki a teljes napját, nem kötelezhető arra a korabeli álláspont szerint, hogy mellette munkát végezzen és ezzel járuljon hozzá a tartásához, mivel a házi feladatok elvégzése és a gyakorlás kitöltik a gyermek szabadnak látszó idejét.

A továbbtanulásra való érdemesség mellett felmerült az a kérdés is, hogy ezen esetekben a gyermeknek a szülővel szembeni magatartása teheti-e a gyermeket érdemtelené. Ebben a körben az volt az elfogadott álláspont, hogy a kiskorú gyermek tekintetében nem beszélhetünk érdemteleniségről, mivel a továbbtanulás indokoltsága nem a gyermek és a szülő kapcsolatában jelentkezik, hanem a gyermek és a társadalom között. Tehát az, hogy nem indokolt a tanulás olyan szempontból lényeges, hogy a tanulmányi lehetőségeket ki nem használó gyermek ne vegye el a tanulás lehetőségét olyan gyermektől, aki erre méltó. A nagykorú továbbtanuló gyermek esetében azonban a kommentár szerint megállapítható lenne az érdemteleniség,²⁴⁶ azonban a Csjt. erre törvényi jogalapot nem biztosított.

A gyermektartási igény jogosultja lehet a gyermek; illetőleg az a személy, aki a gyermeket ténylegesen tartja. Ezen jogosultság nem azonos a perindítási jogosultsággal, amely szélesebb jogkör, megillette az ügyészt²⁴⁷, a gyámhatóságot, az anyakönyvvezetőt, valamint az anya- és csecsemővédelmi szerveket.²⁴⁸

A Csjt. 61. §-ból²⁴⁹ levezethetően a gyermektartásdíjra jogosultság sorrendjében az első a gyermek, aki megelőzi a házastársat, a felmenő rokonokat és a távolabbi rokont, valamint a vérszerinti gyermek a mostohagyermeket.²⁵⁰ Az örökbefogadott gyermek és a vérszerinti gyermek egy sorban jogosultak a tartásra.²⁵¹

Nem lehetett jogosult gyermektartásdíj iránti igény érvényesítésére általában az, aki a gyermeket jogellenesen (pl. erőszakkal) vette magához, általában nem mentesült a tartásdíjfizetési kötelezettsége alól a Legfelsőbb Bíróság 795/43. sz. kollégiumi állásfoglalása alapján, azonban a B.H. 4/1961. szerint előfordulhatnak olyan sürgős esetek, amikor a gyermek önkényes magához vétele a gyermek nyilvánvaló érdekében történik, ekkor a tartásdíjfizetésre kötelezett szülő a természetben nyújtott tartásra tekintettel, az összes körülmények figyelembevételével kivételesen mentesíthető a tartásdíjfizetési kötelezettség alól. Ilyen eset lehet, amennyiben a gyermek gondozóját hirtelen betegsége miatt kórházba

²⁴⁶ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 23.

²⁴⁷ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 37.

²⁴⁸ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról 2. § (2) bekezdés (1952.VI. 06. – 1987. VI. 30.)

²⁴⁹ 1953.01.01. – 1974.VI.30.

²⁵⁰ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 26.

²⁵¹ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 30-31.

szállítják és így a gyermek egyedül maradna a házban. Ez a kivételes eset azonban csak átmeneti állapot lehet, nem tartós. Amennyiben a gyermeket magához vevő személy nem tudja bizonyítani, hogy a gyermek érdekében vette önkényesen magához a gyermeket, akkor nem tarthat igényt arra, hogy beszámíthassa az adott időre kifizetett gyermektartásdíjat. Ez a szabályozás irányadó arra az esetre is, ha a felek megegyezésén vagy ha bírósági ítéleten alapult a gyermek elhelyezése.²⁵²

A Legfelsőbb Bíróság XX. számú elvi döntése kimondta, hogy a gondozásában levő gyermeket az eltartó szülő a másik szülővel szemben fennálló gyermektartásdíj követelését a bíróság előtt saját jogán a házasság fennállása alatt is érvényesítheti, amely azért vált szükségessé, mert elterjedt azon jogi felfogás, mely szerint a Csjt. 86. (1) bekezdése alapján – amely kimondja, hogy a szülő nem képviselheti gyermekét olyan ügyben, amelyben ő maga vagy házastársa a gyermekkel szemben ellenérdekű félként szerepel – megakadályozza azt, hogy a gyermeket gondozó szülő mint törvényes képviselő gyermektartást érvényesítsen a szülővel szemben. A Legfelsőbb Bíróság azonban levezette, hogy a gyermektartás a gyermeknek jár és a célja az, hogy a gyermek szükségleteinek kielégítését biztosítsa, a felhasználására viszont az jogosult, aki a gyermek szükségleteinek kielégítéséről gondoskodik. Ez a kötelezettség a szülőket egy sorban terheli, tehát a gondviselő szülő a másik szülőtől, a reá háruló részének teljesítését feltétlenül követelheti, ezt tehát lényegében a saját jogán érvényesítheti, nem a gyermek törvényes képviselőjeként, hanem a saját jogán és személyében jár el. Ebben az esetben a gyermek és a perelő szülő között nincs ebben a vonatkozásban képviseleti jogviszony, ezért a Csjt. 86. § (1) bekezdésében foglalt korlátozás sem érvényesül. Ha tehát a házastársak közös háztartásban élnek, de a másik házastárs nem adja haza a keresetét, akkor lehetőség van a gyermektartásdíj megállapítására. A perbíróság feladata volt azt eldönteni, hogy ez esetlegesen nem egy harmadik személy igényeinek kijátszására irányul-e. A Legfelsőbb Bíróság 21278/1959. számú polgári törvényességi határozatában a felperes gyermektartási keresete folytán kötött egyezséget hatályon kívül helyezte és a pert megszüntette, mivel bizonyítást nyert, hogy az együttélő peres felek között a tartás kérdésében megkötött egyezség kizárólag más (a házastársi tartásra jogosult feleség) igényének kijátszását célozta.²⁵³

Ha a gyermeket harmadik személynél helyezték el, akár bírói döntéssel, akár a szülők egyező akaratából, akkor elsősorban ő jogosult a tartási követelés érvényesítésére.²⁵⁴

²⁵² Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 38.

²⁵³ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 39-40.

²⁵⁴ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 41.

Ha a gyermeket állami gondozásba vették, akkor a tartásáról az 51/1954. (VIII. 6.) M.T. rendelet 7. §-a alapján az állami gondozás költségei fejében a gyermek tartására kötelezhető személy térítést (gondozási díjat) köteles fizetni. Míg a gyermektartásdíj megállapítása a bíróságok hatáskörébe került, a gondozási díj megállapítása a gyámhatóság hatáskörébe tartozott²⁵⁵, amely a 8. §-a szerint a 7/1953. (II. 8.) M. T. rendelet által előírt 20%-os mértékben állapította meg a gyermektartásdíjat, valamint alkalmazandók voltak a Csjt. rokontartásra vonatkozó szabályai is. Ebben az esetben a tartásra kötelezett szülőtől a másik szülő nem követelhetette a tartást, a gyámhatóság pedig mindkét szülőt kötelezhette a tartás, illetőleg gondozási díj fizetésére, tekintettel arra, hogy az állami szerv gondoskodott a gyermek minden szükségletéről, így az élelemről, ruházkodásról, tanítatásról is. Amennyiben a kötelezett keresetének igénybevehető 50%-a nem volt elegendő a gyermek gondozási díjának fedezésére, abban az esetben viszont a bíróság állapította meg a tartásdíj mértékét és lehetőség volt a gyermek vagyonát és annak jövedelmét is igénybe venni a gondozási díj fedezésére oly módon, ahogy azt a rászorultság körében bemutattam.

A Csjté. 43. §-a szerinti esetben, vagyis, ha az apaság megállapítása nélkül került sor tartásra kötelezésre, akkor abban az esetben lehetett őt gondozási díjra kötelezni, ha a tartást közokiratban vállalta vagy a bíróság jogerősen megállapította a kötelezettségét. Ennek hiányában pert kellett indítani a kötelezettség megállapítására, a tartás mértékének meghatározása azonban a gyámhatóság jogkörébe tartozott.²⁵⁶

A kiskorú gyermek tartásának kötelezettjéről és a tartás rangsoráról a Csjt. a 61. §, 62. § (1), 63. § (1) és 64. § rendelkeztek. Ezek alapján a gyermeket, házastárs hiányában, a legközelebbi felmenői voltak kötelesek eltartani, így a kötelezetti rangsorban az első helyen a szülei álltak, akik a gyermek tartására egy sorban voltak kötelesek.²⁵⁷ Ez a szabályozás a korábbi bírói gyakorlatot vette alapul, amely a Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsának 918/1951. számú határozatában kristályosodott ki.²⁵⁸

Amennyiben azonban a gyermektartás az egyik szülő szükséges tartását veszélyeztetné, akkor a tartás a másik szülőre hárult, aki a szükséges tartása rovása nélkül köteles rá. Ha mindkét szülőnek a saját tartása veszélyben volna, abban az esetben – ahogy a rászorultsággal kapcsolatban kifejtettem – a gyermek vagyonát kellett felhasználni tartására. Ha pedig a

²⁵⁵ Takács József: A gyámhatóságok egyes hatásköri és eljárási kérdései. In: Jogtudományi Közlöny 1955/5. 258.

²⁵⁶ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 44-46.

²⁵⁷ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 26.

²⁵⁸ Habermann Gusztáv: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. In: Jogtudományi Közlöny 1953/10-11. 483.

gyermek vagyontalan volt, akkor a rangsorban ezután a nagyszülők következtek, majd a testvér.²⁵⁹ Adott esetben ők tartáskiegyesítést is szolgáltathattak a jogosultnak.²⁶⁰

A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntésének 3. pontja átvette a korábbi bírói gyakorlatot²⁶¹ és a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. évi törvény 35. §-ban foglalt elvet, amely szerint a gyermektartásért egyetemlegesen felel a tartásra kötelezett szülője, ha az egészben vagy túlnyomó részben a szülei gazdaságában (vagy más kereső foglalkozásában) dolgozik és ezért megfelelő díjazásban nem részesül. Újításként szerepelt az elvi döntésben, hogy hasonló helyzetben ugyanilyen kötelezettség terheli a tartásra kötelezett egyéb rokonát, házastársát vagy a rokonsága körén kívül álló, vele egyéb közelebbi kapcsolatban levő más személyt (pl. házasságon kívüli élettársát) is.²⁶² A Legfelsőbb Bíróság indokolásában kifejtette, hogy a Csjt. nem tartalmaz e körben rendelkezést, ezért a polgári jog általános szabályait kell alkalmazni, így a jogalap nélküli gazdagodás és a fedezet elvonására vonatkozó rendelkezéseket, ami alapján a szülők vagy az elvi döntésben említett más személyek egyetemlegesen felelnek a tartásért. Azonban az elvi döntés 3. pontjában foglaltak szerinti kötelezettség csak az elvégzett munka ellenértékének erejéig állt fenn, de ez általában nem volt kevesebb, mint a tartási kötelezettség.²⁶³ A Legfelsőbb Bíróság a polgári elvi döntések és PK vélemények revíziója során 1969-ben hatályon kívül helyezte ezt a pontot, tekintettel a gazdasági és társadalmi viszonyokban beállott változásokra, mivel azok meghaladottá váltak. Az indokolásban kifejtette, hogy azzal az eltéréssel kell alkalmazni ezt az elvet, hogy amennyiben a tartásra kötelezett más gazdaságában vagy kereső foglalkozásában dolgozik, sortartó kezesként felel a tartásért.²⁶⁴

A Csjt. a rokonok eltartásáról rendelkezik, azonban a Csjt. szabályozza a tartási kötelezettséget az apaság megállapítása nélkül, mivel ebben az esetben nem keletkezik rokonság a gyermek és kötelezett között, hanem a gyermektartásdíj fizetés alapja a gyermek anyja és a kötelezett közötti nemi érintkezés volt. A szabályozás célja egyrészt az, hogy az egyszerűbb bizonyítási eljárás miatt általában gyorsabban lehessen megállapítani a tartást,

²⁵⁹ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 27-28.

²⁶⁰ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1955. 254.

²⁶¹ Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltár VII. 10. c. Zalaegerszegi királyi Járásbíróság iratai, Polgári peres és peren kívüli iratok 1930–1952.

²⁶² Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. 254-255.

²⁶³ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 43-44.

²⁶⁴ Weiss Emília: A családjogi tartási kötelezettség problémái – de lege ferenda. In: Jogtudományi Közlöny 1970/6. 298-299.

illetve, hogy a gyermek egyik legfontosabb és legalapvetőbb érdeke, a tartásra jogosultság biztosítva legyen.²⁶⁵

Ennek feltételei a Csjté. 43. § (1) alapján, hogy ha nincs olyan személy, akit a Csjt. rendelkezései (35., 37-39. §) értelmében a gyermek apjának kell tekinteni, a gyermeket az köteles eltartani, aki a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett, kivéve, ha a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származik.

Ebben az esetben a kötelezettet a tartási kötelezettség az anyával egysorban, a szülők tartási kötelezettségére vonatkozó szabályok szerint terheli, amely a kötelezett örököseire is átszáll.²⁶⁶ Az örökösök a tiszta hagyatékban meghatározott örökség erejéig felelnek a tartásért.²⁶⁷

Az örökbefogadott gyermek esetén 1960. május 1. előtti és utáni időszakot külön kell tárgyalni a Csjt. módosítására tekintettel²⁶⁸ a tartási kötelezettség körében, ugyanis a módosítás alapján az örökbefogadás kihat az örökbefogadott leszármazóira, egyébként nem hat ki sem az örökbefogadó, sem az örökbefogadott rokonaira. Ezek alapján mindkét szabályozás szerint, az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó gyermekével egy sorban jogosult tartásra, tehát elsősorban az örökbefogadó szülő köteles a gyermek tartására, azonban a rangsorban 1960. május 1. előtt az örökbefogadó rokonai következtek és utána, ultima ratioként az örökbefogadott gyermek vérszerinti szülői. 1960. május 1. után azonban az örökbefogadó szülő után a vérszerinti szülők, tehát az örökbefogadó rokonai kiestek a rangsorból.²⁶⁹

A mostohagyermek esetén a Csjt. 62. § (1) bekezdése szerint a házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermek), akit házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét házastársat egy sorban terheli. A beleegyezés nincs alakiséghez kötve, szóban vagy ráutaló magatartással is hozzájárulhat a mostohaszülő, ha a gyermek ott él a háztartásban.²⁷⁰ A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntésének 2. pontja szerint a mostohaszülőnek ebben az esetben kötelezettsége is a házastársával együtt a gyermek eltartása – erre utal az a fordulat, hogy mindkét házastársat egy sorban terheli – és ez a másik vérszerinti szülőt a tartási kötelezettsége alól nem mentesíti.²⁷¹

²⁶⁵ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 52-53.

²⁶⁶ Csjté. 43. § (2)

²⁶⁷ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 76.

²⁶⁸ 1960. évi 12. tvr. 11. §

²⁶⁹ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 28-31.

²⁷⁰ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 31.

²⁷¹ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. 242.

Annak a kérdésköre, hogy meddig áll fenn a mostohaszülő tartási kötelezettsége, a konkrét szabályozás hiányában eltért a jogértelmezés. Az egyik álláspont szerint, ha a mostohaszülő az oka a házassági életközösség megszakadásának, akkor fennmarad a tartási kötelezettsége, tehát önkényesen, jogos indok nélkül nem szakíthatja meg a háztartásban való tartást, amíg fennáll a házasság, addig köteles a tartásra.²⁷² A másik értelmezés szerint, amit végül a bírói gyakorlat is követett, amennyiben az életközösség – bármilyen okból megszűnik – úgy a mostohaszülő tartási kötelezettsége is megszűnik.²⁷³

A gyermektartásdíjra való rászorultság kérdését bővebben külön tárgyaltam, azonban ez szorosan összefügg a kötelezettség időtartamával, ugyanis addig jogosult a gyermek a tartásra, amíg arra rászorul. A Csjt. nem határoz meg tehát konkrét életkort, a bírói gyakorlat azonban általában a gyermeket tizenhat éves koráig tekintette tartásra jogosultnak, azonban továbbtanulás esetén tovább is rászorulhatott a gyermek.

A Zalaegerszegi (királyi) Járásbíróság 1953 előtti vizsgált ügyeiben az ítélet rendelkező részében a gyermek 16 éves koráig állapították meg a gyermektartásdíj-fizetési kötelezettséget.²⁷⁴ A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata a Csjt. hatálybalépése után azonban a gyermektartásdíj határozatlan időre való megállapítását kívánta meg, különösen a társadalmi változásokra tekintettel, mivel egyre kevesebb volt az a gyermek, aki 16 éves kora után ne tanult volna tovább,²⁷⁵ illetve ebben az esetben, ha a gyermek továbbra is rászorul, akkor újabb pert kellene indítania.²⁷⁶

A Csjt. 68. § rendelkezik a gyermektartásdíj visszamenőleges érvényesítéséről, és kimondja, hogy kereset beadásától hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli. Amennyiben a kötelezett házassággal hitegette az anyát vagy ha az apasági per elhúzódott, olyan indokok, amelyek nem tekinthetők a jogosult mulasztásának. A hátralék tekintetében engedélyezhető volt a részletfizetés.²⁷⁷

A tartás módját a Csjt. 66. §-a akként szabályozza, hogy a tartást a kötelezett – választása szerint – saját háztartásában természetben vagy havonként előre pénzben szolgáltathatja. A

²⁷² Dér Pál: A mostohagyermek családi jogállásának és tartási igényének a kérdése. In: Jogtudományi Közlöny 1954/7-8. 293-299.

²⁷³ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 34-35.

²⁷⁴ MNL ZML VII.10.c. 1930-1953.

²⁷⁵ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 24-25.

²⁷⁶ A családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Dr. Szigligeti Viktor és Dr. Bacsó Jenő. Közigazgatási és Johi Könyvkiadó, Budapest, 1971. Második kötet. 760.

²⁷⁷ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 123-125.

jogosult alapos okból követelheti, hogy a kötelezett a tartást pénzben szolgáltatassa. A bíróság a felek viszonyainak figyelembevételével a tartás más módját is meghatározhatja.

A gyermekek tartása tekintetében ezek a szabályok akként alkalmazandók, hogy amennyiben a szülők külön élnek, akkor az a szülő, akinél a gyermeket elhelyezték, természetben járul hozzá a tartáshoz, vagyis a gyermeket gondozza, élelmezését személyesen biztosítja, ruházza, a ruháját karbantartja, betegsége esetén ápolja, valamint neveli. A tartás anyagi terheinek megosztásánál a méltányosság elve alapján és a Csjt. 63. § (3) bekezdése szerint figyelembe kell venni ennek a munkának a terhet és idővesztésnek az értékét és eszerint kell megállapítani a tartás mértékét.²⁷⁸ A másik szülő pedig havonta előre, pénzben, határozott összegben szolgáltatja a gyermektartást.²⁷⁹

A gyermektartásdíj mértéke meghatározásának elveiről a Csjt. 63. § (2), 65. § és 67. § rendelkezik. Ezek szerint, annak a tartásra kötelezettnek javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó munkát és egyéb terhet a tartási kötelezettség megállapításánál figyelembe kell venni.²⁸⁰ A Csjt. hatálybalépése előtt a bírói gyakorlat a tartás mértékének az illő tartást tekintette, amely a kötelezett vagyoni és kereseti viszonyaihoz és a jogosult társadalmi állásához igazodott. A Csjt. ezt elvetette²⁸¹ és akként rendelkezett, hogy kötelezett a tartás teljesítéseképpen köteles anyagi viszonyaihoz képest a jogosultat mindazzal ellátni, ami annak a megélhetéséhez szükséges. Ez a gyermek nevelése és a szükséges taníttatása költségének viselésére is kiterjed.²⁸²

A Csjt. szerint nem köteles mást eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását veszélyeztetné. A szülő azonban a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésükre áll; ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása a vagyonának állagából kitelik, vagy a gyermeknek tartásra szorítható más egyenesági rokona van. Ha az, aki a tartásra egyébként köteles volna, ez alól az előbbi rendelkezés értelmében mentesül, az ő reá eső tartás kötelezettsége a vele egy sorban álló többi kötelezettre (61-63. §), ilyenek hiányában pedig a sorban utána következő kötelezettekre hárul.²⁸³

A fenti általános elveken felül konkrétabb iránymutatást a Csjt. nem tartalmaz, hanem a 7/1953. (II.8.) M.T. sz. rendeletben foglaltakat kellett alkalmazni 1953. február 8. és 1974.

²⁷⁸ Habermann: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. 487.

²⁷⁹ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. 252.

²⁸⁰ Csjt. 63. § (2)

²⁸¹ 1952. évi IV. törvény indokolása - a házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása

²⁸² Csjt. 65. §

²⁸³ Csjt. 67. §

június 30. között, vagyis a Csjtn. I. hatálybalépéséig, amely hatályon kívül helyezte a 7/1953. (II.8.) számú minisztertanácsi rendeletet.²⁸⁴ A rendelet meghozatala és az abban megállapított százalékos érték meghatározása azért volt szükséges, mert a bírói gyakorlat azelőtt igen alacsony összegben állapította meg a gyermektartásdíjat.²⁸⁵

Ezen rendeletnek az 1. § bekezdése alapján a gyermektartás összegét megegyezés hiányában a bíróság az apa, illetőleg a tartásra kötelezett más személy kereseti (jövedelmi, vagyoni) viszonya, alapján állapítja meg. A tartási igény esetén tartásdíjként a tartásra kötelezettel szemben legalább olyan összeget kell megállapítani, amely eléri a kötelezett átlagos keresetének (jövedelmének) 20%-át. Ha a gyermektartásra kötelezett legalább két más gyermek tartásáról is gondoskodni köteles és ezeknek megfelelő eltartását a fentieknek megfelelő tartásdíj megállapítása veszélyeztetné, a tartást ennél alacsonyabb mértékben is meg lehet állapítani. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igények a keresetének (jövedelmének) 50%-át nem haladhatják meg.

A gyermektartásdíj mértékének legalább 20%-ban való megállapítása és a Csjt. szerinti elv, miszerint mindannak a fedezését biztosító tartás, ami a gyermek megélhetéséhez szükséges, valamint a nevelésének és taníttatásának költségei nem egységes bírói gyakorlatot²⁸⁶ és szakmai vitát generáltak²⁸⁷, azoknak esetenkénti összeegyeztethetlensége miatt.

A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntése adott iránymutatást a helyes jogértelmezésre és az alkalmazandó gyakorlatra és kimondta, hogy a rendeletben megállapított százalékok nem tekinthetők legalacsonyabb és legmagasabb mértéknek, amelyekről ne lehetne eltérni. Megállapította azt, hogy a rendelet rendelkezéseit a Csjt. 67. §-nak figyelembevételével kell alkalmazni, tehát ha a rendeletben meghatározott tartásdíj mértéke veszélyeztetné a tartásra kötelezett szülő szükséges tartását, akkor a bíróság kisebb összegű gyermektartásdíjat is megállapíthat, feltéve, hogy a másik szülő kereseti viszonyai és egyéb körülményei szembeszökően, minden kétséget kizáró módon megállapíthatóan olyanok, hogy ezek mellett saját szükséges tartásának számottevő sérelme nélkül tud olyan pótlást nyújtani, amellyel a gyermek megfelelő ellátása teljesen biztosítva van. Másrészt kimondta, hogy több gyermek tartásánál, amennyiben a gyermekek nem egy helyen vannak elhelyezve, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál feltűnően kedvezőbb vagy

²⁸⁴ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet a gyermektartásdíjról 9. §

²⁸⁵ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 79.

²⁸⁶ Habermann: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. 482.

²⁸⁷ Szelényi Dezső: A gyermektartásdíj kérdéséhez. In: Jogtudományi Közlöny 1954/1-2. 61.; Molnár János: Észrevételek „A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme” című cikkhez. In: Jogtudományi Közlöny 1954/3. 114-116.; Böszörményi-Nagy Emil: A családjogi törvény bírói gyakorlatának néhány kérdése. In: Jogtudományi Közlöny 1954/7-8. 290-293.

kedvezőtlenebb helyzetbe és ezeket az elveket alkalmazni kellett az apaság megállapítása nélküli tartásra kötelezés esetén is.

A törvényhez fűzött magyarázat alapján és a Csjt. 75. § (1) bekezdéséből is, amely a szülők kötelezettségeit rögzíti, levonható az a következtetés, hogy a gyermek tartására kötelezettnek mindent el kell követnie annak érdekében, hogy a munkaebeje teljes latba vetésével biztosítsa a szükséges fedezetet.²⁸⁸

A Legfelsőbb Bíróság 862. számú kollégiumi állásfoglalása 1964-ben továbbá azt is kimondta, hogy a gyermek szükségleteinek kielégítéséből kiindulva megengedhetőnek tartja, hogy a szokásost kirívóan meghaladó magas keresetű (jövedelmű) kötelezettrel szemben el lehessen térni a minisztertanácsi rendeletben meghatározott általános mértéktől.²⁸⁹

A korabeli bírói gyakorlat szerint a gyermektartásdíj mértékét határozott összegben kellett megállapítani.²⁹⁰ Bár a százalékos megállapításnak előnye lenne, hogy csökkenthetné a felemelés és leszállítás iránti perek számát, azonban a gyakorlati előnyök és hátrányok, valamint a gyermekek érdeke a határozott összeg megállapítását indokolták. Az átlagos kereset kiszámításánál a különféle jogcímenek rendszeresen kapott kereseti összegeket kell venni bíróságnak, a változó összegű teljesítménybéreknél az előző hat havi adatot.²⁹¹ Amennyiben azonban a kötelezett keresete pl. a téli időszakra tekintettel változhat, akkor szükséges, hogy a bíróság ennél hosszabb idő, akár egy év alapulvételével határozza meg a kötelezett jövedelmét. A bíróságnak a pénzfizetésre köteles fél kereseti és jövedelmi viszonyait hivatalból kellett tisztáznia a B.H.22795/1959. határozatra és az 1952. évi Pp. 3. §-ra is figyelemmel.²⁹²

A családi pótlék összege a bírói gyakorlat alapján a tartáson felül jár.²⁹³ Ezen összeg folyósításával az állam járul hozzá a gyermek szükségleteinek kielégítéséhez.²⁹⁴ Éppen ezért ennek az összegét nem a keresethez kell hozzászámítani, hanem a tartásdíjat csökkentő összegként kell figyelembe venni.²⁹⁵

A Csjt. 69. §-a lehetőséget adott a tartás mértékének megváltoztatására, amennyiben a közös egyetértéssel vagy bírói ítélettel megállapított rokoni tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állt be, illetve a felemelést lehetett kérni akkor is,

²⁸⁸ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. 247-248.

²⁸⁹ Csiki: A családjogi tartás néhány problémája. 246.

²⁹⁰ B.H. 1958/9. sz.

²⁹¹ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. 248-251.

²⁹² Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 88-90.

²⁹³ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. 250.

²⁹⁴ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 119.

²⁹⁵ Habermann: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. 487.

ha a tartást közös egyetértéssel már eredetileg is számbavehetően kisebb összegben állapították meg, mint amennyi a törvény szerint járna.

A lényeges körülményeket mindig az egyedi esetben kellett vizsgálni, azonban ezek körébe tartoztak azok a személyi körülmények, amelyek anyagi kihatásban is jelentkeztek, így a jövedelem növekedése vagy csökkenése, a gyermek száma, életkora. A gyermektartásdíj leszállítása iránti perekben azonban körültekintően vizsgálni kellett azt, hogy amennyiben kevésbé jövedelmező munkahelye lett a kötelezettnek, akkor annak indoka a tartási igény elvonása volt-e. A Legfelsőbb Bíróság a 22755/1958. számú polgári törvényességi határozatában rámutatott arra, hogy amennyiben kellő komoly indok nélkül hagyja ott a kötelezett a munkahelyét, akkor az összefüggésbe hozható a vele szemben megállapított tartásdíj fizetése alóli szabadulás akarásával.²⁹⁶

A módosításra abban az esetben is sor kerülhet – amelyet a Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntése is kimondott – ha lényeges változás nem történt ugyan, de a 7/1953. számú minisztertanácsi rendeletben meghatározott legalább 20%-os mértéknél kevesebb lett megállapítva, ezt azonban külön kellett kérnie a tartás érvényesítésére jogosultnak a bíróságtól.²⁹⁷

5.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata

Az 1953. és 1956. évben indult peres eljárásokban²⁹⁸ (1954. és 1955. évekből nem maradtak fent az iratok) általában felperes a gyermek édesanyja volt vagy perbeli cselekvőképtelensége esetén a törvényes képviselője, illetve sok esetben a gyámhatóság által kirendelt ügyvéd mint ügygondok, aki a gyermek képviseletében indította a pert.

A bíróság határozott összegben állapította meg a gyermektartásdíjat, szinte minden esetben az ítéletben határozott időre, a gyermek tizenhat éves koráig, amely eltért a Legfelsőbb Bíróság iránymutatásától. A legtöbb per a gyermektartásdíj megállapítására vagy megváltoztatására irányult, sok esetben az apaság megállapítása iránti keresetekkel összekapcsolva.

A gyermektartásdíj mértéke körében bemutatok egy példát: a Zalaegerszegi Járásbíróság P. 20.351/1956. számú perben, amely apaság megállapítására és gyermektartásdíj megállapítására irányult, a bíróság a 11. számú ítéletében megállapította, hogy alperes a

²⁹⁶ Csiki – Simor: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. 131-133.

²⁹⁷ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. 262-263.

²⁹⁸ MNL ZML XXV. 13.

gyermek apja és kötelezte őt, hogy a felperesnek 1956. február 5. napjától kezdődően, minden hónapban előre esedékesen havi 300 forint. gyermektartásdíjat az anya kezéhez, a kiskorú felperes tizenhatodik életéve betöltéséig fizessen meg.

Az indokolás alapján az elsőfokú bíróság a gyermektartásdíj mértékét a felek vagyoni és kereseti viszonyainak figyelembevétele mellett határozta meg, amely az alperes havi átlagos keresete 20%-ának felelt meg.

A Zala Megyei Bíróság mint másodfokú bíróság a Pf.20.571/1956/17. számú ítéletében a tartás mértékét 320 forintra emelte fel, ugyanis a periratok alapján megállapította, hogy az alperes keresete havi 1600 forint, mivel a beralap kiszámításánál figyelembe kell venni a beralapot és prémiumot is, ezért felemelte a tartásdíj összegét.

6. A Csjt. 1974. évi módosításai

Csiki Ottó a Jogtudományi Közlöny hasábjain 1966. májusában úgy ítélte meg, hogy a családjogi tartás szabályozása, figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatára is, megfelel a társadalmi igényeknek, azonban az életviszonyok további differenciálódásával előreláthatóan fel fog merülni az új törvényi szabályozás szükségessége.²⁹⁹ *Weiss Emília* 1971-ben már akként foglalt állást, hogy az alapvető, elvi kérdésekben nem szorul módosításra a törvény, azonban indokolt néhány esetben a szabályok finomítása, a jogértelmezési problémákat adó ellentmondások feloldása.³⁰⁰

1974. július 1-jén lépett hatályba az 1974. évi Csjt. Novella és a gyermektartásdíjról szóló 12/1974. (V. 14.) számú MT rendelet, amelyek részben megváltoztatták a gyermektartásdíjra vonatkozó szabályokat. A Legfelsőbb Bíróság több vonatkozásban is gyakorlatilag előkészítette módosítás munkálatait, mivel a kötelező irányelveiben, elvi döntéseiben és kollégiumi állásfoglalásaiban értelmezte a szűkszavú törvényt, és a jogalkotó ezeket a kidolgozott elveket beépítette a módosításba.³⁰¹ Ebben a fejezetben a módosításokra fogok kitérni.

6.1. Az 1974. évi Novella szabályai

²⁹⁹ Csiki Ottó: A családjogi tartás néhány problémája. In: Jogtudományi Közlöny 1966/5. 250.

³⁰⁰ Weiss Emília: A családjogi tartási kötelezettség problémái – de lege ferenda. 292.

³⁰¹ Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. In: Jogtudományi Közlöny 1975/3-4. 173-174.

Az 1974. évi Novella nagykorú gyermek esetében is bevezette az érdemteleniséget³⁰², azonban a kiskorú gyermektől a tartás nem volt megtagadható érdemteleniség címén.³⁰³

Az örökbefogadott gyermek tartására vonatkozó bekezdés kikerült a rokontartás szabályai közül, azonban ugyanúgy megmaradt az a szabály, hogy az örökbefogadott gyermek a mind az örökbefogadóval, mind annak rokonaival szemben az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép³⁰⁴, így az örökbefogadott gyermek tartására is ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a vérszerinti gyermekre. A változás abban figyelhető meg, hogy az örökbefogadott vér szerinti szülői ezután nem voltak kötelesek a gyermek tartására, megszűnt a tartási kötelezettségük.

Az egy sorban kötelezettek között változásként jelent meg, hogy a tartás ezentúl nem egyenlő arányban, hanem a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teherbíró képességük arányában oszlott meg, azonban megmaradt az az elv, hogy e körben a természetben nyújtott tartást éppúgy el kell számolni, mint a pénzbelit.³⁰⁵

A tartásra való jogosultság sorrendjében a rokon, valamint a mostohagyermek és a mostohaszülő rangsora felcserélődött, így, ha valaki több jogosult eltartására volt köteles és mindegyiket nem volt képes eltartani, akkor a mostohagyermek és a mostohaszülő megelőzte a rokont mint eltartásra jogosultat.³⁰⁶ Ez nem azt jelenti azonban, hogy a vérszerinti gyermek a mostohagyermekkel szemben háttérbe szorul, a tartásra a vér szerinti gyermek és a mostohagyermek egysorban jogosultak; a mostohagyermek a tartásra jogosultság sorrendjében csak a többi rokont előzi meg.³⁰⁷

A gyermektartásdíj mértékének meghatározásánál kiegészült a Csjt. azzal, hogy a tartási kötelezettség kiterjed a gondozás költségeire, illetőleg az azzal kapcsolatos szolgáltatásokra is.³⁰⁸

6.2. A 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet

³⁰² Csjt. 60. § (3) bekezdés (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

³⁰³ 1974. évi I. törvény indokolása a törvényjavaslathoz

³⁰⁴ Csjt. 51. § (1) bekezdés (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

³⁰⁵ Csjt. 63. § (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

³⁰⁶ Csjt. 64. § (1) bekezdés (1974.VII.1. – 1987.VI.30.)

³⁰⁷ 7/1974. (VI. 27.) IM rendelet a Családjogi törvény végrehajtásáról és az átmeneti rendelkezések megállapításáról 32. §

³⁰⁸ Csjt. 65. § (2) bekezdés (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

A gyermektartásdíj mértéke körében a 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet szabályozta a kötelezett keresetéből a gyermektartás megállapítása alapjául szolgáló jövedelemre, valamint az általános mértékre vonatkozó jogértelmezési kérdéseket.

A bíróság a tartásra köteles személy munkabére, járandósága, egyéb jövedelme (a továbbiakban: munkabére) és vagyoni viszonyai alapján állapította meg tartás mértékét. A tartás alapjául szolgáló jövedelem megállapításáról úgy rendelkezett, hogy a munkabérhez hozzá kell számítani a kötelezettet megillető minden egyéb bérjellegű juttatást, továbbá minden egyéb rendszeres jövedelmet (részesedés, prémium, jutalom, egyéb jövedelem stb., a továbbiakban együtt: juttatás).

Az általános mérték körében a korábbi 7/1953 (II.8.) számú M.T. rendeletben foglaltakat kiegészítette az időközben kialakult bírósági gyakorlattal és így rendeleti szinten megállapította a jogalkotó, hogy a tartásdíjat általában úgy kell megállapítani, hogy az gyermekenként elérje a kötelezett átlagos munkabérének és az őt megillető juttatásoknak a 20%-át. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a munkabér és juttatások 50%-át nem haladhatja meg. Az összes körülmény mérlegelése alapján a gyermek szükségleteinek figyelembevételével a bíróság a 20%-tól eltérhetett, figyelembe véve a gyermeket gondozó másik szülő anyagi körülményeit is. Alacsonyabb összeg megállapítására különösen akkor kerülhetett sor, ha a tartásdíj 20%-ban meghatározott mértéke meghaladná a gyermek szükségleteit, vagy a tartásra kötelezett szülő saját szükséges tartását veszélyeztetné.

Fenntartotta a jogalkotó azt a szabályt is, hogy két vagy több gyermek tartásánál, különösen, ha nem egy helyen vannak elhelyezve, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál kedvezőtlenebb helyzetbe.³⁰⁹ Ebben a körben tehát változásról annyiban beszélhetünk, hogy a jogalkalmazás során kialakult elvek rendeleti szinten nyertek szabályozást, érdemi módosítás csak a Csjt. hatálybalépése időpontjához képest figyelhető meg.

Lehetőséget biztosított a rendelet továbbá arra, hogy a bíróság százalékos mértékben határozza meg a gyermektartásdíjat, ami újításként értékelhető, és ebben az esetben a megállapított százalékhoz, illetőleg a munkabérhez és az egyéb juttatásokhoz viszonyítva forintban meg kellett jelölni a tartásdíj alapösszegét is; de fennmaradt annak a lehetősége, indokolt esetben, hogy a bíróság a tartásdíjat kizárólag határozott összegben, vagy határozott összegben és bizonyos juttatások százalékában is megállapíthassa.³¹⁰

³⁰⁹ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 1. §

³¹⁰ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 2. § (2) bekezdés

Szintén a korábbi bírói gyakorlatnak a rendeleti szintre való emelése mutatkozik meg abban a szabályban, hogy a bíróság a tartásra kötelezett személlyel szemben akkor is megállapíthatta a gyermektartásdíjat, ha a jogosult az ő háztartásában él ugyan, de tartásáról nem gondoskodik;³¹¹ valamint, hogy a bíróság a gyermektartásdíjat általában határozatlan időre állapítja meg.³¹²

A rendelet – szintén a korábbi jogalkalmazási gyakorlat szerint – akként rendelkezett, hogy a bíróság a tartásdíjat a gyermek törvényes képviselője, illetőleg – indokolt esetben – a gyermek gondozója kezéhez rendeli kiutalni, a jogosult köteles ezt a gyermek szükségleteire fordítani, amit indokolt esetben a gyámhatóság ellenőrizhet.³¹³

A bizonyítási eljárást megkönnyítendő bevezetésre került a munkáltató köteles kérelemre tájékoztatni a jogosultat a kötelezett munkabérének, valamint minden olyan juttatásának az összegéről, amelynek alapján a tartásdíjat ki kell számítani, illetőleg a bíróság a jogosult kérelmére, és szükség esetében hivatalból is ellenőrzi, hogy a munkáltató a tartásdíj kiszámításával, levonásával és kifizetésével kapcsolatos kötelezettségeinek eleget tesz-e és indokolt esetben megteszi a szükséges intézkedéseket a munkáltató, illetőleg az intézkedésre jogosult dolgozó felelősségének megállapítására.³¹⁴ A munkáltató készfizető kezesként felelt a tartásért, ha pedig emelkedett a kötelezett munkabére, akkor ennek megfelelően kellett kiszámítani a tartást és azt automatikusan emelni, azonban, amennyiben csökkent a munkabér, akkor az alapösszegnél alacsonyabb mértékű tartást csak bírósági határozat alapján lehetett folyósítani.³¹⁵

Az egyik legfontosabb újítás, amely ugyan szorosan nem a megállapításhoz, hanem inkább a végrehajtáshoz tartozik, azonban az intézmény fejlődése szempontjából indokolt kitérni rá, az a tartásdíj állam általi előlegezése. Amennyiben a bíróság a tartásdíjat jogerősen megállapította, az átmenetileg végrehajthatatlan és a gyermeket természetben ellátó személy egymagában a megfelelő tartás biztosítására nem képes,³¹⁶ a bíróság kérelemre, soron kívül, nemperes eljárásban döntött a kérdésről. Az állam általi előlegezést abban az összegben határozza meg, amelyet a bíróság a tartásdíjra kötelező határozatában alapösszegként megállapított, amelytől annyiban térhet el, amennyiben a gyermek tartása a gondozó szülő útján

³¹¹ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 2. § (3) bekezdés

³¹² 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 3. § (1) bekezdés

³¹³ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 3. § (2) bekezdés

³¹⁴ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 6. §

³¹⁵ Pap Tibor: A családjogi törvény, a népesedéspolitika, valamint a családvédelem időszerű kérdései. In: Jogtudományi Közlöny 1974/8. 417.

³¹⁶ Csiky Ottó: A rokонтartás néhány problémája a családjogi törvény módosítása után. In: Jogtudományi Közlöny 1985/8. 456.

biztosítható. A kötelezettnek az erre vonatkozó külön jogszabályok szerint kellett ezt az összeget az államnak késedelmi kamattal együtt megtéríteni.³¹⁷ A gyermektartásdíj állam általi ideiglenes folyósítását a bíróságok gazdasági hivatala eszközölte.³¹⁸ Ezzel a rendelkezéssel a Csjt. módosítását megelőző társadalmi vita résztvevői messzemenően egyetértettek.³¹⁹

6.3. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata

Az 1974. évi peres iratok közül³²⁰ legtöbb esetben csak az eljárást befejező határozat maradt fenn. A megvizsgált perek egy része a házasság felbontására irányult, amelynek ítéletében csak annyi szerepelt a gyermektartásdíj vonatkozásában, hogy a felek egyezsége kötötték a körben. Számos per a gyermektartásdíj felemelésére irányult vagy a megszüntetésre, amelyet a bíróság pár soros indokolással látott el.

A felemelés iránti perek indokolása általában arra irányult, hogy a kötelezett jövedelme megváltozott, ezért a bíróság a jövedelme 20%-nak megfelelő összegben állapította meg a kötelezettséget és rendelkezett a legalacsonyabb összegről. A megszüntetésre pedig általában azért került sor, mert a gyermek munkaviszonyt létesített.

Az iratok között fellelhető egy ítélet, amelyet példaként lehet arra felhozni a hátralékos gyermektartásdíj kérdéskörére, illetve arra, hogy határozott összeg és százalékos mérték egyidejű megállapításával történt a tartásra kötelezés.

A Zalaegerszegi Járásbíróság 8.P.20.060/1975. számú perében a felperesi anya gyermektartásdíj felemelése iránti indított pert az alperesi apa ellen.

A felperes keresetében kérte a gyermektartásdíj 1975. január 1. napjától havi 500 forintban történő megállapítását, valamint kérte, hogy a bíróság kötelezze az alperest minden egyéb juttatás 20 %-ának megfizetésére, valamint az 1970. évben elmaradt, összesen 1600 forint gyermektartásdíj megfizetésére is.

Az alperes a kereset teljesítését ellenezte, arra való hivatkozással, hogy még egy gyermek eltartásáról kell gondoskodnia, továbbá a felperes a gyermek után családi pótlékot is kap, végül azért, mert a perbeli gyermeket nem felperes tartja el, hanem annak szülei.

A járásbíróság a 6. számú ítéletben a Budapest XVIII-XIX. kerületi bíróság. P.28.919/1969. számú végzésével jóváhagyott egyezségében az 1968. október 20. napján

³¹⁷ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 7. § - 8. §

³¹⁸ Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. 178.

³¹⁹ Bacsó Jenő: A családjogi törvény módosításának vitája. In: Jogtudományi Közlöny 1974/3. 69-75.

³²⁰ MNL ZML XXV.13.

született gyermek tartása fejében megállapított havi 320 forint gyermektartásdíj mértékét 1975. január 1. napjától havi 770 forintra felemelte és kötelezte az alperest, hogy ezen összeget, valamint a bérköltség terhére rendszeresen, a részesedési alap terhére pénzbeli részesedésként, hűségjutalomként, céljutalomként, más hasonló juttatásként kifizetett összeg 20 %-át a felperesnek fizesse meg, ezt meghaladóan a keresetet elutasította.

Megállapította, hogy az alperes 5 havi keresete a nyugdíjjárulék levonása után 19.389 forint, abból az egy hónapra eső átlagkeresete 3.877 forint és a perbeli gyermekén kívül még egy gyermek eltartásától kell gondoskodnia. A felperes gyermekgondozási segélyként havi 950 forintot kap, a perbeli gyermekén kívül neki is még egy eltartásáról kell gondoskodnia. A bíróság által beszerzett jövedelmi adatok megismerése után a felperes a keresetét a tárgyaláson felemelte.

A bíróság indokolásában kifejtette, hogy tekintettel arra, hogy az alperes havi átlagkeresete 1969. év óta 1.600 forintról 3.877 forintra emelkedett, a lényeges körülmények megváltoztak, ami lehetőséget adott a módosításra és a 12/1974. (V.14). M.T. rendelet értelmében a tartásdíjat általában úgy kell megállapítani, hogy az elérje a kötelezett átlagos munkabérének, és az őt megillető juttatásoknak a 20 %-át, ezért a rendelkező részben foglaltak szerint határozott. Az 1.600 forint elmaradt gyermektartásdíj követelésére vonatkozó részében a Ptk. 280. § (3) bekezdése³²¹ alapján a keresetet elutasította, mivel nem tudta a hat hónapnál régebben lejárt, és nem érvényesített részletek érvényesítésével való késlekedést alapos okkal kimenteni.

A Zala Megyei Főügyészség jelentett be fellebbezést az elsőfokú ítélet ellen oly értelemben, hogy indítványozta az alperesnek a keresetbeadást előző hat hónapra visszamenően a felemelt gyermektartásra kötelezését. Az alperes fellebbezésében kérte az ítélet megváltoztatását, a felemelt gyermektartásnak havi 450 forintra mérséklését.

A megyei bíróság a tényállást kiegészítette azzal, hogy az alperesnek mint adminisztratív dolgozónak a havi illetménye a 6 % társadalombiztosítási járulék levonásával kikerekítve 3.300 forint. Az alperes a perbeli gyermekén kívül eltartja még a házasságából 1960. május 7-én született gyermeket, aki az édesanyjánál nyert elhelyezést és a tartásához havi 700 forint tartásdíjjal járul hozzá. A felperes házastársa szakács, akinek havi 2.900 forint fizetése van, egy házas ingatlan képezi tulajdonát, egyéb ingatlana nincs.

³²¹ Tartásdíjat, életjáradékot és baleseti járadékot időszakonként előre kell fizetni. A jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részleteket bírósági úton többé nem követelheti. (1973.I.1. - 1975.III.6.)

A Zalaegerszegi Megyei Bíróság a Pf.II.20.331/1975/4. számú ítéletével a járásbíróság ítéletét a fellebbezéssel támadott részében részben megváltoztatta, a felemelt tartásdíj mértékét havi 660 forintban és annak kezdő időpontját 1974. augusztus 1-ében állapította meg és az alperesnek a már lejárt tartásdíj különbözetre részletfizetést engedélyezett.

A másodfokú bíróság megállapította, hogy a járásbíróság a Pp. 3.§-ában³²² írt kötelessége ellenére nem tanította ki a személyesen eljáró felperest jogainak helyes gyakorlására, akit a Csjt.68.§-a alapján a keresetbeadást megelőző hat hónapra visszamenően megilleti a felemelt gyermektartás. A felperes 1975. január 17-én terjesztette elő keresetét, így 1974. augusztus 1-re visszamenően jogszerűen támasztott igényt a Megyei Főügyészség által előterjesztett és a felperes által magáévá tett fellebbezésben.

A felperest visszamenőlegesen 1974. augusztus 1-től 1975. január 1-ig havi 660 forint alapul vétele mellett összesen 3.300 forint felemelt tartás illeti meg. Ebbe beszámítást nyer az elsőfokú ítélet alapján 1975. január 1-től levont havi 770 forint és a megyei bíróság által megítélt havi 660 forint különbözet, havi 110 forint mint túlfizetés.

Indokolásában kifejtette, hogy a járásbíróság tévedett a felemelt gyermektartásdíj mértékének e meghatározásában. E tévedés abból eredt, hogy az elsőbíróság helytelenül számította az alperes havi tiszta illetményét és a mérték megjelölésében a két gyermekre tekintettel megfelelő egyéniesítést nem alkalmazott.

A munkáltatói igazolás szerint az alperes havi illetménye 3.500 forint, melyből levonva a 6 % nyugdíjjárulékot, a gyermektartás alapjaként kikerekítve havi 3.300 forint adódik. A perbeli gyermek 1968. október 20-án, az alperes másik gyermeke pedig 1960. május 7-én született. Az utóbbi gyermeket szükségletei fokánál fogva magasabb mérvű tartás illeti.

A bíróság figyelembe vette, hogy az alperes a kisebbik gyermek részére havi 700 forint tartást szolgáltat, ezért az alperes havi 3300 forint tiszta illetményéhez képest havi 660 forint tartást köteles nyújtani a perbeli gyermeknek. Figyelemmel volt arra is, hogy a felperes házastársa szakács, havi keresete 2.900 forint, és a nevelőszülő a Csjt. 62.§-a alapján természetben járul hozzá a házasságba bevitt gyermek tartásához.

Az alperes fellebbezése a fentieket meghaladóan nem bizonyult alaposnak, ezért a megítélnél nagyobb mérvű leszállításra nem támaszthatott jogszerűen igényt.

³²² A bíróságnak az a feladata, hogy a jelen törvény céljának (1. §) megfelelően az igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság évégett hivatalból gondoskodik arról, hogy a felek a perben jogaikat helyesen gyakorolják, és perbeli kötelességeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles a felet, ha nincs jogi képviselője, a szükséges tájékoztatással ellátni és őt jogaira, illetőleg kötelességeire figyelmeztetni. A bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakoszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe. (1974.VII.1. - 1978.II.28.)

7. A Csjt. 1986. évi módosítása

Általánosságban a szocialista állami gondoskodás elvének hatására az állam hozzájárult a kisgyermekek ellátásához, ezek közé soroljuk a szülési szabadság és az anyasági segély, a gyermekgondozási segély, a gyermekgondozási díj, a gyermekápolási táppénz, valamint a családi pótlék támogatásokat. Térítési díj ellenében bölcsődei és óvodai ellátásra volt lehetőség, az általános és középiskolai oktatás és egészségügyi alapellátás pedig ingyenes volt. Ezekkel a támogatásokkal az állam hozzájárult rokontartáshoz, azonban csak kiegészítő jelleggel, nem kívánta átvállalni teljes mértékben azt.³²³ A társadalmi-gazdasági viszonyok változásai általában, és ezek körében a családi élet, a családi viszonyok változásai felgyorsultak, amelyek indokoltta tették az újraszabályozást.³²⁴

A családjogi törvény második nagy módosítása, az 1986. évi Csjt. Novellával a módosított Csjt. 1987. július 1. napján lépett hatályba, amelynek egyik legfontosabb céljai között szerepelt a gyermekek fokozottabb védelme. Ezért egy differenciáltabb, a társadalom igazságérzetét jobban kielégítő jogalkalmazási gyakorlat került kialakításra.³²⁵

A legfontosabb újítás, hogy a Novella külön nevesítette a gyermekek tartását. A rokontartás korábbi szabályai a rokontartás általános szabályai cím alatt szerepeltek, és külön cím alatt rendelkezett jogalkotó a gyermek tartásáról, vagyis a korábban a minisztertanácsi rendeletben és annak a végrehajtási rendeletében³²⁶ foglalt szabályait törvényi szintre emelte.

Megszüntetésre került az apaság megállapítása nélkül tartásra kötelezés intézménye, nem tartotta indokoltnak a jogalkotó, hogy ezen elavult rendelkezéssel elkülönüljön egymástól az apaság és a tartás kötelezettsége, valamint az orvostudomány fejlődése is lehetőséget adott arra, hogy a gyermek érdekeinek igazi érdekét szolgálja, így a jogi szabályozás a biológiai apa személyének megállapítására törekedett.³²⁷

7.1. A rokonok tartásának módosításai

³²³ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. Második kötet. 116.

³²⁴ Weiss Emília: A Családjogi Törvény tervezett módosításaihoz. In: Jogtudományi Közlöny 1986/3. 115.

³²⁵ 1986. évi IV. törvény indokolása a családjogi törvény módosításáról szóló törvényjavaslatához, Általános Indokolás

³²⁶ 8/1974. (VI. 27.) IM rendelet - a gyermektartásdíjról szóló 12/1974. (V. 14.) MT rendelet végrehajtásáról

³²⁷ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 119.

Az általános szabályok közül újfent módosult a tartásra jogosultak sorrendje, kikerültek a mostohagyermek és a mostohaszülő a jogosulti rangsorból,³²⁸ azonban a Csjtr. kimondta, hogy a mostohagyermek a vér szerinti gyermekkel, a mostohaszülő pedig a vér szerinti gyermekkel kerül egy sorba.³²⁹

A bíróságnak lehetőséget adott arra, hogy a tartás sorrendjét ettől eltérően állapítsa meg,³³⁰ tehát a törvényben foglalt sorrend csupán zsinórmértékként szolgált.³³¹

Az általános szabályok között helyezték el azt a rendelkezést, miszerint a kiskorút illető tartási követelés iránt a kiskorú érdekében a gyámhatóság és az ügyész is indíthat pert, valamint, hogy a tartásra kötelezett rokon, aki a jogosultat saját háztartásában tartja és gondozza, a többi kötelezett ellen saját jogán is pert indíthat.³³²

Kimondta a jogszabály, hogy a tartási követelés hat hónapra visszamenőleg, valamint a jövőre nézve érvényesíthető, amely új szakaszként jelenik meg, és tartalmi változást annyiban jelent, hogy az igényérvényesítő hat hónapon belüli mulasztását nem kellett igazolnia és megmaradt az a szabály, hogy hat hónapnál régebbi időre csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni a követelést, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli.³³³ A gyermek érdekében értékelhető könnyítés tehát, hogy nem vette át a módosítás azt az elvet, hogy kötelezett pusztán azon okból mentesüljön a felszaporodott hátralék alól, hogy annak egy összegben való kifizetése aránytalanul súlyos terhet jelentene, ugyanis lehetőség van a hátralék részletekben történő megfizetésére. Ennek kettős jelentősége van, egyrészt ösztönzi a kötelezettet a folyamatos teljesítésre, másrészt védi a megélhetését a visszamenőleges marasztalásban korlátozó határidő. Ezt az elvet, miszerint a hat hónapnál nem régebbi időre a tartásdíj minden további feltétel vizsgálata nélkül érvényesíthető a bírói gyakorlat fejlesztette ki (P. törv. 20844/1956., BH. 1957/1. 1493., PJD I. 548.).³³⁴

További módosítás, hogy a rokонтartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás esetén a tartás megszüntetését is lehet kérni, nem csak a megváltoztatását.³³⁵

³²⁸ Csjt. 64. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³²⁹ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 119.

³³⁰ Csjt. 64. § (3) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³³¹ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 142.

³³² Csjt. 67. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³³³ Csjt. 68. § (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³³⁴ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 155-156.

³³⁵ Csjt. 69. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

7.2. A gyermek tartásának módosításai

A gyermek tartása körében újítás, hogy a szülő a saját szükséges tartásának rovására tartást szolgáltatni akkor nem volt köteles, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kitelik, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.³³⁶ A gyermek vagyonának állagát tehát nem lehetett erre a célra igénybe venni. A kommentár alapján a jogalkalmazónak a konkrét esetben kell mérlegelnie, hogy a gyermek vagyonát kell-e igénybe venni a tartására vagy esetleg más rokonát lehet tartásra kötelezni, ugyanis a törvény vagylagosságra utal.³³⁷

A Csjt. II. rögzítette, hogy a gyermeket gondozó szülő a gyermektartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja, tehát nem választása szerint,³³⁸ amely a rokонтartás szabályai között szerepelt.

A gyermektartásdíj megállapítása során elsődlegesen a szülők megegyezése volt irányadó, ennek hiányában döntött a bíróság³³⁹, vagyis a jogalkotó előtérbe helyezte a szülők döntését, tekintettel arra, hogy a ők jól ismerik egymás vagyoni és kereseti viszonyait, valamint a gyermekük szükségleteit.³⁴⁰

A gyermektartásdíj mértéke megállapításának szabályai között számos módosítást találunk, így a jogalkotó elvetette a minimum 20%-os érték megállapítását, és akként rendelkezett, hogy a tartásdíj összegét gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-ában kell megállapítani. A gyermektartásdíj meghatározásánál figyelemmel kell lenni: a gyermek tényleges szükségleteire, mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira, a szülők háztartásában eltartott más – saját, illetőleg mostoha – gyermekekre, a gyermek saját jövedelmére is.³⁴¹

A bíróságnak mindkét tartásra kötelezett szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira vonatkozó adatokat be kellett szereznie, a tartás alapjául a kötelezett főállásban elért, a bérköltség terhére kifizetett munkabére és az érdekeltségi alap, rendelkezési vagy más hasonló alap terhére kifizetett juttatása szolgált (pl. részesedés, jutalom). Amennyiben ez az összeg nem fedezte a gyermek tartását, akkor a más rendszeres jövedelmet is alapul kellett venni, rendszerint a keresetlevél benyújtását megelőző egy évi juttatások mértékének alapulvételével.³⁴²

³³⁶ Csjt. 69/A. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³³⁷ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 171-172.

³³⁸ Csjt. 69/A. § (2) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³³⁹ Csjt. 69/B. § (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³⁴⁰ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 174-175.

³⁴¹ Csjt. 69/C. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³⁴² A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 182.

A mérték megállapításának a gyermek tényleges szükségleteiből kellett kiindulnia a bíróságnak, és mérlegelni a többi tartásra szoruló személyt, akiről gondoskodni kell, valamint a gyermek vagyonának jövedelmét és a tizenötödik életévét betöltött gyermek keresetét, amely csökkent a rászorultságát, és ezáltal kellett meghatározni, hogy a törvényben megjelölt skálán belül milyen összeget ítél meg.³⁴³

Fennmaradt az a szabály, hogy a kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme 50%-át nem haladhatja meg. Ha a szülők két vagy több gyermek tartására kötelesek, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál kedvezőtlenebb helyzetbe, különösen akkor, ha nem egy háztartásban nevelkednek.³⁴⁴

A tartásdíj módja körében törvényi szintre emelkedett a korábbi rendeleti szabályozás és megmaradt a differenciáltság, így a százalékos arányban, a határozott összegben, vagy a határozott összegben és bizonyos jövedelmek százalékában is megállapítható volt a tartásdíj. A tartásdíj százalékos megállapítása esetében szintén meg kellett jelölni a tartásdíj alapösszegét.³⁴⁵ Ennek a fenntartására azért volt szükség, mert bizonyos állandó havi jövedelemmel rendelkező kötelezetteknél egyszerűbb volt a százalékos arány megítélése, azonban olyan esetekben, amikor kiugróan változó volt a kötelezett jövedelme, ahogy arra utaltam a 7/1974. MT. rendelet szabályainál is, méltányosabb volt a határozott összeg megállapítása.³⁴⁶

7.3. A Zalaegerszegi Városi Bíróság gyakorlata

Az 1987. évi perek vizsgálata körében³⁴⁷ megállapítható, hogy a gyermektartásdíjjal kapcsolatos perek több, mint a fele házassági bontóper volt, a többi esetben a legtöbb kereset a gyermektartásdíj megváltoztatására irányult. Összességében elmondható, hogy a felek nagyrészt egyezséget kötöttek a gyermektartásdíj tekintetében a bontóperekben, illetve a gyermektartásdíj felemelése és a leszállítása körében is, kevesebb esetben került sor ítélelhezatalra ebben a körben, tehát érvényesült az a szabály, hogy a szülők megegyezését helyezte előtérbe a bíróság.

³⁴³ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 186-187.

³⁴⁴ Csjt. 69/C. § (2) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³⁴⁵ Csjt. 69/C. § (3)-(4) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

³⁴⁶ A Családjogi törvény magyarázata. Szerk.: Petrik Ferenc. 1988. 202-208.

³⁴⁷ MNL ZML XXV.13.

A gyermektartásdíj mértékének megállapításánál a felek a legtöbb esetben a kötelezett jövedelmének 20%-ban való marasztalásban egyeztek meg, azonban néhány ügyben határozott összegű gyermektartásban.

A 20%-os mértéktől való eltérést azokban a perekben tapasztaltam, ahol több gyermek volt a jogosult, két gyermek esetén általában 16-18% között állapították meg a tartás mértékét.

A fennmaradt iratok közül a keresetlevelek, a tárgyalási jegyzőkönyvek és a felek egy éves jövedelmét havi bontásban részletező munkáltatói igazolások voltak fellelhetők, mivel kötelesek voltak a bíróságok feltárni a felek jövedelmi viszonyait.

A gyermektartásdíjfizetési kötelezettségek megállapítása határozatlan időre történt.

Mivel a megállapítás iránti kérelmek általában egyezséggel végződtek, ezért a felemelés és leszállítás körében lehet bemutatni két érdekes példát arra vonatkozóan, hogy milyen esetekben látott vagy nem látott lehetőséget a bíróság a megváltoztatásra.

A Zalaegerszegi Városi Bíróság 9.P.20.128/1987. számú ügyében a peres felek volt házastársak, a per a házassági bontóperben megállapított havi 20%, de legalább 670 forint alapösszegű gyermektartásdíj megfizetésére irányult. A perben érintett gyermek nyolc éves múlt a kereset beadásakor, a felperes, az apa, kérte a gyermektartásdíj megszüntetését arra hivatkozással, hogy gyermektartásdíj megállapításakor 5.000 forint volt a jövedelme, azonban az új házasságából gyermeke született 1985. július 18. napján, 1987. januárjától GYES-en van a gyermekkel, aminek az összege 840 forint, a felesége jövedelme 6.000 forint. A bíróság a felperes keresetét elutasította arra hivatkozással, hogy a gyermek általános iskolai tanuló, aki a tartásra rászorul, és az a körülmény, hogy felperes házastársával történő megegyezése szerint jelenleg GYES-en van, nem szolgálhat alapul arra, hogy a tartásra rászoruló első házasságából származó gyermek tartásához ne járuljon hozzá. Figyelemmel volt a bíróság arra is, hogy a Csjt. alapelvei szerint mindenekelőtt a gyermek érdekét kell szem előtt tartani, a felek gyermekének pedig az az érdeke, hogy tartásához mindkét szülője hozzájáruljon. Tekintettel arra, hogy a korábban megállapított gyermek tartásdíj összege, figyelemmel a gyermek életkorára is, nem eltúlzott, a bíróság ebben a körben sem látott módot a gyermektartásdíj fizetési kötelezettség összegének megváltoztatására.

A Zalaegerszegi Városi Bíróság 9.P.20.032/1987. számú perében a felperes, az anya kérte a gyermekenként 1.200-1.200 forintban megállapított gyermektartásdíj leszállítását, tekintettel arra, hogy büntetés-végrehajtási intézetben van, a rabkeresménye 1.235 forint, tulajdonát képezi egy zalaegerszegi ingatlan 3/20 része, melynek értéke 27.000 forint.

Az alperesi apa, a Nyugdíjfolyósító Igazgatóságtól 2.620 forint nyugdíjban részesül, ezen kívül 1.680 forint családi pótlékot kap és 3.400 forint baleseti járadékot az Állami Biztosítótól.

A bíróság a felperes keresetét elutasította és az ítélete indokolásában kitért arra, hogy a Csjt. alapelvei közül az egyik legfontosabb alapelv az, hogy mindig a gyermek érdekeit kell szem előtt tartani. Valóban annak következtében, hogy felperes szabadságvesztés büntetését tölti kevesebb jövedelemmel rendelkezik, mint korábban, a bíróság álláspontja szerint azonban az a körülmény, hogy a felperes bűncselekményt követett el, ezért vele szemben a bíróság szabadságvesztés büntetést szabott ki, nem szolgálhat a tartásra rászoruló gyermekek hátrányára. Tekintettel arra, hogy felperes rabkeresményét figyelembevéve, a gyermekek javára csak minimális gyermektartásdíj megállapítására volna lehetőség, amelynek behajtása is nehézségekbe ütközne, a bíróság felperes anyagi helyzetére is tekintettel az ingatlanvagyon fedezetet nyújthat a gyermekek tartásához szükséges díjra, ezért a bíróság felperes keresetét elutasította.

A Zala Megyei Bíróság mint másodfokú bíróság azonban a 2.Pf.20.433/1987/4. számú ítéletével az elsőfokú ítéletet megváltoztatta és a kereseti kérelemnek megfelelően leszállította a kötelezettség mértékét gyermekenként 800-800 forintra.

Az indokolás szerint nem vitás, hogy a felperes jövedelme neki felróható okból csökkent, miután olyan magatartást tanúsított, melynek következtében ellene büntetőeljárás folyt és büntetésként szabadságvesztésre ítélték, a büntetés-végrehajtási intézetben pedig jövedelme lényegesen csökkent.

Miután azonban a felperes nem tartási kötelezettségének elmulasztása miatt került büntetés-végrehajtási intézetbe, így bizonyos fokig méltányosságból, mindkét fél érdekét szem előtt tartva a másodfokú bíróság lehetőséget látott arra, hogy a kötelezettséget leszállítsa. Utalt arra a másodfokú bíróság, hogy amennyiben a felperes büntetését letölti, úgy természetesen módjában áll az alperesnek a gyermektartásdíj felemelését kérni a bíróságtól.

8. A gyermektartás szabályozása napjainkban

A továbbiakban a hatályos Ptk. gyermektartásra vonatkozó szabályokat mutatom be. Először a gyermektartás dogmatikai elhelyezkedésére és a szülői felügyeleti joggal való kapcsolatát elemzem. Ezután a gyermektartásra vonatkozó szabályokat, a kiskorú gyermek és a középiskolai tanulmányokat folytató gyermekek vonatkozásában, a rászorultság vélelmére tekintettel.

8.1. A gyermektartás dogmatikai elhelyezkedése a Ptk.-ban

A 2014. március 15. napján hatályba lépett Polgári Törvénykönyvbe a Csjt. rendelkezéseit beemelték, így nem külön törvény szabályozza azt, hanem egységesen a magánjogi kódex, ahogyan azt a polgári kori törvényjavaslatok is tartalmazták. Ezáltal, a Ptk. szerkezeti felépítéséből adódóan a Bevezető rendelkezések között található célok és alapelv jellegű rendelkezések az egész Ptk.-án átívelnek, így az egyes szerkezeti egységekre, Könyvekre is alkalmazandók, ugyanígy a Záró rendelkezésekben szabályozott fogalmak is.

A Családjogi Könyv élén további, a családjogi életviszonyokra irányadó négy elv található, ezek a házasság és család védelme, a gyermek érdekének védelme, a házastársak egyenjogúságának elve, továbbá a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve, amelyek kifejezésre juttatják a családi viszonyoknak a törvény más szabályaiban elsődlegesen szem előtt tartott üzleti élet viszonyaitól való különbözőségeit. Az alapelvek közül kiemelendő a téma szempontjából a kiskorú gyermek érdekének védelme, amely 1995. óta a Csjt. alapvető céljai között is szerepelt. Ez az alapelv kifejezésre juttatja, hogy valamennyi, a gyermekkel összefüggő jogviszony elsődleges rendezési szempontja a gyermek érdeke. A gyermek érdekeinek védelmében más törvény is rögzít magánjogi jellegű alapelveket (a gyermek személyiségi jogainak védelmén kívül a gyermeknek saját családjához, illetve a családi környezethez, továbbá a származásának, vér szerinti családjának megismeréséhez és a rokonaival való kapcsolattartáshoz fűződő jogait). Ezek azonban a magánjogban is elvi jelentőségű tételek. Ezért a törvény – annak kiemelése mellett, hogy a családi viszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek – a gyermeknek a saját családjában való nevelkedéséhez, illetve, ha ez nem valósítható meg, lehetőleg családi környezetben való felnövekedéséhez és ebben az esetben is korábbi kapcsolatai megtartásához való jogát szükségesnek látja jogalkotó a Könyv elején rögzíteni. Az alapelv a törvény számos részlet-rendekezésében tükröződik. A gyermeknek a leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatainak megállapítására vonatkozó jogától kezdve (apaság, anyaság, vérségi származás kiderítése örökbefogadásnál), a szülői felügyelet, az örökbefogadás és a gyámság körében az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembe vételén keresztül, az örökbefogadás és a gyámság azon rendelkezéseinek tartalmáig, amelyek biztosítják, hogy a gyermek a saját családjától csak törvényben meghatározott esetben, saját érdekében legyen elválasztható.³⁴⁸

³⁴⁸ 2013. évi V. törvény indokolása - a Polgári Törvénykönyvről – Családjog, Alapelvek

A kiskorú gyermek érdekének védelme a Gyermekjogi Egyezményhez³⁴⁹ való csatlakozást követő elvárásként lett szabályozva, így került bele a Csjt.-be az 1995. évi módosítással. A Gyermekjogi Egyezmény 3. cikk 1. pontja szerint „*a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenkifelett álló érdekét* (az Egyezmény által használt *child's best interests* kifejezést a gyermek mindenkifelett álló vagy legfőbb érdekeként, legjobb érdekeként fordítják) *veszik figyelembe elsősorban*”. A gyermekjogi egyezményt kidolgozó munkacsoport nem tárgyalta a *child's best interests* további meghatározását, és a Gyermekjogi Bizottság nem vázolt fel átfogó kommentárt ezzel kapcsolatban, ugyanakkor a Bizottság a 2001 és 2006 között kiadott, első nyolc átfogó kommentárjában utal az elvre, és bizonyos esetekben meglehetősen részletes magyarázatokat adott ennek egyes gyerekek, gyerekcsoportok esetében alkalmazandó végrehajtási módjára. Ezek alapján a gyerek legfőbb érdeke nem mindig lesz az egyetlen, mindent felülíró, figyelembe veendő tényező, azokat más érdekeltek, például egyes gyerekek, gyerekcsoportok közötti, vagy gyerekek és felnőttek közötti viszonyrendszerben kell mérlegelni.³⁵⁰ Ezen nemzetközi jogi szintű követelménynek egyik megvalósulása a kiskorú gyermek érdekének védelme alapelv, tehát nem egyezik a *child's best interests* fogalommal, amely egy sokkal szélesebb körű, anyagi és eljárásjogon átívelő gyermekjogi terminus. A Ptk. – értelmezési megkorlátozásokat elkerülve – jelző nélkül, a gyermek érdekeként fogalmazza meg ezt a követelményt, amelynek tartalmát az egyes rendelkezések részletszabályai adják meg. Ezen részletszabályokat a dolgozat csak a gyermek tartásával összefüggő rendelkezések körében ismerteti, annak bővebb vizsgálata a kutatás keretein kívül áll.

A szülői felügyelet elvei között szerepel, hogy a szülői felügyeletet a szülők a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni,³⁵¹ ezen felül a gyermeket be kell vonniuk az őt érintő döntésekbe, így tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményét nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen, valamint a szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal

³⁴⁹ Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről)

³⁵⁰ Herczog Mária (szerk.): Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009. 26-27.

³⁵¹ Ptk. 4:147. § (1)

figyelembe kell venniük.³⁵² A tartással való kapcsolata a gyermek jogainak oldaláról abban keresendő, hogy a gyermek nevelését, különösen a taníttatásával kapcsolatban felmerülő kiadásokat a gyermek véleményére is tekintettel, a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésével összhangban kell biztosítani a szülőknek.

A tartás körében a kiskorú gyermekre vonatkozó külön szabályok lefektetésével fejezőik ki az alapelv érvényesülése, különösen kiemelve a rendkívüli kiadások és az egy összegben való gyermektartás megváltásától eltérő bírósági megállapítás lehetőségeit, amikor a főszabályoktól a gyermek érdekében el lehet térni.³⁵³

A kiskorú gyermek tartásának szabályait a Ptk. Családjogi Könyvének Rokontartás címe alatt szabályozza. A kódex – hasonlóan a Csjt. II. alapján módosult Csjt.-hez – először a távolabbi rokonok eltartásának alapulvételével meghatározott rokontartás közös szabályait fekteti le, amelyeket minden tartás vonatkozásában alkalmazni kell. Ezáltal több általánosítható rendelkezését (például a tartásdíj megállapításának módja, a kötelezettel szemben érvényesíthető tartási igények felső határa, a munkáltató felvilágosítás-adási kötelezettsége) e szabályok között helyez el. Így a rokontartás közös szabályai valóban – már nemcsak az elnevezésben – közös szabályokká válnak. Ezzel a megoldással nemcsak a közös szabályok nagy része került közelebb a gyermektartás szabályozási igényeihez, hanem valamennyi, a Családjogi Könyv által szabályozott tartásnak lesz egy általános része, amelyhez a tartás különös esetei: a kiskorú, a nagykorú gyermek tartása, a házastársi tartás és az élettársi tartás is csatlakoznak. Ezután rendelkezik a kiskorú és a továbbtanuló nagykorú gyermek tartásáról a szükséges eltérésekkel, mintegy speciális szabályokról. A családjogi tartás cím tehát a rokontartás közös szabályaival indul, ezt követi a kiskorú gyermek, majd a továbbtanuló nagykorú gyermek tartása, mely utóbbira – a szükséges eltérésekkel – mind a közös szabályok, mind a kiskorú gyermek tartásának szabályai megfelelően irányadók.³⁵⁴

A Ptk. tehát szerkezetileg elkülöníti a szülői felügyeletre és a gyermektartásra vonatkozó szabályokat, azonban a két jogintézmény összefügg egymással.

A gyermeknek az Alaptörvény szerint a gyermeknek joga van a megfelelő testi szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz,³⁵⁵ valamint a másik oldalról a szülők kötelessége a gyermekükről való gondoskodás, amely magában foglalja a gyermekük taníttatását.³⁵⁶

³⁵² Ptk. 4:148. §

³⁵³ lásd: Ptk. 4:217. § (3) és 4:218. § (3)

³⁵⁴ A Polgári Törvénykönyvről 2013. évi V. törvény indokolása. Családjog, Rokontartás.

³⁵⁵ Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk (1) bekezdés

³⁵⁶ Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk (3) bekezdés

Az alapjog biztosítását szolgálja a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (a továbbiakban: Csvt.), miszerint a szülő köteles és jogosult arra, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutását biztosítsa.³⁵⁷ Kimondja azt is, hogy a szülő kiskorú gyermek esetén a saját szükséges tartásának korlátozásával is köteles a gyermek tartására.³⁵⁸

A szülői felügyelet fogalmát a Ptk. nem határozza meg, hanem tételesen felsorolja a szülői felügyelet gyakorlásából származó jogokat és kötelezettségeket, megadva a tartalmi elemeit. A szülői felügyelet a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőténak jogát és köteletségét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában.³⁵⁹ A gondozás és nevelés körében a szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák,³⁶⁰ valamint a szülők jogosultak a gyermek nevelésének módját megválasztani.³⁶¹ Ezekből a rendelkezésekből következik, hogy a gyermek tartása a szülői felügyeleti jogból is eredő kötelezettség, azonban a részletszabályokat nem a szülői felügyeleti jog alatt, hanem a rokонтartás körében szabályozza a jogalkotó.

A szülői felügyelet egyik aspektusa tehát a gyermektartási kötelezettség, azonban a tartás túl is mutat a szülői felügyeleten. Egyrészt, a rokонтartás egy erkölcsi kötelezettségből fakadó, jog által kikényszeríthető kötelezettség, amely nemcsak a szülő-gyermek viszonyrendszerben jelenik meg, hanem távolabbi egyenesági rokonok között is fennáll (unokátartás) és kiterjed akár a mostohaszülőre, valamint a testvéri kapcsolatokra is (testvértartás). Másrészt, amennyiben a szülői felügyeleti jog szünetel, megszűnik vagy azt bíróság megszünteti, a gyermektartási kötelezettség fennmarad.

8.2. A gyermektartásdíj szabályozása a Családjogi Könyvben

Rokонтartásra a CSJK szerint az jogosult, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, tehát aki arra rászorul; tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa, vagy volt élettársa nincs, továbbá a tartásra nem érdemtelen.³⁶² A kiskorú gyermekekre vonatkozó

³⁵⁷ Csvt. 9. § (2)-(4)

³⁵⁸ Csvt. 10. §

³⁵⁹ Ptk. 4:146. §

³⁶⁰ Ptk. 4:153. § (1)

³⁶¹ Ptk. 4:152. § (1)

³⁶² Ptk. 4:194. § (1)

speciális szabályok alapján azonban ezek a feltételek vagy egyáltalán nem, vagy az általános rokonsági szabályoktól eltérően érvényesülnek a kiskorú gyermek esetében.³⁶³ Nem vonatkozik rájuk az érdemtelenység mint negatív feltétel, mivel az a Ptk. 4:194. § (2) bekezdése szerint fogalmilag csak a nagykorúakra vonatkozik, valamint házastársuk, volt házastársuk sem lehet, mivel a házasságkötéssel a gyermek nagykorúvá válik.³⁶⁴ Elméletileg nem kizárt, a nyelvtani értelmezésből adódóan, hogy a kiskorú gyermek volt élettársa is kötelezhető legyen tartásra, azonban a kiskorú gyermekre vonatkozó különleges szabályok szerint elsősorban a szülők kötelesek a kiskorú gyermekek tartására, és a *lex specialis derogat legi generali* elve alapján a szülők kötelezettsége megelőzi a volt élettárs kötelezettségét.

A rászorultság azt az objektív ténytet jelenti, hogy a tartás iránti igénytet érvényesítőt nem rendelkezik olyan jövedelemmel, keresettel, vagyonnal, amelyből saját megélhetését teljesen vagy részben biztosítani tudja.³⁶⁵ A rászorultság vélelmének létrehozásával a kiskorú gyermek tartásra való rászorultságát vélelmezni kell, ez a vélelem a gyermek nagykorúságának betöltése után is – legfeljebb a huszadik életévének betöltéséig – érvényesül, ha a gyermek középfokú iskolai tanulmányokat folytat.³⁶⁶ Erre a szabályozásra azért volt szükség, mivel sok esetben a gyermek az általános iskolai tanulmányait nem hatévesen kezdi meg, hanem a hetedik évéhez közeledve vagy akár azután, illetve, ha középiskolában jellemzően nyelvi előkészítés érdekében úgynevezett „nulladik” osztályban tölt a gyermek egy évvel többet, vagy akülföldön töltött oktatási félév, baleset egyaránt hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyermek még nagykorúsága elérésekor is középfokú oktatási intézmény tanulója.³⁶⁷ Ez a vélelem azonban megdönthető azzal, hogy a gyermek – személyes életkörülményei, jövedelmi viszonyai folytán – képes a saját eltartásáról egészben vagy részben gondoskodni, mivel a munkaképes, tanulmányokat nem folytató és munkát vállaló kiskorú tartására szüleit nem feltétel nélkül kellene kötelezni.³⁶⁸

A tartásra való jogosultság negatív feltétele, hogy a jogosult ne legyen érdemtelen a tartásra. Kiskorú gyermekeknél nem beszélhetünk érdemteleniségről, azonban a tizennyolcadik életévet betöltött, tehát nagykorú, de még középiskolai tanulmányokat folytató gyermek esetében felmerült a kérdés a jogalkalmazó bíróságok körében, hogy lehet-e érdemtelen a

³⁶³ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása. In: Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, 2024. január 1. időállapotú 2024. évi Jogtár-formátumú kiadás

³⁶⁴ Ptk. 2:10. §

³⁶⁵ Szemán Felicitász: A rokonsági. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1006.

³⁶⁶ Ptk. 4:214. §

³⁶⁷ Szeibert Orsolya: A családjogi tartás az újabb gyakorlat és a felvetődő kérdések tükrében. In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve. Budapest, 2019. 50-51.

³⁶⁸ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása. In: Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, 2024. január 1. időállapotú 2024. évi Jogtár-formátumú kiadás.

tartásra. Egyes bíróságok a korábbi gyakorlatot követve ezen gyermekeket is a kiskorúakkal azonos tartási pozícióba helyezték, míg más bíróságok előtt felmerült az érdektelenség kérdése. Az Új Ptk. Tanácsadó Testületének álláspontja szerint a tizennyolc és húsz év közötti, középiskolai tanulmányait folytató nagykorú gyermek nem minősül a Ptk. 4:220. § (2) bekezdésében meghatározott továbbtanulónak, ebből következően a kiskorúval esik egy tekintet alá. A Ptk. értelmezési keretei álláspontjuk szerint lehetővé teszik azt az – egyébként a Tanácsadó Testület tagjai által támogatott – értelmezést, amely szerint az ilyen gyermek érdemtelennek nem minősülhet, és a szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles őt eltartani. A Kúria a rokонтartás szabályaival kapcsolatos ítélezési gyakorlatról szóló összefoglaló véleményében akként foglal állást, hogy a Ptk. kizárólag a rászorultság védelme tekintetében helyezi őket azonos elbírálás alá, ezért a gyermek esetleges érdemtelenségének vizsgálata nem mellőzhető. Utaltak azon jogalkotói célkitűzésre, hogy a gyermek lehetőség szerint szerezze meg a továbbtanulást, illetve szakképesítés megszerzését lehetővé tevő képzettséget, így, ha az érdemtelenségét el is kell bírálni, részben tekintettel kell lenni erre a célra, valamint az érdemtelenséget különös gondossággal kell megítélni.³⁶⁹

A kommentár-irodalom a Kúria álláspontját követi, egyrészt, mivel belátási képességgel rendelkező nagykorú személyről van szó, aki képes felismerni a cselekményeinek a következményeit, ezért lehet érdemtelen,³⁷⁰ így a gyermek érdemtelenségére a másik szülő – a gyermek nagykorúsága miatt – már hivatkozhat.

A Ptk. a Csjt. 61. § (1)-(3) bekezdéséhez képest pontosítást és kiegészítést tartalmaz a tartásra való jogosultság sorrendjében. Ennek megfelelően a törvény nyilvánvaló teszi azt a bírói gyakorlatban kimondott jogtételt, hogy a jogosultság sorrendjében a kiskorú gyermek minden más jogosultat megelőz, így a nagykorú gyermeket is, a gyermek pedig – mind a kiskorú mind a nagykorú jogosult – a házastársat, az elvált házastársat és a volt élettársat megelőzi.³⁷¹ A kiskorú gyermekek egy sorban jogosultak gyermektartásdíjra,³⁷² függetlenül attól, hogy házasságból vagy azon kívüli kapcsolatból születtek, örökbe fogadták őket vagy mostoha gyermekek, a Ptk. tehát az „általános szabályok” között, alapelvi szinten mondja ki a vér szerinti gyermek és a vér szerinti leszármazás nélkül, tényleges családi kapcsolatban

³⁶⁹ Szeibert Orrsolya: A családjogi tartás az újabb gyakorlat és a felvetődő kérdések tükrében. In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve. Budapest, 2019. 51-52.

³⁷⁰ Barzó Tímea: A rokонтartás. A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet. (szerk: Osztovits András). Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 404.

³⁷¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény indokolása. Rokонтartás, A rokонтartás közös szabályai.

1.
³⁷² Ptk. 4:202. §

gondozott gyermek tartási jogosultságának egyenrangúságát, amely Gyermekjogi Egyezményben is lefektetett, a gyermekek érdeke fokozott védelmének és a gyermekek egyenjogúságának érvényesítését szolgálja.³⁷³

Az Alaptörvény, a Ptk. és a Csvt. szerint is a kiskorú gyermek tartására elsősorban a szülők együttesen kötelesek. A szülők között a tartási kötelezettség a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teljesítőképességük arányában oszlik meg³⁷⁴ és annak a tartásra kötelezettnek a javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó tevékenységet és egyéb terhet a tartási kötelezettség meghatározásánál figyelembe kell venni.³⁷⁵

A kötelezetti sorban követik őket a felmenő rokonok, majd a testvérek.³⁷⁶ A nagykorú testvér tartási kötelezettsége azonban csak abban az esetben áll fenn, ha a kiskorúnak tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, ezt saját maga, házastársa, élettársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai szükséges tartásának veszélyeztetése nélkül képes teljesíteni.³⁷⁷ A kötelezettség a féltestvérekre is kiterjed, mivel a Ptk. 4:96. § (2) bekezdése szerint oldalági rokonok azok a nem egyenesági rokonok, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van, valamint a Ptk. 8:1. § (4) bekezdése szerint testvérnek minősül a féltestvér is.

A mostohaszülő a házastárs gyermekét abban az esetben köteles tartani, hogyha a hozzájárult, hogy a gyermek a háztartásukban éljen.³⁷⁸ A mostohaszülő-mostohagyermek kapcsolatot nem alakít ki az, hogyha az egyik élettárs gyermekét az élettársak közös háztartásukban nevelik, ez csak házastársi kapcsolatban értelmezhető, akkor, hogyha a közös háztartásban együtt gondoskodnak a gyermekről.³⁷⁹ Mivel egyre nagyobb számban jelennek meg a különböző szülőktől származó, ún. „mozaikcsaládban” nevelkedő gyermekek, a gyermekek érdeke biztosítása érdekében arra törekszik a szabályozás, hogy az egy családban élő, különböző szülőktől származó gyermekek a mindennapi szükségleteik fedezése során ne éljenek meg különbségtételt az együtt élő házastársak közös gyermekeivel szemben.³⁸⁰ A mostohaszülő tartási kötelezettsége kizárólag természetbeni tartásra vonatkozik,

³⁷³ Szemán Felicitász: A rokontartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1011.

³⁷⁴ Ptk. 4:201. § (1)

³⁷⁵ Ptk. 4:201. § (3)

³⁷⁶ Ptk. 4:196. §

³⁷⁷ Ptk. 4:197. §

³⁷⁸ Ptk. 4:198. §

³⁷⁹ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása. In: Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, 2024. január 1. időállapotú 2024. évi Jogtár-formátumú kiadás.

³⁸⁰ Szemán Felicitász: A rokontartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1010.

másodlagos a szülők után és nem érinti a vér szerinti szülő tartásdíj-fizetési kötelezettségét.³⁸¹ A másodlagosságot kifejezi a bírói gyakorlat által kialakított azon elv is, miszerint a vér szerinti gyermek tartása a mostohagyermek tartása miatt csak akkor csökkenthető, ha a mostohagyermek tartása saját, vér szerinti szülőinek jövedelméből megfelelően nem fedezhető.³⁸² A másik, vagyis a gyermekkel együtt nem élő, tartásdíjat fizető szülő oldaláról tekintve a kötelezettséget, megjegyzendő, hogy ez a fennálló tartási kötelezettség a házastársak közös adóssága a Ptk. 4:39. § (1) bekezdése alapján.³⁸³

A gyermektartásdíj fizetésének időtartama tekintetében a korábbi bírósági gyakorlat került beemelésre, és az általános szabályok szerint a bíróság a tartásdíjat határozatlan időre állapítja meg.³⁸⁴ A gyermek nagykorúságának eléréséig jogosult a gyermektartásra, amely a tizennyolcadik életév betöltését jelenti, de ha ekkor még középfokú iskolai tanulmányokat folytat, akkor legfeljebb a huszadik évének a betöltéséig. Amennyiben azonban, ha eléri a tizenhat éves korhatárt, amely a tankötelezettség felső határa³⁸⁵ és nem folytatja a tanulmányait, a kötelezettnek megszűnhet a tartási kötelezettsége a gyermek rászorultsága vélelmének megdöntése esetén. Ha továbbtanul a nagykorú gyermek, akkor legfeljebb a huszonöt éves koráig jogosult tartásra. Megszűnik továbbá a tartási kötelezettség a gyermek mint jogosult halálával is. A kötelezettség megszüntetésére két mód van. Egyrészt az, akinek a kezéhez a tartásdíjat folyósítják, köteles – a kötelezett egyidejű értesítése mellett – a bíróságnak bejelenteni, ha a jogosult tartásra való rászorultsága megszűnt. A bejelentést követően a bíróság a tartási kötelezettséget peres eljárás lefolytatása nélkül szünteti meg. A bejelentési kötelezettség elmulasztásából eredő kárért, akinek a kezéhez folyósítják a tartásdíjat, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint felel³⁸⁶, ez azonban nem jelenti azt, hogy kártérítés címén visszakövetelhető lenne a céljának megfelelően felhasznált tartásdíj, ugyanis a Ptk. 6:581. § szerint az életfenntartás céljára adott és arra felhasznált juttatást jogalap nélküli gazdagodás címén visszakövetelni nem lehet. Ez alól csak az képez kivételt, ha a juttatást bűncselekmény útján szerezték meg.³⁸⁷ A kötelezett a tartás megszüntetését peres eljárásban kérheti, ha a körülmények megváltozása folytán a tartási

³⁸¹ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása. In: Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, 2024. január 1. időállapotú 2024. évi Jogtár-formátumú kiadás.

³⁸² BH2002.400.

³⁸³ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása. In: Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, 2024. január 1. időállapotú 2024. évi Jogtár-formátumú kiadás.

³⁸⁴ Ptk. 4:209. §

³⁸⁵ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 45. § (3) bekezdés

³⁸⁶ Ptk. 4:211. § (1)

³⁸⁷ Szemán Felicitász: A rokontartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1022.

kötelezettségének alapjául szolgáló feltételek nem állnak fenn, vagy a jogosult elmulasztotta a bejelentési kötelezettségét.³⁸⁸

Az ideális esetben a szülők együttesen gondoskodnak a közös gyermekükről a saját háztartásukban, természetben. Amennyiben különváltan élnek, a gyermekkel együtt élő szülő természetben, a különélő szülő pedig pénzben, gyermektartásdíjjal járul hozzá a gyermek felnevelésének költségeihez. Ez egy átalány-díj, amely azt jelenti, hogy abban az esetben is megilleti az együtt élő szülőt, amennyiben a gyermek a másik szülővel kapcsolatot tart vagy nála tartózkodik. A gyermekkel kapcsolatos kiadások ugyanis nem ugyanakkora összeget tesznek ki havonta, felmerülhetnek időszakos kiadások,³⁸⁹ például a ruháztatás költségei, az iskolakezdéssel kapcsolatos kiadások vagy iskolai kirándulások. A gyermeket gondozó szülő kötelessége, hogy a kapott tartásdíjat beossza és a gyermek kiadásaira fordítsa.

Különválás esetén elsődlegesen a szülők megegyezése az irányadó a gyermektartás módja, mértéke vonatkozásában. A határozat abban az esetben lesz azonban végrehajtható, ha azt a végrehajtási törvény szerinti végrehajtható okiratba foglalják, leggyakoribb esetben a bíróság hagyja jóvá az egyezségüket. Az egyezség jóváhagyása előtt a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a megállapodás a jogszabályoknak, elsődlegesen a kiskorú gyermek törvény által védett érdekeinek megfelel-e. A megállapodással meghatározott gyermektartásdíj összegének nincs felső határa, azonban a havi 15.000 forint alatti tartásdíjak esetében a bíróságnak az egyezség jóváhagyása előtt meg kell nyilatkoztatnia a jogosultat, hogy megfelelően gondoskodni tud-e ebből az összegből a gyermekekkel kapcsolatos kiadások fedezéséről.³⁹⁰

A gyakorlatban felmerült igényekre tekintettel a Ptk. jogszabályi szintre emelte a PK 106. számú állásfoglalásában foglaltakat, és lehetőséget nyújt arra, hogy akár pénzösszeg egyszeri juttatásával vagy valamely vagyontárgy juttatásával is kiválthatja a kötelezett a gyermektartásdíjat. A megállapodás akkor érvényes, ha abban meghatározzák azt az időszakot, amelynek tartamára a juttatás a tartást fedezi, és azt a gyámhatóság vagy perbeli egyezség esetén a bíróság jóváhagyja.³⁹¹ Az egyezség jóváhagyásakor vizsgálni kell, hogy az a gyermek érdekeinek megfelel-e. Ha a kötelezett az általános mértéket meghaladó összegben vállalja a

³⁸⁸ Ptk. 4:211. § (2)

³⁸⁹ Ptk. 4:216. §, A polgári törvénykönyvről szóló 2013. (szerk: Osztovits András).

³⁹⁰ Szemán Felicitász: A rokонтartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1025.

³⁹¹ Ptk. 4:217. §

tartás megfizetését, a bíróságnak vizsgálnia kell azt is, hogy az a gyermek szükségleteit tekintve valóban indokolt-e, vagy csak harmadik személy kielégítési igényének elvonására szolgál.³⁹²

Ha a szülők nem tudnak megegyezni, a bíróság állapíthatja meg a gyermektartásdíjat.³⁹³ A tartással kapcsolatos per során legfeljebb a kereset beadása előtti hat hónapra visszamenőleg lehet igényelni a gyermektartásdíjat, ha a jogosult alapos okkal késlekedett a követelés érvényesítésével, mivel alimentációs jellegű szolgáltatásról van szó, a jogosult életszükségleteinek biztosítását célozza, és nem irányulhat a tartozások felhalmozására, a kötelezett ellehetetlenítésére.³⁹⁴ A három évnél régebbi követelést azonban már nem lehet bírósági úton érvényesíteni, amely elévülési jelleget mutat.³⁹⁵

A gyermektartásj mértékét meghatározó tényezők öt csoportba sorolhatók, ezek pedig a Ptk. 4:218. § (2) bekezdése szerint a következők: a gyermek indokolt szükségletei, a szülők jövedelmi és vagyoni viszonyai, a szülőket terhelő más tartási kötelezettségek, a gyermek jövedelme és a gyermeknek és a rá tekintettel nyújtott állami juttatások.

A gyermek indokolt szükségletei közé tartoznak a gyermek megélhetéséhez, egészségügyi ellátáshoz, neveléséhez és taníttatásához szükséges rendszeres kiadások, amelyek általános kiadásnak minősülnek, az összegük azonban természetesen esetenként eltérhet. A gyermekkel együtt élő szülőnek kell fedeznie a lakhatás, étkeztetés, ruháztatás, egészségügyi és utazási költségeket, a különélő szülőnek pedig pénzben kell hozzájárulnia ezekhez a kiadásokhoz. Ezeknek a fedezése nem jelenthet szűkös tartást, vagyis nem korlátozódhat a létminimum szintjére, hanem a gyermek életkorának, szellemi fejlettségének és egészségének megfelelő mértékű összeget jelent, amely gyermekenként eltérő lehet.³⁹⁶ A megfelelő ruházkodás, az egészséges ételmezés, a kulturális, sportolási igények és az egészséges életmód lehetőségének megteremtése elvileg beletartozik a gyermek indokolt alapszükségletei körébe.³⁹⁷ Ezen felül, az átlagot meghaladó kulturális és a sportfoglalkozások, valamint a különórák luxuskiadásoknak minősülnek,³⁹⁸ de a luxuskiadás meghatározása a bírói gyakorlat alapján minden esetben az adott körülmények (többek között a kötelezett teljesítőképesség)

³⁹² A polgári törvénykönyvről szóló 2013. (szerk: Osztovits András). 412.

³⁹³ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 20. § (3) bekezdés

³⁹⁴ Polgári Jog, Kommentár a gyakorlat számára (a 2013. évi V. törvény, az új Ptk. kommentárja) II. kötet, Harmadik kiadás. (szerk. Petrik Ferenc) HVG-ORAC, Budapest, 2013. 327.

³⁹⁵ Ptk. 4:208. §

³⁹⁶ A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja (szerk: Osztovits András). 414-415.

³⁹⁷ Szemán Felicitász: A rokontartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1028.

³⁹⁸ A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja (szerk: Osztovits András). 414-415.

mérlegelésével dönthető el.³⁹⁹ A luxuskiadásokra csak akkor terjedhet ki a tartás, hogyha a kötelezett azokat önként vállalja.⁴⁰⁰ Önkéntes vállalás hiányában a teljesítőképességgel rendelkező szülő sem köteles az átlagot meghaladó igények biztosítására. A gyermektartásdíj fizetésre kötelezett szülő teljesítőképessége esetén a gyermektartásdíj korlátját a gyermek indokolt szükséglete jelenti.⁴⁰¹

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja 2018-ban végzett vizsgálata alapján arra a következtetésre jutott, hogy a gyermek indokolt szükséglete nem korlátozható az alapszükségletekre (élelmezés, ruházkodás, stb.), illetve a kiegészítő szükségletekre (a tanulmányokkal, a sportolással összefüggésben), hanem minden olyan tevékenység megfelelő eszközökkel történő támogatása is idetartozik (számítógép, internet használat, mobiltelefon), ami a gyermek kiegyensúlyozott, harmonikus fejlődését elősegíti; valamint a technikai eszközök (számítógép, internet) is alapszükségletté váltak, ahogyan az iskolán kívüli oktatási, művészeti, valamint sporttevékenység is.⁴⁰² A vizsgálat után bekövetkezett világjárvány csak még jobban megerősítette azt, hogy a számítástechnikai eszközök is az iskolás korú gyermekek alapszükségletei közé tartozzanak, ugyanis az oktatás körében a digitális eszközök és internetes platformok használata egyre gyakoribb lett.

A kötelezett teljesítőképességének vizsgálata kiterjed a jövedelmi és vagyoni viszonyokon belül a tényleges vagyoni körülményeinek feltárására, így ezen kívül a lakás- és életkörülményeire, az életmódjára, valamint arra is, hogy más személyek tartására köteles-e. A tartásdíj fizetésre a kötelezettnek a bevallott, illetve kimutatható jövedelme mellett a valós jövedelmi, vagyoni helyzetét és életkörülményeit is vizsgálja a bíróság.⁴⁰³ A gyermeket gondozó szülő jövedelmi, vagyoni viszonyainál értékelni kell azt is, hogy ő köteles a gyermek napi szintű gondozására, az ebből eredő nyilvánvaló többletfeladatok pénzbeli értékben nem kifejezhetők.⁴⁰⁴ Az átlagos jövedelem megállapításánál rendszerint a kötelezettnek a kereset megindítását megelőző egy évi összes jövedelmére figyelemmel kell lenni.⁴⁰⁵ A bírói gyakorlat alapján a kötelezettől elvárható olyan jövedelemszerző tevékenység folytatása, melyből a minimális mértékű tartásdíjat fizetni tudja,⁴⁰⁶ valamint változatlanul jelen van az ítélkezési

³⁹⁹ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 108.

⁴⁰⁰ Összefoglaló vélemény a rokонтartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról. Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. Budapest, 2018. március

⁴⁰¹ BH2019. 112.

⁴⁰² Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 109.

⁴⁰³ Kúria Pfv.II.20.485/2018.

⁴⁰⁴ Szemán Felicitász: A rokонтartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1028.

⁴⁰⁵ Ptk. 4:218. § (4)

⁴⁰⁶ BH1997.30-I.

gyakorlatban annak rögzítése, hogy bizonyos életkorú, szakképzettségű tartásra kötelezett szülőtől milyen jövedelemszerzésre lehetőséget adó munkavégzés várható el. Így például „*elvárható egy egészséges fiatalembertől a napi 8 órás munkavégzés, amely alapján a kötelezett a minimálbérnek megfelelő jövedelemre tehetne szert*”, a diplomás kötelezettől elvárható, hogy végzettségének megfelelő szinten jövedelmező munkát keressen.⁴⁰⁷

Az életkörülmények vizsgálata során figyelemmel kell lenni a szülők háztartásában eltartott más – saját, mostoha vagy nevelt – gyermekekre és azokra a gyermekekre, akikkel szemben a szülőket tartási kötelezettség terheli. Ennek során különös figyelmet érdemel Ptk. 4:205. § (5) bekezdése mely szerint a kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelmének 50%-át nem haladhatja meg. Ezért kötelezett igazolt jövedelme 50%-ának kimerítése esetén minden további tartási igény érvényesítésekor valamennyi jogosultnak perben kell állnia, hiszen az újabb tartási igénynek való helyt adás valószínűleg érinteni fogja a korábban megállapított tartásdíjak összegét.⁴⁰⁸

A kiskorú gyermek vagyona keletkezhet munkavégzésből vagy vagyontárgya hasznosításából, jövedelméből. A gyermek vagyonát a gyámhatóság jóváhagyásával részletekben igénybe vehetik a szülők szükség esetén, ha pedig a gyermek dolgozik, akkor az a szülő, aki szülői felügyeleti joggal rendelkezik és akinek a háztartásában él a kiskorú, igényelheti, hogy a gyermek járuljon hozzá a háztartás költségeihez. Ez az összeg a tartásdíj meghatározásának a gyermeket gondozó szülő teherviselésének mértékét csökkenti.⁴⁰⁹ A szülők a gyermekeik tartására a saját szükségleteik korlátozásával is kötelesek.⁴¹⁰ Ez nem jelentheti azonban azt, hogy veszélyeztetnie kell a saját megélhetését, csupán korlátozást jelent.⁴¹¹ Emellett, nem kell korlátozniuk a saját megélhetésüket, amennyiben a gyermek jövedelemmel vagy vagyonnal rendelkezik, ami által biztosítható a tartása vagy pedig más tartásra vagy kiegészítő tartásra kötelezhető rokona van.⁴¹² A szülői felügyelet szabályai között szerepel, hogy a szülők a gyermek vagyonából eredő jövedelemnek azt a részét, amely a vagyon terheinek kifizetése után fennmarad (tisztá jövedelem), a gyermek indokolt szükségleteire kötelesek fordítani.⁴¹³ Ha a szülő a kiskorú gyermekéről a saját szükséges tartásának veszélyeztetése nélkül nem tudna gondoskodni, akkor a gyermek vagyonának tiszta

⁴⁰⁷ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 54-55.

⁴⁰⁸ Szemán Felicitász: A rokontartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1029.

⁴⁰⁹ A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja (szerk: Osztovits András). 416-417.

⁴¹⁰ Ptk. 4:215. §

⁴¹¹ A polgári törvénykönyvről szóló 2013. (szerk: Osztovits András). 405.

⁴¹² Ptk. 4:215. §

⁴¹³ Ptk. 4:157. §

jövedelmét, vagyis ami a hasznot hajtó vagyon(tárgy) terheinek a kifizetése után tisztán megmarad szabadon felhasználhatják és nem kell a saját szükségleteiket korlátozni. A gyermek vagyonának az állaga azonban a gyámhatóság engedélyével, az eltartás költségeinek fedezésére meghatározott részletekben igénybe vehető.⁴¹⁴

A társadalombiztosítási ellátások nem minősülnek jövedelemnek, azok szintén a szülő teherviselésének mértékét csökkentik. A családi adókedvezmény és a családi pótlék csökkenti a gyermekek indokolt szükségleteit, amit a szülőknek kell viselni, ezt a teherviselés meghatározásakor kell figyelembe vennie a bíróságnak.⁴¹⁵

A bíróság a gyermektartásdíjat határozott összegben állapítja meg, nem százalékos arányban. A kötelezett jövedelmének meghatározott százalékában megállapított tartásdíj intézményének „maradványa”, hogy az összeget általában a kötelezett havi jövedelmének 15-25% között állapítja meg a bíróság,⁴¹⁶ de fontos kiemelni, hogy határozott összegben, akként, hogy a fent említett tényezők azonban módosíthatják ezt az arányt.⁴¹⁷ A kötelezett jövedelmének meghatározásához a gyakorlatban segítséget nyújthat a már ugyan nem hatályos Csjtr. II. 10. §-a, amely szerint a tartásdíj alapja tehát elsődlegesen a kötelezett részére rendszeres személyes juttatás címén kifizetésre kerülő összeg (pl. alapbér, bérpótlék, jutalom, 13. havi és további fizetés) valamint a nem rendszeres személyi juttatásként történt egyéb kifizetés (végkielégítés, betegszabadság idejére járó fizetés, túlóra, ügyeleti és távolléti díj). Másodlagos fedezetként – amennyiben a gyermek szükségleteit nem fedezi a fenti személyi juttatásokból történő kifizetés – a más munkaviszonyból, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból, illetőleg nem munkaviszonyból származó rendszeres jövedelmet (pl. megbízási díj, táppénz, nyugdíj, munkanélküli ellátás összege, tőkejövedelem) is figyelembe kell venni a gyermektartásdíj alapjának számításakor. Ezen összegek nettó, teljes összegét kell figyelembe venni, és nem foghat helyt a kötelezett azon érvelése, amikor a tartásdíj alapját képező jövedelmét az őt terhelő hitelek törlesztő részleteivel, saját létfenntartásához szükséges kiadásokkal, esetleg lakhatása költségeivel vagy rezsikiadásaisal kívánja csökkenteni.⁴¹⁸

A törvény lehetőséget ad arra is, hogy a bíróság ítéletében úgy rendelkezzen, hogy a tartásdíj évente, a következő év január 1. napjától a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett

⁴¹⁴ Barzó Tímea: A szülői felügyelet. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 906-907.

⁴¹⁵ Kúria Pfv.II.20.497/2018.

⁴¹⁶ Ptk. 4:218. § (4)

⁴¹⁷ A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja (szerk: Osztovs András). 418.

⁴¹⁸ Szemán Felicitász: A rokонтartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1029-1030.

éves fogyasztói árindex növekedésének mértékével – külön intézkedés nélkül – módosuljon.⁴¹⁹ Ennek indoka a pertakarékosság, tehát csökkenthetőek vele a gyermektartásdíj felemelése iránti perek.

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja javaslatot tett arra, hogy külföldi (német, skót) mintát alapul véve indokolt lehet – annak érdekében, hogy a bíróság köztudomású kérdésekben felesleges bizonyítást ne folytasson – a gyermek indokolt szükségletén belül (ami optimális helyzetet feltételez) meghatározni a gyermek köztudomású alapszükségletét, amit a szülőknek minden körülmények között biztosítaniuk kell gyermekük számára. Ennek összegét a joggyakorlatelemző csoport 2018-ban 25.000 forintra tette. Ezt, a köztudomásúan csupán szűkösen vett alapszükségletet kielégítő összeget illetően bizonyítási eljárás lefolytatása nem lenne szükséges. Javasolta továbbá az ún. minimáltartásdíj meghatározását, amit a kötelezettnek kevés kivételtől eltekintve feltétlenül teljesíteni kell. Ez a kötelezettek köztudomásúnak tekinthető teljesítőképességéhez igazodik, amivel a kötelezettek rendelkeznek (illetve rendelkezniük kell). Ezt az összeget a joggyakorlat-elemző csoport 15.000 forintban látta megállapíthatónak. Amennyiben tehát a jogosult nem kíván a 15.000 forintot meghaladó kötelezetti teljesítőképességet bizonyítani, azzal megelégszik, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítási eljárást nem foganatosítana.⁴²⁰

A tartás megváltoztatását bármelyik fél kérheti, ha a megállapításának alapjául szolgáló körülményekben olyan változás következett be, hogy a tartás változatlan teljesítése valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti.⁴²¹ A bíróságnak azt kell először vizsgálnia, hogy min alapult a tartás: a felek közötti megállapodáson vagy bírósági határozaton. Amennyiben ugyanis a felek megállapodásán, úgy a bíróságnak tekintettel kell lennie arra is, hogy a megállapodás egy szerződés, amelyet cselekvőképességük birtokában lévő személyek kötnek, a gyermekükkel/rokonukkal kapcsolatos felelősségérzet által vezérelve. A bíróság ezért vélelmezi, hogy a megállapodás megkötésekor a felek észszerűen felmérték a jogosult szükségleteit, a kötelezett teljesítőképességét, továbbá számoltak azzal is, hogy a tartási kötelezettség vállalása – jellegéből adódóan – hosszabb időre szóló kötelezettséget jelent. Ezután a tartás szolgáltatása módjának vagy mértékének meghatározásakor a felek körülményeiben a megállapodás megkötése vagy a határozat meghozatala óta bekövetkezett lényeges és tartós változásokat kell feltárni, amelyek bekövetkezhetnek a gyermek mint jogosult, valamint a kötelezett és a gyermeket természetben eltartó személy oldalán is. A

⁴¹⁹ Ptk. 4:207. §

⁴²⁰ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 112.

⁴²¹ Ptk. 4:210. §

jogosulti oldalon megvalósulhat a szükségletek növekedésével, amit megalapozhat az idő múlása, ugyanis köztudomású, hogy egy csecsemőkorú és iskolás korú gyermeknek a szükségletei eltérőek, valamint esetleges tartós betegséggel járó többletkiadások is. A kötelezetti oldalon a teljesítőképesség lényeges romlása, a munkavégzésből származó rendszeres bevétel elvesztése, a kötelezett életkorának növekedése miatt elhelyezkedési esélyeinek romlása, a gazdasági válság miatt a vállalkozói tevékenységből származó bevétel lényeges csökkenése vagy megszűnése, más kapcsolatból újabb gyermek születése lehet perindítási ok. Nem hivatkozhat azonban eredményesen teljesítőképességének csökkenésére az a kötelezett, akinek a megállapodás megkötésekor már számolnia kellett például foglalkoztatási jogviszonya várható megszűnésével, megélhetése alapját képező gazdasági társaságából származó jövedelme jelentős csökkenésével vagy újabb gyermeke megszületésével. A teljesítőképességet meghatározó körülményei romlására nem hivatkozhat a kötelezett akkor sem, ha az neki felróható okból következett be, például megfelelő jövedelmet biztosító munkaviszonyát egyoldalú döntésével megszüntette anélkül, hogy egyéb forrásból rendszeres, hasonló összegű bevétele lett volna. A gyakorlatban előfordulnak olyan esetek is, amikor a kötelezett a jövedelmét maga csökkentti úgy, hogy elidegeníti – nem ritkán elajándékozza – rendszeres bevételi lehetőséget képező ingatlanait vagy más vagyontárgyait, de ez a felróható magatartás szintén nem alapozza meg a tartásdíjfizetési kötelezettség mértékének leszállítását.⁴²²

Mivel az Alaptörvény szerint az állam is fokozott szerepet vállal a családok védelmében,⁴²³ büntetőjogi és közigazgatási eszközökkel is védi a gyermekek érdekeit, amelyeknek vizsgálata a téma keretein kívül esik, azonban említést érdemel. Büntetőjogi szempontból a tartási kötelezettség elmulasztása bűncselekmény miatt büntetendő, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, minősített esete, ha ezzel a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki. A Btk. két évig, valamint három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni a bűncselekményt. Nem büntethető azonban az alapeset és korlátlanul enyhíthető a büntetés a minősített esetben, ha kötelezettségének az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig eleget tesz⁴²⁴, amelynek indoka egyértelműen az, hogy végső soron a büntetés kilátásba helyezésével kényszerítse ki az állam a tartásdíj kifizetését, ugyanis a védett jogi

⁴²² Szemán Felicitász: A rokонтartás. In: Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021. 1019-1021.

Ptk. 4:207. §

⁴²³ Magyarország Alaptörvénye L) cikk

⁴²⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 212. §

tárgy, a gyermek tartáshoz való jogának védelme fontosabb, mint az állam büntetőigényének érvényesítése.

A közigazgatási eszközök körében meg kell még említeni a gyermektartásdíj állam általi megelőlegezésének lehetőségét is.

A gyermektartásdíj állam általi előlegezésére akkor van lehetőség, hogyha a bíróság a tartásdíjat jogerős határozatában már megállapította vagy van olyan külföldi bíróság, vagy más hatóság által hozott jogerős határozat, amelyet a Magyarországon élő gyermek javára nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján kell végrehajtani, és a gyermektartásdíj összegének behajtása átmenetileg lehetetlen, azaz eredménytelen végrehajtási eljárást követően állapítja meg a gyámhatóság.⁴²⁵

9. A gyermektartás dogmatikai elhelyezkedése

A gyermektartás dogmatikai elhelyezkedésének vizsgálatát indokolja, hogy hatályos jogunkban szorosan összefügg a szülői felügyelet gyakorlásával, azonban a CSJK külön fejezetben tárgyalja őket, amelynek indoka a jogtörténeti fejlődésében keresendő.

A szülői felügyeleti jog intézménye az atyai hatalomból alakult ki, amelynek tartalma a római jog szerint....

A Ht. szerint, a Gyt. szerint...

A gyerektartás nem tartozott a szülői hatalom tartalmi elemei közé, mivel az a szülők természetes joga és kötelezettsége volt, így nem került tételes jogi szabályozás alá. Az Mtj.-ben szerepelt, hogy a szülői hatalomnál fogva a szülő a kiskorú gyermeke személyének gondviselője, amely lényegében a mai gondozási kötelezettséget jelenti. A gondozási kötelezettség pedig a gyermektartás egyik eleme.

További kapcsolódási pont, hogy a Gyt. tartalmazta a tartási kötelezettségre vonatkozó jogszabályt, amely az atyai hatalomról és a gyámságról is egyaránt rendelkezett.

A

9. Európai kitekintés

Az európai kitekintés körében indokolt megvizsgálni a gyermekek jogainak nemzetközi fejlődését is, valamint, a másik oldalról a szülői felelősséget (a nemzetközi környezetben széles

⁴²⁵ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 22. §

körben elismert fogalommal operálva, nem a magyar szülői felügyelet terminussal), amely magában foglalva a gondozás kötelezettségét, szorosan összefügg a gyermek tartásával.

Az I. világháború után a gyermekeknek nyújtott nemzetközi segítségadás igénye mellett megjelent a gyermekek jogait védő, nemzetközi szabályozás igénye is,⁴²⁶ így a gyermekjogok és a szülő és a gyermek közötti kapcsolat jogi kérdéseinek rendezése a XX. századi nemzetközi egyezményekben felerősödött.⁴²⁷

Az első ilyen egyezmény az ENSZ elődje, a Nemzetek Szövetsége által 1924. szeptember 26. napján elfogadott 1924. évi Genfi Nyilatkozat volt, amely még állami kötelezettségvállalást érintő megállapítást nem fogalmazott meg.⁴²⁸ A Nyilatkozat öt pontból álló deklarációként összegezte a gyermekeket megillető jogokat⁴²⁹, amely a téma szempontjából releváns első két pontban leszögezte, hogy „*a gyermek normális fizikai és szellemi fejlődéséhez szükséges valamennyi erőforrást biztosítani kell számára*”; valamint „*a gyermeket, ha éhes, meg kell etetni, ha beteg, meg kell gyógyítani. A szellemileg visszamaradt gyermeket segíteni kell, a vétkező gyermeket át kell nevelni, az árvákról és az elhagyott gyermekekről gondoskodni kell.*”⁴³⁰

Ezt a nyilatkozatot tíz alapelve kibővítette a gyermekek jogairól szóló 1959. évi Nyilatkozat, amelyet az ENSZ Közgyűlése 1959. november 20. napján szavazott meg. A Nyilatkozat többek között tartalmazta a diszkrimináció tilalmát, a gyermek legfőbb érdekének (*best interest of the child*) követelményét, a névviseléshez és az állampolgársághoz való jogot, a társadalombiztosítási juttatásokhoz való hozzáférést, ezen belül a megfelelő táplálkozáshoz, lakhatáshoz, rekreációs és egészségügyi szolgáltatásokhoz való jogot, valamint az oktatáshoz való jogot, és követelményként fogalmazta meg, hogy a gyermeknek családi felügyelet alatt, szeretetben, erkölcsi és anyagi biztonságban kell felnőnie.⁴³¹

Időközben 1948. december 10. napján az ENSZ elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amely általános rendelkezéseket fogalmazott meg a családra vonatkozóan és néhányat közvetlenül a gyermekeknek szentelt.⁴³² A 25. cikke szerint az anyákat és a

⁴²⁶ Makai Éva: A nevelés és a gyermeki jogok. In: Iskolakultúra, 1997/4. 86.

⁴²⁷ Dr. Weiss Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásának néhány újabb kérdése (Családi Jog, 2010/1., 1-12. o.)

⁴²⁸ Filó Erika: Tizenöt éves az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye. Családi Jog, 2004/2. 1.

⁴²⁹ Makai Éva: A nevelés és a gyermeki jogok. In: Iskolakultúra, 1997/4. 87.

⁴³⁰ Gárdos Attila - Vajda Éva: A gyermek jogainak védelme a nemzetközi jogban. In: Jelentés a gyerekek helyzetéről Magyarországon 1993. (Főszerk.: Trencsényi L.) Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma Budapest, 1994. 17.

⁴³¹ A gyermekek jogairól szóló 1959. évi Nyilatkozat https://canadiancrc.com/UN_CRC/UN_Declaration_on_the_Rights_of_the_Child.aspx

⁴³² dr. Bereczki Ildikó: Gyermeki jogok és szülői felelősség nemzetközi magánjogi perspektívából - Nemzetközi családjogi megközelítés – Doktori értekezés. Budapest, 2020. június. 13.

gyermeket különleges gondoskodásra, támogatásra jogosítja, valamint a diszkrimináció tilalmát hangsúlyozóan kimondta, hogy minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, azonos szociális védelemben kell részesülni. A 26. cikke alapján pedig a gyermekek oktatásának megválasztása során a szülőket elsőbbségi jog illeti meg.

Később, az 1966. december 16. napján elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elveit, köztük a gyermekek védelmét szintén magába foglalta.⁴³³

A ENSZ Közgyűlése 1989. november 20. napján fogadta el a Gyermekjogi Egyezményt, amely a gyermeki jogok első átfogó nemzetközi egyezménye, tíz éves előkészítő munka után készült el. Az Egyezményhez 194 ország csatlakozott, köztük az ENSZ, az ET és az EU minden részes állama, az Egyesült Államok, Szomália és Dél-Szudán kivételével, akik aláírták, de nem ratifikálták azt.⁴³⁴ Magyarország az Egyezményt 1990. március 14. napján írta alá, az Országgyűlés 46/1991. (IX. 15.) országgyűlési határozatával megerősítette 1991. október 7. napján, majd az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdettek november 21. napján.⁴³⁵

A kutatás szempontjából Gyermekjogi Egyezmény 27. cikke érdemel kiemelés, amely a gyermek megfelelő életszínvonalhoz való jogáról szól. Eszerint 1, az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi a testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését; 2, elsősorban a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket; 3, az Egyezményben részes államok, az adott ország körülményeit és a rendelkezésre álló eszközöket figyelembe véve, megfelelő intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a szülőt, illetőleg a gyermek más gondviselőit segítsék a jog érvényesítésében, és szükség esetén anyagi segítséget nyújtanak, valamint segítő programokat hoznak létre különösen az élelmezéssel, a ruházkodással és a lakásüggyel kapcsolatban; 4, az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy a gyermektartásdíjat behajtsák a szülőktől, vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó bármely más személytől, saját területükön és külföldön egyaránt. Különösen azokra az esetekre figyelemmel, amelyekben a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó személy nem ugyanabban az államban él, mint a

⁴³³ dr. Bereczki Ildikó: Gyermeki jogok és szülői felelősség nemzetközi magánjogi perspektívából - Nemzetközi családjogi megközelítés – Doktori értekezés. Budapest, 2020. június. 13-14.

⁴³⁴ Filó Erika: Tizenöt éves az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye. Családi Jog, 2004/2. 7.

⁴³⁵ Filó Erika: Tizenöt éves az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye. Családi Jog, 2004/2. 1.

gyermek, a részes államok előmozdítják a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozást vagy ilyenek megkötését, valamint bármely más, alkalmas megegyezés elfogadását.

A fentiek alapján a szülők felelőssége biztosítani a gyermekek számára e jog érvényesülését a lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között, valamint az országoknak, amennyiben szükséges, támogatniuk kell ebben a szülőket, így az élelmezés, ruházkodás és lakhatás biztosításában (anyagi) segítséget kell nyújtaniuk. A 27. cikk elismeri, hogy a gyerek fejlődését nem lehet az életkörülményeitől függetleníteni, ugyanis a teljes körű – testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi– fejlődéséhez nélkülözhetetlen különböző elemek felsorolásával a 27. cikk egyértelművé teszi, hogy a megfelelő életszínvonal nem korlátozódik csupán az alapvető élelmiszer, ruházkodás és lakhatás biztosítására, bármennyire lényegesek is ezek a tényezők. A negyedik bekezdésben kifejezetten a gyermektartásdíj behajtásának igényéről rendelkezik hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Kiemelendő, hogy a gyermektartásdíj megfelelő szabályozása azért indokolt, mivel kétélű fegyver, egyrészt a gyermek életszínvonalának növelését szolgálja, valamint visszaélésekre adhat okot, így a tartásdíjat fizetőnek lehetősége lehet pénzügyi befolyásolásra esetleg a gyermekkel való kapcsolat vagy a jövőjének meghatározása körében; a gyermeket nevelő szülő akár a saját lakhatására vagy pénzügyi támogatására használhatja az összeget; valamint az államok esetleg gátlástalanul gyakorolhatják a tartásdíjkivetést mint eszközt közkiadásuk csökkentésére.⁴³⁶

A fentiekben említettekén kívül számos szélesebb körű jogokat átíró nemzetközi egyezmény egy-egy cikke külön szól a gyermekek jogairól, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája is, amelynek 24. cikke, „A gyermekek jogai” címet viseli.⁴³⁷

A nyugati országokban a gyermektartásdíj intézményét az állami szerepvállalás intézményrendszere szempontjából három fő csoportba sorolhatjuk: a bírósági, az ügynökségi (agency) és a hibrid modell csoportjaiba.⁴³⁸ A bírósági modellben a gyermektartásdíj megállapítása (így a kötelezettség alapítása és a mérték meghatározása) elsősorban a bíróságok hatáskörébe tartozik, az eljárásban a felek megegyezését helyezik előtérbe, ennek hiányában bizonyítási eljárás lefolytatása alapján döntenek. A gyermektartásdíj mértékét egy indextáblázat vagy állami szintű javaslat szerinti összegben állapítják meg vagy ezek hiányában, az egyedi ügyben bizonyos szempontok figyelembevételével, mérlegelési

⁴³⁶ Herzog Mária (szerk.) Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához. Szerk. 2009. 287-289.

⁴³⁷ Dr. Weiss Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásának néhány újabb kérdése (Családi Jog, 2010/1., 1-12. o.)

⁴³⁸ Skinner–Davidson: Recent Trends in Child Maintenance Schemes in 14 Countries. 33., Lásd még: Simon: Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül. 41–46.

jogkörben.⁴³⁹ Az ügynökségi modellben egy közigazgatási intézmény vagy ügynökség hatáskörébe utalja az állam a gyermektartási kötelezettségek és a mérték megállapítását, behajtását és kifizetését egyaránt.⁴⁴⁰ A „hibrid” modell a másik két modell keveréke, ahol a gyermektartási kötelezettség megállapítása és az azzal összefüggő egyéb igények (pl. végrehajtás) érvényesítésének hatáskörét több intézményre telepítik, így a bíróságra, valamint egyéb közigazgatási szervre.⁴⁴¹

A következőkben Franciaország, Anglia és Wales, valamint Németország szabályozását mutatom be a gyermektartásdíj intézménye vonatkozásában, az ezt megelőző magánjogtörténeti áttekintés a hatályos rendelkezések megértéséhez szükséges.

9.1. A francia családjog rövid történeti áttekintése

A francia magánjog kodifikálása az 1804. március 21. napján hatályba lépett Code Civil megalkotásával valósult meg. A kódex 1803 márciusa és 1804 márciusa között megszavazott 36 törvényt foglalta magába, valamint hatályon kívül helyezte a korábbi királyi rendeleteket és helyi szokásjogi szabályokat.⁴⁴² A kódex 2281 cikke bevezetésre és három könyvre tagozódott: az első könyv a személyekről, a második a dolgokról és a tulajdon módosulásáról, a harmadik könyv a tulajdonszerzés módjairól rendelkezett.⁴⁴³ Az 1804. évi Code Civil módosításokkal a mai napig hatályos, és mivel azt a doktrína és a joggyakorlat sikeresen továbbfejlesztette, a változó viszonyokhoz igazította, így a törvénykönyv alapvető és átfogó revíziójára nem került sor,⁴⁴⁴ azonban a családjogi rendelkezéseket számos alkalommal módosították.

A módosítások két fő szakaszra oszlanak, az első világháború előtti (1914), és az azt követő időszakra. Az első időszakban nem beszélhetünk gyökeres változásokról, azonban a kiemelendő családjogi módosítások közé tartozott többek között a házasság felbontása intézményének visszaállítása (1884), a házassági jog reformja (1896, 1907), a természetes gyermekek öröklési jogaira vonatkozó szabályok (1896) és az apasági kereset elfogadása (1912).⁴⁴⁵ Az első világháború után viszont megkezdődött a kódex általános revíziója,⁴⁴⁶ így a

⁴³⁹ Skinner–Davidson: Recent Trends... 33–34.

⁴⁴⁰ Skinner–Davidson: Recent Trends... 36.

⁴⁴¹ Skinner–Davidson: Recent Trends... 36.

⁴⁴² Takács: A Code Civil történeti... 31–35., André-Jean Arnaud: Les origines doctrinales du Code civil français. Párizs, 1989. 23.

⁴⁴³ Bessette: French Civil Law System Since 1804. 338.

⁴⁴⁴ Kajtár–Herger: Egyetemes Jogtörténet 236.

⁴⁴⁵ Paris-Doboz: Still Alive: Some Observations about the Two-Hundred Years of Existence of the French Code Civil 1804. 91–92.

⁴⁴⁶ De La Morandiere: Reform of the French Civil Code. 3.

második szakaszban nagyobb változások következtek be a családjog területén: a két világháború között elvétve megjelenő módosításokról beszélhetünk. A második világháború utáni időszakban a kódex teljes revízió esett át⁴⁴⁷, amely jelentős változásokat hozott a személyekről szóló könyvben (gyámság, származás, házasság felbontása, házassági vagyoni jog rendelkezései körében); néhány jogterületen speciális törvények születtek, emellett a bírói értelmezés is fontos szerepet játszott a polgári törvénykönyvben foglalt tág fogalmak és rugalmas szabályok pontosításában és továbbfejlesztésében.⁴⁴⁸

A családjogban 1964 után tapasztalhatunk jelentős változásokat a házastársi kapcsolatokban és a szülő-gyermek jogviszonyaiban. Az 1964 és 1975 közötti időszakban hét területen került sor alapvető reformra, ezek a kiskorúság, gyámság és nagykorúsítás (1964), a házassági vagyoni jogi rendszerek (1965), az örökbefogadás (1966), a cselekvőképesség (1968), a szülői felelősség (1970), a származás (1972), a különválás és házasság felbontása (1975)⁴⁴⁹.

A reformok az egyenlő bánásmód és a diszkrimináció tilalom érvényesülésére épültek: hangsúlyozták a házastársak egyenjogúságát a házassággal, valamint a házasságból született gyermekekkel kapcsolatos kérdésekben és egyértelműen kifejezték, hogy a gyermekek érdekeinek szolgálata az elsődleges cél, amelyet a bíróságoknak a házasság felbontását követően a gyermekek feletti szülői felelősségről vagy a gyermekkel kapcsolatos egyéb kérdésekről való döntés során figyelembe kell venni.⁴⁵⁰

Ez azért fontos a francia családjog történetében, mert a szokásjog (*droit coutumier*) szerint a Code Civil előtt az atyai (szülői) hatalom az apát és az anyát egyaránt megillette, amely hatalom megszűnt a gyermek nagykorúvá válásával, kifejezett vagy hallgatólagos nagykorúsításával, amelyet az igazságszolgáltatási rendszer felügyelt. A forradalmi reformok előtt az atyai hatalom forrása a szokásjog és az írott jog (*droit écrit*) volt.⁴⁵¹

A Code Civil hatálybalépését követően atyai hatalommal kizárólag az apa rendelkezett, majd a szülői felelősség (bár a magyar jogi terminus a szülői felügyelet, a nemzetközi jogban széles körben alkalmazott fordítást alkalmazva a felelősség fogalmat indokolt használni) 1970. évi reformja után mindkét szülőt megillette a szülői felelősség. Ennek gyakorlása során a gyermek legfőbb érdekét figyelembe véve kellett eljárniuk, ezt kifejezve a jogi terminus is az

⁴⁴⁷ https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8748&context=penn_law_review

⁴⁴⁸ Paris-Dobozy: Still Alive... 92–95.

⁴⁴⁹ Audit: Recent Revisions of the French Civil Code 758.

⁴⁵⁰ Blakesley: Child Custody and Parental Authority in France, Louisiana and Other States of the United States: A Comparative Analysis 295.

⁴⁵¹ Blakesley: Child Custody and Parental Authority... 289–290.

‘*autorité parentale*’ (szülői felelősség) fogalomra változott a korábbi ‘*puissance paternelle*’ (atyai hatalom) fogalomról.

Az 1985. évi reform eltörölte az apa egyedüli vagyonkezelési jogát a kiskorú gyermek vagyona felett, ezzel megszűnt az egyetlen olyan jogkör, amelyet csak az apa gyakorolhatott. A házasság felbontása utáni szülői felelősség gyakorlásának szabályait a nem házasságban élő szülőkkel egyetemben 1987-ben módosították. Egy újabb reform 1993-ban bevezette a közös szülői felelősség gyakorlását az elvált és külön élő, valamint a nem házas szülők vonatkozásában.

A szülői felelősség tartalmát és az abból keletkező kötelezettségeket 2002-ig klasszikus trichotóm rendszerben kategorizálták (*garde, surveillance, éducation*). Az első eleme, a *garde* szerint a szülő a saját háztartásában volt köteles biztosítani a gyermek lakhatását, valamint kötelezettsége volt a gyermek lakóhelyének meghatározása. A második, a *surveillance* alapján a szülő köteles a gyermekéről gondoskodni, őt megvédeni, odafigyelni a gyermekre és a szükségleteire. Az *éducation* elemnek több aspektusáról beszélhetünk, amely magában foglalja a gyermek oktatása, a nevelése, az erkölcsi nevelése, a vallásos neveltetése biztosítását és az életpályája megválasztását.

A Code Civil 2002. évi reformjával a 371-1 cikkben a szülői felelősség fogalma megváltozott. Elvetették a korábbi hármas rendszert és a gyermek legfőbb érdekét védő jogok és kötelezettségek összességéként definiálták azt, modernizálva a szülők közti egyenlőség elvének követésével és fejlesztésével.⁴⁵² Eltörölték továbbá a különbségtételt a házasságon kívül és a házasságból született gyermekek között és számos további családjogi területet revízionáltak, mint például az örökbefogadást, a gyermek névviselését és a házasság felbontását.⁴⁵³

A gyermektartásdíj vizsgálata előtt szükséges bemutatni a házasság felbontásának fejlődését, mivel a gyermektartási kötelezettség Franciaországban egyrészt a házassági kötelezettségből származik. A IX. századtól kezdődően a házasság felbontása nem volt megengedett, csupán bírói elválasztás, amely nem szüntette meg a házassági köteléket, így nem engedte meg a különvált feleknek az újraházasodást.⁴⁵⁴ A házasságra és az azzal kapcsolatos jogviszonyokra irányuló jogviták fölötti kizárólagos hatáskört hosszú ideig az egyház gyakorolta, azonban ettől fokozatosan megfosztották. A XVIII. századra a királyi bíróságok átvették a házasság érvényességével és érvénytelenítésével kapcsolatos összes ügyet, így a

⁴⁵² Ferrand: National Report: France. 1–4.

⁴⁵³ Szeibert: Európai családjog 29–30.

⁴⁵⁴ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 138.

házasság eljárásjogi szekularizációja tovább erősítette azt a gondolatot, hogy a házasság nemcsak egyházi, hanem polgári intézmény is, amely analógiáját tekintve a polgári szerződéshez hasonlít a legjobban, így kontraktuális jellege van, amely *Pothier* szerint a „legkitűnőbb és legősibb a szerződések között.”⁴⁵⁵

1792. szeptember 20. napján egy nevezetes törvény – amelyet kétségtelenül némi sietséggel, a törvényhozó gyűlés feloszlásának előestéjén szavaztak meg – kimondta, hogy „a házasság megszűnik a házasság felbontásával”. A bontóokok között szerepelt a közös megegyezés és az összeférhetetlenség állítása, továbbá nyolc bizonyítást igénylő bontóok: örültség; büntetőjogi felelősségre vonás vagy becsstelenség; az egyik házastárs által a másikkal szemben elkövetett erőszak, kegyetlenség vagy súlyos testi sértés; kicsapongó életvitel; legalább két éves elhagyás; ismeretlen helyen tartózkodás legalább öt évig anélkül, hogy a fél hírt adna magáról; és az egyik házastárs kivándorlása.⁴⁵⁶

A Code Civil 1804-ben a házassági bontókokat bővítette (a feleség szexuális visszaélése, vagy ha a házasságtörő férj bevezette az ágyast a közös otthonba; erőszak, kegyetlenség és súlyos testi sértés; megalázó büntetés; közös megegyezés); teljesen új eljárásjogi rendszert vezetett be (a kutatás vonatkozásában releváns rendelkezés szerint a házaspárnak teljes vagyonleltárt kellett készíteniük, mivel mindkét félnek a vagyona felével a gyermek javához kellett hozzájárulnia) és fenntartotta a bírói különválást a házasság felbontásának alternatívájaként.⁴⁵⁷ A Napóleoni birodalom bukása után 1816-ban a házasság felbontását eltörölték, majd 1884-ben a *M. Nacquet* után elnevezett „*loi Nacquet*”-vel újra hatályba léptették, akinek tizenkét éves kitartása és állhatatossága vezetett a jogszabály megalkotásához.⁴⁵⁸ A házasság felbontása vétkességi alapokon nyugodott, a bontóokok a házasságtörés, halálbüntetésre ítélet, a házassági kötelezettségek súlyos megszegése és a jogos ok nélküli elhagyás voltak.⁴⁵⁹ A házasság felbontása után a kiskorú gyermekek feletti atyai hatalom a nem vétkes házastársat illette, kivéve, ha a gyermek érdeke másként kívánta.⁴⁶⁰

A házasság felbontásának 1976. évi reformja bevezette a nem vétkességi alapú bontást, így a bontás egy több alternatív módot biztosító átfogó rendszer lett. A jogalkotó szándéka az volt, hogy a közös megegyezéssel bontás legyen a „preferált mód” és a többi formájára (vétkességi alapú bontás, „lemondásos elválás”, jogi különválás utáni bontás, és az objektív

⁴⁵⁵ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 139.

⁴⁵⁶ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 140-141.

⁴⁵⁷ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 148-150.

⁴⁵⁸ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 152-153.

⁴⁵⁹ Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 200.

⁴⁶⁰ Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 221-222.

alapokon nyugvó bontás két korlátozott típusa) csak kivételes esetekben kerüljön sor.⁴⁶¹ A módosítás bevezette, hogy a bíróság a gyermekek feletti szülői felelősséget a gyermek érdekeinek figyelembevételével állapítja meg, nem pedig a házasság felbontásában nem vétkes szülő javára.⁴⁶²

9.2. A francia modell

A kiskorú gyermekek tartását nem szabályozza külön a francia polgári törvénykönyv. A tartási kötelezettség jogalapja a házasság és a szülői felelősség. Tekintettel arra, hogy a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek közötti jogegyenlőség megteremtése előtt született az 1804 óta hatályban levő polgári törvénykönyv, amely a házasságból és a szülői felelősségből adódó kötelezettségként rendezi a gyermekek tartását, a kettős jogalap szerkezetileg fennmaradt. A Személyek jogáról szóló I. Könyv V. Fejezete rendelkezik a házassági kötelezettségekről a 203-211. cikkekben. A 203. cikk szerint a házasság megkötésével a házaspár szerződést kötnek és kötelezettséget vállalnak a gyermekeik élelmezésére, tartására és nevelésére. Ez tehát nem egy külön szerződés, hanem a francia polgári törvénykönyv égisze alatt maga a házasság egy szerződés. Kiköti a gyermekek vonatkozásában továbbá azon kötelezettséget, hogy támogassák a szüleiket és további felmenőiket, akiknek szükségük van rá, kiemelve, hogy ezen kötelezettség kölcsönös,⁴⁶³ tehát a fel- és lemenők közötti rokonságot a házasságból vezeti le a kódex.

A francia Code Civil 370-387. cikkei rendelkeznek a szülői felelősségről, amely magában foglalja a gyermekekről való gondoskodást és a védelmüket, a személyes kapcsolatok fenntartását, a gyermek lakóhelyének meghatározását, a gyermek nevelését, törvényes képviselőt, a gyermek irányában fennálló tartási kötelezettséget, a vagyonkezelés jogát, a szülők kártérítési felelősségét a gyermekek által okozott károkért.⁴⁶⁴ A szülői felelősség olyan jogok és kötelezettségek összessége, amelynek célja a gyermek jóléte.⁴⁶⁵

A házas és a nem házasban élő szülők is közösen gyakorolják a szülői felelősség körébe tartozó jogokat,⁴⁶⁶ a különválásuk nem befolyásolja a szülői felelősség közös gyakorlását. Mind az anyának, mind az apának joga van személyes kapcsolatot fenntartani a

⁴⁶¹ Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 199.

⁴⁶² Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 222.

⁴⁶³ Code Civil 205-207. cikk

⁴⁶⁴ Ferrand: National Report: France. 1.

⁴⁶⁵ Code Civil 371-1. cikk

⁴⁶⁶ Code Civil 372. cikk

gyermekkel és kötelesek tiszteletben tartani a gyermek kapcsolatát a másik szülővel. Ez megjelenik abban is, hogy gyermek lakóhelyének olyan megváltoztatásához, ami befolyásolja a szülői felelősség gyakorlásának feltételeit, a másik szülő előzetes és kellő időn belüli értesítése szükséges. Amennyiben e körben vita van a szülők között, a leggondosabb szülő a családjogi bíró elé utalhatja az ügyet, aki a gyermek jólétének figyelembevételével határoz a kérdésben. A bíró megállapítja a költözési költségeket, és ezáltal módosítja a gyermek tartásához és neveléséhez való hozzájárulás összegét.⁴⁶⁷

Franciaországban a gyermek jogosult a gyermektartásra, nincsen felső korhatár, ugyanis a szülők eltartási kötelezettsége nem szűnik meg a gyermek nagykorúvá válásával.⁴⁶⁸ A gyermeket addig tartani és nevelni kötelesek, amíg pénzügyileg önálló nem lesz, biztosítaniuk kell a szükséges feltételeket a fejlődéséhez és a tanulmányai folytatásához.

A gyermektartásdíjat a külön élő szülő fizetheti önkéntes teljesítéssel, a szülők egyezsége köthetnek a gyermektartásdíj vonatkozásában, amelynek kérhetik a családjogi bíró általi jóváhagyását. A családjogi bíró (*juge aux affaires familiales*) nem hagyja jóvá az egyezségeket, ha az nem biztosítja a gyermek legfőbb érdekét vagy ha az egyik szülő nem szabad akaratából kötötte az egyezségeket.⁴⁶⁹

A kizárólag bírósági állami szerepvállalás mellett, 2018-ban új módszert vezettek be, e szerint a nem házas, különvált szülők közös kérelmére a családi ellátásokat kifizető intézmény (*caisse d'allocations familiales, CAF*) vezetője végrehajthatóvá nyilvánítja a felek egyezségét, amivel meghatározzák a gyermek tartásához és oktatásához való hozzájárulás összegét, ha a tartás körében nincs bírósági határozat és ha az összeg megfelel a kikötéseknek. A döntés ellen fellebbezésnek nincs helye, de a szülők közösen vagy külön a családi jogi bírósághoz fordulhatnak a gyermek tartásához való hozzájárulás mértékének meghatározása végett.⁴⁷⁰

A szülő vagy a gyermekről gondoskodó harmadik személy keresetet nyújthat be a gyermektartásdíj bírósági megállapítására az általános hatáskörrel rendelkező elsőfokú bíróságnál (*tribunale de grande instance*) a családjogi bíró előtt. Az illetékességet a család lakóhelye, vagy a gyermekkel együtt élő szülő lakóhelye határozza meg, nem pedig a szülői felelősséget egyedül gyakorló szülő lakóhelye.⁴⁷¹ A felek megegyezhetnek a gyermektartás

⁴⁶⁷ Code Civil 373-2. cikk

⁴⁶⁸ Code Civil 371-2. cikk

⁴⁶⁹ Ferrand: National Report: France. 17.

⁴⁷⁰ Ferrand: Update - France. 11.

⁴⁷¹ Code de procédure civile 1070. cikk

összegében és módjában a bíróság előtt, egyezségkötés hiányában a bíróság bizonyítási eljárás lefolytatása után hoz határozatot.⁴⁷²

A szülők a gyermek tartása és nevelése fedezésére a jövedelmi viszonyaik arányában és a gyermek szükségleteit figyelembe véve kötelesek.⁴⁷³ A tartásnak a gyermek szükségleteit, a nevelését és oktatásának költségeit kell fedeznie. A francia polgári törvénykönyv 371-2. cikke szerint a gyermektartásdíj összege a szülők pénzügyi helyzetéhez és a gyermek szükségleteihez igazodik, a szülők a jövedelmi viszonyaik arányában kötelesek hozzájárulni a gyermektartáshoz. A nevelés magában foglalja az iskolai oktatást és tanulmányokat.⁴⁷⁴ A szülőnek biztosítani kell a gyermek alapvető szükségleteit, így az étkeztetését, nevelését és gondozását.⁴⁷⁵

Az igazságügyi miniszter javaslatként 2010 óta időszakosan közzétesz egy referencia táblázatot, amely meghatározza a gyermektartásdíjnak a javasolt összegét a szülők jövedelme, a nevelt gyermekek száma, a kapcsolattartás tartalma és a lakhatási viszonyok figyelembevételével.⁴⁷⁶ A bírók szintén a táblázat szerinti feltételek alapján állapítják meg a gyermektartásdíj mértékét, figyelembe véve mindkét szülő jövedelmét, vagyonát, a gyermek életkorát és szükségleteit, a szülő vagy szülők rendkívüli kiadásait, valamint meghatározott időintervallumokban indexálják a tartás mértékét az általános fogyasztói árindex alapján.⁴⁷⁷

A gyermektartásdíj módja lehet járadék jellegű,⁴⁷⁸ de történhet használati jog átruházásával vagy vagyon átadásával.⁴⁷⁹

A gyermektartásdíj kifizetésének kikényszerítése érdekében egy új nyilvános szolgáltatást vezettek be 2019-ben a gyermektartásdíjak behajtására (*ARIPA: Agence de recouvrement et d'intermédiation des pensions alimentaires*). A tartás a családi támogatások kifizetéséért felelős intézményen keresztül is (CAF) fizethető. Ezekben az esetekben a konfliktusok elkerülése végett kötelezett nem a jogosultnak, hanem egy külön, a CAF alá rendelt szervezetnek (ARIPA) teljesíti a tartást minden hónapban.⁴⁸⁰

Ha a jogosult végrehajtható okirattal rendelkezik, önkéntes teljesítés hiányában több végrehajtási eljárás létezik. Ezek közé tartozik a közvetlen kifizetési eljárás⁴⁸¹, amely lehetővé

⁴⁷² Code de procédure civile 1071-1072. cikk

⁴⁷³ Code Civil 371-2. cikk

⁴⁷⁴ Ferrand: National Report: France. 2.

⁴⁷⁵ Ferrand: National Report: France. 5.

⁴⁷⁶ <https://www.justice.fr/simulateurs/pensions-alimentaire/bareme> (2022.11.30.)

⁴⁷⁷ Ferrand: National Report: France. 6.

⁴⁷⁸ Code Civil 205. cikk

⁴⁷⁹ Code Civil 373-2-2. cikk

⁴⁸⁰ Ferrand: Update - France. 12.

⁴⁸¹ Code des procédures civiles d'exécution L 213-1. cikk és R 213-1. cikk

teszi az elmúlt 6 havi hátralék és az előre esedékes tartás összegének a behajtását; a munkabérből való letiltás⁴⁸²; a pénz-⁴⁸³, ingó⁴⁸⁴- és ingatlan⁴⁸⁵ vagyona történő végrehajtási jog bejegyzése, vagy az ARIPA általi behajtás.⁴⁸⁶

A tartás büntetőjogilag is védett intézmény. A családelhagyás vétsége miatt büntetendő, aki a bírósági határozat vagy bíróság által jóváhagyott egyezségben kiszabott fizetési kötelezettségét a törvényes, természetes vagy örökbe fogadott gyermeke vonatkozásában kettő vagy több hónapon át egyáltalán nem teljesíti. A bűncselekmény a francia büntető törvénykönyv 227-3 cikke szerint kettő évi szabadságvesztés büntetéssel vagy tizenötezer euró pénzbüntetéssel szankcionálható.

A bíróság bizonyos esetekben mentesítheti a szülőt a tartási kötelezettsége alól, például, ha a gyermek vagyonnal vagy egyéb jövedelemforrással rendelkezik.⁴⁸⁷

9.3. Anglia és Wales rövid családjogi áttekintése

Anglia *common law* jogrendszere alapján az elsődleges jogforrások a bírósági határozatok és törvények.⁴⁸⁸ Az angol családi jog bölcsője a XIX. században keresendő, amely összefüggésben áll azzal, hogy az addig érvényben levő *law of coverture* (a házasság fennállása alatti jog) doktrínája alapján a férjet és a feleséget jogilag egy entitásként kezelték, mivel a házasságkötéssel a nő jogi identitása megszűnt, beleolvadt férfiébe.

A feudalizmus és az egyház növekvő hatalma véget vetett a házastársi egyenlőség és a gyermekek jogai fejlődésének. Az apának a gyermekei fölött abszolút hatalma volt, ennek körében természetes gyámjuk volt, oktatásukat és hitoktatásukat ellenőrizhette, valamint szolgálataikat igénybe vehette. Az anyának *Sir William Blackstone* szerint nem volt felettük „semmilyen hatalma, csak tisztelethez volt joga”, egészen az 1807. évi Shelley-ügyig, amelyben a költő Shelley elvesztette a felügyeletet a gyermekei felett az ateista és erkölcstelen életmódja és hozzáállása miatt.⁴⁸⁹ Az apának nem csak a gyermekei, hanem a felesége fölött is hatalma volt. *Sir Blackstone* Anglia Jogának Kommentárjában (1756) akként fogalmazott, hogy „a házasság megkötésével a férj és a feleség a törvény előtt egyek lesznek, vagyis a nő lénye és

⁴⁸² Code du travail L 3252-1. cikk és R 3252-1. cikk

⁴⁸³ Code des procédures civiles d'exécution L 211-1, L 162-1., R 211-1. és R 162-1. cikkek

⁴⁸⁴ Code des procédures civiles d'exécution L 221-1 és R 221-1. cikkek

⁴⁸⁵ Code des procédures civiles d'exécution 311-1. cikk és R 311-1. cikk

⁴⁸⁶ Ferrand: Update - France. 12.

⁴⁸⁷ Ferrand: National Report: France. 6.

⁴⁸⁸ Kecskés: Polgári jogi fejlődés az angol és a skót jogban. 86.

⁴⁸⁹ Blakesley: Child Custody and Parental Authority... 291–292.

törvényes léte felfüggesztésre kerül a házasság ideje alatt, vagy legalábbis a férjébe épül, akinek szárnyai és védelme alatt cselekszik mindent.”⁴⁹⁰ A *coverture* alatt így a nők nem indíthattak pert a férjük ellen, mivel jogilag egy entitás voltak, tehát ha családjogi jogvitájuk volt, nem volt fórum, amely dönthetett volna a kérdésben.⁴⁹¹ A feleség személyisége jogilag a férjébe olvadt, így a férj lett az a vagyon is, amivel a házasság előtt rendelkezett vagy amit örökölt és szerzett a házasság fennállása alatt; nem köthetett szerződést vagy vehetett fel kölcsönt a férj hozzájárulása nélkül. Csak a rendkívül vagyonosak képeztek ez alól kivételt, mivel az *equity* szabályai szerint a házas nő vagyonának egy részét tröszt (*trust*) formájában a használata vagy a gyermekei általi használata javára elkülönítették, azonban a tröszt létrehozásának magas jogi költségei voltak.⁴⁹²

A XIX. században a parlament több törvényt bocsátott ki a családjog területén. 1839-ben Sgt. Talfourd törvénye a kiskorú gyermek feletti felügyeletről⁴⁹³ (amely a *custody*, azaz a felügyelet szót használta) korlátozott perindítási joggal ruházta fel a nőt a hét évesnél idősebb gyermekekkel való kapcsolattartás és a hét évesnél fiatalabb gyermekek esetében a felügyelet vonatkozásában.⁴⁹⁴ Az 1857. évi házassági okokról szóló törvény⁴⁹⁵ lehetőséget teremtett a házasság felbontására.⁴⁹⁶ Az 1870. évi házas nők vagyonáról szóló törvény⁴⁹⁷ a *coverture* eltörlésének előjele volt, mivel megalapította a házas nő különvagyonának az elvét⁴⁹⁸, ezzel, a *coverture* lényeges megszorításait eltörölték.⁴⁹⁹

Az egyházi bíróságok hatáskörébe tartoztak a házassággal kapcsolatos jogviták 1857-ig. A felek a házasság érvénytelenné nyilvánítását kérhették, ha a házasság formai okokból érvénytelen volt, valamint az ágytól és asztaltól (*a mensa et thoro*) történő elválasztást. A laikus (nem egyházi) bontást csak a férj kérhette, akinek a büntetőbírósághoz kellett fordulnia a felesége ágyasa ellen kártérítésért, jogi különválást kellett szereznie az egyházi bíróságtól, majd a parlament mindkét házánál indítványoznia kellett az újabb házasságkötéshez való engedély megadását.⁵⁰⁰ A házassági okokról szóló 1857. évi törvény 1858. január 1. napján lépett

⁴⁹⁰ O’Sullivan: Protection Against Unilateral Dispositions of the Family Home – An Irish Perspective. 401.

⁴⁹¹ Wright: The Crisis of Child Custody. 182–183.

⁴⁹² Ablow: ‘One Flesh,’ One Person, and the 1870 Married Women’s Property Act. See also: Ireland: Re-examining the Presumption: Coverture and ‘Legal Impossibilities’ in Early Modern English Criminal Law 187–190.

⁴⁹³ Act on the Custody of Infants Act 1839

⁴⁹⁴ Wright: The Crisis of Child Custody. 176.

⁴⁹⁵ Matrimonial Causes Act of 1857

⁴⁹⁶ Hager: Chipping Away at Coverture: The Matrimonial Causes Act of 1857.

⁴⁹⁷ Married Women’s Property Act 1870

⁴⁹⁸ Ablow: ‘One Flesh,’ One Person, and the 1870 Married Women’s Property Act.

⁴⁹⁹ Stretton: Married Women... 128.

⁵⁰⁰ Wright: The Crisis of Child Custody. 176–178.

hatályba, amely a házastársak közötti peres ügyeket egységesen bíróságok hatáskörébe telepítette. A házasság felbontását mind a férj, mind a feleség kérhette, azonban a férj részére abszolút bontó okként állapította meg bizonyíték alapján a feleség házasságtörését, míg a feleségnek súlyos házasságtörést kellett bizonyítania ezért. A törvény 1937. évi módosításával az elhagyást, a kegyetlenséget, megrögzött részegséget és gyógyíthatatlan őrültséget is a vétkességi okok közé sorolták.⁵⁰¹

Számos jogszabály rendelkezett 1989 előtt a gyermekek jogairól. Az 1980-as években felmerült az egységes szabályozás igénye, mivel a *Law Commission* (Jogi Bizottság) által végzett előzetes felmérések szerint a hatályos jogszabályok között összeütközések és ellentmondások találhatók, valamint nem szolgálták kellően a gyermekek érdekét.⁵⁰² A gyermekgondozási törvény felülvizsgálata szerint a legégetőbb problémák közé tartozott, hogy a gyermekes családok támogatását szolgáló helyi hatóságok hatáskörei (jogai és kötelezettségei) nem voltak egyértelműen beazonosíthatók és különböztek a jogi státuszuk szerint. Több, mint húsz különálló rendelkezés vezetett a bírósági végzés alapján történő ellátás megállapításához és számos különböző kritériumrendszert kellett alkalmazni a bíróságoknak, ezek mindegyikében voltak hibák és rendellenességek. Ezeken túl a gyakorló szakemberek számára is bonyolult volt kiigazodni a hatályos törvények között.

A revízió célja tehát ezeknek a szabályoknak az egyszerűbbé és egyértelműbbé tétele volt.⁵⁰³ Nem határozták meg koherens módon a szülő, valamint a szülői felelősség fogalmakat, különböző jogszabályok elvétve és különbözően fogalmazták meg azokat, így szükséges volt a gyermekek és a szülők közötti jogviszonyok, a gyermekeket érintő jogi kérdésekben a hatáskörök és az eljárásjogi szabályok rendezése a jogi bizottság javaslata szerint.⁵⁰⁴

Ezek alapján az 1989. évi gyermekekről szóló törvény hatályon kívül helyezett korábbi törvényeket a szülői felelősség vonatkozásában, valamint többet módosított, mint például az 1973. évi házassági törvényt és az 1986. évi családjogi törvényt.⁵⁰⁵

9.4. Az angliai és wales-i modell

⁵⁰¹ Wright: *The Crisis of Child Custody*. 177.

⁵⁰² Dóczi: *A gyermekekről szóló...* 283.

⁵⁰³ Review of Child Care Law: Report to Ministers of an Interdepartmental Working Party 2–3.

⁵⁰⁴ The Law Commission: *Family Law Review of Child Law, Guardianship and Custody*.

⁵⁰⁵ Dóczi: *A gyermekekről szóló...* 283.

Angliában és Walesben a kiskorú gyermek tartását jelenleg egy külön jogi norma, a gyermektartási törvény szabályozza, valamint a gyermekekről szóló törvényben is találunk rendelkezéseket.

Angliában a házasság nem kontraktuális alapú, hanem „*the marriage is solemnized*”⁵⁰⁶, azaz egy ünnepélyes a szertartás előadása. A gyermekekről szóló törvény rendelkezik a szülői felelősség intézményéről, amely a kommentárok szerint magában foglalja a gyermek tartása, gondozása és taníttatása, valamint a lakhatás biztosításának kötelezettségét.⁵⁰⁷ Mindkét szülő rendelkezik szülői felelősséggel, amelyet nem befolyásol a különválás vagy a házasság felbontása,⁵⁰⁸ ez esetben a gyermek lakóhelyének meghatározását és a szülővel való kapcsolattartást szabályozó végzést bocsáthat ki a bíróság,⁵⁰⁹ de a gyermekkel kapcsolatos kötelezettségeik változatlanul fennmaradnak. A jogosult gyermeknek mindkét szülője köteles a tartásához hozzájárulni, ha egyik vagy mindkét szülő a gyermektől távol van.⁵¹⁰

A gyermek felső életkorhatár nélkül jogosult a tartásra, mivel a tizennyolcadik életévét betöltött gyermek is tartást igényelhet a szülőjétől, amennyiben az továbbtanulásához szükséges, ha szakmát vagy hivatást tanul (akár szerez mellette jövedelmet, akár nem) vagy különleges körülmények (betegség, fogyatékosság) fennállása esetén.⁵¹¹

Ha a gyermek nem töltötte be a tizenhatodik életévét vagy nem töltötte be a huszadik életévét és megfelel a fenti feltételeknek, a szülők a Gyermektartásdíj Szolgálathoz (Child Maintenance Service, CMS) fordulhatnak a gyermektartásdíj megállapítása céljából. Egyéb esetekben a bíróságok rendelkeznek hatáskörrel a gyermektartásdíj körében.⁵¹²

A gyermektartásdíj megállapítása tehát lehet egy közigazgatási folyamat és bírósági eljárás is. A szülők megegyezhetnek a tartásban,⁵¹³ valamint megállapíthatja azt a Gyermektartásdíj Szolgálat is, amely az Államtitkár (*Secretary of State*) alá tartozó közigazgatási intézmény. A kormány eljárásjogi díjak megfizetéséhez köti a szolgálat igénybevételét, ösztönözve ezzel a feleket a Szolgáltatón kívüli közös megállapodásra.⁵¹⁴

A szülő, a gyám vagy a gyermek ügygondnoka, vagy akit végzésben erre feljogosítottak a bírósághoz fordulhat a gyermektartásdíj megállapítása végett, amely kérhető előre

⁵⁰⁶ Marriage Act 1949

⁵⁰⁷ Lowe: National Report: England & Wales 2.

⁵⁰⁸ Lowe: National Report: England & Wales 17-21.

⁵⁰⁹ Parkinson: Family Law and the Indissolubility of Parenthood. 245.

⁵¹⁰ Child Support Act S. 1

⁵¹¹ Children Act S. 8 and 15

⁵¹² Child Support Act S. 55

⁵¹³ Child Support Act S. 9

⁵¹⁴ Meyer–Skinner–Cook–Fletcher: Child support systems and government budgets: thorny policy choices to recover costs 10.

esedékesen, valamint visszamenőlegesen is (a kérelem beadását vagy azt a dátumot megelőző 6 hónapra, ami alapján a hatályos számítás érvénybe lépett, vagy ha az egymást követő tartásdíj-számítások folyamatosan érvényben voltak egy gyermekre vonatkozóan, amikortól e számítások közül az első hatályba lépett).⁵¹⁵

A házasság felbontása, érvénytelenítése vagy a bírói különválás során a bíróság végzéssel⁵¹⁶ kötelezi a felet a házasságból származó gyermek után gyermektartásdíj megfizetésére.⁵¹⁷

A gyermekkel együtt élő szülő a Gyermektartásdíj Szolgálathoz fordulhat a gyermektartásdíj megállapítása végett. A Szolgálat kiszámolja a gyermektartásdíj mértékét a gyermektartási törvény 1. számú mellékletével összhangban, de a szülők eltérő összegben is megegyezhetnek.⁵¹⁸ A Gyermektartási Szolgálat szükség esetén jogosult a döntés meghozatalához szükséges, illetve a gyermektartásdíj kiszabásával, beszedésével vagy végrehajtásával kapcsolatos információk gyűjtésére.⁵¹⁹ A Gyermektartási Szolgáltatnak ezen eljárás során hozott határozata végrehajtható. Az a fél, aki nem elégedett a határozattal, kérheti a határozat felülvizsgálatát a gyermektartásért felelős tisztviselőtől, másodsorban pedig fellebbezést lehet benyújtani a határozat ellen a Törvényszékhez.⁵²⁰

A gyermektartásdíj járadék formájában vagy egy összegben is teljesíthető.⁵²¹ A tartás összegének meghatározásakor a bíróságnak minden körülményt figyelembe kell vennie, beleértve a kötelezett jövedelmét, keresőképességét, vagyonát és egyéb anyagi forrásokat; a jogosult és a gyermeket gondozó személy anyagi szükségleteit és pénzügyi kötelezettségeit, amelyek fennállnak vagy a belátható jövőben előre láthatóak; a gyermek anyagi szükségleteit, a gyermek jövedelmét, keresőképességét (ha van), vagyonát és egyéb anyagi forrásait; a gyermek bármilyen testi vagy szellemi fogyatékoságát; a gyermek oktatásának vagy elvárható oktatásának költségeit.⁵²²

A gyermektartási törvény 1. számú melléklete azt a képletet határozza meg, amelyet a gyermek eltartásához szükséges legkisebb összegnek kell tekinteni a tartásnak a Gyermektartási Szolgálat általi megállapítása esetén. Ezt az összeget a jogosult bruttó jövedelme, a gyermekek

⁵¹⁵ Children Act Schedule 1 S. 15

⁵¹⁶ Matrimonial Causes Act S. 21

⁵¹⁷ Matrimonial Causes Act S. 23

⁵¹⁸ Child Support Act S. 11.

⁵¹⁹ Child Support Act S. 14

⁵²⁰ Child Support Act S. 18-21

⁵²¹ Children Act Schedule 1 S. 15

⁵²² Children Act Schedule 1 S. 15

száma alapján számítja ki, figyelembe véve az összeget növelő vagy csökkentő tényezőket, mint például többletjövedelem vagy közös gondozás.

A Gyermektartási Szolgálat kérelemre intézkedik a tartásdíj-megállapítás alapján fizetendő gyermektartásdíj behajtásáról is.⁵²³ A fizetés biztosítására a kötelezettel szemben alkalmazhat munkabér letiltást⁵²⁴, bankszámláról rendszeres levonást⁵²⁵, vagy a bankszámlák zárolhatók.⁵²⁶ A Gyermektartási Szolgálat a bírósághoz fordulhat azzal az indokkal, hogy a személy a gyermektartásdíj fizetésének elkerülése érdekében elmulasztotta a gyermektartásdíj megfizetését, vagy ha fedezetelvonó intézkedést készül tenni, ebben az esetben a bíróság az érintett személyt ettől eltiltja.⁵²⁷

A CMS a bírósághoz fordulhat a kötelezett személy felelősségét megállapító végzés kiszabása érdekében, ha a fizetésre kötelezett személy egy vagy több kifizetést elmulaszt és végrehajtást nem lehet eszközölni (mert például nem áll munkaviszonyban), vagy bár hoztak ellene ilyen végzést, az eredménytelennek bizonyult. Ha a bíróság megállapítja a felelősséget, akkor az összeget behajtja és e körben elérvetheti a kötelezett vagyonát.⁵²⁸ A bíróság a felelős személy ellen elfogatóparancsot bocsáthat ki és börtönbüntetést szabhat ki, vagy eltilthatja a tudatos gondatlanság vagy vétkes mulasztás esetén a vezetői engedély birtoklásától vagy megszerzésétől.⁵²⁹

9.5. A német családjog történeti áttekintése

A német magánjog kodifikálásának igényét *Anton Justus Friedrich Thibaut* már 1814-ben szorgalmazta⁵³⁰, hogy a szövevényes, ellentmondó, idegen eredetű római jog és az elavult német jog helyett a polgári állapotok megerősítésére egy egyszerű, a nép követelményeinek megfelelő egységes kódexet dolgozzanak ki.⁵³¹ *Friedrich Carl von Savigny* válasziratában⁵³² elutasította ezt a törekvést, mivel álláspontja szerint a német jogtudomány még nem áll készen

⁵²³ Child Support Act S. 29

⁵²⁴ Child Support Act S. 31

⁵²⁵ Child Support Act S. 32A

⁵²⁶ Child Support Act S. 32G

⁵²⁷ Child Support Act S. 32L

⁵²⁸ Child Support Act S. 35

⁵²⁹ Child Support, Pensions and Social Security Act, S. 16

⁵³⁰ Thibaut, Anton Justus Friedrich: Über die Nothwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland, Heidelberg, 1814.

⁵³¹ Kajtár István: Egyetemes jogtörténet I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs. 2000. 161.

⁵³² Von Savigny, Friedrich Carl: Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Wissenschaft, Heidelberg, 1814.

erre a feladatra.⁵³³ A német egység teljes megteremtése után a Birodalmi Gyűlés az egész magánjog szabályozására kapott hatáskört 1873-ban, majd megkezdődött a többlépcsős kodifikációs folyamat, amelynek eredményeként 1900. január 1-jén hatályba lépett a német Polgári Törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*).⁵³⁴

A BGB 4. könyve (1297–1921. §§) tartalmazza a családjog anyagi jogi szabályait. Ennek fő részei a polgári házasság, a rokonság, továbbá a gyámság és a gondnokság. A családjog az utóbbi évtizedekben strukturális átalakuláson ment keresztül. Az Alaptörvény (*Grundgesetz, GG*) 1949-es hatályba lépéséig uralkodó patriarchális családképet felváltotta a házastársak partnerségén és férfi-nő egyenjogúságán alapuló felfogás. Az első házassági és családjogi reformtörvény⁵³⁵ 1977 után bevezette az addig érvényesülő vétkességi elv helyett a feldúltsági elvet a házasság felbontása körében, valamint a házastársak partnerségén alapuló felfogás került a hagyományos családmódel alapján kialakult annak a szabálynak a helyére, hogy a feleség elsődlegesen a háztartásért, a férj pedig a család eltartásáért felelős. A gyermekek jogai tekintetében az Alaptörvény átalakította a szülő-gyermek viszonyokat is, egyre nagyobb jelentőséget nyert a családjog területén az, hogy a gyermeket önálló személyiségként, az őt megillető jogok alanyaként kell tisztelni, a szülők pedig kötelesek a gyermek érdekeit biztosítani és elősegíteni.⁵³⁶ A gyermekek közötti viszonyokban változást jelentett, hogy az Alaptörvény eltörölte a házasságon kívül és a házasságból született gyermekek közötti különbségtétel tilalmát. Ezen követelmény alapján 1969-ben elfogadták a házasságon kívül született gyermekek jogállásáról szóló törvényt,⁵³⁷ amellyel csökkent a házasságban és a házasságon kívül született gyermekek között fennálló jogi különbségtétel, elismerésre került a rokoni kapcsolat az apa és a házasságon kívül született gyermeke között.

Az 1997-ben elfogadott gyermekjogi reformtörvénnyel⁵³⁸ és a házasságon kívül született gyermekek öröklésjogi megkülönböztetésének kiküszöböléséről szóló törvénnyel⁵³⁹ teljesen megszüntették a házasságban és a házasságon kívül született gyermekek közötti jogi különbségtételt és újraszabályozták a szülői felügyelet, a kapcsolattartás, a leszármazás, a névviselés és az örökbefogadás területeit is. A szülői felügyelet reformjára azért volt szükség,

⁵³³ Detlev W. Belling – Szűcs Tünde: A német BGB általános része. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2011/2. 56.

⁵³⁴ Kajtár István: Egyetemes jogtörténet I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs. 2000. 162.

⁵³⁵ Erstes Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1. EheRG) vom 14.06.1976., BGBl. I S. 1421

⁵³⁶ Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2. 218-219.

⁵³⁷ Gesetz über die rechtliche Stellung des nichtehelichen Kinder vom 19.08.1969 (BGBl. I S. 1243).

⁵³⁸ Gesetz zur Reform des Kindschaftsrechts (KindRG) vom 16.12.1997 (BGBl. I S. 2942).

⁵³⁹ Gesetz zur erbrechtlichen Gleichstellung nicht ehelicher Kinder (ErbGleichG) vom 16.12.1997 (BGBl. I S. 2968).

mivel a házasságon kívül született gyermeke felett az anya gyakorolta a szülői felügyeleti jogot, a házasságból született gyermekek esetén a szülők közösen. A reform hatályba lépése után a közös szülői felügyelet a házasságkötéssel vagy közös nyilatkozattétellel jött létre, miszerint a szülői felügyeletet közösen kívánják gyakorolni, illetve a bíróság a gyermek érdekében elrendelhetette.⁵⁴⁰ A reform hiányossága volt, hogy az apai elismerő nyilatkozatot tett férfi is csak az anya beleegyezésével gyakorolhatta a közös felügyeletet a gyermek felett. Ezt a szabályozást az Emberi Jogok Európai Bírósága és a német Szövetségi Alkotmánybíróság kifogásolta. Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2009-ben kimondta, hogy a rendelkezés csorbítja az apa családi élet tiszteletben tartásához való jogát, ezért nem egyeztethető össze az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkével. Ezt követően a Szövetségi Alkotmánybíróság megállapította, hogy az előírás alkotmányellenesnek minősül. A döntés indokolása szerint a szülői jogba való aránytalan beavatkozást valósít meg, ha a gyermek anyjával házasságot nem kötött apa általános jelleggel ki van zárva a szülői felügyelet gyakorlásából. A gyermek legfőbb érdekének szem előtt tartásával bírósági felülvizsgálati lehetőséget kellene biztosítani arra az esetre, ha az anya nem egyezik bele a felügyelet közös gyakorlásába vagy az apa által önállóan gyakorolt szülői felügyeletbe.⁵⁴¹ Ennek orvoslására 2013. május 19. napján hatályba lépett a házasságon kívül élő szülők felügyeleti jogának reformjáról szóló törvény.⁵⁴² A hatályos rendelkezések szerint a bíróság a szülői felügyeleti jogot vagy a szülői felügyeleti jog egy részét az egyik szülő kérelmére együttesen ruházza át mindkét szülőre, ha az átruházás nem ellentétes a gyermek mindenek felett álló érdekével. Ha a másik szülő nem terjeszt elő olyan indokot, amely a közös szülői felügyeleti jog átruházásával összeütközésbe kerülhet, és ezek az okok egyébként nem nyilvánvalóak, úgy kell tekinteni, hogy a közös szülői felügyelet nem mond ellent a gyermek mindenek felett álló érdekének.⁵⁴³

A gyermektartás körében 1998. július 1. napján lépett hatályba a gyermektartási törvény, amely a törvényes és törvénytelen gyermekek egyenlő bánásmódjának kötelezettségét írta elő a gyerektartás vonatkozásában és egységesítették a szabályokat, ugyanis ezt megelőzően különböző szabályok rendezték a törvényes és a törvénytelen gyermekek tartását.⁵⁴⁴

⁵⁴⁰ Rainer Frank: Parentage Law Reformed. In: International Survey of Family Law 1997. 170.

⁵⁴¹ Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2. 220.

⁵⁴² Gesetz zur Reform der elterlichen Sorge nicht miteinander verheirateten Eltern (NEheSorgeRG) vom 16.04.2013 (BGBl. I S. 795).

⁵⁴³ BGB 1626a. §

⁵⁴⁴ Rainer Frank: Parentage Law Reformed. In: International Survey of Family Law 1997. 173-174.

9.6. A német modell

Németországban a BGB családjogot szabályozó Negyedik Könyvének a Rokonságról szóló Második Fejezete tartalmazza a rokontartásra és a szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezéseket. A német polgári törvénykönyv sem a nemzetközi szinten elterjedt szülői felelősség szót használja, hanem az *elterliche Sorge* kifejezést, amely szó szerint szülői gondoskodást jelent, a szakirodalom szülői felügyeletnek nevezi, így a továbbiakban ezt a kifejezést használom.

A BGB szerint a szülői felügyelet magában foglalja a gyermek személye és vagyona gondozásának kötelezettségeit és jogait,⁵⁴⁵ így a szülői felügyeletből eredeztethetők a további jogok (pl. törvényes képviselő, lakóhely meghatározása). A gyermek személye feletti kötelezettség kifejezetten a gyermek gondozását, nevelését és felügyeletét jelenti.⁵⁴⁶ A gondozás tág fogalom, amely magában foglalja a tartási kötelezettséget is,⁵⁴⁷ így a gyermek ételmezéséről, ruházkodásáról és egészségéről való gondoskodást.

A rokontartás alatt a BGB nem külön részben rendelkezik a gyermektartásról, de szerepelnek köztük a gyermekekre vonatkozó szabályok és külön szakaszban rendezi a kiskorú gyermekek minimumtartásdíjának az összegét.⁵⁴⁸

Az egyenesági rokonok kötelesek egymás eltartására,⁵⁴⁹ a tartásra az jogosult, aki rászorul, vagyis aki a saját maga eltartására nem képes⁵⁵⁰ és nincs tartásra kötelezhető házastársa vagy élettársa,⁵⁵¹ valamint ha a nagykorú a tartásra nem érdemtelen, a kiskorú gyermekekre nem alkalmazhatók az érdemtelenség szabályai.⁵⁵² A kiskorú gyermek a szüleitől akkor is követelhet tartást, ha vagyonnal rendelkezik, annyiban, amennyiben a vagyona jövedelme és a munkából származó keresménye a tartását nem fedezi.⁵⁵³ A szülői vagyonkezelés körében a szülők kötelesek a gyermek vagyonának jövedelmét (tisztá haszon) a gyermek eltartására fordítani. Amennyiben a vagyon jövedelme erre nem elég, akkor a gyermek munkával szerzett vagy üzleti tevékenységéből származó keresményét is felhasználhatják. A gyermek vagyonának tiszta hasznát a saját vagy a gyermek kiskorú testvéreinek a tartására is felhasználhatják, amennyiben az méltányos, figyelembe véve a vagyoni és jövedelmi

⁵⁴⁵ BGB 1626. §

⁵⁴⁶ Nina Dethloff – Dieter Martiny: Parental Responsibilities – Germany, National Report: Germany. 1.

⁵⁴⁷ Dieter Schwab: Familienrecht. 12th Edition, München, 2003. 436 et seq.

⁵⁴⁸ BGB 1612a. §

⁵⁴⁹ BGB 1601. §

⁵⁵⁰ BGB 1602. § (1)

⁵⁵¹ BGB 1608. §

⁵⁵² BGB 1611. §

⁵⁵³ BGB 1602. § (2)

viszonyaikat.⁵⁵⁴ A gyermeknek azonban fő szabály szerint nem kell magát a meglévő vagyona terhére eltartania.⁵⁵⁵ Ha a gyermek iskolai tanuló vagy egyetemi hallgató, akkor nem kell mellékállást vállalnia ahhoz, hogy saját tartásához hozzájáruljon. Általában nem várható el egy diáktól, hogy jövedelemszerző tevékenységet folytasson, mivel – nem utolsósorban a tartásra köteles szülő érdekében is – minden erejével, szorgalmasan és céltudatosan tanulmányaira kell koncentrálnia annak érdekében, hogy azt az általános képzési időn belül be tudja fejezni. Ha a gyermek befejezte vagy félbeszakította szakmai képzését, akkor köteles akár eredeti szakmájától eltérő foglalkoztatás keretében is jövedelemszerző tevékenységet folytatni.⁵⁵⁶

A tartásra jogosultak sorrendjében a leszármazók megelőzik a felmenő ági rokonokat, és a közelebbi rokon a távolabbi rokont.⁵⁵⁷ Az első helyen a rangsorban a kiskorú gyermekek és azok a 21. életévüket be nem töltött, nem házas, általános iskolai tanulmányokat folytató gyermekek állnak, akik a szüleik vagy egyik szülő háztartásában élnek.⁵⁵⁸

Több egy sorban kötelezett rokon tartási kötelezettsége a jövedelme és vagyoni viszonyai arányában oszlik meg. A kiskorú gyermeket gondozó szülő általában a gyermek gondozásával és nevelésével tesz eleget a gyermek eltartásához való hozzájárulási kötelezettségének.⁵⁵⁹

Nem köteles mást eltartani, aki ezáltal a saját megfelelő tartását veszélyeztetné. A szülők azonban kötelesek kiskorú gyermekeikkel minden rendelkezésre álló anyagi eszközt megosztani és egyenlő arányban felhasználni a saját és gyermekeik eltartására, de a pénzügyi tartásra kötelezett szülőnek a szülő saját tartását fedező minimális összegnek (létminimum összege) meg kell maradnia.⁵⁶⁰ A 21. életévüket be nem töltött nagykorú, nem házas gyermekek jogállása megegyezik a kiskorú gyermekekkel, amennyiben szüleik vagy valamelyik szülőjük háztartásában élnek, és általános iskolai oktatásban vesznek részt. Ez a kötelezettség nem áll fenn, ha a gyermeknek van másik eltartásra szoruló rokona (leszármazója) és nem vonatkozik arra a gyermekre sem, akinek a tartása a vagyonából fedezhető.⁵⁶¹

Az egyenesági rokonok – a tartási igény vagy a tartási kötelezettség megállapításához szükséges mértékben – kötelesek egymásnak kérésre felvilágosítást adni jövedelmükről és

⁵⁵⁴ BGB 1649. §

⁵⁵⁵ Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2. 255.

⁵⁵⁶ Hammermann, Eckart: BGB § 1602 Bedürftigkeit in: Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar, Köln, 2011. § 1602, 18.

⁵⁵⁷ BGB 1606. § (1)-(2)

⁵⁵⁸ BGB 1609. §

⁵⁵⁹ BGB 1606. § (3)

⁵⁶⁰ Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2. 255.

⁵⁶¹ BGB 1603. §

vagyonukról, kérésre be kell mutatni a jövedelem összegét igazoló igazolást, különösen a munkáltató igazolásait. Két év lejártá előtt azonban csak abban az esetben kérhető újból felvilágosítás, ha hitelt érdemlően igazolható, hogy az adatszolgáltatásra kötelezett a későbbiekben lényegesen magasabb jövedelemre vagy többletvagyonra tett szert.⁵⁶²

A tartást a kötelezett pénzben szolgáltatja, A tartásra kötelezett kérelmére a tartás szolgáltatásának más módja is elrendelhető, ha ezt különleges körülmények megalapozzák. A szülők a nem házas gyermekük számára biztosítandó tartás mértékéről és módjáról a gyermek érdekeinek megfelelő mérlegelésével megegyezhetnek. A kiskorú gyermek esetén azonban, a szülői felügyeletet nem gyakorló szülő csak arra az időre határozhat, amikor a gyermek az ő háztartásában van.⁵⁶³ A tartásra kötelezett szülő csak akkor kérheti a tartás mértékének csökkentését, ha a gyermek nagyjából fele-fele arányban tartózkodik a szülőknél.⁵⁶⁴ A tartást havonta, előre esedékesek kell teljesíteni, hátralékos gyermektartásdíj megállapítására csak kivételes esetben van lehetőség. A kötelezett a teljes havi összeggel akkor is tartozik, ha a jogosult a hónap folyamán meghal.⁵⁶⁵

A tartás mértékét a jogosult élethelyzete határozza meg, az ahhoz igazodó megfelelő tartást kell biztosítani, amely magában foglalja a megélhetésének összes szükségletét, beleértve a szakma megszerzéséhez szükséges ésszerű képzésének költségeit, valamint oktatásra szoruló személy esetében a taníttatás költségeit is.⁵⁶⁶ A gyermek tartási igénye alatt olyan szokásos kiadások értendők, amelyek az élelmezéssel, ruházkodással, lakhatással, orvosi ellátással vagy a gyermek szellemi, zenei és sport iránti érdeklődésével kapcsolatban merülnek fel, továbbá az óvodai és iskolai költségek is.⁵⁶⁷

A BGB meghatározza a kiskorú gyermek részére teljesítendő minimális összegű gyermektartásdíjat. A gyermektől különélő szülő köteles a minimális tartásdíj szolgáltatására, amelynek mértéke a kiskorú gyermek létminimumának nettó összegétől függ. A minimális tartásdíj gyermek életkorától függően havonta a gyermek létminimumának: hat éves korig (első korcsoport) 87 százaléka, a hetedikétől tizenkét éves korig (második korcsoport) 100 százaléka, 13 éves kortól (harmadik korcsoport) 117 százaléka. A Szövetségi Igazságügyi és Fogyasztóvédelmi Minisztérium először 2016. január 1-jén, majd kétévente rendeletben

⁵⁶² BGB 1605. §

⁵⁶³ BGB 1612. §

⁵⁶⁴ Dieter Martiny: Current Developments in the National Laws of Maintenance: A Comparative Analysis. In: European Journal of Law Reform. 2012/1. 74.

⁵⁶⁵ BGB 1612. §

⁵⁶⁶ BGB 1610. §

⁵⁶⁷ Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2. 256.

meghatározza a gyermek adómentes létminimumát és az ehhez igazodó minimális tartási összeget.⁵⁶⁸ A gyermekre tekintettel biztosított szociális juttatásokat a gyermek szükségleteire kell fordítani, amely a gyermek szükségleteinek összegét csökkenti.⁵⁶⁹

A tartás összegére a BGB nem tartalmaz további iránymutatást. A Düsseldorf Tartományi Felsőbíróság először 1962-ben állította össze a *Düsseldorfer Tabelle*-t, azaz a Düsseldorf táblázatot, amely nem kötelezően alkalmazandó jogforrás, de iránymutató jelleggel minden évben meghatározzák, hogy a szülő jövedelmére és a gyermekek életkorára és számára tekintettel milyen összegű gyermektartásdíjat kell fizetni, amelyet a bíróságok széles körben alkalmaznak.⁵⁷⁰

Speciális szabályok vonatkoznak a házasságon kívül született gyermekekre, ebben az esetben az apa köteles tartást biztosítani az anyának a gyermek születése előtt hat hétig és azt követően nyolc hétig. Ez vonatkozik az ezen időszakon kívüli terhesség vagy szülés következtében felmerülő költségekre is. Ha az anya nem dolgozik, mert terhessége, illetve a terhesség vagy szülés okozta betegsége miatt nem tud dolgozni, az apa ezen időtartamon túl is köteles neki tartást biztosítani. Ugyanez áll abban az esetben is, ha az anyától a gyermek gondozása vagy nevelése miatt nem várható el, hogy dolgozzon. A tartási kötelezettség legkorábban a szülés előtt négy hónappal kezdődik és a szülés után legalább három évig tart. Addig és olyan mértékben meghosszabbítható, ameddig ez megfelel a méltányosság követelményének, e körben elsősorban a gyermek szükségleteit és a meglévő gyermekgondozási lehetőségeket kell figyelembe venni. Az anyatartás vonatkozásában az apa kötelezettsége megelőzi a többi rokont. A követelés nem évül el az apa halálával, ha az apa gondoskodik a gyermekről, ő jogosult az anyával szemben tartást követelni.⁵⁷¹ Ha az anya a várandósság vagy a szülés következtében meghal, az apa köteles a temetési költségek viselésére, amennyiben az anya örökösei azt nem tudják fedezni.⁵⁷² Az anyatartás és az anya eltemettetésének költségeit az apa akkor is köteles viselni, ha az anya elvetél vagy a gyermek halva születik.⁵⁷³

A gyermektartással kapcsolatos perek⁵⁷⁴, valamint a házasság felbontásával kapcsolatos perek a családjogi bíróság hatáskörébe tartoznak, amely a német helyi bíróság (*Amtsgericht*)

⁵⁶⁸ BGB 1612a. §

⁵⁶⁹ BGB 1612b. §

⁵⁷⁰ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 86.

⁵⁷¹ BGB 1615l. §

⁵⁷² BGB 1615m. §

⁵⁷³ BGB 1615n. §

⁵⁷⁴ A családjogi ügyekben való eljárásról és az önkéntes joghatósági ügyekről szóló törvény (FamFG) 232. § alapján

családjogi ügyekben átfogó hatáskörrel rendelkező bírósága. A bontási kérelmet és a bontáshoz kapcsolódó járulékos kérdéseket a bíróság általában egyszerre tárgyalja és azokról egyidejűleg dönt, ezek közé tartoznak a szülői felügyelet és a gyermektartás kérdései is.⁵⁷⁵

10. Összegzés

Már a polgári korban kialakult, hogy a tartásra jogosultak közül a kiskorú gyermekek az első helyen állnak. A patriarchális szellemiségű magánjogi törvénykönyv tervezeteiben a házastársakkal egy sorban álltak, majd a Csjt. ezt elvetette, a kiskorú gyermekek tartásra jogosultsága mindenkit megelőzött. Ezt tartotta fenn továbbá a CSJK is a rokontartás általános szabályai között.

A kötelezeti rangsorban első helyen a szülők álltak, amely a mai napig hatályos rendelkezés.

A tartási kötelezettség a rokonok közötti, erkölcsi elveken alapuló, kölcsönös gondoskodás elvén alapult, amelyet olyan természeti jogból eredő alaptételnek tekintettek, hogy a jogi szabályozására hosszú ideig, egészen az 1877-ig nem került sor, amikor a Gyt. tételes jogszabályban rendelkezett arról, hogy az apa köteles a gyermekei eltartására. A rokonok közötti tartási kötelesség tehát *ius naturale* körébe tartozott. A házasságból született gyermekek tartása nem volt tételesen szabályozva, mivel apjuk és anyjuk egyenesági rokonai voltak. Különleges helyzet állt elő azonban a házasságon kívül született gyermekek vonatkozásában, akik csak anyjukkal álltak rokoni kapcsolatban 1906-ig, majd 1914-re már az anya felmenő, lemenő és oldalági rokonaival is. Az apával való rokoni kapcsolat kialakítására törvényesítéssel kerülhetett sor. Az utólagos házasságkötéssel a gyermek a házasságból született gyermek jogállásába került, így az apával és az apa rokonaival is rokonságba került. Az államfői kegyelemmel történt törvényesítés esetén azonban csak az apa rokona lett. A házasságon kívül született gyermek anyjának, illetve az anya rokonainak a tartási kötelezettsége ezért *ius naturale* alapján állt fenn, akárcsak a házasfeleknek a gyermekeikkel szemben. A házasságon kívül született gyermek apjának a kötelezettsége azonban a rokontartás szabályai alapján nem keletkezhett, mivel nem voltak rokonok. Születtek azonban házasságon kívül is gyermekek, akiknek nyilvánvalóan volt biológiai apja, az erkölcs pedig megkívánta, hogy ezeknek a gyermekeknek az eltartásáról is gondoskodjon az apa. Azonban, míg *mater semper certa est*, a hajadon anyától származó gyermek apjának személye nem volt minden esetben kétséget

⁵⁷⁵ FamFG 137. § (1)

kizáróan megállapítható. Ezen bizonytalanság, valamint a gyermekekről való gondoskodás igénye eredményezte azt, hogy a magánjogi törvénykönyv tervezetekben felállították azt az elvet, hogy a gyermek apjának azt kell tekinteni, aki a házasságon kívül született gyermek anyjával a fogantatási időn belül nemileg érintkezett. Akit ezen vélelem alapján a gyermek apjának kell tekinteni, köteles gondoskodni a gyermek eltartásáról. A házasságon kívül született gyermek tartásának jogalapjaként kötelmi jogi elveket kerestek a jogászok. Mind a kontraktuális, mind a deliktuális felelősség érvei gyengék, életszerűtlenek voltak, ugyanis próbálták helyettesíteni a rokoni kapcsolatból eredő felelősséget. Az érdeme mégis az volt, hogy rokoni kapcsolat hiányában, a gyermek eltartásának kötelezettségét a gyermek apjára is kiterjesztette a szokásjog. Nagyon fontos azonban, hogy bár a gyermektartási perekben gyakorlatilag előkérdés volt a vélelmezett apaság megállapítása, amelynek sikere esetén tartásdíj fizetésére kötelezték a vélelmezett apát, ezek nem apasági perek voltak, az apaság megállapításával nem jártak. Nem is volt erre lehetőség a házasságon kívül született gyermekek jogállásáról szóló törvény hatálybalépéséig. A gyermektartási perekben csak a vélelmezett apa személyét állapította meg a bíróság, így nem keletkezett rokonságot a házasságon kívül született gyermek és az alperes között, csupán tartási kötelezettséget.

A házasságon kívül született gyermekek helyzete eredményezte viszont azt, hogy mivel nem olyan magától értetődő, természetjogi kötelezettség volt a tartásuk, amelyet szabályozni sem kell, ezért a jognak bele kellett avatkoznia és normákat kellett alkotni. Ezek elsősorban – a tételes magánjogi szabályok hiányában – a bírói gyakorlatban fejlődtek, amelynek eredménye az volt, hogy alulról építkező, gyakorlatias megoldások keletkeztek, amelyek kiállták az idő próbáját.

A polgári korban a törvényes gyermekeket a szülőknek közösen kellett tartaniuk, de az apa kötelezettsége megelőzte az anyáét. A Gyt. szerinti atyai hatalmat az apa gyakorolta, majd az Mtj. alapján a szülői hatalmat az törvényes gyermek esetén mindkét szülő gyakorolta, de az apát illette elsőbbség. A gyermek vagyona feletti vagyonkezelési jog az atyai (szülői) hatalomból eredt, amely szintén az apát illette meg, aki a gyermeke vagyonát és felhasználhatta a tartásra, tehát a patriarchális szemlélettel korrelál az apa tartási kötelezettségének elsőbbsége a házasságból született gyermekek tekintetében.

A Gyt. alapján a törvénytelen gyermek tartási kötelezettsége az anyát terhelte, amíg a bíróságok a tartás kérdésében nem határoztak, valamint a nagykorú anya volt a gyámja. Az Mtj. alapján a törvénytelen gyermek felett az anya szülői hatalmat gyakorolt, ennél fogva a gyermek személyének gondviselője is volt, a vélelmezett apa pedig tartás formájában gondoskodott a gyermekről.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény kiterjesztette a házasságból született gyermekek tartására vonatkozó szabályokat a házasságon kívül született gyermekekre is. Az apaság megállapításának két új módját vezette be: a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételének a lehetőségét és az apaság bíróság általi megállapítását. Fenntartotta az utólagos házasságkötést, amely korábban „törvényesítési” eszköz volt, a törvény által azonban az apaság keletkezésének egyik módja lett, mivel törvényes és törvénytelen gyermekekről ezután már nem beszélhetünk. Végül eltörölte az államfői kegyelemmel történő törvényesítés intézményét. Ezáltal több apai jogállást keletkeztető mód alakult ki, az ilyen módokon keletkezett apai jogállás joghatása az apával és az apa rokonaival való rokoni kapcsolat megteremtése lett. Ezáltal azon gyermekek, akik részére tényleges apa került az anyakönyvben rögzítésre szintén a rokoni kapcsolat alapján követelhették a tartást. Fenntartotta azonban a törvény az apaság megállapítása nélküli tartásra kötelezés intézményét, mintegy kiegészítő lehetőségként arra az esetre, hogyha nem lehet megállapítani az apaságot a törvény rendelkezései szerint.

A Csjt. – már a jogegyenlőség talaján állva közösen a szülőkre telepítette a gyermektartás kötelezettségét, szakítva a korábbi – az apa elsőbbségén alapuló – szabályokkal, amelyet a CSJK is fenntartott. A Csjt. szintén rendelkezett az apaság megállapítása nélküli tartásra kötelezés intézményéről, amelyet az 1974. évi Csjt. Novella már elvetett az orvostudomány fejlődésére tekintettel, mivel az meghaladottá vált. Ezzel a módosítással teljesen a rokontartás körébe kerülhettek a gyermektartásra vonatkozó rendelkezések.

A szülői közös tartási kötelezettség említésekor ki kell térni a szülői felügyelettel való kapcsolatra is. A Csjt. a szülői felügyelet együttes gyakorlásának jogát és kötelezettségét vezette be, amely a CSJK-ban szintén nem változott. A szülői felügyelet része a Csjt. hatálybalépésekor alkalmazott terminussal a szülői gondviselés, majd az 1974. évi Csjt. Novellával bevezetett és a CSJK által is alkalmazott gondozás és nevelés joga és kötelezettsége. Ez nyilvánvalóan magában foglalja a gyermekek tartásának kötelezettségét is. Tekintettel azonban a fent kifejtettekre, a tartás jogi szabályozása nem a szülői felügyeletből alakult ki, hanem a házasságon kívül született gyermekekre vonatkozó rendelkezések között fejlődtek ki igazán a részletszabályok. A tartás elve azonban elsősorban a fel- és lemenő rokonok közötti kölcsönös gondoskodásból eredeztethető, amelynek egyik kiemelt része a kiskorú, gondozásra és nevelésre szoruló gyermekek tartása, amely elsődlegesen a legszorosabb, a szülő-gyermek kapcsolatban jelenik meg. Ezt a kapcsolatot hivatott jogilag rendezni a szülői felügyelet. A tartási kötelezettség azonban egy olyan erős kötelezettség, amely túlnyúlik a szülői felügyelet gyakorlásán, ugyanis míg a szülői felügyelet többségében a szülőnek a gyermek irányában

fennálló jogait rendez, ha ezen jogoktól meg is fosztják, tehát ha a szülői felügyelet szünetel vagy megszűnik, a tartási kötelezettség egy olyan erkölcsi kötelesség is, amely ennek ellenére is fennmarad.

A Gyt. és az Mtj. alapján a szülőket követték a tartásra kötelezettek sorában a távolabbi felmenő rokonok, a nagyszülők. A Csjt. kibővítette a kötelezettek körét a nagykorú testvérré, amelyet a CSJK is magáévá tett. A házasságon kívül született gyermekek esetén „apai nagyszülőkről” jogi értelemben nem beszélhetünk rokoni kapcsolat hiányában 1946 előtt. A vélelmezett apa szüleinek kötelessége abban az esetben állt fent a bírói gyakorlat által kialakított elvek szerint, ha egészben vagy túlnyomó részben szülei gazdaságában dolgozik és ezért megfelelő díjazásban nem részesül, ha ezáltal a szülők egy fizetett munkaerő alkalmazásától mentesülnek, akkor a gyermektartásért egyetemleges kötelezettként feleltek. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény ezt némi módosítással törvényi szintre emelte akként, hogy a szülők kezesként felelnek a gyermektartásért. A Csjt. ezt a szabályt nem tartalmazta, azonban a Legfelsőbb Bíróság egyik polgári elvi döntésében rögzítette, kiterjesztve a tartásra kötelezett egyéb rokonára, házastársára vagy a rokonsága körén kívül álló, vele egyéb közelebbi kapcsolatban levő más személyre is, végül 1969-ben felülvizsgálták és hatályon kívül helyezték.

A tartás időtartama összefügg a rászorultsággal, a személyt addig kell eltartani, amíg arra rászorul, ha a jövedelméből magát eltartani nem képes. A polgári kori rendelkezések szerint a kiskorú gyermekek körében tartásra az szorult rá, akinek a vagyona jövedelme nem volt elegendő a tartásra, valamint, aki nem érte el a keresőképes életkort, ami a különböző társadalmi helyzetű gyermekek esetében eltérő lehetett. Az Mtj. azonban tizenhat éves korban határozta meg a keresőképes kort, amely ellen felfelé és lefelé is eltérhetett a bíróság az egyedi körülmények mérlegelése során. A vizsgált peres iratokból az tűnik ki, hogy a tizenhatodik életév betöltéséig ítélte meg a zalaegerszegi királyi járásbíróság a gyermektartásdíjat, azonban bizonyos ügyekben a szakirodalom álláspontja szerint nem volt ritka az sem, hogy tizenkét éves korban rögzítették ezt az életkort. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény nem jelentett nagy változást, a gyermek önálló keresetre képesítő tanítását is fedezni kellett. A Csjt.-ben is az jelent meg, hogy addig kell eltartani a gyermeket, amíg a szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul, azonban a határozott időtartam helyett bevezette a tartásdíj határozatlan időtartamot, amelynek hatására már nem a peres eljárás elején, gyakran a gyermek csecsemőkorában kellett meghatározni, hogy vajon meddig lesz keresőképtelen a gyermek. A Ptk. bevezette azonban a rászorultság vélelmét, miszerint a kiskorú rászorultságát

vélelmezni kell, amely kiterjed a gyermek húszéves koráig is, ha középfokú iskolai tanulmányokat folytat.

A tartásdíj a gyermek születésétől megilleti a gyermeket, az igény érvényesítésének azonban van határideje. A kereset beadását megelőző hat hónapra visszamenőleg csak menthető okból lehetett követelni a tartást az Mtj. szerint, ha házassági ígérettel hitegették az anyát. Az objektív határidő három év volt. Ha a jogosult hat hónapnál régebbi és három év közötti határidőn belül érvényesítette az igényét, a bíróság akkor ítélte meg a tartásdíjat, ha a jogosult alapos indokkal késlekedett. Ezek az igényérvényesítési határidők azóta is megmaradtak, azzal a kivétellel, hogy a Csjt. 1986. évi módosítása óta a hat hónapon belüli késlekedést nem kell igazolni.

A kiskorú gyermekeket az Mtj. szerint illendő tartás illette meg, ami a társadalmi helyzetéhez igazodó nevelésének és taníttatásának költségeit foglalta magában. A nevelés fogalmába tartozó kiadások az étkeztetés, ruháztatás, lakhatás biztosítását szolgálták. A taníttatás tekintetében az önálló keresetre képesítő tanítás a más szociális helyzetű gyermekeknél mást jelentett, akár tizennégy vagy tizenhat éves korban is keresőképessé tekinthették a gyermeket, de vagyonosabb anyának a gyermeke még húsz-huszonkét éves korában sem érte el a keresőképességet. A gyermek társadalmi helyzetét a házasságon kívül született gyermekek esetében az anya, a házasságból született gyermekeknél az apa társadalmi helyzete határozta meg. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény annyi változást hozott, hogy a tartás mértékét már az apa társadalmi állásához igazították. A Csjt. az egyenlő bánásmód elvén alapulva elvetette a társadalmi álláshoz igazodó megjelölést és a rokонтartás szabályai között rögzítette, hogy mindazzal el kell látni a jogosultat, ami annak a megélhetéséhez szükséges. Az 1987. évi Csjt. Novella, amely külön szabályozta a gyermekek tartását a gyermek tényleges szükségleteinek fedezését vette az összeg alapjául, a CSJK azt indokolt szükségleteket.

A kötelezett teljesítőképessége oldaláról megközelítve a polgári korszakban a bíróság mindig határozott összegben, az apa jövedelmének 20%-ban, a gyámhatóság a havi 15-30%-ban határozta meg a gyermektartásdíj mértékét. Az 1987. évi Csjt. Novella emelte törvényi szintre a kötelezett jövedelmének meghatározott százalékában való megállapítást, fenntartva a határozott összeg lehetőségét is. A CSJK alatt azonban már csak határozott összegben lehet megállapítani, a kötelezett jövedelmének 15-25%-ában, amelytől el lehet térni.

A polgári korban kialakult szabályok szerint, amik a mai napig fennállnak a gyermektartásdíj-fizetéshez a gyermektől különélő szülő (vagy 1946 előtt a vélelmezett apa)

tartásdíj-fizetés formájában járult hozzá a gyermek tartásához, a gyermekkel együtt élő szülő pedig természetben tartotta a gyermeket.

A megvizsgált európai országokban a gyermektartás jogosultja, kötelezettje körében hasonlóságot tapasztalhatunk a magyar szabályozással, azonban az időtartam, a mérték és a tartás megfizetésének módja körében eltérő megoldásokat is láthatunk.

Franciaországban és Németországban a polgári törvénykönyv szabályozza a gyermektartást a házasságról és a szülői felelősségről szóló cikkeken, addig Angliában – polgári törvénykönyv hiányában – külön jogszabályok.

Mindhárom államban jogosultak a kiskorú gyermekek a gyermektartásra és szükség esetén a jogosultság nem szűnik meg a nagykorúság elérésével sem, mivel tanulmányaik folytatása esetén a jogosultságuk fennmaradt. A kötelezettek között első sorban a szülők állnak, amely Franciaországban a házasságból és a szülői felelősségből keletkezik, Angliában és Németországban pedig a rokonságon alapul, azonban a szülői felelősség egyik aspektusa is.

A gyermektartásdíj mértékének meghatározása hasonló elveken alapul, a szülők jövedelmi viszonyainak figyelembevételével a gyermek szükségleteihez és a taníttatásának költségeihez igazodik. Németországban alkalmazzák azt a módszert, hogy a létminimumot fedező összeget és az ehhez mért minimális tartásdíjat rendeletben, illetve a BGB-ben szabályozzák, amely a gyermek érdekeit védi. Az egységes gyakorlat kialakítása végett pedig táblázatban rendezik, hogy a kötelezett jövedelmi viszonyai és a gyermek életkora alapján milyen mértékű tartás megállapítását javasolja az Igazságügyi Miniszter.

A szülők mindhárom államban megegyezhetnek a gyermektartásdíj kérdéseiben, valamint mind a bíróságok, mind meghatározott közigazgatási szervek (Angliában és Franciaországban) hozhatnak végrehajtható határozatokat. Míg Franciaországban a szülők közösen kérhetik a megállapodásuk jóváhagyását egy közigazgatási szervtől, amely egyezség ezáltal végrehajtható – és mint több európai országban – a megegyezés hiányában vagy a házassági bontóper alatt, a bíróságok hatáskörébe tartozik a gyermektartás körében való döntés. Angliában és Wales-ben a szülők egy közigazgatási szervhez fordulhatnak a gyermektartásdíj megállapítása végett, a bíróság pedig csak akkor dönt, hogyha házassági bontóper van folyamatban. Németországban a bíróság hatáskörébe tartoznak a gyermektartási perek, valamint a házassági bontóperek is.

Összességében tehát az alapvető elvek, valamint az anyagi jogi szabályok nagyon hasonlóak a három államban, azonban eljárásjogi szempontból külön rendszerekről beszélhetünk. Franciaországot klasszikusan a „bírósági modellbe” sorolhatjuk, azonban a 2018. és 2019. évi reformok bevezetésével a „hibrid” modellbe került, mivel a francia állam

létrehozott egy közigazgatási szervet, amely részt vesz a tartásdíj megállapításában és végrehajtásában. Az angol szabályozás elsődlegesen az ügynökségi modellbe tartozik, mivel főszabályként a közigazgatási szerv hatáskörébe tartozik a kérdés, azonban kiegészítő jelleggel, a házasság felbontása körében a bíróságok is rendelkeznek hatáskörrel, így gyakorlatilag ezen állam is a „hibrid” modellbe sorolható, Németország viszont még a klasszikus bírósági modellbe.

A gyermektartásdíj elveit a polgári kori bírósági gyakorlat kristályosította ki tételes jogi szabályozás hiányában. A jogelvek különösen a házasságon kívül született gyermekek tartására vonatkozó ügyekben fejlődtek ki, mivel a házasságból született gyermekek esetén a bíróság csak kivételes esetekben határozott a gyermektartásról.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvény nagy jelentőségű volt a tekintetben, hogy megszüntette a jogi különbségtételt a törvényes házasságból és azon kívül született gyermekek között és törvényi szinten, átfogóan rendelkezett fontos családjogi intézményekről.

A törvényt többen elleneztek többen üdvözölték. Az ellenzők az erkölcstelenség terjedését látták benne és a házasság intézményének elértéktelenedését. *Szladits* szerint a törvény jogszerkezeti szempontból tökéletes munka, az aggályait viszont ő is kifejezte abban a körben, hogy a család védelme érdekében állónak tekintette, hogy a házas férfinak a másik nőtől született gyermeke is a rokona, így örököse lesz. Álláspontja szerint a házasságból és azon kívül született gyermekek között mindig különbség lesz, az előítéleteket szociális neveléssel lehetne ellensúlyozni és magasabb állami szerepvállalással, nevezetesen szovjet példára nevelési támogatással. *Nizsalovszky Endre* szintén elismerte azt, hogy számos szempontból előrelépést jelent a törvény, például csökkenhet a gyermekhalandóság, viszont aggályosnak tartotta, hogy a tartás mértékének az apa vagyoni viszonyához igazítása „női fondorlatra” ad lehetőséget, illetve helyesebbnek tartotta volna, hogyha a házasságtörésből származó gyermekek csak tartási igényt formálhattak volna, *Szladits*hoz hasonlóan.

A törvényben foglalt gyermektartásdíjra vonatkozó jogszabályi rendelkezések a nagyrészt a korabeli bírói gyakorlatot foglalták magukba, a jogalkotó által pontot téve néhány szakmai vita végére. A megvizsgált zalaegerszegi peres iratok között éppen ezért nem érzékelhetünk éles váltást a jogszabály hatálybalépése előtti és utáni időszakban a gyermektartásdíj megállapítása és felemelése iránt indított perek vonatkozásában, mert ugyanazok az elvek alapján döntött a bíróság, mint azelőtt. A keresetlevélben a gyermek születésétől kezdődően kérte a felperes a gyermektartásdíj megállapítását annak tizenhat éves koráig, valamint a szülési, hat heti anyatartási és gyermekkelengye költség megfizetését az

akkori szokásos mértékben. Azt kellett bizonyítania a felperesi oldalnak, hogy a házasságon kívül született gyermek anyja a fogantatás idejében az alperessel nemileg érintkezett, főleg tanúbizonyítás és okirati bizonyítás alapján, azonban előtérbe kerültek a vérvizsgálatok eredményei is. Ezután a bíróság megvizsgálta a felek jövedelmi viszonyait és megállapította a gyermektartásdíj mértékét.

Ezekben a tárgyú perekben tehát nem érzékelhető számottevően a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény gyakorlati hatása, aminek az indokát abban találom, hogy mivel a törvény a korszak gyakorlatát emelte törvényi szintre, ezért inkább fordítva, a bírói gyakorlat hatása érződik a jogszabályban.

A Csjt. – annak módosításaira is tekintettel – és a CSJK szabályozása között kontinuitást tapasztalhatunk. A gyermektartásdíj megállapításának elvei nem változtak, azonban a részletszabályok között – így különösen a rászorultság kérdése, a szülők jövedelmi viszonyai és a gyermek szükségletei körében – a társadalmi-gazdasági változásokra tekintettel módosultak.

A kontinuitás oka álláspontom szerint abban keresendő, hogy a gyermektartásdíj szabályozását a bírói gyakorlat alakította ki. Egészen a Csjt. hatálybalépéséig főleg szokásjogi normák szabályozták az intézményt, azonban a közigazgatástól függetlenedett, szervezett rendszerű bíróságoknak a közel százéves gyakorlatuk alatt döntenie kellett az egyedi ügyekben a gyermektartás kérdésében. Mivel a törvényi rendelkezések szüksézerűek voltak, valamint a magánjogi törvénykönyv tervezetei is, a jogintézmény tartalommal való megtöltése és a részletszabályok kialakítása a bírókra hárult.

Mivel a Csjt. is viszonylag tömören és keretjelleggel szabályozta a rokontartást – a gyermekek tartásáról külön nem is rendelkezve – szintén a bíróságok feladata volt a joghézagok kitöltése, majd a Legfelsőbb Bíróság iránymutatása kívánta biztosítani az országszerte egységes gyakorlatot.

A Csjt. novelláiba nagyon helyesen bekerültek a korábbi időszak alatt kialakított felsőbírósági határozatok elvei, amelyek azt eredményezték, hogy olyan jogszabály jött létre, amelyet ténylegesen a problémákkal első kézből szembesülő, az egyedi ügyekben gondos mérlegeléssel kidolgozott ítéleteket hozó bírók megoldásait tartalmazták, amelyek ezáltal megfeleltek annak, hogy az adott társadalmi-gazdasági viszonyok között időtállóan szabályozzák az intézményrendszert.

Ennek hatására a jogintézmény kikristályosodott és a CSJK megalkotásánál az alapvető elvek nem változtak, azonban a korábbi hiányokat, így a kiskorúak rászorultságának vélelmét,

törvényi szinten kiegészítették, valamint a gazdasági változások folytán meghaladott szabályokat, így a százalékos megállapítást mellőzték.

11. Summary

It was already established in the civil era, that among those entitled to maintenance, minor children are the first in line. In the bills of the private law code, drafted with a patriarchal ideology, they stood in line with the spouses, and then the Family Law Act of 1952 rejected this, the right to maintenance of minor children took precedence over everyone else. This was also maintained by the Family Law Book of the Civil Code among the general rules of relative maintenance.

Parents were in first place in the list of obligees, a provision that is still in force today.

The maintenance obligation derived from the principle of mutual care between relatives, based on moral principles, which was considered a basic principle arising from such natural law that it was not legally regulated for a long time, until 1877, when the Guardianship Act stipulated in written law that the father is obliged to support his children. The maintenance obligation between relatives therefore belonged to the scope of *ius naturale*. The maintenance of children born in wedlock were not regulated in written law, as their father and mother were direct kins. However, a special situation arose with regard to children born out of wedlock, who were the kins only of their mother until 1906, and then by 1914 to the mother's ascendant, descendent and collateral relatives as well. The kinship relationship with the father could be established by legalization. With the post-factum marriage, the child entered the legal status of a child born in wedlock, thus becoming kins of the father and the father's relatives. However, in the case of legalization with the pardon of the head of state, only the father became their kin. The maintenance obligation of the mother of a child born out of wedlock, or the mother's relatives existed on the basis of *ius naturale*, just as spouses have towards their children. At the same time, the obligation of the father of a child born out of wedlock could not arise from the rules of the maintenance of relatives, since they were not relatives. Still, children out of wedlock were born, who obviously had a biological father, and morality demanded that the father also take care of the maintenance of these children. While *mater semper certa est*, the identity of the father of a child from an unmarried mother could not be determined beyond reasonable doubt. This uncertainty, as well as the need to take care of these children, resulted in the bills of the private law code establishing the principle that the father of the child should be considered to be the one who had sexual contact with the mother of the child born out of wedlock within the

time of conception. Whoever, based on this presumption, should be considered the father of the child, is obliged to take care of the maintenance of the child. As a legal basis for the maintenance of a child born out of wedlock, jurists sought legal principles of obligation. The arguments of both contractual and delictual liability were weak and impractical, as they tried to replace the liability arising from kinship. However, its merit was that, in the absence of a kinship relationship, customary law extended the obligation to support the child to the child's father as well. It is very important, that although in child support lawsuits provided the presumptive paternity was practically established, and if successful, the presumed father was obliged to pay child support, these were not paternity lawsuits, they did not involve the establishment of paternity. This was not even possible until the law on the legal status of children born out of wedlock came into force. In the child support lawsuits, the court established only the identity of the presumed father, so no kinship was established between the child born out of wedlock and the defendant, only a maintenance obligation.

The situation of children born out of wedlock, on the other hand, resulted in the fact that, since their maintenance was not such a self-evident, natural law obligation that did not even need to be regulated, the law had to intervene and create norms. These developed primarily – in the absence of written private law codes – in judicial practice, the result of which was the creation of bottom-up, practical solutions that stood the test of time.

In the civil era, the parents had to support their legitimate children together, but the father's obligation took precedence over the mother's. According to the Guardianship Act, the father exercised paternal authority, according to the private law bill in the case of a legitimate child, parental authority was exercised by both parents, but primarily to the father. The property management right over the child's property originated from paternal (parental) power, which also belonged to the father, who could use his child's property for maintenance, so the priority of the father's maintenance obligation for children born out of wedlock correlates with the patriarchal view.

Based on the Guardianship Act, the obligation to maintain an illegitimate child rested with the mother until the courts decided on the issue of maintenance, and the adult mother was the legal guardian. Based on the private law bill, the mother exercised parental authority over the illegitimate child, and was therefore also the guardian of the child's person, and the putative father took care of the child in the form of maintenance.

The Act on the Legal Status of Children Born Out of Wedlock extended the rules on the custody of children born in wedlock to children born out of wedlock as well. It introduced two new ways of establishing paternity: the possibility of making a declaration acknowledging

paternity in full force and the establishment of paternity by a court. It maintained post-factum marriage, which used to be a means of “legitimization”, but by law became a way of establishing paternity, since after the Act we can no longer speak of legitimate and illegitimate children. Finally, it abolished the institution of legalization by pardon of the head of state. As a result, several ways of creating paternal legal status were created, and it’s the legal effect was the creation of a kinship relationship with the father and the father’s relatives. As a result, children whose actual father was recorded in the registry could also claim maintenance based on kinship, under the laws of the maintenance of relatives. However, the law maintained the institution of the obligation to provide maintenance without establishing paternity, as an auxiliary option in the event, that paternity cannot be established according to the provisions of the Act.

The Family Law Act, already standing on the basis of legal equality, jointly installed the obligation of child support on the parents, breaking with the previous rules based on the priority of the father, which was also maintained by the Family Law Book. The Family Law Act also disposed of the institution of the obligation to maintain without establishing paternity, which was discarded by the 1974 Family Law Act Novella in view of the development of medicine, as it had become obsolete. With this amendment, the provisions on child support could fall completely within the scope of the maintenance of relatives.

When mentioning the joint parental maintenance obligation, the relationship with parental custody must also be addressed. The Family Law Act introduced the right and obligation of joint exercise of parental custody, which also did not change in the Family Law Book. Part of parental custody is parental care, the term used when the Family Law Act came into force, and the right and obligation of care and education, introduced by the 1974 Family Law Act Novella and was also applied by the Family Law Book. This obviously includes the obligation to support children. However, in view of the above, the legal regulation of maintenance did not develop from parental supervision, but the detailed rules really developed in the provisions regarding children born out of wedlock. However, the principle of support can be derived primarily from the mutual care between ascending and descending relatives, a prominent part of which is the support of minor children in need of care and education, which primarily appears in the closest parent-child relationship. This relationship is legally regulated by parental custody. However, the maintenance obligation is a strong obligation that goes beyond the exercise of parental supervision, because while parental supervision mostly settles the parent's existing rights towards the child, even if they are deprived of these rights, so if

parental supervision is interrupted or terminated, the maintenance obligation it is also a moral duty that persists despite this.

Based on the Guardianship Act and the private law bill, parents were followed by more distant relatives, grandparents, in the list of those obliged to support. The Family Law Act expanded the scope of the obligees to include the adult sibling, which was also adopted by the Family Law Book. In the case of children born out of wedlock, we cannot speak of “paternal grandparents” in the legal sense in the absence of a kinship before 1946. According to the principles established by judicial practice, the duty of the parents of the putative father was in the event that he worked entirely or predominantly in his parents’ land and therefore did not receive adequate remuneration, if the parents are thereby exempted from the employment of a paid workforce, then they are jointly and severally liable for child support. The Act on the Legal Status of a Child Born Out of Wedlock raised this to the level of written law with some amendments, so that the parents are responsible for child support as guarantors. The Family Law Act did not contain this rule, however, it was recorded in a civil principle decision of the Supreme Court, extending it to other relatives, spouses or other persons who are outside the circle of relatives, who are closely related to the dependent, and was finally revised and repealed in 1969.

The duration of support is related to need, the person must be supported as long as he is in need, if he cannot support himself from his income. According to the provisions of the civil era, maintenance was required for minor children whose income was not sufficient for maintenance, as well as those who did not reach the age of earning capacity, which could be different in the case of children of different social status. However, the private law bill set the age of earning capacity at sixteen, which the court could deviate from when considering individual circumstances. From the examined legal documents, it appears that the Royal District Court of Zalaegerszeg awarded child support until the child reached the age of sixteen, however, according to the literature, it was not uncommon for this age to be fixed at twelve years of age in certain cases. The Act on the Legal Status of a Child born out of Wedlock did not change much, the education of the child to qualify for self-employment had to be covered. The Family Law Act also stated that the child must be supported as long as he or she is in need in order to continue his or her necessary studies, but instead of a fixed period, the maintenance allowance was introduced for an indefinite period, which resulted in the fact that it was no longer necessary at the beginning of the legal proceedings, often during the child’s infancy to determine how long the child will be unable to earn. The Family Law Book however introduced the

presumption of need, according to which a minor must be presumed to be in need, which also extends to the child's age of twenty, if he or she pursues secondary school studies.

The child is entitled to child support from the birth of, but there is a deadline for asserting the claim. Up to six months prior to the filing of the claim, maintenance could only be claimed for excusable reasons, according to the private law bill, if the mother was convinced with a promise of marriage. The objective deadline was three years. If the claimant asserted his claim within a period of more than six months and between three years, the court awarded the child support if the claimant delayed with good reason. These deadlines for asserting claims have remained since then, with the exception that since the amendment of the Family Law Act in 1986, a delay within six months does not have to be justified.

According to the private law bill, minor children were entitled to appropriate maintenance, which included the costs of their upbringing and education in line with their social status. The expenses included in the concept of education served to provide food, clothing, and housing. In terms of teaching, the teaching of earning skills meant something different to children of other social statuses, the child could be considered capable of earning even at the age of fourteen or sixteen, but the child of a wealthier mother did not even reach the earning capacity at the age of twenty or twenty-two. The social status of the child was determined by the social status of the mother in the case of children born out of wedlock, and by the father in the case of children born in wedlock. The law on the legal status of a child born out of wedlock brought about so many changes, that the amount of maintenance was adjusted to the father's social status. Based on the principle of equality, the Family Law Act rejected the designation according to social position and stipulated in the rules of relative maintenance that the beneficiary must be provided with everything necessary for his livelihood. The Novella of the 1987 Family Law Act, which separately regulated the maintenance of children, based the amount on the coverage of the child's actual needs, the Family Law Book on the justified needs.

Approaching from the perspective of the obligee's ability to perform, in the civil era the court always determined the amount of child support in a fixed amount, 20% of the father's income, and the guardianship authority in 15-30% of the income. The Family Act Novella of 1987 raised the determination as a specified percentage of the obligator's income to the level of law, maintaining the possibility of a fixed amount. However, under the Family Law Book, it can only be determined in a fixed amount, 15-25% of the obligator's income, which can be deviated from.

According to the rules established in the civil era, which still exist for the payment of child support, the parent living apart from the child (or the presumed father before 1946)

contributed to the maintenance of the child in the form of maintenance payment, while the parent living with the child maintained the child in kind.

In the examined European countries (England and Wales, France and Germany), we can see similarities between the holder and obligee of child support with the Hungarian regulation, however, we can also see different solutions regarding the duration, amount and method of paying child support. In France and Germany, the Civil Code regulates child support in the articles on marriage and parental responsibility, while in England, in the absence of a civil code, separate legislation applies.

In all three states, minor children are entitled to child support and, if necessary, the entitlement does not cease even when they reach the age of majority, as their entitlement is preserved if they continue their studies. Among the obligees, the parents are first in line, which in France arises from marriage and parental responsibility, and in England and Germany it is based on consanguinity, but it is also an aspect of parental responsibility. The determination of the amount of child support is based on similar principles, and is adjusted to the needs of the child and the costs of his education, taking into account the income of the parents. In Germany, they use the method of regulating the amount covering the subsistence minimum and the corresponding minimum child support in a decree or in the BGB, which protects the interests of the child. In order to create a uniform practice, the amount of maintenance recommended by the Minister of Justice based on the obligee's income and the child's age is arranged in a table.

In all three states, parents can agree on child support issues, and courts and in England and France specific administrative bodies can issue enforceable decisions. While in France parents can jointly request the approval of their agreement from an administrative body, which is then enforceable – and, as in many European countries – in the absence of agreement or during divorce proceedings, the courts are competent to decide on child support. In England and Wales, parents can apply to an administrative body to determine child support, and the court will only make a decision if divorce proceedings are pending. In Germany, the court has jurisdiction over child support cases as well as divorce cases.

Overall, the basic principles and substantive legal rules are very similar in the three states, but from a procedural point of view, we can speak of separate systems. France can be classified classically in the “judicial model”, however, with the introduction of the reforms in 2018 and 2019, it entered the “hybrid” model, as the French state created an administrative body that participates in the determination and implementation of maintenance. The English regulations primarily belong to the agency model, since the question falls within the competence of the administrative body as a general rule, however, additionally, the courts also

have competence in the case of divorce, so practically this state can also be classified in the “hybrid” model, while Germany still has the classic into a court model.

The principles of child support were crystallized by civil court practice in the absence of written legal regulations. The legal principles have developed especially in cases concerning the maintenance of children born out of wedlock, since in the case of children in wedlock, the court only decided on child maintenance in exceptional circumstances.

The Act XXIX of 1946 on the Legal Status of a Child born out of Wedlock was of great importance in that it abolished the legal distinction between children born in and out of legal marriage and provided comprehensive provisions on important family law institutions at a written legal level. The law was opposed and welcomed by many people. Opponents saw in it the spread of immorality and the devaluation of the institution of marriage. According to *Szladits*, the law is a perfect work from the point of view of legal structure, but he also expressed his concerns in that he considered it contrary to the interest of protecting the family that the married man’s child born from another woman is also his relative, and thus will be his heir. According to his point of view, there will always be a difference between children in and those born out of wedlock, the prejudices could be countered by social education and higher state involvement, namely with educational support following the Soviet example. *Endre Nizsalovszky* also acknowledged that the law is a step forward in many ways, for example, child mortality may decrease, but he was concerned that adjusting the amount of maintenance to the father’s financial situation would provide an opportunity for “false pretenses by females”, and he thought it would be more correct if children from adultery could have only formed a claim for maintenance, similarly to *Szladits*. The legal provisions regarding child support of the act included the judicial practice of the time, with the legislator putting an end to some professional disputes. Among the examined litigation documents of Zalaegerszeg, a sharp change cannot be perceived in the period before and after the entry into force of the legislation in relation to the lawsuits initiated to determine and increase child support, because the court decided based on the same principles as before. In the statement of claim, the plaintiff requested the determination of child support from the birth of the child until the child reaches the age of sixteen, as well as the payment of maternity, six-week maternity support and childbirth expenses at the usual rate at that time. The plaintiff side had to prove that the mother of the child born out of wedlock had sexual contact with the defendant during conception, mainly on the basis of testimony and documentary evidence, but the results of blood tests also came to the fore. The court then examined the parties' incomes and determined the amount of child support.

In these litigations, therefore, the practical effect of the Act on the Status of a Child born Out of Wedlock cannot be significantly perceived, the reason for which can be found in the fact that since the Act elevated the practice of the era to the level of written law, the effect of judicial practice is mirrored in the legislation.

There is continuity between the Family Act – also with regard to its amendments – and the regulation of the Family Code. The principles for determining child support have not changed, but they have been amended in the detailed rules, in particular the question of need, the parents' income situation and the needs of the child, in view of socio-economic changes.

In my opinion, the reason for continuity lies in the fact that the regulation of child support has been developed by judicial practice. Until the entry into force of the Family Act, the institution was mainly regulated by customary norms, but the organised courts, independent of the administration, had to decide on the issue of child support in individual cases during their nearly one hundred years of practice. Since the statutory provisions were short-worded, as were the drafts of the Private law code, it fell to the judges to fill the legal institution with substance and to establish the detailed rules.

Since the Family Act also regulated maintenance of relatives in a relatively concise and framework manner – without specifically disposing of the maintenance of children – it was also the task of the courts to fill in the legal gaps, and then the guidance of the Supreme Court sought to ensure uniform practice throughout the country.

The amendments of the Family Act, quite rightly, incorporated the principles of higher court decisions developed during the previous period, which resulted in the creation of legislation that actually contained the solutions of judges who faced problems at first hand and handed down carefully deliberated judgments in individual cases, which were thus suitable for regulating the institutional system in a future-proof manner in the given socio-economic circumstances.

As a result, the legal institution was crystallized and the basic principles of the creation of the Family Law Book did not change much, however, the previous deficiencies, such as the presumption of need for minors, were supplemented at the level of written the law, and the rules that had been exceeded due to economic changes, such as the percentage assessment, were repealed.

12. Irodalomjegyzék

Ablow, Rachel: 'One Flesh,' One Person, and the 1870 Married Women's Property Act" In: Branch: Britain, Representation and Nineteenth-Century History. (Dino Franco Felluga) (https://branchcollective.org/?ps_articles=rachel-ablow-one-flesh-one-person-and-the-1870-married-womens-property-act#_ftn3.end) (2023.03.12.)

André-Jean Arnaud: Les origines doctrinales du Code civil français. Párizs, 1989.

Audit, Bernard: Recent Revisions of the French Civil Code," Louisiana Law Review 1977-1978/3. 747-80.

Bacsó Ferenc: Erkölcsi vita egy törvényjavaslat körül. Jogtudományi Közlöny 1946/23–24. szám

Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1955.

Bacsó Jenő: A családjogi törvény módosításának vitája. In: Jogtudományi Közlöny 1974/3. szám

Bárdiő Ferencz: A törvénytelen gyermek jogviszonyai. In: Jogtudományi Közlöny, Harmincötödik évfolyam, 1900/49. szám

Bessette, Irene: French Civil Law System Since 1804. In: Law Library Journal. 1980/2. szám

Blakesley, Christopher L.: Child Custody and Parental Authority in France, Louisiana and Other States of the United States: A Comparative Analysis," Boston College. In: International and Comparative Law Review. 1980/4. szám

Böszörményi-Nagy Emil: A családjogi törvény bírói gyakorlatának néhány kérdése. In: Jogtudományi Közlöny 1954/7-8. szám

Czigányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. 1939.

Csiki Ottó – Simor Antal: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962.

Csiki Ottó: A családjogi tartás néhány problémája. In: Jogtudományi Közlöny 1966/5. szám

Csiky Ottó: A rokontartás néhány problémája a családjogi törvény módosítása után. In: Jogtudományi Közlöny 1985/8. szám

Csorna Kálmán: A kiskorúak eltartásának kérdése a bírói gyakorlatban az Mjtj.-ban. In: Jogtudományi Közlöny, 1929/22. szám.

De La Moandiere, Leon Julliot: Reform of the French Civil Code. In: University of Pennsylvania Law Review 1948/1. szám

Dér Pál: A mostohagyermek családi jogállásának és tartási igényének a kérdése. In: Jogtudományi Közlöny 1954/7-8. szám

- Detlev W. Belling – Szűcs Tünde: A német BGB általános része. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2011/2.
- Dieter Martiny: Current Developments in the National Laws of Maintenance: A Comparative Analysis. In: European Journal of Law Reform. 2012/1.
- Dieter Schwab: Familienrecht. 12th Edition, München, 2003.
- Dóczi Márta: A gyermekekről szóló 1989. évi törvény Nagy-Britanniában In: Magyar jog, 1995/5. szám
- Ferrand, Frédérique: Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Divorce.pdf>) (2022.11.30.)
- Ferrand, Frédérique: National Report – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.)
- Frank Ignác: Osztó Igazság Törvénye Magyarhonban. I. rész. Buda, 1845. 483.
- Glendon, Mary Ann: The French Divorce Reform Law of 1976. In: American Journal of Comparative Law 1976/2. szám
- Great Britain Department of Health and Social Security: Review of Child Care Law: Report to Ministers of an Interdepartmental Working Party. London, 1985.
- Grill-féle Uj Döntvénytár XVI. kötet 1924-25. II. kiadás Budapest, 1927.
- Habermann Gusztáv: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. In: Jogtudományi Közlöny 1953/10-11. szám
- Hager, Kelly: Chipping Away at Coverture: The Matrimonial Causes Act of 1857. In: Branch: Britain, Representation and Nineteenth-Century History. (Dino Franco Felluga) (https://branchcollective.org/?ps_articles=kelly-hager-chipping-away-at-coverture-the-matrimonial-causes-act-of-1857) (2023.03.12.)
- Hammermann, Eckart: BGB § 1602 Bedürftigkeit in: Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar, Köln, 2011. § 1602, 18.
- Hattyuffy Dezső: A kiskoru gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata. In: Jogtudományi Közlöny, Harmincnegyedik évfolyam, 2. szám. Budapest, 1899. január 13.
- Herger Csabáné: A házassági kötelék védelmét szolgáló eszközök az 1911. évi I. tc-ben különös tekintettel a békéltetésre. In: Homoki-Nagy, Mária (szerk.) A polgári peres eljárás történeti fejlődése Magyarországon: V. Szegedi Jogtörténeti Napok. Szeged, Magyarország: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar (2013)
- Herger Csabáné–Kajtár István: Egyetemes Állam- és Jogtörténet. Pécs, 2013.
- Herger, Csabáné: A modern magyar házassági vagyoni jog kialakulása és rendszere a német jogfejlődés tükrében. Schenk Verlag, Passau, Németország, 2017.

Herger, Csabáné: A nővételtől az állami anyakönyvvezetőig. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Magyarország, Pécs, Magyarország, 2006.

Herger, E. Cs.: The Traditional Roots of Alimony in the Hungarian Family Law, In: Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa 4. 2011.

Ireland, Emily: Re-examining the Presumption: Coverture and 'Legal Impossibilities' in Early Modern English Criminal Law. In: The Journal of Legal History. 43/2. szám

Jancsó György: A magyar házassági és háztartási öröklési jog. Budapest 1901.

Kajtár István: Egyetemes jogtörténet I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs. 2000.

Kecskés László: A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben. Budapest-Pécs, 2004.

Kecskés László: Polgári jog az angol és a skót jogban. Budapest, 2012.

Kollega Tarsoly István (főszerk.): Magyarország a XX. században II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000.

Köte Sándor – Ravasz János (szerk.): Dokumentumok a magyar nevelés történetéből 1849-1919. Budapest 1979.

Krausz Bernadett: The Difference between the Legal Status of Minor Children Born In and Out of Wedlock Regarding Maintenance in the Hungarian Customary Law and Court Praxis before 1946. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs, 2020/2. szám

Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Budapest, 2014.

Lowe, Nigel: Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – England and Wales (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/England-Divorce.pdf>) (2022.11.30.)

Lowe, Nigel: National Report – England and Wales (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/England-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.)

Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. In: Jogtudományi Közlöny, Negyvenkettedik évfolyam, 1907/39. szám

Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. In: Jogtudományi Közlöny 42. évf. 1907/5. szám

Márkus Dezső: Felsőbíróságaink elvi határozatai. Második, bővített és javított kiadás. II. Kötet. Budapest, 1893.

Megyeri-Pálffy Zoltán: Az 1871. évi XXXI. törvénycikk megjelenésének 150. évfordulójára. In: JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. június 21. (mtajogtortenet.elte.hu/blog/megyeri-palffizoltan-1871-xxxi-tc)

Menyhárth Gáspár: Atyasági kereset és a törvénytelen gyermek tartása. Jogtudományi Közlöny 1893/48. szám

Meszlény Artur: Magyar magánjog I. Budapest 1931.

Meyer, Daniel R.–Skinner, Christin–Cook, Kay–Fletcher, Michael: Child support systems and government budgets: thorny policy choices to recover costs In: International Journal of Law, Policy and The Family, 2022/00. szám

Mikos Ferenc – Zajtai Imre – Sárffy Andor (szerk.): A polgári eljárásjog legújabb szabályai. Második átdogozott és bővített kiadás. Budapest 1947.

Mikos Ferenc: A házasságon kívül született gyermek jogállásával kapcsolatos vitás kérdések. In: Jogtudományi Közlöny. 1946/17-18. szám

Molnár János: Észrevételek „A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme” című cikkhez. In: Jogtudományi Közlöny 1954/3. szám

Murinyi Endre: Néhány szó a törvénytelen származású gyermekek jogi viszonyainak rendezéséről. In: Jogtudományi Közlöny 1870/46. szám

Nina Dethloff – Dieter Martiny: Parental Responsibilities – Germany, National Report: Germany. 1.

Nizsalovszky Endre: A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs. Jogtudományi Közlöny 1947/3–4. szám

O’Sullivan, Kathryn: Protection Against Unilateral Dispositions of The Family Home – An Irish Perspective. In: International Journal of Law, Policy and the Family 2013/3.

Osztoivits András (szerk.): A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Összefoglaló vélemény a rokонтartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról.

Pap Tibor: A családjogi törvény, a népesedéspolitika, valamint a családvédelem időszerű kérdései. In: Jogtudományi Közlöny 1974/8. szám

Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. In: Jogtudományi Közlöny 1975/3-4. szám

Pap Tibor: Az új családjogi törvény politikai jelentősége kormányunk programjának szemszögéből nézve. In: Jogtudományi Közlöny 1953/10-11. szám

Paris-Dobozy, Marie-Luce: Still Alive: Some Observations about the Two-Hundred Years of Existence of the French Code Civil 1804. In: Irish Journal of European Law, 2005/1. szám

Parkinson, Patrick: Family Law and the Indissolubility of Parenthood. In: Family Law Quarterly 2006/2. szám

Petrik Ferenc (szerk.): A Családjogi törvény magyarázata. Második kötet. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988.

Petrik Ferenc(szerk.): Polgári Jog, Kommentár a gyakorlat számára (a 2013. évi V. törvény, az új Ptk. kommentárja) II. kötet, Harmadik kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2013.

Raics Lázár: A törvénytelen gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata. In: Jogtudományi Közlöny, 1900/35. szám

Rainer Frank: Parentage Law Reformed. In: International Survey of Family Law 1997.

Simon László Károly: Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül. (<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/35173/Tart%C3%A1sd%C3%ADjig%C3%A9nyek%20%C3%A9rv%C3%A9nyes%C3%ADt%C3%A9se%20hat%C3%A1rok%20n%C3%A9lk%C3%BCl.pdf>) (2023.03.08.)

Skinner, Christine–Davidson, Jaqueline: Recent Trends in Child Maintenance Schemes in 14 Countries. In: International Journal of Law, Policy and the Family. 2009/1. szám

Stoljar, Samuel: A History of the French Law of Divorce – I. In: International Journal of Law and the Family 1989/3. szám

Stretton, Tim: Married Women and the Law in England since the Eighteenth Century. In: L'Homme Z. F. G. 2003/1. 124-130. (https://lhomme-archiv.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_lhomme_archiv/PDFs_Digitalisate/14-1-2003/lhomme.2003.14.1.124.pdf) (2023.03.01.)

Szeibert Orsolya: Európai családjog: nemzeti referátumok In: Családi jog 2005/2. szám

Szelényi Dezső: A gyermektartásdíj kérdéséhez. In: Jogtudományi Közlöny 1954/1-2. szám

Szigligeti Viktor és Bacsó Jenő (szerk.): A családjogi törvény magyarázata. Második kötet. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971.

Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog II. Budapest 1940

Szladits Károly, A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvényjavaslat. In: Jogtudomány Közlöny 1946/15-16. szám

Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928.

Takács Tibor: A Code Civil történeti és doktrinális értelmezése. In: Jogtörténeti szemle. 2003/3. szám

Teller Miksa: A házasságon kívül született gyermek mostohaanyjának jogi helyzete. Jogtudományi Közlöny 1946/17–18. szám

Térfi Gyula (szerk.): A Budapesti királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai. VIII. kötet 1903-1904 (Budapest, 1905)

Thibeaup, Anton Justus Friedrich: Über die Nothwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland, Heidelberg, 1814.

Törseök Károly: A törvénytelen gyermek tartási kötelessége a magyar polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1913/25. 217–218.

Varga István: Törvénytelen gyermekek tartása, mint szociális védelmi mechanizmus a két világháború közötti Magyarországon. Esély 2018/1. szám

Virágh Gyula: Gyökeres családjogi reformok. In: Jogtudományi Közlöny, 1918/48. szám

Von Savigny, Friedrich Carl: Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Wissenschaft, Heidelberg, 1814.

Weiss Emília: A családjogi tartási kötelezettség problémái – de lege ferenda. In: Jogtudományi Közlöny 1970/6. szám

Weiss Emília: A Családjogi Törvény tervezett módosításaihoz. In: Jogtudományi Közlöny 1986/3. szám

Wenzel Gusztáv: Néhány szó a törvénytelen származásu gyermekek jogi állapotának rendezéséről. In: Jogtudományi Közlöny, 1870/43. szám

Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. In: FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2. 218-219.

Wright, Danaya C.: The crisis of child custody: history of the birth of family law in England. Columbia Journal of Gender and Law, 11/2. szám

Forrásjegyzék

12/1974. (V. 14.) MT rendelet a gyermektartásdíjról

1874. évi XXIII. törvénycikk a nők teljeskorúságáról

1877. évi XX. törvénycikk a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről

1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról

1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről

1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról

1928. évi magánjogi törvényjavaslat Magyarország Magánjogi Törvénykönyve

1930. évi XXXIV. törvénycikk a törvénykezés egyszerűsítéséről

1946. évi XXIX. törvénycikk 26-35. §§ (1946. évi XXIX. törvény - a házasságon kívül született gyermek jogállásáról

1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása, Általános Indokolás.

1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

1952. évi IV. törvény indokolása - a házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása

1960. évi 12. tvr.

1974. évi I. törvény indokolása a törvényjavaslathoz

1986. évi IV. törvény indokolása a családjogi törvény módosításáról szóló törvényjavaslathoz,
Általános Indokolás

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról törvény

2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

30.000/1947. I. M. sz. rendelet a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946: XXIX. évi törvénycikk hatálybaléptetése és a polgári törvénykezés körében való végrehajtása tárgyában.

3982/1916. M. E. számú rendelet

7/1974. (VI. 27.) IM rendelet a Családjogi törvény végrehajtásáról és az átmeneti rendelkezések megállapításáról 32. §

8/1974. (VI. 27.) IM rendelet - a gyermektartásdíjról szóló 12/1974. (V. 14.) MT rendelet végrehajtásáról

A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg. Második kiadás. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1900.

A magyar polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913.

Act on the Custody of Infants Act 1839

Bürgerliches Gesetzbuch

Child Support Act 1991

Child Support, Pensions and Social Security Act 2000

Children Act 1989

Code Civil des Français 1804

Code de procédure civile (nouveau)

Code des procédures civiles d'exécution

Code du travail

Code of Civil Enforcement Procedures

Employment Code Articles

Erstes Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1. EheRG) vom 14.06.1976., BGBl. I S. 1421

French Civil Procedure Code

French Code Civil

Gesetz über die rechtliche Stellung des nichtehelichen Kinder vom 19.08.1969 (BGBl. I S. 1243).

Gesetz zur erbrechtlichen Gleichstellung nicht ehelicher Kinder (ErbGleichG) vom 16.12.1997 (BGBl. I S.

Gesetz zur Reform der elterlichen Sorge nicht miteinander verheirateten Eltern (NEheSorgeRG) vom Gesetz zur Reform des Kindschaftsrechts (KindRG) vom 16.12.1997 (BGBl. I S. 2942).

Grill-féle Uj Döntvénytár XVI. kötet 1924-25. II. kiadás Budapest, 1927.

http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/soziales/personen-einkommen/jaehrliche_personen_einkommen/index.html (olvasva: 2020. január 4.)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics#Variations_in_national_minimum_wages (olvasva: 2019. november 26.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-at-hu.do?clang=en (olvasva: 2019.10.31., a szerző fordítása angol nyelvről)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-de-hu.do?member=1 (olvasva: 2019.10.31.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-ee-hu.do?member=1 (olvasva: 2019. november 27.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-fi-hu.do?member=1 (olvasva: 2019.10.31.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-lv-hu.do?member=1 (olvasva: 2019. november 26.)

<https://nyugdijbiztositas.tcs.allamkincstar.gov.hu/hu/aktualit%C3%A1sok/2422-t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3-a-nyugell%C3%A1t%C3%A1sok-%C3%A9s-egyes-m%C3%A1s-ell%C3%A1t%C3%A1sok-2021-janu%C3%A1r-havi-emel%C3%A9s%C3%A9r%C5%91l.html> (2021.10.01.)

https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8748&context=penn_law_review

<https://www.justice.fr/simulateurs/pensions-alimentaire/bareme> (2022.11.30.)

Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. Összefoglaló vélemény a rokontartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról Budapest, 2018. március.

Magyarország Alaptörvénye

Magyarország Magánjogi Törvénykönyve, a m. kir. igazságügyminiszter által 1928. március 1-én az Országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslat. Budapest 1928.

Magyarországi Rendeleték Tára. Budapest, 1916.

Marriage Act 1949

Married Women's Property Act 1870

Matrimonial Causes Act of 1857

MNL ZML VII. 10. b.

MNL ZML VII. 10. c.

MNL ZML VII. 2. f.

MNL ZML XXV.13.

Review of Child Care Law: Report to Ministers of an Interdepartmental Working Party

The Law Commission: Family Law Review of Child Law, Guardianship and Custody. London, 1988.